# ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

## ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

## ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

## «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»



# Ο ΑΕΙΦΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΑΙ ΜΕΣΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΙΑΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ. ΠΛΑΣΤΗΡΑ ΝΟΜΟΥ. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

**Φοιτητής: Ποδηματάς Δημήτρης**

**Τριμελής Επιτροπή:**

1) **Θεοδωροπούλου Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια (Επίβλέπουσα)**
2) **Αμπελιώτης Κωνσταντίνος, Επίκουρος Καθηγητής**
3) **Βαμβακάρη Μαλβίνα, Λέκτορας**

**Αθήνα, 2008**

# Πίνακας περιεχομένων

**Πίνακας πινάκων** ..... **4**

**Πίνακας διαγραμμάτων** ..... **5**

**Περίληψη** ..... **6**

**I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ** ..... **7**

**II. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ** ..... **9**

**1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ** ..... **9**

**1.1 Ορισμός** ..... **9**

**1.2 Στατιστικά Στοιχεία** ..... **10**

**2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ - ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ** ..... **14**

**2.1 Παράμετροι τουριστικής ζήτησης και προσφοράς** ..... **14**

**2.2 Στάδια τουριστικής ανάπτυξης** ..... **15**

**3 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ** ..... **19**

**3.1 Επιπτώσεις στον οικονομικό τομέα** ..... **19**

**3.2 Επιπτώσεις στον κοινωνικό τομέα** ..... **20**

**3.3 Επιπτώσεις στο περιβάλλον** ..... **20**

**3.4 Τουριστική Χωρητικότητα - Φέρουσα Ικανότητα** ..... **21**

3.4.1 Φυσική-Οικολογική συνιστώσα της φέρουσας τουριστικής ικανότητας ..... 23

3.4.2 Κοινωνικο-δημογραφική συνιστώσα της φέρουσας τουριστικής ικανότητας..... 23

3.4.3 Πολιτικό-οικονομική συνιστώσα της φέρουσας τουριστικής ικανότητας..... 24

**4 ΑΕΙΦΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ** ..... **25**

**4.1 Σύγκριση με το μοντέλο του μαζικού τουρισμού** ..... **25**

**4.2 Ανάγκη για αειφορικό τουρισμό** ..... **29**

**4.3 Προσεγγίσεις της έννοιας του αειφορικού τουρισμού** ..... **32**

**4.4 Μεθοδολογικά εργαλεία αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης** ..... **34**

**4.5 Περιπτώσεις Εφαρμογής Αειφορικού Τουρισμού** ..... **36**

**5 ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ** ..... **39**

**5.1 Χαρακτηριστικά Ορεινών Περιοχών** ..... **39**

**5.2 Η έννοια της ανάπτυξης και η θεωρία της ανάπτυξης 'bottom to up approach'..... 42**

**5.3 Η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών..... 43**

**5.4 Πολιτικές για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών..... 46**

**5.5 Τουριστική ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές..... 50**

**5.6 Μοντέλα ανάπτυξης ορεινού τουρισμού..... 51**

**5.7 Τουριστική ανάπτυξη και ορεινές περιοχές στην Ελλάδα..... 54**

**5.8 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις ορεινές περιοχές..... 55**
5.8.1 Αγροτουρισμός:..... 57
5.8.2 Οικοτουρισμός..... 60
5.8.3 Θρησκευτικός Τουρισμός:..... 63
5.8.4 Περιηγητικός Τουρισμός:..... 63
5.8.5 Τουρισμός Περιπέτειας..... 64

**III. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ..... 66**

**6 Ο ΔΗΜΟΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ Ν. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ ΩΣ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ..... 66**

**6.1 Γεωγραφική και Γεωφυσική θέση Δήμου..... 66**

**6.2 Οικονομία – Παραγωγικότητα..... 71**

**6.3 Ιστορική - Πολιτιστική Κληρονομιά..... 74**

**6.4 Τοπική Αρχιτεκτονική - Μνημεία..... 76**

**6.5 Θέματα Κοινωνικής Υποδομής..... 77**

**6.6 Θεσμικό Πλαίσιο..... 79**

**6.7 Πυκνωτής Φυσιογνωμίας..... 80**

**7 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΟ Δ.ΠΛΑΣΤΗΡΑ..... 83**

**7.1 Υπηρεσίες Διαμονής..... 83**

**7.2 Υπηρεσίες Εστίασης και Αναψυχής..... 85**

**7.3 Λοιπές Τουριστικές Υποδομές..... 88**

**7.4 Υπηρεσίες Άθλησης και περιήγησης..... 89**

**8 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ..... 92**

**8.1 Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Θεσσαλίας..... 92**

**8.2 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+..... 95**

**8.3 Πρόγραμμα LIFE..... 98**

**8.4 Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL..... 99**

**Έρευνα Πεδίου..... 100**

**9 ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΚΟΠΗΣΗΣ..... 100**

**9.1 Ερωτηματολόγιο κατοίκων..... 100**

**9.2 Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων..... 119**

**10 SWOT ANALYSIS..... 145**

**10.1 Ισχυρά Σημεία (Strengths)..... 145**

**10.2 Αδύναμα Σημεία (Weaknesses)..... 146**

**10.3 Ευκαιρίες (Opportunities)..... 147**

**10.4 Απειλές (Threats )..... 148**

**IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ..... 153**

**V. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ..... 164**

**VI. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ..... 169**

# Πίνακας πινάκων

Πίνακας 1: Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών στην Ελλάδα: ..... 11
Πίνακας 2:Μεταβολή των αφίξεων και των συναλλαγματικών εισπράξεων (2006) της Ελλάδας σε σχέση με ανταγωνιστικές χώρες ..... 12
Πίνακας 3: Τουρισμός και βιοποικιλότητα στον παράκτιο ευρωπαϊκό χώρο ..... 21
Πίνακας 4: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο γενικής έννοιας ..... 27
Πίνακας 5: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο αναπτυξιακής στρατηγικής ..... 27
Πίνακας 6: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο πλαισίου πολιτικής ..... 28
Πίνακας 7: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο διάθεση τουρίστα ..... 28
Πίνακας 8: Αναπτυξιακά Μοντέλα Ορεινού Τουρισμού ..... 52
Πίνακας 9: Έκταση σε $Km^2$ ανά δημοτικό διαμέρισμα Δήμου Πλαστήρα ..... 66
Πίνακας 10: Μεταβολή Πληθυσμού (Απογραφές 1971, 1981, 1991, 2001) ..... 67
Πίνακας 11: Μεταβολή μόνιμου πληθυσμού 1991-2001(Πηγή:Ε.Σ.Υ.Ε., 2001) ..... 68
Πίνακας 12: Ηλικιακή σύνθεση πληθυσμού κατά φύλο ..... 69
Πίνακας 13: Αγροτική παραγωγή στο Δήμο Πλαστήρα ..... 71
Πίνακας 14: Επιχειρήσεις του Δευτερογενούς Τομέα, ανά Δ.Δ του Δήμου Πλαστήρα ..... 73
Πίνακας 15: Διάρθρωση οικονομική δραστηριότητας 1991-2001 ..... 74
Πίνακας 16: Κατανομή τουριστικών καταλυμάτων στο Δήμο Πλαστήρα ..... 83
Πίνακας 17: Άξονες προτεραιότητας και μέτρα ΠΕΠ Θεσσαλίας ..... 94
Πίνακας 18: Επίπεδο Εκπαίδευσης ερωτηθέντων ..... 104
Πίνακας 19: Μορφωτικό επίπεδο ερωτηθέντων ..... 105
Πίνακας 20: Μορφωτικό επίπεδο και Ηλικία ..... 106
Πίνακας 21: Μορφωτικό επίπεδο και φύλο ..... 106
Πίνακας 22: Τομέας Απασχόλησης ..... 107
Πίνακας 23: Εισόδημα ερωτηθέντων ..... 108
Πίνακας 24: Εισόδημα και τομέας απασχόλησης ..... 108
Πίνακας 25: Παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης ..... 109
Πίνακας 26: Παράγοντας ανάπτυξης για το Μορφοβούνι ..... 110
Πίνακας 27: Παράγοντας ανάπτυξης για Μεσενικόλα ..... 110
Πίνακας 28: Παράγοντας ανάπτυξης για Κερασιά ..... 111
Πίνακας 29: Παράγοντας ανάπτυξης για Μοσχάτο ..... 111
Πίνακας 30: Παράγοντας ανάπτυξης για Λαμπερό ..... 112
Πίνακας 31: Παράγοντες Τουριστικής Ζήτησης ..... 113
Πίνακας 32: Τουριστικοί Προορισμοί ..... 113
Πίνακας 33: Πολιτιστικές εκδηλώσεις ως τουριστικοί προορισμοί ..... 114

# Πίνακας διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Μερίδιο της ελληνικής τουριστικής ζήτησης στον Παγκόσμιο Τουρισμό ..... 10
Διάγραμμα 2: Πληθυσμιακή εξέλιξη δημοτικών διαμερισμάτων Δήμου Πλαστήρα ..... 68
Διάγραμμα 3: Ηλικιακή διάρθρωση πληθυσμού κατά φύλο ..... 69
Διάγραμμα 4: Κατανομή τουριστικών καταλυμάτων στο Δήμο Πλαστήρα ..... 84
Διάγραμμα 5: Ποσοστιαία κατανομή τουριστικών καταλυμάτων στη Λίμνη Πλαστήρα ..... 84
Διάγραμμα 6: Ποσοστιαία κατανομή χώρων εστίασης ανά Δ.Δ.στο Δήμο Πλαστήρα ..... 86
Διάγραμμα 7: Ποσοστιαία κατανομή χώρων εστίασης στη λίμνη Πλαστήρα ..... 86
Διάγραμμα 8: Φύλο ερωτηθέντων ..... 103
Διάγραμμα 9: Ηλικία ερωτηθέντων ..... 103
Διάγραμμα 10: Εντοπιότητα ερωτηθέντων ..... 104
Διάγραμμα 11: Παράγοντας τουριστικής μεγέθυνσης ..... 115
Διάγραμμα 12: Τουρισμός και αποτροπή φυγής νέων ..... 116
Διάγραμμα 13: Τουρισμός και βελτίωση ποιότητας ζωής ..... 116
Διάγραμμα 14: Τουρισμός και ανάπτυξη ..... 118
Διάγραμμα 15: Θετικό χαρακτηριστικό του Δ.Πλαστήρα ..... 118
Διάγραμμα 16: Αρνητικό χαρακτηριστικό Δ.Πλαστήρα ..... 119
Διάγραμμα 17: Παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης ..... 125
Διάγραμμα 18: Παράγοντες τουριστικής ζήτησης ..... 125
Διάγραμμα 19: Συμβολή τουρισμού ..... 126
Διάγραμμα 20: Επίδραση τουρισμού στην οικονομία ..... 127
Διάγραμμα 21: Επίδραση τουρισμού στην κοινωνία ..... 128
Διάγραμμα 22: Επίδραση τουρισμού στον πολιτισμό ..... 129
Διάγραμμα 23: Επίδραση τουρισμού στο περιβάλλον ..... 130
Διάγραμμα 24: Αυτοδιοίκηση και τουρισμός ..... 131
Διάγραμμα 25: Κατεύθυνση εναλλακτικού τουρισμού ..... 132
Διάγραμμα 26: Απαίτηση σε καταλύμματα ..... 132
Διάγραμμα 27: Προβλήματα τουριστικής ανάπτυξης ..... 133
Διάγραμμα 28: Επιχειρήσεις ανά Δ.Δ. του Δ.Πλαστήρα ..... 134
Διάγραμμα 29: Νομική υπόσταση των επιχειρήσεων ..... 135
Διάγραμμα 30: Είδος επιχείρησης ..... 136
Διάγραμμα 31: Απασχολούμενο προσωπικό ..... 137
Διάγραμμα 32: Καταγωγή απασχολούμενου προσωπικού ..... 137
Διάγραμμα 33: Προέλευση απασχολούμενου προσωπικού ..... 137
Διάγραμμα 34: Προηγούμενη εμπειρία από τουριστικές επιχειρήσεις ..... 138
Διάγραμμα 35: Βαθμός ικανοποίησης από την πορεία της επιχείρησης ..... 139
Διάγραμμα 36: Ηλικία τουριστών ..... 140
Διάγραμμα 37: Παράγοντες τουριστικής ζήτησης ..... 141
Διάγραμμα 38: Εφοδιασμός επιχειρήσεων ..... 142
Διάγραμμα 39: Συνεργασίες επιχειρήσεων ..... 143
Διάγραμμα 40: Χρηματοδότηση επιχειρήσεων ..... 143
Διάγραμμα 41: Ένταξη σε ευρωπαϊκά προγράμματα ..... 144

# Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του αειφορικού τουρισμού σε διαδικασίες της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης. Για τη διερεύνηση της επίδρασης αυτής, επιχειρήθηκε η προσέγγιση του θέματος με τη μελέτη του Δήμου Πλαστήρα, μιας ορεινής περιοχής του Νομού Καρδίτσας. Για την μελέτη της συμβολής του αειφορικού τουρισμού ως εργαλείο και μέσο οικονομικής και βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή και για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκαν δύο μεθοδολογικά εργαλεία (SWOT ανάλυση και μέθοδο δημοσκόπησης).

Η παρούσα εργασία επιδίωξε να εξάγει γενικότερα συμπεράσματα, σχετικά με την υποστήριξη του επιχειρήματος ότι η τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών συμβάλλει αποφασιστικά στην άρση της απομόνωσης τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, ενώ παράλληλα ικανοποιεί την ανάγκη του σύγχρονου τουρίστα να βρεθεί κοντά στη φύση και να έχει έναν πιο ενεργητικό και συμμετοχικό ρόλο κατά την περίοδο των διακοπών του. Συγχρόνως επιχειρήθηκε η εξαγωγή ειδικότερων συμπερασμάτων για την τουριστική ανάπτυξη στο Δήμο Πλαστήρα, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά.

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και τη χρήση των δύο μεθοδολογικών εργαλείων διαφάνηκε ο επικουρικός ρόλος του τουρισμού τόσο στην οικονομία, όσο και στην κοινωνία. Επίσης, από την παρούσα εργασία που επικεντρώθηκε σε μελέτη περίπτωσης, ενισχύθηκε η γενικότερη άποψη ότι ο αειφορικός τουρισμός μπορεί να αποβεί σημαντικός για την τόνωση και πρόοδο των ορεινών περιοχών, αποδίδοντας μια νέα δυναμική στο ελληνικό ορεινό τοπίο. Για την εξασφάλιση του αειφορικού χαρακτήρα του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος θα μπορούσε να αναπτυχθεί με επιτυχία ένα πλέγμα εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, περιηγητικός, θρησκευτικός και τουρισμός περιπέτειας) και μία δέσμη μέτρων ανάδειξης και προβολής του. Επιπρόσθετα διαπιστώθηκε η αναγκαιότητα διαμόρφωσης και τήρησης ενός ολοκληρωμένου σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης, που θα υπόκειται στον έλεγχο και εποπτεία ενός ενιαίου φορέα διαχείρισης, το οποίο θα εκπροσωπεί και θα μάχεται για την προάσπιση των συμφερόντων της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού περιβάλλοντος.

# I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, την βελτίωση των μετακινήσεων, την έντονη προβολή τουριστικών προορισμών και την ανάγκη των ανθρώπων για φυγή από τα προβλήματα της καθημερινότητας, παρατηρείται μια σημαντική άνοδος της ζήτησης και προσφορά για τουρισμό. Αυτό το φαινόμενο εφόσον λαμβάνει χώρα και εξελίσσεται με αυξανόμενο ρυθμό έχει οδηγήσει παράλληλα και στην ανάπτυξη ενός αντίστοιχου επιστημονικού ενδιαφέροντος, σχετικά με την διερεύνηση των χαρακτηριστικών και της δυναμικής του τουρισμού. Λαμβάνοντας υπόψη τις δυσχέρειες που προέκυψαν από την δράση του μη ελεγχόμενου (μαζικού) τουρισμού, δημιουργήθηκε η ανάγκη στροφής του τουρισμού προς εναλλακτικές προσεγγίσεις, που σέβονται το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, την κοινωνική δομή και την πολιτιστική κληρονομιά. Έτσι, αναδύθηκε η ανάγκη για αειφορικό τουρισμό, ο οποίος αποτελεί και βασικό πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Δεδομένου ότι το θέμα του αειφορικού τουρισμού αποτελεί ζήτημα υψηλής προτεραιότητας, ιδίως για τη Ελλάδα, που είναι μία κατεξοχήν ορεινή χώρα, η οποία διαθέτει όλους εκείνους τους πόρους, φυσικούς και ανθρώπινους που απαιτούνται για την προώθηση και ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού, η παρούσα εργασία επικεντρώθηκε στην μελέτη της διασύνδεσης του αειφορικού τουρισμού με την βιώσιμη ανάπτυξη. Για μεθοδολογικούς και πρακτικούς λόγους επιλέχθηκε η περιοχή του Δήμου Πλαστήρα ως περίπτωση μελέτης.

Η παρούσα εργασία διαιρείται σε πέντε κεφάλαια. Μετά από την εισαγωγή, το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην έννοια του τουρισμού, αναλύοντας τα χαρακτηριστικά της ζήτησης και προσφοράς του τουρισμού, τις επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας, καθώς και τα είδη τουρισμού. Επίσης, γίνεται ανάλυση των χαρακτηριστικών των ορεινών περιοχών και αναλύονται τα πρότυπα ανάπτυξης του τουρισμού στις περιοχές αυτές.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μελέτη περίπτωσης. Αρχικά αναλύεται η φυσιογνωμία του Δήμου Πλαστήρα, προσδιορίζονται οι τουριστικές υποδομές και δραστηριότητες της περιοχής και τα αναπτυξιακά προγράμματα προώθησης του τουρισμού που λαμβάνουν χώρα στο Δήμο Πλαστήρα. Επίσης, στα πλαίσια της εργασίας κρίθηκε σκόπιμη η διεξαγωγή δημοσκόπησης τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επιχειρηματίες του τουριστικού κλάδου. Έγινε επεξεργασία, ανάλυση των συλλεγομένων στοιχείων και καταγραφή των παραγόμενων αποτελεσμάτων με τη χρήση στατιστικού προγράμματος. Το τρίτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την SWOT ανάλυση, όπου προσδιορίζονται οι δυνατότητες, οι αδυναμίες , οι απειλές και οι ευκαιρίες του τουρισμού στο Δήμο Πλαστήρα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της συγκεκριμένης μελέτης, που προέκυψαν τόσο από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, όσο από την δημοσκόπηση και την ανάλυση SWOT. Στο τέλος του τετάρτου μέρους της εργασίας παρατίθενται και κάποιες προτάσεις για την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης αειφορικού τουρισμού.

Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας αναφέρεται στο πέμπτο κεφάλαιο. Τέλος παρατίθεται παράρτημα με την συνέντευξη του Δημάρχου της υπό εξέτασης περιοχής, κυρίου Τσιαντή Δημητρίου, υπόδειγμα των δυο ερωτηματολογίων, αποτελέσματα από το στατιστικό πρόγραμμα που χρησιμοποιήθηκε, καθώς και φωτογραφικό υλικό από την περιοχή μελέτης.

# II. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

## 1 Η έννοια του τουρισμού

### 1.1 Ορισμός

Στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν πολλοί ορισμοί της έννοιας του τουρισμού. Το κοινό χαρακτηριστικό της πλειοψηφίας των ορισμών είναι ότι χαρακτηρίζουν τον τουρισμό ως μια δραστηριότητα που συνδέεται άμεσα με την τάση του ανθρώπου για επικοινωνία, ψυχαγωγία και δημιουργία νέων εμπειριών μέσα από κάποιον ταξιδιωτικό προορισμό. Στις ακόλουθες παραγράφους παρατίθενται δύο ορισμοί που αποδίδουν με σαφήνεια και πληρότητα την σημειολογική σημασία της λέξης αυτής.

Ο πρώτος ορισμός δίνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού[1] (Π.Ο.Τ.) και χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα πλήρης και ακριβής, περιγράφοντας την έννοια του τουρισμού ως μια σειρά δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ., ο τουρισμός αποτελείται από δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε μέρη διαφορετικά από το σύνηθες περιβάλλον τους, για λόγους αναψυχής, αποφυγής των προβλημάτων της καθημερινότητας, για άσκηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων κ.α., και για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο του ενός έτους. Ο όρος σύνηθες περιβάλλον χρησιμοποιείται για να εξαιρεθούν από τον εν λόγω ορισμό τα συχνά ή τακτικά ταξίδια εντός των περιοχών της συνηθισμένης διαμονής και της εργασίας ή άλλα ταξίδια ρουτίνας. Γενικά, ο τουρισμός είναι ένας συνδυασμός δραστηριοτήτων, υπηρεσιών και βιομηχανιών, όπως μεταφορικών μέσων, χώροι διαμονής, χώροι ψυχαγωγίας, χώροι αθλητισμού, εστιατόρια, εμπορικά μαγαζιά, και πληθώρας άλλων δραστηριοτήτων, που προσφέρουν μια ταξιδιωτική εμπειρία, συμβάλλοντας παράλληλα στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού, στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, στην αύξηση των επενδύσεων και στη μεγέθυνση της οικονομίας.

Ο δεύτερος ορισμός της έννοιας του τουρισμού είναι πιο συνοπτικός και περιεκτικός, και επικεντρώνεται περισσότερο στη δημιουργία των σχέσεων και δικτυακών φαινομένων που αναπτύσσονται κατά την άσκηση της τουριστικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με τον εν λόγω ορισμό, ο τουρισμός μπορεί να διατυπωθεί ως το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προέρχονται από την επικοινωνία των τουριστών, των προμηθευτών, των επιχειρήσεων, των κυβερνήσεων στις περιοχές υποδοχής, στη διαδικασία της έλξης και φιλοξενίας αυτών των τουριστών και άλλων επισκεπτών (Θεοδωροπούλου, 2006)

[1] World Tourism Organization (W.T.O.)

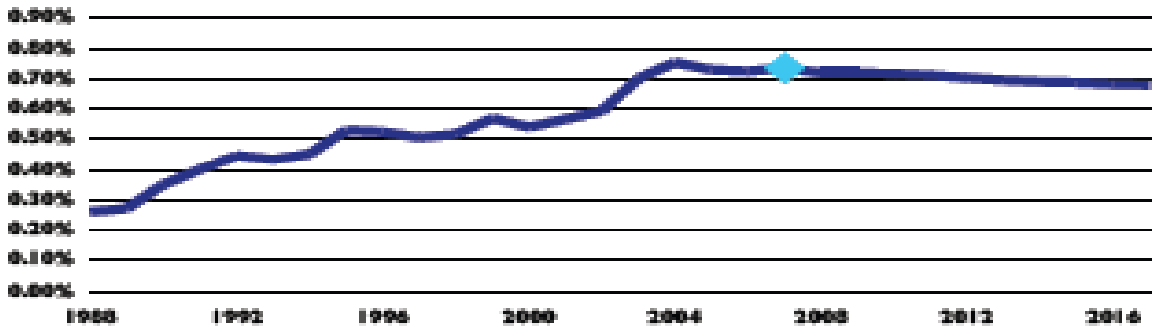
## 1.2 Στατιστικά Στοιχεία

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνές Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού[2] (ΔΣΤΤ) τα ταξίδια και ο τουρισμός είναι η μεγαλύτερη βιομηχανία στον κόσμο ξεπερνώντας την αυτοκινητοβιομηχανία, τη σιδηροβιομηχανία, τα ηλεκτρονικά και τον αγροτικό τομέα. Μάλιστα, σύμφωνα με τις προβλέψεις του ο τουρισμός αναμένεται να αποτελέσει το 3,6 % του παγκόσμιου συνολικού προϊόντος, το 8,3% της παγκόσμιας απασχόλησης, το 9,5% της παγκόσμιων επενδύσεων και το 3,8 % της παγκόσμιας κατανάλωσης.(www.wttc.org/eng/Research/Tourism Satellite Accounting/index.php)

Ειδικότερα για την Ελλάδα, που αποτελεί κατεξοχήν τουριστική χώρα, λόγω του γεγονότος ότι συνδυάζει τις διαχρονικές κλασικές αξίες του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και της πλούσιας ιστορίας της, με τις φυσικές ομορφιές και την φιλοξενία της, ο τουρισμός αποτελεί το 17% του Α.Ε.Π.[3], προσφέροντας 800.000 θέσεις εργασίας, και συμβάλλοντας σημαντικά σε ποικίλα μακροοικονομικά μεγέθη (συνάλλαγμα, απασχόληση, εισόδημα, δείκτες αποδοτικότητας). Μάλιστα, για την Ελλάδα, το ταξιδιωτικό συνάλλαγμα υπολογίζεται σε 5.2 δισεκατομμύρια δολάρια περίπου (Κοκκώσης, 2005), που αποτελεί δείκτη οικονομικής μεγέθυνσης της χώρας.

Σύμφωνα με το Δ.Σ.Τ.Τ. ο ελληνικός τουρισμός παράγει 39,8 δισεκατομμύρια ευρώ και αναμένεται να αυξηθεί το 2017 στα 74,8 δισεκατομμύρια ευρώ. Επίσης, σύμφωνα με την ίδια πηγή, ο ελληνικός τουρισμός αποτελεί το 0,7% της παγκόσμιας τουριστικής ζήτησης και συνεχώς φαίνεται να αποκτά όλο και μεγαλύτερο μερίδιο της παγκόσμιας αγοράς. Στο γράφημα που ακολουθεί απεικονίζεται η αυξητική τάση της ελληνικής τουριστικής ζήτησης.

**Διάγραμμα 1: Μερίδιο της ελληνικής τουριστικής ζήτησης στον Παγκόσμιο Τουρισμό**




*Πηγή: World Travel & Travel Council(2007)*

[2] World Travel and Tourism Council

[3] Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Στον παρακάτω πίνακα, δίνονται στοιχεία άφιξης των αλλοδαπών τουριστών από το εξωτερικό στην Ελλάδα.

**Πίνακας 1: Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών στην Ελλάδα:**

| ΣΥΝΟΛΟ ΑΕΡΟΛΙΜΕΝΩΝ | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΠ0 ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ | | | | | |
| **ΕΤΗ** | **ΕΠΙΒΑΤΕΣ** | **% ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ** | **ΕΤΗ** | **ΕΠΙΒΑΤΕΣ** | **% ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ** |
| 1987 | 6468000 | | 1997 | 9654144 | 8,36% |
| 1988 | 6698404 | 3,56% | 1998 | 10096844 | 4,59% |
| 1989 | 6800081 | 1,52% | 1999 | 11239502 | 11,32% |
| 1990 | 7002336 | 2,97% | 2000 | 11893322 | 5,82% |
| 1991 | 6408535 | -8,48% | 2001 | 12367419 | 3,99% |
| 1992 | 8079572 | 26,08% | 2002 | 12083551 | -2,30% |
| 1993 | 8528791 | 5,56% | 2003 | 12002828 | -0,67% |
| 1994 | 9744071 | 14,25% | 2004 | 11974593 | -0,24% |
| 1995 | 9364402 | -3,90% | 2005 | 12477752 | 4,20% |
| 1996 | 8909696 | -4,86% | 2006 | 13255595 | 6,23% |

*Πηγή: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (Υ.Π.Α.)*

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται η αύξηση της τουριστικής ζήτησης, κυρίως τα δύο τελευταία χρόνια. Σε αυτό το γεγονός συνετέλεσε η προβολή και η διαφήμιση της χώρας λόγω της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004, αλλά και η βελτίωση των υποδομών της χώρας (νέο αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος, Εγνατία οδός, γέφυρα Ρίου Αντιρρίου, κτλ.).

Το 2006 ο ελληνικός τουρισμός παρουσίασε καλύτερες επιδόσεις από το προηγούμενο έτος. Συγκεκριμένα οι διανυκτερεύσεις των τουριστών το 2006 παρουσίασαν αύξηση κατά 4,6% σε σχέση με το 2005. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στους αλλοδαπούς, οι οποίοι επισκέφτηκαν την Ελλάδα περισσότερο σε σχέση με την προηγούμενη σεζόν (κατά 4,3% αύξηση) (http://www.statistics.gr/gr_tables/S604_STO_1_DT_AN_06_Y.pdf). Παρακάτω παρουσιάζεται πίνακας που απεικονίζει τις διανυκτερεύσεις των τουριστών για το 2005 και 2006.

**Πίνακας 2: Διανυκτερεύσεις Αλλοδαπών & Ημεδαπών Τουριστών το 2005-2006:**

| ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ | 2005 | | | | 2006 | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | Ημεδαποί | Αλλοδαποί | Σύνολο | Αναλογία | Ημεδαποί | Αλλοδαποί | Σύνολο | Αναλογία | % Μεταβολή 2006/2005 |
| **ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΟΜΟΕΙΔΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ** | | | | | | | | | |
| ΑΑ | 1.144.490 | 4.365.565 | 5.510.055 | 9,97% | 1.753.409 | 6.098.018 | 8.661.427 | 14,99% | 57,19% |
| Α | 3.138.249 | 16.771.227 | 19.909.526 | 36,03% | 3.200.361 | 17.783.537 | 20.983.898 | 36,31% | 5,40% |
| Β | 3.800.426 | 8.275.334 | 12.075.760 | 21,85% | 3.916.521 | 7.719.224 | 11.635.745 | 20,13% | -3,64% |
| Γ | 4.153.417 | 4.912.974 | 9.066.391 | 16,41% | 3.798.740 | 4.416.559 | 8.215.299 | 14,21% | -9,39% |
| Δ-Ε | 718.078 | 766.335 | 1.484.413 | 2,69% | 587.046 | 494.758 | 1.081.804 | 1,87% | -27,12% |
| ΣΥΝΟΛΟ | 12.954.660 | 35.091.435 | 48.046.145 | 86,94% | 13.256.077 | 36.512.096 | 50.578.173 | 87,50% | 5,27% |
| **ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ** | | | | | | | | | |
| ΞΕΝΩΝΕΣ | 1.608 | 270 | 1.878 | 0,00% | 0 | 0 | 0 | 0.00% | -100% |
| ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ | 847.955 | 4.875.050 | 5.723.045 | 10,36% | 705.155 | 4.974.697 | 5.679.852 | 9,83% | -0,75% |
| ΚΑΜΠΙΝΓΚ | 587.281 | 659.556 | 1.246.837 | 2,26% | 492.209 | 596.614 | 1.088.823 | 1,88% | -12,67% |
| ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ | 138.195 | 107.933 | 246.188 | 0,45% | 287.729 | 161.974 | 449.703 | 0,78% | 82,67% |
| | | | | | | | | | |
| **ΣΥΝΟΛΟ** | **14.529.354** | **40.734.354** | **55.264.093** | **100%** | **14.741.170** | **7.748.208** | **13.982.021** | **100%** | **4,58%** |

*Πηγή: ΕΣΥΕ*

Πάντως, για να αξιολογηθεί πλήρως η επίδοση του ελληνικού τουρισμού στο παγκόσμιο χάρτη, είναι απαραίτητο να ερμηνευθούν οι συναλλαγματικές εισπράξεις σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες.

Παρακάτω παρουσιάζεται πίνακας που απεικονίζει την μεταβολή των αφίξεων και των συναλλαγματικών εισπράξεων της Ελλάδας σε σχέση με τις ανταγωνιστικές χώρες τουριστικού προορισμού για το 2006.

(http://www.itep.gr/pdfs/07_SpEd_Deltio%20Typou.pdf):

**Πίνακας 2:Μεταβολή των αφίξεων και των συναλλαγματικών εισπράξεων (2006) της Ελλάδας σε σχέση με ανταγωνιστικές χώρες**

| Χώρα/Περιοχή | Αφίξεις(%) | Συναλλαγματικές Εισπράξεις (%) | Εισπράξεις ανά Άφιξη |
|---|---|---|---|
| **Ι. Μεσογειακές Χώρες** | **(α)** | **(β)** | **(β) / (α)** |
| Ελλάδα | 7,7 | 5,1 | 0,66 |
| Ισπανία | 4,5 | 5,8 | 1,29 |
| Πορτογαλία | 1,7 | 6,6 | 3,88 |
| Ιταλία | 7,7 | 6,3 | 0,82 |
| Τουρκία | -8,7 | -7,6 | 0,87 |
| Κύπρος | -2,8 | 2,1 | -0,75 |
| Ισραήλ | -4,2 | -1,2 | 0,29 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Σλοβενία | 3,9 | 3,8 | 0,97 |
| **ΙΙ. ΚΟΣΜΟΣ** | **4,5** | - | - |
| Αφρική | 9,1 | - | - |
| Ασία-Ειρηνικός | 7,6 | - | - |
| Αμερική | 2,1 | - | - |
| Ευρώπη | 3,9 | - | - |
| Μ. Ανατολή | 3,9 | - | - |

*Πηγή : WTO, Κεντρικές Τράπεζες Χωρών, Επεξεργασία ΙΤΕΠ*

Από τον πίνακα φαίνεται ότι το 2006 αποτέλεσε ένα εξαιρετικό σε επιδόσεις έτος για την Ελλάδα, αφού οι αφίξεις των αλλοδαπών τουριστών παρουσίασαν εντονότερη αύξηση σε σχέση με άλλες ανταγωνίστριες χώρες της Μεσογείου. Όμως οι συναλλαγματικές εισπράξεις παρουσιάζουν κάποια σχετική υστέρηση σε σχέση με την έντονη τουριστική ζήτηση. Αυτό οφείλεται κυρίως στο σύστημα του all inclusive4, το οποίο έχει εισχωρήσει για τα καλά τόσο στο διεθνή χώρο του τουρισμού όσο και στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλους παράγοντες όπως οι χαμηλές τιμές, οι μειωμένες διανυκτερεύσεις και η πιο χαμηλή ποιότητα υπηρεσιών σε σχέση με άλλες χώρες όπως για παράδειγμα η Ιταλία. Βέβαια τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές βελτιώσεις ιδιαίτερα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες σε θέματα υποδομών και υπηρεσιών, όπως ανακαινίσεις ξενοδοχείων, αναβάθμιση των μεταφορικών μέσων και των επικοινωνιακών δικτύων, παράγοντες που αναβαθμίζουν την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, ενισχύοντας έτσι την προσέλευση νέων τουριστών.

Από την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων γίνεται εμφανές ότι ο τουρισμός αποτελεί παγκοσμίως μία πολύ σπουδαία δραστηριότητα και ότι η οικονομική σημασία του σύγχρονου τουρισμού είναι πολύ μεγάλη για τις χώρες υποδοχής τουριστών (χώρες προορισμού). Μάλιστα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Π.Ο.Τ., χωρίς να ληφθούν υπόψη οι μεταφορές, ο τομέας του τουρισμού κατατάσσεται στη δεύτερη θέση των οικονομικών δραστηριοτήτων αμέσως μετά τον τομέα των πετρελαίων, στοιχείο που αποδεικνύει τη βαρύνουσα σημασία του τουρισμού στην παγκόσμια οικονομία. Γι’ αυτό και η τουριστική δραστηριότητα έχει αναπτυχθεί σημαντικά, δημιουργώντας τεράστια οικονομικά οφέλη, και ταυτόχρονα αποτελώντας μία μεγάλη κοινωνική και οικονομική δύναμη σε ολόκληρο τον κόσμο.

[4] Αφορά ξενοδοχειακές μονάδες που προσφέρουν πέρα από την διαμονή, την πλήρη διατροφή με όλα τα γεύματα, την ελεύθερη πρόσβαση σε όλους τους χώρους (γυμναστήριο, πισίνα) και την παροχή ψυχαγωγικού προγράμματος μέσα σε ένα πακέτο διακοπών με ενιαία τιμή.

# 2 Χαρακτηριστικά - παράμετροι του τουρισμού

Ο τουρισμός, ως βασικός κοινωνικός και οικονομικός θεσμός, αποτελεί αντικείμενο εξειδικευμένης επιστημονικής δραστηριότητας με τα εξής χαρακτηριστικά (Θεοδωροπουλου, 2006):

- αφορά το σύνολο των κοινωνικών τάξεων,
- είναι οργανωμένος, ώστε να έχει τη δική του υποδομή,
- είναι αντικείμενο κρατικής παρέμβασης (κοινωνικός τουρισμός), χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι παύει να αφορά και την ιδιωτική πρωτοβουλία,
- είναι πολυσύνθετη δραστηριότητα,
- είναι ουσιώδης αναπτυξιακός παράγοντας της οικονομίας,
- συμβάλλει στην αγορά εργασίας και στην καταπολέμηση της ανεργίας,
- έχει ευρύ κοινωνικό, ψυχολογικό περιεχόμενο και
- προωθεί τη διεθνή συνεργασία των λαών για ειρήνη.

Συνεπώς, ο τουρισμός έχει αναπτυχθεί τόσο, ώστε να αποτελεί μία μεγάλη κοινωνική και οικονομική δύναμη σε ολόκληρο τον κόσμο, δημιουργώντας τεράστια κυρίως οικονομικά οφέλη.

## 2.1 Παράμετροι τουριστικής ζήτησης και προσφοράς

Για την καλύτερη και πιο εμπεριστατωμένη ανάλυση του τουρισμού κρίνεται αναγκαίο να αναλυθούν οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα τη ζήτηση και προσφορά του τουρισμού. Έτσι, κατά τους Κοκκώση και Τσάρτα οι παράμετροι που επηρεάζουν και καθορίζουν την τουριστική ζήτηση είναι οι κάτωθι (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001):

- Οι παγιωμένες τάσεις της ζήτησης διεθνώς. Η ζήτηση για οργανωμένο μαζικό τουρισμό διακοπών αποτελεί βασικό παράδειγμα αυτής της τάσης.
- Τα κίνητρα των τουριστών, τα οποία ενεργοποιούν τα ταξίδια διαμορφώνοντας διαφορετικά πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης.
- Η διαφήμιση, η οποία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της ζήτησης του τουρισμού, αφού αποτελεί το μέσο προβολής μιας τουριστικής περιοχής.
- Η εφαρμογή ενός δυναμικού προγράμματος μάρκετινγκ στην τουριστική ανάπτυξη επηρεάζει θετικά την ζήτηση τουρισμού.

- Η πολιτική των tour-operators[5], που αποτελούν ένα πολύ σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης του τουρισμού.
- Η γεωγραφική θέση της περιοχής υποδοχής τουριστών. Αν, για παράδειγμα η περιοχή βρίσκεται γεωγραφικά σε μία από τις παραδοσιακές αναπτυγμένες ζώνες τουρισμού, αυτό επηρεάζει τη σύνθεση της ζήτησης συνήθως θετικά.
- Η κρατική μέριμνα και η εφαρμογή πολιτικών που ενισχύουν την τουριστική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής τουριστών.
- Η συγκυρία στις χώρες υποδοχής τουριστών. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι οικονομικές και πολιτικές κρίσεις που μπορεί να αντιμετωπίζει μια τέτοια χώρα.

Αντίστοιχα, οι παράμετροι που επηρεάζουν και καθορίζουν την τουριστική προσφορά τίθενται παρακάτω (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001):

- Οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι της τουριστικής περιοχής, που αφορούν κυρίως παράγοντες όπως το περιβάλλον, το κλίμα ,την χλωρίδα και πανίδα, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα ήθη-έθιμα και τις παραδόσεις.
- Οι ανθρωπογενείς πόροι. Πρόκειται για πόρους που σχετίζονται με το δομημένο περιβάλλον, όπως π.χ. οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα ιστορικά κέντρα πόλεων, τα ιστορικά μνημεία κλπ.
- Οι υποδομές και υπηρεσίες, οι οποίες σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την διαμονή των τουριστών στην περιοχή: ξενοδοχεία, πρακτορεία, μεταφορικά μέσα, επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής, εγκαταστάσεις υγείας κλπ.

## 2.2 Στάδια τουριστικής ανάπτυξης

Αρκετοί είναι οι μελετητές που έχουν ασχοληθεί με τα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού. Οι περισσότεροι εξ' αυτών θεωρούν ότι ο τουριστικός προορισμός έχει ορισμένη διάρκεια ζωής, η οποία περνά από τρία στάδια τουριστικής ανάπτυξης, τα οποία είναι τα εξής :( Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001)

1ο Στάδιο Ανάπτυξης:

[5] Προέκυψαν την δεκαετία του 1970 από την συγχώνευση πολλών τουριστικών πρακτορείων με σκοπό να συμπτυχθούν όλες οι ενέργειες που διευκολύνουν την πρόσβαση των τουριστών στις χώρες υποδοχής, προσφέροντας ποικιλία τουριστικών προϊόντων σε πολύ ανταγωνιστικές τιμές.

Στο στάδιο αυτό η περιοχή είναι ακόμα άγνωστη ως τουριστικός προορισμός και ο αριθμός των τουριστών που την επισκέπτεται είναι σχετικά μικρός, ενώ και οι επιχειρηματίες που θέλουν να ασχοληθούν με τον τουριστικό κλάδο είναι λίγοι. Όμως, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο αριθμός τους βαίνει αυξανόμενος. Το επίπεδο των υπαρχόντων υποδομών και των προσφερόμενων υπηρεσιών είναι υποτυπώδες, αλλά παρατηρείται σταδιακή και αργή αλλαγή των παραγωγικών δομών της περιοχής με στροφή προς τις υπηρεσίες. Επίσης, οι τουρίστες αντιμετωπίζονται από τους ντόπιους με αρκετά φιλόξενη διάθεση, αφού και αυτοί θέλουν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές αντιλήψεις. Οι κύριοι παράγοντες που συμβάλουν σε αυτές τις αλλαγές είναι οι ντόπιοι επιχειρηματίες και οι νέοι της περιοχής, οι οποίοι επιθυμούν να προσελκύσουν τουρίστες στην περιοχή τους. Σε αυτή την πρόθεση συμβάλουν και οι εφαρμογές κάποιων προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης τοπικής η εθνικής εμβέλειας, καθώς και η προβολή του τουριστικού πόρου της περιοχής (π.χ. λίμνη, παραδοσιακός οικισμός κλπ.)

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πρώτου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Πρώτη υποτυπώδης υποδομή (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανδοχεία) σε ξενοδοχεία και επιχειρήσεις εστίασης (ταβέρνες),
- Μικρός αριθμός τουριστών που ταξιδεύουν αυτόνομα και επιθυμούν τη διαμονή σε περιοχές ήσυχες, με καθαρό περιβάλλον.
- Ανύπαρκτη διαφημιστική «εικόνα» στις τουριστικές αγορές του μαζικά οργανωμένου τουρισμού.
- Πρώτες, μικρής εμβέλειας, τουριστικές επενδύσεις από τους ντόπιους κατοίκους.

2ο Στάδιο Ανάπτυξης:

Στο στάδιο αυτό, η περιοχή αρχίζει να γίνεται γνωστή ως τουριστικός προορισμός, με αποτέλεσμα την στροφή των ντόπιων αλλά και των ξένων επιχειρηματιών προς την απασχόληση με τον τουρισμό. Επομένως, υπάρχει μια έντονη κινητικότητα, ιδιαίτερα από νέους και γυναίκες προς τα τουριστικά επαγγέλματα, γεγονός που σημειώνεται με την αύξηση των επενδύσεων στον τουριστικό τομέα (καταλύματα, εστιατόρια, μέσα μεταφοράς κ.λπ.). Η δημιουργία επαφών με τους τουρίστες έχει σαν αποτέλεσμα την υιοθέτηση των καταναλωτικών και κοινωνικών προτύπων των αστικών κέντρων από μεγάλο μέρος του ντόπιου πληθυσμού. Παράλληλα οι σχέσεις μεταξύ των τουριστών και των ντόπιων γίνονται σταδιακά σχέσεις «εμπορικής

συναλλαγής». Στις αλλαγές αυτές συμβάλουν οι μεγάλες επιχειρήσεις που επιθυμούν να επενδύσουν στο τουριστικό κλάδο, οι τουριστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας (tour-operators), οι ντόπιοι, οι οποίοι έχουν επιλέξει να ασχοληθούν αποκλειστικά με τον τουρισμό, αλλά και το κράτος με την εφαρμογή προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και προβολής του τουριστικού προϊόντος.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δεύτερου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Δημιουργείται μια σύνθετη τουριστική υποδομή (εστιατόρια, μεγάλα ξενοδοχεία, μπαρ, πρακτορεία κ.λπ.).
- Πραγματοποιούνται μεγάλης εμβέλειας επενδύσεις από το κράτος και οι πρώτες σημαντικές τουριστικές επενδύσεις από ιδιώτες.
- Παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στη χωρική και λειτουργική οργάνωση της περιοχής, ώστε να εξυπηρετούνται οι τουρίστες.
- Εμφανίζονται οι πρώτες ομάδες οργανωμένου τουρισμού που ταξιδεύουν χρησιμοποιώντας υπηρεσίες.
- Η περιοχή αποκτάει διαφημιστική «εικόνα».

3ο Στάδιο Ανάπτυξης:

Στο στάδιο αυτό η περιοχή ωριμάζει ως τουριστικός προορισμός και αρχίζει να υιοθετεί τον τύπο ανάπτυξης του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Αυτό οδηγεί στην αστικοποίηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών της περιοχής, το οποίο έχει σαν αποτέλεσμα την ανέγερση εκτεταμένων εγκαταστάσεων και υποδομών για την εξυπηρέτηση των αυξανόμενων αναγκών των τουριστών. Η τοπική κοινωνία αρχίζει να αισθάνεται ότι έχει χάσει τη δυνατότητα επηρεασμού και ελέγχου της τουριστικής βιομηχανίας της περιοχής. Οι ρυθμοί της ζωής, τα καταναλωτικά πρότυπα και οι αξίες αλλάζουν πλησιάζοντας την αστικοποίηση. Επιπλέον, οι σχέσεις των τουριστών με τους ντόπιους γίνονται τελείως απρόσωπες. Οι παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτές τις αλλαγές είναι κυρίως οι τουριστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας (tour-operators), οι ξένοι επενδυτές και η εφαρμογή διεθνών και περιφερειακών τουριστικών πολιτικών.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τρίτου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Η οργανωμένη μαζική υποδομή τουρισμού του πακέτου.
- Δημιουργούνται υπηρεσίες και δραστηριότητες, οι οποίες μέχρι στιγμής δεν υπήρχαν, για την εξυπηρέτηση των τουριστών.

- Η περιοχή μετατρέπεται σε «τουριστικό προορισμό» με διεθνείς προδιαγραφές.
- Έρχονται κυρίως τουρίστες με οργανωμένα πακέτα τουρισμού διακοπών μέσω των tour-operators.
- Η διαφημιστική «εικόνα» της περιοχής διεθνοποιείται και συμβάλλει στη μαζική προσέλευση τουριστών.

# 3 Επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας

Η τουριστική ανάπτυξη επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις και αλλαγές στην οικονομία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό και στο περιβάλλον των περιοχών όπου εφαρμόζονται οι τουριστικές πολιτικές και δράσεις.

## 3.1 Επιπτώσεις στον οικονομικό τομέα

Όσο αφορά στην οικονομία ο τουρισμός αυξάνει την απασχόληση, αφού αποτελεί τομέα έντασης εργασίας, δημιουργώντας έτσι θέσεις απασχόλησης. Πρόβλημα αποτελεί ότι ο τουρισμός ενισχύει κυρίως την εποχική απασχόληση, συνήθως κατά την θερινή περίοδο. Εντούτοις η προσφορά τουριστικών υπηρεσιών δίνει τη δυνατότητα, ιδιαίτερα σε αγροτικές περιοχές, δημιουργίας ενός συμπληρωματικού και εναλλακτικού εισοδήματος για τους κατοίκους[6].

Πέρα από την αύξηση των εισοδημάτων, η ανάπτυξη του τουρισμού ενισχύει τις επενδύσεις και διευρύνει την παραγωγική βάση της τοπικής οικονομίας με αποτέλεσμα να βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής, αλλά και να ενισχυθεί η τοπική οικονομία, δημιουργώντας ευνοϊκές συνθήκες για περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη. Επιπλέον, πρέπει να τονιστεί ότι ο τουρισμός αυξάνει τα φορολογικά έσοδα του κράτους, καθότι στις τουριστικές υπηρεσίες απασχολείται μεγάλος αριθμός ατόμων, η πλειοψηφία των οποίων παρουσιάζουν ικανοποιητικά εισοδήματα. Συνακόλουθα, τα άτομα αυτά αυξάνουν τις καταναλωτικές τους δαπάνες, προσκομίζοντας κέρδη και για άλλους επαγγελματίες μη σχετιζόμενους με την αγορά του τουρισμού.

Παράλληλα, οι σημαντικές επενδύσεις που πραγματοποιούνται για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα προκαλούν την ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας με την δημιουργία πολλών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό χώρο, προσδίδοντας δυναμική και έντονη επιχειρηματικότητα αλλά και έσοδα από την φορολογία για το κράτος. Κρίνεται επίσης σημαντικό να αναφερθεί ότι ο τουρισμός προκαλεί θετική επίδραση στο ισοζύγιο πληρωμών, λόγω των συναλλαγματικών εισροών που έρχονται στην χώρα που λειτουργεί ως τουριστικός προορισμός.

[6]Η περίπτωση αυτή εφαρμόζεται κυρίως στον αγροτουρισμό, κατά τον οποίο συνδυάζεται η παροχή τουριστικών υπηρεσιών στην ύπαιθρο, αλλά και η εργασία στο αγρόκτημα-τουριστικό κατάλυμα.

## 3.2 Επιπτώσεις στον κοινωνικό τομέα

Ο τουρισμός επηρεάζει άμεσα και την κοινωνία και τον πολιτισμό της, αφού προκαλεί αλλαγές στην κοινωνική δομή της τοπικής κοινωνίας, ιδιαίτερα στις νησιωτικές και ορεινές περιοχές, όπου διαμορφώνεται μια νέου τύπου αστικοποιημένη κοινωνική δομή, με τον τουρισμό να κυριαρχεί σε όλα τα επίπεδα.(Τσάρτας,1996).

Επίσης, ο τουρισμός οδηγεί σε έντονη επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μεγάλος μέρος του πληθυσμού περιοχών, που λειτουργούν ως τουριστικοί προορισμοί, εγκαταλείπει το επάγγελμα που δραστηριοποιούταν, και εντάσσεται στις υπηρεσίες του τουριστικού κλάδου. Μάλιστα η κινητικότητα αυτή είναι αρκετά εντονότερη στους νέους και στις γυναίκες, με αποτέλεσμα να εγκαταλείπονται παραδοσιακοί κλάδοι όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία στις περιοχές της υπαίθρου. Επιπρόσθετα κοινωνική επίπτωση του τουρισμού αποτελεί η δυνατότητα επικοινωνίας των ντόπιων με τους τουρίστες, με αποτέλεσμα την ανταλλαγή απόψεων, αλλά και την προβολή του τοπικού πολιτισμού, των εθίμων και των παραδόσεων και γενικότερα την καλύτερη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ τους.

## 3.3 Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Η τουριστική ανάπτυξη προκαλεί σημαντικές επιπτώσεις και στην ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος λόγω της ανάγκης επέκτασης της στο χώρο της υπαίθρου, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις των τουριστών. Μάλιστα οι επιπτώσεις αυτές είναι πολύ πιο έντονες σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, όπως υγροβιότοπους, παραθαλάσσιες και ορεινές περιοχές. Συγκεκριμένα παρατηρούνται συγκρούσεις και διαφωνίες για τις χρήσεις γης, με την οριοθέτηση των συνόρων μεταξύ του δομημένου και του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο απαιτείται να μείνει ανεπηρέαστο. Μάλιστα, τίθεται έντονα το ζήτημα του προσδιορισμού της φέρουσας τουριστικής ικανότητας μιας περιοχής, προκειμένου να αποτραπεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση. Τα φαινόμενα αυτά έχουν παρατηρηθεί ιδίως τα τελευταία χρόνια με την μαζική μορφή που έχει πάρει ο τουρισμός. Χαρακτηριστικά φαινόμενα υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος από την τουριστική δραστηριότητα είναι: η απώλεια σημαντικών εκτάσεων της υπαίθρου, η καταστροφή βιοτόπων, η αλλοίωση του τοπίου, η μείωση της βιοποικιλότητας, η ρύπανση των υδάτων, η αύξηση της ποσότητας των απορριμμάτων και αποβλήτων και το πρόβλημα της διαχείρισής τους κ.α. Ιδιαίτερα στις παράκτιες περιοχές, όπου ο τουρισμός παρουσιάζει πολλαπλάσια ένταση, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι ακόμη μεγαλύτερες.

Παρακάτω ακολουθεί πίνακας που απεικονίζει τον τουρισμό σε σχέση με την βιοποικιλότητα στον παράκτιο ευρωπαϊκό χώρο.

**Πίνακας 3: Τουρισμός και βιοποικιλότητα στον παράκτιο ευρωπαϊκό χώρο**

| Χώρα | Βιοποικιλότητα | Πίεση τουρισμού | Ανταγωνιστικό δυναμικό |
|---|---|---|---|
| Βέλγιο | Μέση | Μέση | Μεσαίο |
| Δανία | Μέση | Μέση | Χαμηλό |
| Γερμανία | Μέση | Μέση | Μεσαίο |
| Φινλανδία | Χαμηλή | Χαμηλή | Χαμηλό |
| Γαλλία | Υψηλή | Υψηλή | Υψηλό |
| **Ελλάδα** | **Υψηλή** | **Υψηλή** | **Υψηλό** |
| Ιρλανδία | Χαμηλή | Χαμηλή | Χαμηλό |
| Ιταλία | Υψηλή | Υψηλή | Υψηλό |
| Μάλτα | Υψηλή | Πολύ Υψηλή | Υψηλό |
| Ολλανδία | Μέση | Μέση | Μεσαίο |
| Πορτογαλία | Μέση | Υψηλή | Μεσαίο |
| Ισπανία | Υψηλή | Υψηλή | Υψηλό |
| Μεγάλη Βρετανία | Μέση | Υψηλή | Μεσαίο |

*Πηγή: World Conservation Monitoring Centre, 1994*

Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές ότι στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες με υψηλή βιοποικιλότητα, η τουριστική δραστηριότητα ασκεί υψηλή πίεση στον περιβάλλον, γεγονός που χρήζει προσεκτικής διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης ιδιαίτερα στις οικολογικά ευαίσθητες περιοχές.

## 3.4 Τουριστική Χωρητικότητα - Φέρουσα Ικανότητα

Η εντατική τουριστική εκμετάλλευση που εκφράζεται με την μαζική συγκέντρωση επισκεπτών σε συγκεκριμένους τουριστικούς προορισμούς και σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους είχε ως συνέπεια την αυξημένη πίεση στο περιβάλλον, οδηγώντας και σε αρκετές περιπτώσεις στην περιβαλλοντική υποβάθμιση. Η διατάραξη των σχέσεων ισορροπίας τουρισμού και περιβάλλοντος συνδέεται άμεσα με τη μεγέθυνση της τουριστικής δραστηριότητας, η οποία παραβιάζει τα όρια αντοχής του τόπου υποδοχής τουριστών. Το φαινόμενο αυτό απαιτεί τον προσδιορισμό της τουριστικής χωρητικότητας ή της φέρουσας ικανότητας ενός συγκεκριμένου τουριστικού προορισμού. Η φέρουσα τουριστική ικανότητα είναι συνάρτηση του λόγου του αριθμού των αφίξεων, του επιπέδου (ποσοτικού και ποιοτικού) των κάθε μορφής προσφερόμενων υπηρεσιών στο τουριστικό κοινό, του βαθμού διατήρησης της ποιότητας ζωής και της ανοχής του ντόπιου πληθυσμού στις τουριστικές πιέσεις, συνυπολογίζοντας την κοινωνική και περιβαλλοντική απαίτηση για διατήρηση, σε επίπεδο βιωσιμότητας, των φυσικών πολιτιστικών και δομημένων στοιχείων του τόπου.

Το θέμα αυτό έχει απασχολήσει κατά καιρούς τους θεωρητικούς του τουρισμού, οι οποίοι προσπαθούν να το προσεγγίσουν με μια σειρά δεικτών, που εκφράζουν την «τουριστικότητα» του τόπου σε σχέση με τον πληθυσμό των κατοίκων και των επισκεπτών.

Παρόλα αυτά επισημαίνεται ότι δεν υπάρχει μέχρις σήμερα κατάληξη σε μία συγκεκριμένη μέθοδο μέτρησης της τουριστικής χωρητικότητας.(Λογοθέτης, 2001).

Η ανάλυση της φέρουσας ικανότητας χρησιμοποιείται στον περιβαλλοντικό σχεδιασμό με σκοπό να κατευθύνει αποφάσεις σχετικές με την κατανομή της χρήσης γης. Αποτελεί μια βασική τεχνική, η οποία χρησιμοποιείται ευρέως για να καθοριστεί η ικανότητα μιας περιοχής να αντέξει το μέγιστο επίπεδο ανάπτυξης από τον τουρισμό, τη γεωργία, τη βιομηχανία και τις υποδομές. Λόγω του ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις δραστηριότητες, είναι απαραίτητο να καθοριστεί η φέρουσα ικανότητα σύμφωνα με τις συγκεκριμένες χρήσεις. Από την άποψη αυτή η φέρουσα ικανότητα αφορά συγκεκριμένη περιοχή και συγκεκριμένη χρήση. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού η φέρουσα ικανότητα μιας τουριστικής περιοχής ορίζεται ως ο μέγιστος δυνατός αριθμός ατόμων που μπορεί να φιλοξενήσει ταυτοχρόνως ένας τουριστικός προορισμός, χωρίς να προκαλείται καταστροφή του φυσικού, οικονομικού, κοινωνικού περιβάλλοντος, αλλά και μια μη αποδεκτή μείωση στην ποιότητα της ικανοποίησης των επισκεπτών ( www.unwto.org).

Επομένως, η φέρουσα ικανότητα ενός τουριστικού τόπου είναι το μέγεθος εκείνο της τουριστικής δραστηριότητας που μπορεί να γίνει ανεκτό. Το επίπεδο πέρα από το οποίο η τουριστική παρουσία καθίσταται ενοχλητική εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως τους παρακάτω: (www.tour.teithe.gr/dpt/files/152.doc)

- Η ευαισθησία του τουριστικού περιβάλλοντος, φυσικού και κοινωνικού.
- Η δομή της οικονομίας του τόπου υποδοχής.
- Το είδος της τουριστικής δραστηριότητας.
- Το μέγεθος της τουριστικής παρουσίας, το οποίο εξαρτάται από τον αριθμό των αφίξεων και τη διάρκεια της διαμονής των τουριστών, από τα χαρακτηριστικά των τουριστών καθώς και των ντόπιων (πχ ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, μόρφωσης, εισόδημα, περιβαλλοντικής συνείδησης κ.α.), τη γεωγραφική συγκέντρωση και την κινητικότητα των τουριστών, καθώς και τη χρονική διασπορά της παρουσίας των τουριστών (εποχικότητα)

Οι μελέτες για τη φέρουσα ικανότητα περιστρέφονται γύρω από τρεις βασικές συνιστώσες ή διαστάσεις: τις φυσικο-οικολογικές, τις κοινωνικο-δημογραφικές και τις πολιτικο-οικονομικές. Είναι φανερό ότι, όταν αναφερόμαστε στη φέρουσα ικανότητα, τα τρία συστατικά θα πρέπει να λαμβάνονται με διαφορετικό βάρος (σημασία) όταν αναφέρονται σε διαφορετικούς προορισμούς. Αυτές οι διαφορές προέρχονται από τα χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες του μέρους, τον τύπο – είδος του τουρισμού (παράκτιος, προστατευόμενος, αγροτικός, ορεινός,

ιστορικός) και την αλληλεπίδραση ανάμεσα στον τουρισμό και στο περιβάλλον. (http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/tools_acc.html

### 3.4.1 Φυσική-Οικολογική συνιστώσα της φέρουσας τουριστικής ικανότητας

Το φυσικο-οικολογικό σύνολο αποτελείται από όλα τα αμετάβλητα και εύκαμπτα συστατικά του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος καθώς και τεχνικού περιβάλλοντος (υποδομές). Τα αμετάβλητα συστατικά αναφέρονται στην ικανότητα των φυσικών συστημάτων. Κατά περίπτωση, εκφράζονται ως οικολογική ικανότητα, αφομοιωτική ικανότητα, κ.ά. Δεν μπορεί να υπάρξει εύκολα σε αυτά ανθρώπινη επέμβαση που να τα κατευθύνει. Τα όρια είναι δυνατό να εκτιμηθούν, και ως τέτοια θα πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά και να αποτελέσουν αντικείμενο σεβασμού. Τα εύκαμπτα συστατικά αναφέρονται πρωτίστως στα συστήματα υποδομής όπως είναι αυτά που αφορούν την ύδρευση, τα απορρίμματα, τον ηλεκτρισμό, τη συγκοινωνία, καθώς και τις κοινωνικές διευκολύνσεις όπως είναι οι ταχυδρομικές και τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες υγείας, ο νόμος, οι τράπεζες, τα εμπορικά καταστήματα κ.ά. Τα όρια της ικανότητας των συστατικών υποδομής μπορούν να προσδιοριστούν μέσω επενδύσεων στις υποδομές, μέσω φόρων, οργανωτικών-ρυθμιστικών μέτρων κ.ά. Για το λόγο αυτό, οι αξίες τους δεν είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν τόσο ως βάση για τον προσδιορισμό της φέρουσας ικανότητας, αλλά περισσότερο ως ένα πλαίσιο προσανατολισμού και λήψης αποφάσεων σχετικών με τις πτυχές της διαχειριστικής δράσης.

### 3.4.2 Κοινωνικο-δημογραφική συνιστώσα της φέρουσας τουριστικής ικανότητας

Το κοινωνικο-δημογραφικό σύνολο αναφέρεται σε εκείνες τις κοινωνικές πλευρές οι οποίες είναι σημαντικές για τις τοπικές κοινωνίες. Σχετίζονται με την παρουσία και την ανάπτυξη του τουρισμού. Κοινωνικά και δημογραφικά ζητήματα, αφορούν το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό, το καταρτισμένο προσωπικό κ.ά. Επίσης, περιλαμβάνονται κοινωνικο-πολιτιστικά ζητήματα όπως είναι η αίσθηση της ταυτότητας της τοπικής κοινωνίας ή η τουριστική εμπειρία κ.ά. Μερικά από αυτά μπορούν να εκφραστούν με ποσοτικούς όρους, αλλά τα περισσότερα απαιτούν την κατάλληλη κοινωνικό -ψυχολογική έρευνα.

Σε σύγκριση με τα οικολογικά συστατικά, η κοινωνική φέρουσα ικανότητα είναι ίσως η πιο δύσκολη στο να εκτιμηθεί, καθώς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από αξίες κρίσης. Οι πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις μπορεί να επηρεάζουν κάποιες κοινωνικο-δημογραφικές παραμέτρους όπως, για παράδειγμα, οι πολιτικές μετανάστευσης. Η κοινωνική φέρουσα ικανότητα χρησιμοποιείται ως γενικός όρος για να περιλάβει και τα επίπεδα αντοχής του φιλοξενούμενου πληθυσμού, καθώς και την ποιότητα της εμπειρίας των επισκεπτών στην περιοχή.

### 3.4.3 Πολιτικό-οικονομική συνιστώσα της φέρουσας τουριστικής ικανότητας

Το πολιτικό-οικονομικό σύνολο αναφέρεται στις επιπτώσεις που έχει ο τουρισμός στην τοπική οικονομική δομή, τις δραστηριότητες, περιλαμβανομένου του ανταγωνισμού με άλλους τομείς. Περιλαμβάνονται, επίσης, θεσμικά ζητήματα στο βαθμό που εμπλέκουν τοπικές ικανότητες διαχείρισης της παρουσίας του τουρισμού. Οι μελέτες των πολιτικο-οικονομικών παραμέτρων είναι απαραίτητες για να εκφραστεί η διαφορά στις αξίες και τις συμπεριφορές εντός μιας τοπικής κοινωνίας όσον αφορά τον τουρισμό.

# 4 Αειφορικός Τουρισμός

## 4.1 Σύγκριση με το μοντέλο του μαζικού τουρισμού

Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί μια εντατική τουριστική εκμετάλλευση που εκφράζεται με την μαζική συγκέντρωση επισκεπτών σε συγκεκριμένους τουριστικούς προορισμούς και σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Η εντατική τουριστική δραστηριότητα έχει ως συνέπεια την αυξημένη πίεση προς το περιβάλλον, οδηγώντας και σε αρκετές περιπτώσεις στην περιβαλλοντική υποβάθμιση, καθότι γίνεται υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των τουριστικών προορισμών (π.χ. άναρχη και μη ελεγχόμενη επέμβαση τόσο στο φυσικό όσο και στο δομημένο περιβάλλον). Η μαζική μορφή του τουρισμού πέρα από την περιβαλλοντική υποβάθμιση, δημιουργεί κόστος και στις τοπικές κοινωνίες (κοινωνική υποβάθμιση), καθότι οι επιπτώσεις της μαζικής συσσώρευσης τουριστών οδηγούν τις τουριστικές περιοχές που πλήττονται από τον μαζικό τουρισμό σε κορεσμό και σε υποβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Σύμφωνα με τον Τσάρτα (1996) τα βασικά χαρακτηριστικά ανάπτυξης που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός είναι:

- Ξενοδοχειακές μονάδες μεγάλου όγκου.
- Άμεση εξάρτηση της παραγωγικής δομής της περιοχής από τον τουρισμό.
- Άμεση εξάρτηση από την πολιτική των tour operators, οι οποίοι διακινούν τον μεγαλύτερο όγκο των τουριστών μέσω των οργανωμένων τουριστικών πακέτων.
- Έντονη εποχικότητα της ζήτησης κατά τους θερινούς (ή χειμερινούς) μήνες.

Στην Ελλάδα, είναι χαρακτηριστική η υπερσυγκέντρωση τουριστών και η σημαντική περιβαλλοντική επιβάρυνση ορισμένων περιοχών, οι οποίες αναπτύχθηκαν επιλεκτικά και μονομερώς, σε αντίθεση με άλλες περιοχές εξίσου αξιόλογες που παρέμειναν αναξιοποίητες και περιβαλλοντικά «άθικτες», αφού η επιθυμητή ισορροπία μεταξύ της τουριστικής δραστηριότητας και της φέρουσας ικανότητας του τόπου δεν επιτεύχθηκε ή ακόμη και δεν επιδιώχθηκε.. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Ρόδος το 1999 δέχτηκε οκταπλάσια τουριστική ένταση σε σχέση με την αντίστοιχη μέση ένταση της χώρας. Η εικόνα αυτή, με κάποιες αποκλίσεις, είναι παρόμοια και στις λοιπές παραθαλάσσιες περιοχές, αν λάβουμε υπόψη ότι το 90% του τουρισμού στη χώρα μας έχει σαν κύριους προορισμούς τα νησιά και τον παράκτιο χώρο.

Αυτή η χωρικά και οργανωτικά συγκεντρωτική τουριστική ανάπτυξη σε ορισμένες μόνο περιοχές ήταν αποτέλεσμα ασύμμετρης κατανομής των τουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς το

έως τότε γενικό αναπτυξιακό πρότυπο επέδρασε σε διαμόρφωση συνθηκών μη ευνοϊκών για την ισόρροπη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη (Λαγός & Σταματίου, 2004). Έτσι, η υπερ-συγκέντρωση τουριστών σε ορισμένες περιοχές και η κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών της ζήτησης συνοδεύτηκε με αύξηση των επεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα την εμφάνιση σοβαρών περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων και απωλειών. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την απώλεια σημαντικών εκτάσεων αμμοθινών σε ποσοστό περίπου 50% από το 1900-1990, τον κατατεμαχισμό τοπιακών ενοτήτων, την καταστροφή βιοτόπων, τη μείωση της βιοποικιλότητας, τη ρύπανση των υδάτων και γενικά την απαξίωση του φυσικού περιβάλλοντος, η οποία, σε τελική ανάλυση, υποβαθμίζει με τη σειρά της, αν δεν αναιρεί, τις φυσικές ιδιαιτερότητες της χώρας μας (Καραμέρης, 2006). Την κρισιμότητα της κατάστασης αποδεικνύει το γεγονός ότι σε επίπεδο χώρας υφίσταται ήδη ένα υψηλό ανταγωνιστικό δυναμικό μεταξύ τουρισμού και φυσικού περιβάλλοντος, πολύ περισσότερο δε στον παράκτιο χώρο, όπου ο τουρισμός παρουσιάζει πολλαπλάσια ένταση.

Η μη σύνδεση του τουρισμού με την τοπική κοινωνία και τη λειτουργία των φυσικών οικοσυστημάτων, καθώς και ο μη σεβασμός των φυσικών και πολιτισμικών πόρων του τουριστικού προορισμού είχε ως συνέπεια τα εξής (Βαρβαρέσος, 1999):

- Την περιβαλλοντική αλλοίωση και αισθητική υποβάθμιση των πλέον ευαίσθητων και καλαίσθητων τοπίων και τοποθεσιών.
- Την υιοθέτηση για τον τουρισμό μιας «περιοριστικής αντίληψης», περί μιας παθητικής κατανάλωσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών.
- Τη συγκέντρωση της τουριστικής ζήτησης σε μια περιορισμένη χρονική περίοδο (διακοπές το καλοκαίρι), με αρνητικές συνέπειες στην ποιότητα των διακοπών.
- Την υπέρμετρη τουριστική ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης, σε αντιπαράθεση με την ανύπαρκτη σχεδόν τουριστική ανάπτυξη της αγροτικής ζώνης και των ορεινών όγκων.
- Την κυριαρχία μια εμπορευματικού τύπου τουριστικής προσφοράς.
- Τη χαμηλή οικονομική αποδοτικότητα των τουριστικών καταλυμάτων.
- Την απουσία εναλλακτικών κοινωνικών μοντέλων τουριστικής ανάπτυξης στην ύπαιθρο.
- Την μειωμένη ανταγωνιστικότητα της τουριστικής προσφοράς, εφόσον το στερεότυπο της προβαλλόμενης εικόνας (image) υπερισχύει της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών

Σύμφωνα με τον Ανδριώτη (2003) η σύγκριση ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του μαζικού και του ήπιου τουρισμού αναδεικνύει ότι η ήπια δραστηριότητα προκαλεί θετικές κοινωνικές αλληλοεπιδράσεις και ότι ο μαζικός τουρισμός επιφέρει πληθώρα αρνητικών επιπτώσεων σε μέσο- και μακροπρόθεσμο επίπεδο. Η συγκεκριμένη σύγκριση παρουσιάζεται στους παρακάτω πίνακες:

**Πίνακας 4: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο γενικής έννοιας**

| Σκληρός Τουρισμός | Ήπιος Τουρισμός | Σκληρός Τουρισμός | Ήπιος Τουρισμός |
|---|---|---|---|
| Απερίσκεπτος | Συνετός | Βραχυπρόθεσμος | Μακροπρόθεσμος |
| Απεχθής | Αμυντικός | Ειδικού ενδιαφέροντος | Γενικού ενδιαφέροντος |
| Επιθετικός | Επιφυλακτικός | Εξωτερικά ελεγχόμενος | Ελεγχόμενος από τους ντόπιους |
| Γρήγορος/Ορμητικός | Αργός/Στοχαστικός | Μικρής αντοχής | Μεγάλης αντοχής |
| Υψηλών ρυθμών | Χαμηλών ρυθμών | Ευαίσθητος στην τιμή | Ευαίσθητος στην αξία |
| Ανεξέλεγκτος | Ελεγχόμενος | Ποσοτικός | Ποιοτικός |
| Ασυντόνιστος | Συντονισμένος | Αυξανόμενος | Αναπτυσσόμενος |
| Υπερβολικός | Μετριοπαθής | | |

*Πηγή: Krippendorf (1982)*

**Πίνακας 5: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο αναπτυξιακής στρατηγικής**

| Σκληρός Τουρισμός | Ήπιος Τουρισμός |
|---|---|
| Ανάπτυξη χωρίς σχεδιασμό | Σχεδιασμός πριν από την ανάπτυξη |
| Θεώρηση στις αναπτυξιακές μελέτες | Θεώρηση στην νοοτροπία |
| Κάθε κοινότητα σχεδιάζει για τον εαυτό της | Κεντρικός σχεδιασμός για μεγάλες περιοχές |
| Άναρχη ανάπτυξη | Συγκέντρωση της ανάπτυξης σε ορισμένες περιοχές |
| Τυχαία και διάσπαρτη ανέγερση οικοδομημάτων | Συντήρηση του εδάφους, συγκεντρωτική ανέγερση οικοδομών, διατήρηση ελεύθερου χώρου |
| Εντατική εκμετάλλευση της ιδιαίτερης αξίας των τοποθεσιών | Σεβασμός στην ιδιαίτερη αξία της κάθε τοποθεσίας |
| Ανέγερση αυξανόμενου αριθμού κτιρίων | Εκμετάλλευση και βελτίωση των κτιρίων που ήδη υπάρχουν |
| Κατασκευές για αόριστη ζήτηση | Καθορισμός ορίων για εξάπλωση |
| Ανάπτυξη τουρισμού σε όλες τις περιοχές | Ανάπτυξη τουρισμού μόνο σε κατάλληλες περιοχές και όπου υπάρχει διαθέσιμος ντόπιος πληθυσμός |
| Ανάθεση της τουριστικής ανάπτυξης σε εξωγενής παράγοντες | Ευκαιρίες για λήψη αποφάσεων και συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού |
| Χρησιμοποίηση όλου του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού (συμπεριλαμβανομένου και των αλλοδαπών) | Ανάπτυξη σχεδιασμένη σύμφωνα με τις δυνατότητες της περιοχής για τουρισμό τοπικά ελεγχόμενο |
| Θεώρηση στα οικονομικά προτερήματα | Αποτίμηση όλων των οικονομικών, οικολογικών και κοινωνικών προτερημάτων και μειονεκτημάτων |
| Θεώρηση του αγροτικού πληθυσμού μόνο ως κτηματίες και εργατικό δυναμικό | Διατήρηση και ενθάρρυνση της γεωργίας |
| Εγκατάλειψη των ζημιών στην κοινωνία | Οι ζημιές πληρώνονται από το δράστη |
| Ευμενή αντιμετώπιση στην ιδιωτική μεταφορά | Ενθάρρυνση της ντόπιας μεταφοράς |
| Διασφάλιση ευκολιών για την μεγιστοποίηση της ζήτησης | Διασφάλιση ευκολιών για μεσαίου μεγέθους ζήτηση |
| Απομάκρυνση φυσικών φραγμών | Διατήρηση φυσικών φραγμών |

| | |
|---|---|
| Αστική αρχιτεκτονική | Ντόπια αρχιτεκτονική (σχέδιο κτιρίων και υλικών) |
| Γενικός αυτοματισμός τουριστικών θέρετρων | Επιλεκτική τεχνητή ανάπτυξη, ενθάρρυνση μη τεχνιτών τουριστικών προορισμών |

*Πηγή: Krippendorf (1982)*

**Πίνακας 6: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο πλαισίου πολιτικής**

| **Σκληρός Τουρισμός** | **Ήπιος Τουρισμός** |
|---|---|
| Εξασφάλιση συγκεντρωτικών αφίξεων | Εναλλασσόμενες διακοπές |
| Πρόσληψη προσωπικού μη αποδεδειγμένων ικανοτήτων | Βελτίωση εκπαίδευσης των ατόμων με υπεύθυνες θέσεις στον τουρισμό |
| Πώληση μετά δυσκολίας | Πώληση «εκ καρδίας» |
| Θεωρεί των τουρισμό ως οικονομική πανάκεια | Ψάχνει νέες επιλογές και τουριστικές εναλλαγές |
| Σκληρό ταξίδι | Ήπιο ταξίδι |

*Πηγή: Krippendorf (1982)*

**Πίνακας 7: Σύγκριση εντάσεων τουρισμού σε επίπεδο διάθεση τουρίστα**

| **Σκληρός Τουρισμός** | **Ήπιος Τουρισμός** |
|---|---|
| Μαζικός τουρισμός | Μοναχικό ταξίδι, με φίλους ή οικογένεια |
| Έλλειψη χρόνου | Αφθονία χρόνου |
| Ταχύτατα μέσα μεταφοράς | Κατάλληλα (ή ακόμα και αργά) μέσα μεταφοράς |
| Προσχεδιασμένο δρομολόγιο | Αυθόρμητο δρομολόγιο |
| Εμπνευσμένο εξωτερικά | Εμπνευσμένο εσωτερικά |
| Εισαγόμενος τρόπος ζωής | Εγχώριος τρόπος ζωής |
| «Θεάματα» | Βιώματα |
| Άνετο και παθητικό | Δραστήριο και ενεργητικό |
| Μικρή ή καθόλου νοητική προετοιμασία | Προ-έρευνα για τον προορισμό |
| Δεν επιθυμεί να μάθει τη γλώσσα | Μαθαίνει να μιλάει τη γλώσσα |
| Αίσθηση ανωτερότητας | Θέληση για μάθηση |
| Ποικίλες αγορές | Αγορές δώρων |
| Αναμνηστικά | Μνήμες, Ημερολόγια, Νέες προοπτικές |
| Στιγμιαίες φωτογραφίες και καρτ ποστάλ | Φωτογραφία, Σχεδίαση, Ζωγραφική |
| Περιέργεια | Φινέτσα |
| Θορυβώδης | Ήσυχος |

*Πηγή: Krippendorf (1982)*

Γίνεται επομένως αντιληπτό ότι σε μακροπρόθεσμο επίπεδο ο μαζικός τουρισμός επιφέρει τόσο στις τοπικές κοινωνίες όσο και στο φυσικό περιβάλλον αρνητικές επιπτώσεις,

υποβαθμίζοντας και αποδυναμώνοντας εν μέρει την αναπτυξιακή τους προοπτική και την παραγωγή οικονομικού, κοινωνικού, πολιτισμικού και περιβαλλοντικού οφέλους. Επίσης, από τον παραπάνω πίνακα είναι φανερό ότι απαιτείται από την πολιτεία να εφαρμόσει τέτοιες πολιτικές που θα ενθαρρύνουν την εφαρμογή ήπιων μορφών τουρισμού αποσκοπώντας τόσο στην οικονομική όσο και στην πολιτισμική, κοινωνική αναβάθμιση, κυρίως της υπαίθρου, όπου η εφαρμογή τέτοιων μεταρρυθμίσεων κρίνεται επιβεβλημένη.

## 4.2 Ανάγκη για αειφορικό τουρισμό

Λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα που προκλήθηκαν από την εντατική τουριστική εκμετάλλευση κάποιων περιοχών με τη μαζική συσσώρευση τουριστών, δημιουργήθηκε η ανάγκη για ένα τουρισμό υπό διαφορετικό πρίσμα προσέγγισης, ο οποίος θα σέβεται το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας φιλοξενίας, στοχεύοντας φυσικά τόσο σε οικονομική, αλλά παράλληλα και όσο σε κοινωνική και πολιτισμική αειφορική ανάπτυξη. Η απαίτηση αυτή υφίσταται με την προώθηση του αειφορικού/βιώσιμου τουρισμού, που προϋποθέτει την ανάπτυξη νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού συμβατών με το περιβάλλον.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO) η ανάπτυξη του αειφορικού τουρισμού επιβάλλεται να ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών που τους φιλοξενούν και παράλληλα να προστατεύει και να ενισχύει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται ότι η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατό να εκπληρώνονται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ παράλληλα να διατηρείται η πολιτιστική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής. Τα προϊόντα του αειφορικού τουρισμού είναι προϊόντα που λειτουργούν σε αρμονία με το τοπικό περιβάλλον, την κοινωνία και τους πολιτισμούς, έτσι ώστε αυτά να καρπώνονται όλα τα οφέλη και να μην αποτελούν θύματα τουριστικής ανάπτυξης. (http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/tools_acc.html)

Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη και διαχείριση είναι εφαρμόσιμη σε όλες τις μορφές τουρισμού και σε όλες τις περιοχές προορισμού, συμπεριλαμβανομένου του μαζικού και όλων των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι αρχές της βιωσιμότητας πρέπει να αναφέρονται τόσο στο περιβάλλον, όσο στην οικονομία, αλλά και στις κοινωνικές συνθήκες της τουριστικής ανάπτυξης. Επομένως, απαιτείται η υιοθέτηση της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ αυτών των τριών διαστάσεων ώστε να υπάρξει μια μακροχρόνια βιωσιμότητα (Θεοδωροπούλου, 2006). Έτσι, ο αειφόρος τουρισμός οφείλει:

1. Να μεγιστοποιεί την ωφέλεια του φυσικού περιβάλλοντος που είναι σημαντικό για την τουριστική ανάπτυξη, διατηρώντας μέσω οικολογικών μεθόδων τη φυσική κληρονομιά και τη βιοποικιλότητα της περιοχής.
2. Να σέβεται την κοινωνική κληρονομιά και τη μοναδικότητα της περιοχής προορισμού, να συμβάλει στη διατήρηση των παραδόσεων και στα ήθη και έθιμα, και να κατανοεί και να δέχεται τη διαφορετική κουλτούρα του κάθε τόπου που επισκέπτεται.
3. Να υποστηρίζει μακροπρόθεσμες οικονομικές και πολιτικές δραστηριότητες, που προσφέρουν ευκαιρίες για καλό εισόδημα, σταθερή απασχόληση και κοινωνικές υπηρεσίες και συμβάλλουν συγχρόνως στην καταπολέμηση της φτώχιας στις τοπικές κοινωνίες προορισμού.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη απαιτεί την συνειδητή συμμετοχή όλης της τοπικής κοινωνίας, καθώς επίσης και σημαντικές πολιτικές αποφάσεις που θα βοηθήσουν στην ενεργό συμμετοχή όλων των φορέων για συνεργασία δημιουργίας υποδομής τουριστικής ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον. Η απόκτηση και διατήρηση του αειφόρου τουρισμού είναι μία συνεχής διαδικασία που απαιτεί συνεχή παρακολούθηση των καταστάσεων, προτείνοντας τα απαραίτητα προληπτικά ή διορθωτικά μέτρα όπου αυτό επιβάλλεται. Ο βιώσιμος τουρισμός επίσης είναι απαραίτητο να ικανοποιεί τους επισκέπτες και να προσφέρει ενδιαφέρουσες εμπειρίες σε αυτούς με τέτοιο τρόπο ώστε να τους ευαισθητοποιεί για την αειφορία και την υποστήριξη καλών πρακτικών για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον. Είναι γεγονός ότι υπάρχουν έντονοι δεσμοί ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον. Αυτό διαφάνηκε καθαρά ύστερα από τη Διακήρυξη της Μανίλας για τον Παγκόσμιο Τουρισμό (1980), τη Διάσκεψή του Ρίο για το Περιβάλλον (1992), την Agenda 21, που ενσωματώθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και τελευταία από τον Παγκόσμιο Κώδικα Δεοντολογίας για τον Τουρισμό (1999), όπου έγιναν πολλές προσπάθειες τόσο από την επιστημονική κοινότητα, όσο και από την πολιτεία να αναλυθούν διεξοδικά οι αρνητικές επιπτώσεις της ανεξέλεγκτης και μονόπλευρης τουριστικής ανάπτυξης, και να προαχθεί η ανάπτυξη ενός νέου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης, που θα διακατέχεται από τις αρχές της αειφορίας. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις ανωτέρω διασκέψεις καθορίζουν τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και ταυτόχρονα τονίζουν την υποχρέωση της παγκόσμιας κοινότητας, που εμπλέκεται με την τουριστική ανάπτυξη, να προστατεύσει το περιβάλλον, προωθώντας την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού, που προϋποθέτει την ανάπτυξη νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού συμβατών με το περιβάλλον.

Οι βασικές αρχές που διέπουν την βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού διατυπώθηκαν αρχικά στην συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο της Βραζιλίας το 1992 και οριστικοποιήθηκαν στο παγκόσμιο συνέδριο στο Λανθαρότε της Ισπανίας, είναι οι κάτωθι (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001):

- Βιωσιμότητα στην τουριστική ανάπτυξη σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι φιλική προς το περιβάλλον στο παρόν και στο μέλλον καθώς και οικονομικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη για τις τοπικές κοινωνίες.
- Ο τουρισμός θα πρέπει να εναρμονίζεται με το φυσικό, πολιτισμικό και ανθρώπινο περιβάλλον.
- Ο τουρισμός θα πρέπει να μεριμνά για τις επιπτώσεις του στην πολιτισμική κληρονομιά και την παράδοση της τοπικής κοινωνίας.
- Μια ενεργός συμμετοχή του τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει κοινές δράσεις και συμμετοχή σε αυτές όλων των φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και αποτελεσματικούς μηχανισμούς συντονισμού σε όλα τα επίπεδα (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό κ.λπ.).
- Η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος απαιτεί συνεργασία για πολιτισμικές, τεχνολογικές και επαγγελματικές-οργανωτικές καινοτομίες, ιδίως στην ανάπτυξη εργαλείων ολοκληρωμένου σχεδιασμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.
- Πρωτεύοντες στόχοι στην τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να είναι η διατήρηση του τουριστικού προορισμού και η ικανότητα εξυπηρέτησης των τουριστών στο πλαίσιο μιας στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- Ο τουρισμός θα πρέπει να βασίζεται στη διεύρυνση των ευκαιριών για τις τοπικές κοινωνίες συμβάλλοντας στο μέγιστο στην τοπική οικονομία.
- Ο τουρισμός θα πρέπει να συμβάλει αποτελεσματικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων και στον κοινωνικό-πολιτισμικό εμπλουτισμό του κάθε τόπου προορισμού.
- Η κεντρική διοίκηση και συναφείς φορείς με τη συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων θα πρέπει να αναλάβουν δράσεις που να συμβάλουν στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης.
- Προτεραιότητα θα πρέπει να δίνεται στις δράσεις που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και στους μηχανισμούς ενσωμάτωσης του περιβαλλοντικού κόστους στις επενδύσεις και παρεμβάσεις για τον τουρισμό.
- Οι περιβαλλοντικά και πολιτισμικά ευαίσθητες περιοχές θα πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης μέριμνας.

- Στην αναζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί σε εκείνες που συμβάλλουν σε μια προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης με σεβασμό στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.
- Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στη διάδοση και ανταλλαγή εμπειριών και γνώσης για δράσεις και τεχνολογίες που ενσωματώνουν τον τουρισμό στη στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης στον τουρισμό απαιτεί και την υποστήριξη και προώθηση περιβαλλοντικά φιλικών συστημάτων διαχείρισης του τουρισμού.
- Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στο ρόλο και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον από τις μεταφορές, στην αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και στη διαχείριση των αποβλήτων.
- Η υιοθέτηση και εφαρμογή περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας είναι σημαντική για όλους τους δρώντες στον τουρισμό.
- Η ευαισθητοποίηση όλων είναι σημαντική για την εφαρμογή των παραπάνω αρχών και στόχων.

## 4.3 Προσεγγίσεις της έννοιας του αειφορικού τουρισμού

Στη βιβλιογραφία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η παράθεση και σύγκριση των διαφόρων προσεγγίσεων της έννοιας του αειφορικού τουρισμού από τους μελετητές. Κοινό χαρακτηριστικό των περισσοτέρων είναι ότι οι χαρακτηριστικές λέξεις – κλειδιά που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της έννοιας του αειφορικού τουρισμού είναι οι εξής: τουρισμός – αειφορία – οικονομία – κοινωνία – περιβάλλον – ισορροπία. Ορισμένες ενδιαφέρουσες διατυπώσεις ακολουθούν στις παρακάτω παραγράφους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Eber (1992) οι βασικοί παράμετροι που χαρακτηρίζουν τον αειφορικό τουρισμό είναι οι εξής:

- Η βιώσιμη χρήση των πόρων, τόσο δηλαδή του φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου.
- Η μείωσης της υπερκατανάλωσης και των αποβλήτων.
- Η διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- Ο ολοκληρωμένος τουριστικός σχεδιασμός.
- Η υποστήριξη και η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας.
- Η εκπαίδευση του προσωπικού.
- Η προβολή, η συνεχής έρευνα και ο έλεγχος των δράσεων.

Ο Τσάρτας (1996) προσδιορίζει την αειφορική ανάπτυξη ως μια διαδικασία η οποία προσβλέπει στην προστασία του περιβάλλοντος, στην παράλληλη ανάπτυξη όλων των κλάδων της οικονομίας, στη συνεχή ανατροφοδότηση του παραγωγικού ιστού με καινοτομικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, στη διατήρηση μιας δυναμικής ισορροπίας στα διαφορετικά στοιχεία και θεσμούς, που συνθέτουν την τοπική κοινωνική δομή. Παράλληλα αναφέρεται και τονίζει την σπουδαιότητα της ενεργούς συμμετοχής των κατοίκων στις διαδικασίες της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο συγγραφέας αναλύει τις κοινωνικές επιδράσεις του μαζικού τουρισμού στην τοπική κοινωνία και υποστηρίζει την αναγκαιότητα ανάπτυξης νέων μοντέλων αειφορικού τουρισμού, που θα στοχεύουν στην ανάδειξη των σύγχρονων κοινωνικών απαιτήσεων για καθαρό περιβάλλον, σεβασμό στις τοπικές ιδιομορφίες και στην αποκέντρωση και συμμετοχή των κατοίκων στις αναπτυξιακές διαδικασίες.

Ο Σφακιανάκης (2000) ορίζει την αειφορική τουριστική ανάπτυξη ως μια διαδικασία προώθησης του τουρισμού, χωρίς όμως να καταστρέφεται το φυσικό κεφάλαιο του τουριστικού προορισμού, έτσι ώστε και στο μέλλον να μπορούν και άλλοι τουρίστες να προσέλθουν, προκειμένου να απολαύσουν εξίσου καλά το περιβάλλον και τους πόρους του τουριστικό τόπου. Επομένως, ο συγγραφέας υποστηρίζει την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού φιλικών προς το περιβάλλον και θεωρεί επιβεβλημένη την διαδικασία σχεδιασμού και διαχείρισης των τουριστικών προορισμών.

Ο Σπιλάνης (2000) προσδιορίζει την αειφόρο ανάπτυξη ως το συνδυασμό οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων που επιτρέπουν σε μια περιοχή να είναι βιώσιμη σε βάθος χρόνου. Σημαντική προϋπόθεση για την επίτευξη της αποτελεί η αλλαγή της στρατηγικής της τουριστικής ανάπτυξης με την ενσωμάτωσή της στην τοπική οικονομία διατηρώντας τους πολιτιστικούς περιβαλλοντικούς πόρους της περιοχής και εμπλέκοντας τους ντόπιους κατοίκους στα σχέδια ανάπτυξης και διαχείρισης.

Σύμφωνα με τον Merchadou (2001) η έννοια του βιώσιμου τουρισμού επιδιώκει να συνδέσει τους οικονομικούς στόχους της τουριστικής ανάπτυξης με τη συντήρηση των πόρων που είναι ουσιαστικοί για την ύπαρξή του. Συγκεκριμένα αυτό σημαίνει ότι η οικονομική ανάπτυξη του τουρισμού στηρίζεται στο σεβασμό και τη διατήρηση των κοινωνικοπολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων, καθώς επίσης και στην αρμονική συνύπαρξη των τουριστών επισκεπτών, των εργαζομένων στον τουριστικό τομέα και στην τοπική κοινωνία.

Ο Byers (1995) θεωρεί ότι η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων περιλαμβάνει την ενσωμάτωση του κοινωνικού και περιβαλλοντικού κόστους στην αξία τους και στη διαχείρισή τους από τοπικές ομάδες, έτσι ώστε ένα μέρος των οφελών να διανέμεται στους ντόπιους κατοίκους ως αποζημίωση. Η εξασφάλιση προσοδοφόρων δραστηριοτήτων για τον πληθυσμό

της υπαίθρου προϋποθέτει την προώθηση εναλλακτικών ευκαιριών διαβίωσης έτσι ώστε να υπάρξει κάποια μορφή ανεξαρτησίας από το γεωργικό τομέα ως μοναδική πηγή εισοδήματος. Σε αυτή την κατεύθυνση οδηγούμαστε με την ανάπτυξη νέων τουριστικών και εμπορικών επιχειρήσεων.

Ο Ανδριώτης (2003) πιστεύει ότι απαιτείται η προώθηση ηπιότερων μορφών τουριστικής ανάπτυξης που δεν θα αποβλέπουν αποκλειστικά στο οικονομικό αποτέλεσμα, αλλά θα δείχνουν παράλληλα ιδιαίτερη σημασία και σεβασμό στο περιβάλλον, στον πολιτισμό και στις ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας.

## 4.4 Μεθοδολογικά εργαλεία αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης

Στην προσπάθεια υιοθέτησης και εφαρμογής ενός τουρισμού προσανατολισμένου προς την αειφορία, απαιτούνται να καταρτιστούν πρότυπα σχέδια αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης τόσο από δημόσια όσο και από ιδιωτική πρωτοβουλία με απώτερο στόχο την προώθηση του τουρισμό μέσα από την προστασία του περιβάλλοντος και με την συμμετοχή ολόκληρου του κοινωνικού ιστού. Βέβαια, στις σημερινές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, τέτοιες εφαρμογές απαιτούν την διαπεριφερειακή συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και την συνεργασία κρατών. Για τον λόγο αυτό επιβάλλεται να δημιουργηθούν διευρυμένα δίκτυα πληροφόρησης και συνεργασίας, ώστε να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Για να γίνει η παρακολούθηση της διαδικασίας της αειφορικής ανάπτυξης και η βελτίωση της διαδικασίας σχεδιασμού, είναι απαραίτητοι κάποιοι δείκτες οι οποίοι βοηθούν στην αξιολόγηση και το συντονισμό της αειφορικής ανάπτυξης. Έχουν αναγνωριστεί δείκτες και για τις τρεις πτυχές της ανάπτυξης αειφορικού τουρισμού -οικολογική, οικονομική και κοινωνική. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού πρότεινε προσφάτως τη χρήση επιλεγμένων δεικτών για αειφορικό τουρισμό, οι οποίοι θα είναι χρήσιμοι στους υπεύθυνους διαχείρισης και διοίκησης του τουριστικού τομέα. Οι επιλεγμένοι δείκτες καθοδηγούν με βάση τις απαιτήσεις που υπάρχουν. Απευθύνονται στην ανάγκη που έχουν οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων για ενημέρωση και είναι εφαρμόσιμοι για τα περισσότερα έθνη ή περιφέρειες.

Ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για την αποκατάσταση της ισορροπίας στις διαταραγμένες σχέσεις τουρισμού και περιβάλλοντος, περνά μέσα από τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι αρχές της οποίας για τον τομέα του τουρισμού έχουν εξειδικευθεί με ένα κείμενο σχεδίου δράσης, με τίτλο «*Agenda 21 για την ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία – Προς μια περιβαλλοντικά βιώσιμη ανάπτυξη*», το οποίο διατύπωσαν από κοινού και συνυπέγραψαν το 1996 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO), το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδίων και Τουρισμού (WTTC) και το Συμβούλιο της Γης (EC) .Το κείμενο αυτό αποτελεί μια ολοκληρωμένη θεώρηση των

περιβαλλοντικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών μιας περιοχής με στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Δηλαδή αποτελεί μια συμμετοχική διαδικασία που σκοπεύει να δώσει στις πόλεις και τα χωριά ένα νέο αειφορικό χαρακτήρα.

Σύμφωνα με τον Δαουτόπουλο (2005) τα κύρια χαρακτηριστικά της Τοπικής Agenda 21 που την ξεχωρίζουν από τις άλλες δράσεις είναι:

- ο καθοριστικός ρόλος των τοπικών αρχών στην επίτευξη αειφορίας σε τοπικό επίπεδο,
- η συμμετοχή στην παγκόσμια ευθύνη για τον περιορισμό των αρνητικών επιδράσεων στο περιβάλλον,
- το μοίρασμα των γνώσεων, ιδεών και εμπειριών με άλλες κοινότητες σε παγκόσμια βάση,
- η ευρεία συμμετοχική διαδικασία, όλων των ομάδων του πληθυσμού και η βαθειά προσήλωση στις δημοκρατικές διαδικασίες και
- η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών στοιχείων που ορίζουν την ποιότητα ζωής των πολιτών σε τοπικό επίπεδο.

Η «*Agenda 21 για την ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία – Προς μια περιβαλλοντικά βιώσιμη ανάπτυξη*» απευθύνεται στις ταξιδιωτικές και τουριστικές επιχειρήσεις, στις κυβερνήσεις, στους εθνικούς οργανισμούς τουρισμού, καθώς και στο ταξιδιωτικό και τουριστικό κοινό, για να μεταφέρει το μήνυμα ότι η ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία έχει βασικό ενδιαφέρον για την προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, που αποτελούν το υπόβαθρο των επιχειρήσεων τους και για να τους προτείνει τα μέτρα που πρέπει να λάβουν. Μεταξύ άλλων, το κείμενο καθιερώνει ορισμένες αρχές στα πλαίσια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, οι οποίες είναι οι εξής (Λογοθέτης, 2001):

- Να βοηθήσει τους ανθρώπους ώστε να ακολουθήσουν μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση.
- Να συνεισφέρει στη διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση των φυσικών οικοσυστημάτων.
- Να βασίζεται σε βιώσιμα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα.
- Να συνιστά η περιβαλλοντική προστασία ένα ολοκληρωμένο τμήμα των σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης.
- Να αντιμετωπίζονται τα ζητήματα της τουριστικής ανάπτυξης με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων πολιτών στις αποφάσεις σχεδιασμού, προσαρμοσμένες στα τοπικά δεδομένα.

- Να αναγνωρίζει και να υποστηρίζει η τουριστική ανάπτυξη, την ταυτότητα, τον πολιτισμό και τα ενδιαφέροντα του ντόπιου πληθυσμού.

Οι παραπάνω αρχές δεν είναι υποχρεωτικοί δεσμευτικοί κανόνες, αλλά βασίζονται στην πληροφόρηση τόσο των τουριστικών επιχειρήσεων όσο και του τουριστικού κοινού, προκειμένου να αντιληφθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς την αναγκαιότητα μιας συνειδητοποιημένης υιοθέτησης τέτοιων αρχών. Τα τελευταία χρόνια μεγάλοι τουριστικοί οργανισμοί (tour operators) έχουν συμπεριλάβει στα ξενοδοχειακά συμβόλαια και όρους που αναφέρονται σε περιβαλλοντικά θέματα, ενώ την ίδια δυνατότητα έχουν και οι κυβερνήσεις στις περιπτώσεις που συνάπτουν συμφωνίες τουριστικής συνεργασίας.

Συνεπώς κρίνεται αναγκαίο να πραγματοποιηθούν τέτοιες πολιτικές, οι οποίες θα βασίζονται στις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που θα οδηγήσουν στην αποκατάσταση της ανισορροπίας μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Επομένως απαιτείται κάθε τουριστική περιοχή να προσδιορίσει την τουριστική φέρουσα ικανότητα της, με σκοπό να μπορεί να κρατά αναλλοίωτο το φυσικό και κοινωνικό κεφάλαιό της. Επίσης, πριν από οποιαδήποτε ενέργεια θα πρέπει να έχουν καταρτιστεί τα κατάλληλα σχέδια τουριστικής ανάπτυξης και τα μεθοδολογικά εργαλεία, στα οποία θα βασίζονται οι διαδικασίες καθορισμού των χρήσεων γης, έτσι ώστε να τηρούνται οι αναγκαίες ισορροπίες ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον στα όρια της τουριστικής φέρουσας ικανότητας του τόπου. Είναι σημαντικό εξίσου να αναφερθεί ότι η πολιτεία οφείλει να επιβραβεύει τις επενδύσεις τουρισμού που ακολουθούν τον άξονα της αειφορίας, μέσω κάποιων ειδικών μέτρων, όπως οικονομικές ενισχύσεις, φορολογικές απαλλαγές πάντα σε πνεύμα συνεργασίας και ελέγχου. Επιπρόσθετα, η πολιτεία υποχρεούται να προάγει την περιβαλλοντική εκπαίδευση, ιδιαίτερα σε περιοχές όπου τα στοιχεία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος αποτελούν την πρώτη ύλη για την τουριστική ανάπτυξη. Όλες αυτές οι ενέργειες θα οδηγήσουν σε μια ανάπτυξη, η οποία θα αποδώσει το επιθυμητό οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό αποτέλεσμα διατηρώντας τις δυνατότητες αυτών απολαύσεων και για τις επόμενες γενεές.

## 4.5 Περιπτώσεις Εφαρμογής Αειφορικού Τουρισμού

Σήμερα η επιλογή εφαρμογής μιας τουριστικής πολιτικής προσανατολισμένη προς την αειφόρο ανάπτυξη κρίνεται επιβεβλημένη. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη προϋποθέτει την προστασία του περιβάλλοντος και συνδέεται άμεσα με την διατήρηση και προβολή των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτισμικών πόρων κάθε περιοχής, αφού συνιστούν και το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας περιοχής σε σχέση με μια άλλη. Μακροπρόθεσμα έχει αποδειχθεί ότι η υποβάθμιση των πόρων αυτών που σε ένα μεγάλο βαθμό αποτέλεσαν και σημείο έλξης /

αναφοράς του επισκέπτη και η απώλεια της ταυτότητας / μοναδικότητας μιας περιοχής μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των επισκεπτών ή σε αλλαγή του τύπου του επισκέπτη προς πιο ανεπιθύμητες μορφές (Κοκκώσης & Μέξα, 1997).

Η διεθνής βιβλιογραφία αναφέρει πολλά παραδείγματα τουριστικών προορισμών με μαζικό προσανατολισμό, όπου μετά από μια σημαντική περίοδο άνθησης κατά την οποία όμως οι περιβαλλοντικές πιέσεις ήταν ιδιαίτερα αυξημένες ακολούθησε μια περίοδος παρακμής. Βέβαια θα πρέπει και εδώ να σημειωθεί ότι η παρακμή ορισμένων τουριστικών προορισμών δεν είναι πάντα αποκλειστική συνέπεια της υποβάθμισης του περιβάλλοντος αλλά συχνά και της δράσης μίας σειράς άλλων εσωτερικών ή εξωτερικών παραμέτρων, όπως η οικονομική ύφεση, η αλλαγή στα πρότυπα και τις επιθυμίες των επισκεπτών, κ.λ.π. Τέτοια παραδείγματα στον ελληνικό χώρο αποτελούν η Χερσόνησος και τα Μάλια της Κρήτης που χαρακτηρίζονται από έντονο μαζικό τουρισμό με αποτέλεσμα οι περιοχές αυτές να βιώσουν την τουριστική ακμή, αλλά πλέον να βρίσκονται σε κορεσμό, αφού έχουν υπερέβη την τουριστική φέρουσα ικανότητά τους.

Σήμερα γίνονται αρκετές προσπάθειες προώθησης του αειφορικού τουρισμού, προκειμένου να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπιες του μαζικού τουρισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το νησί της Τήλου, το οποίο αποτελεί πλέον δημοφιλή τουριστικό προορισμό, λογω της ύπαρξης και λειτουργίας τα τελευταία χρόνια του πάρκου Τήλου. Το συγκεκριμένο πάρκο δημιουργήθηκε με στόχο την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, την προαγωγή της επιστημονικής έρευνας και την προώθηση του οικοτουρισμού. Στο συγκεκριμένο πάρκο φιλοξενούνται σπάνια είδη πτηνών με αποτέλεσμα η Τήλος να είναι το μόνο νησί της Μεσογείου που έχει ενταχθεί ολόκληρο στο δίκτυο Natura 2000, όπως επίσης έχει χαρακτηρισθεί Ειδική Περιοχή για την Προστασία των Πτηνών και έχει αναγνωρισθεί ως Βιότοπος Corine ιδιαίτερης σημασίας, χάρη στους 16 διαφορετικούς βιοτόπους που συντηρούνται από ένα δίκτυο υπόγειων πηγών καθαρού νερού. (http://www.traveldailynews.gr/new.asp?newid=35454&subcategory_id=29). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα στο νησί να έχει αυξηθεί η προσέλκυση των τουριστών και όχι μόνο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Ο βιώσιμος τουρισμός αποφέρει οφέλη σε τοπικό επίπεδο, κυρίως στην ύπαιθρο, αφού είναι συμμετοχικός, δηλαδή οι κάτοικοι μιας συγκεκριμένης περιοχής ασχολούνται οι ίδιοι με την ανάπτυξη και τη διαχείριση του, ενώ παράλληλα διατηρείται και προβάλλεται το φυσικό και πολιτισμικό κεφάλαιο. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η άνθηση του οικοαγροτουρισμού, ο οποίος προτείνει τη διαμονή των τουριστών σε αποκεντρωμένα καταλύματα ώστε να βρίσκονται σε άμεση επαφή με τη φύση, ενώ παράλληλα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ένα επιπρόσθετο

εισόδημα στους ντόπιους αγρότες, ενισχύοντας την τοπική οικονομία. Στην χώρα μας έχει αναπτυχθεί ένα σημαντικό δίκτυο τέτοιων αγροτουριστικών καταλυμάτων σε περιοχές όπως η Εύβοια (1 καταλύματα), η Καρδίτσα (11 καταλύματα), τα Τρίκαλα (11 καταλύματα), η Σύρος (8 καταλύματα), το Ζαγόρι (10 καταλύματα), η Λέσβος (21 καταλύματα), η Χίος (13 καταλύματα), η Νάξος (1 κατάλυμα) και η Μάνη (1 κατάλυμα). (Βουτυράκης, 2005)

Όμως και στο διεθνή χώρο υπάρχουν παραδείγματα που αποδεικνύουν την αναγκαιότητα υιοθέτησης και εφαρμογής μιας αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης. Για παράδειγμα ο Δήμος Calvia στη Μαγιόρκα, στην Ισπανία, μαστιζόταν κατά τις δεκαετίες '70 και '80 από υπερβολική ανάπτυξη και περιβαλλοντική υποβάθμιση, λόγω των επενδύσεων μαζικού τουρισμού. Προκειμένου να γίνει αποκατάσταση των κοινωνιών, έπρεπε να πραγματοποιηθούν δραστικές αλλαγές. Στην Calvia, μια διαδικασία της τοπικής Agenda 21 είχε ως αποτέλεσμα το κλείσιμο πολλών ξενοδοχείων που υπολειτουργούσαν, την αποκατάσταση του τοπίου, την εγκαθίδρυση νέων προστατευόμενων περιοχών και την καθιέρωση περιβαλλοντικής δαπάνης στις χρεώσεις των δωματίων των ξενοδοχείων. Η περιβαλλοντική ανάπτυξη συνδέθηκε με την ευαισθητοποίηση του κοινού μέσα από εκστρατείες ενημέρωσης, προκειμένου να βελτιωθεί η εικόνα της πόλης, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι δυνατότητες απασχόλησης καθώς και η δημοτικότητα μεταξύ των επισκεπτών.(http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/tools_acc.html)

# 5 Ορεινές Περιοχές

## 5.1 Χαρακτηριστικά Ορεινών Περιοχών

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν ένα ζωτικό χώρο με πολλαπλές λειτουργίες. Αν και χαρακτηρίζονται από τις παραγωγικές τους δραστηριότητες (κυρίως γεωργικές), τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτισμικά τους στοιχεία, παρουσιάζουν σημαντικά αναπτυξιακά προβλήματα που τις τοποθετούν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των επιστημόνων που ασχολούνται με τα θέματα της ανάπτυξης (Γαιτανίδου, 2001). Έτσι, οι ορεινές περιοχές κατοικούνται από άτομα που παρουσιάζουν μια ξεχωριστή και μοναδική συμπεριφορά σχετικά με τον τρόπο ζωής, η οποία είναι προσανατολισμένη στην παροχές του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος, αλλά παράλληλα βασίζεται και στα έντονα πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Συνεπώς αυτός ο συνδυασμός ενός πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος, με σημαντική χλωρίδα και πανίδα, αλλά και η φροντίδα σε συνδυασμό με την εξάρτηση των κατοίκων των ορεινών περιοχών με το περιβάλλον έχει αναδείξει πολύτιμους παραδοσιακούς οικισμούς, οι οποίοι αποτελούν πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών τα τελευταία χρόνια. Έτσι, οι ορεινές περιοχές παρουσιάζουν δυνατότητες ανάπτυξης μεθόδων που βασίζονται στην βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων που διαθέτουν, μέσω της ανάπτυξης δραστηριοτήτων ήπιων προς το περιβάλλον, όπως ο ορεινός τουρισμός.

Ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται εκείνοι οι δήμοι, κοινότητες και οικισμοί που παρουσιάζουν, σύμφωνα με την οδηγία 81/645/ΕΟΚ, τα εξής χαρακτηριστικά:

(α) η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα,

(β) η κτηματική τους έκταση βρίσκεται μεταξύ 600-800 μέτρων και οι κλίσεις του εδάφους είναι τουλάχιστον 16%,

(γ) η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο κάτω από 600 μέτρα με κλίσεις εδάφους τουλάχιστον 20%.

Εάν ένας Δήμος, Κοινότητα ή Οικισμός έχει μία από τις παραπάνω περιπτώσεις σε ποσοστό κτηματικής έκτασης τουλάχιστον 80% ή το άθροισμα των περιπτώσεων (α), (β), (γ) είναι τουλάχιστον 80% επί του συνόλου της κτηματικής τους έκτασης, τότε είναι δυνατόν να ενταχθεί στις ορεινές περιοχές (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001).

Η ορεινότητα μιας περιοχής δεν εξαρτάται μόνο από το υψόμετρο αλλά και από τα άλλα φυσικά χαρακτηριστικά, όπως οι κλιματικές συνθήκες, η τοπογραφία και η μορφολογία του ευρύτερου χώρου, που έχουν ως αποτέλεσμα να καθιστούν δύσκολη την πρόσβαση προς και από αυτή. Ως συνέπεια, η ορεινότητα συνεπάγεται σε μεγάλο βαθμό κοινωνική, οικονομική,

πολιτική και πολιτιστική απομόνωση (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2004). Λόγω της απομόνωσης, η επιβίωση των ορεινών κοινοτήτων βασιζόταν στην αυτάρκεια, ενώ η φροντίδα με την οποία διαχειρίζονταν το φυσικό τους περιβάλλον καθώς και οι ιδιαίτερες εδαφικές, κλιματολογικές και οικολογικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτές, τις καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτες και εύθραυστες περιοχές με σημαντικές εστίες βιοποικιλότητας, άγριας ζωής και ενδημικών ειδών.

Οι ορεινές περιοχές λόγω του υψομέτρου, των απότομων κλίσεων αλλά και των δυσμενών κλιματολογικών συνθηκών, ιδίως το χειμώνα, παρουσιάζουν δυσκολίες όσο αφορά ενέργειες που έχουν να κάνουν με την χρήση της γης. Αυτό οφείλεται στην περιορισμένη χρήση μηχανημάτων, πράγμα που οδηγεί σε αύξηση του κόστους εργασίας, με αποτέλεσμα στην μη ανάληψη επενδυτικών προσπαθειών στην συγκεκριμένη περιοχή. Επομένως η οικονομική αποδοτικότητα των διαφόρων παραγωγικών κλάδων δεν μπορεί να συγκριθεί με το επίπεδο των αντιστοίχων κλάδων που βρίσκονται σε αστικές περιοχές. Αυτό έχει ως συνέπεια να παρατηρούνται στις ορεινές περιοχές μειωμένες ευκαιρίες απασχόλησης, μειωμένα εισοδήματα και χαμηλή αυτοπεποίθηση των κατοίκων με αποτέλεσμα την μείωση του πληθυσμού και τον περιορισμό των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Τα κυριότερα αρνητικά χαρακτηριστικά των ορεινών περιοχών είναι τα εξής (Ρόκος 2001, Παπαδημάτος & Ρόκος 2001, Κοκκώσης & Τσάρτας 2001, Ευθυμιάδης κ.συν. 2004):

1). Η έντονη πληθυσμιακή συρρίκνωση

2). Η φθίνουσα παραγωγικότητα στον πρωτογενή τομέα, αν και αποτελεί ένα σημαντικό τομέα στη διάρθρωση του τοπικού προϊόντος και της απασχόλησης

3). Οι περιορισμένες δυνατότητες εκμηχάνισης της γεωργίας εξαιτίας του ορεινού όγκου

4). Η εντατικοποίηση στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις με τη χρήση λιπασμάτων εξαιτίας της περιορισμένης ανταγωνιστικότητας της παραγωγής

5). Η μονοδραστηριότητα

6). Η ισχνή ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα και ειδικότερα του μεταποιητικού κλάδου

7). Η σημαντική υστέρηση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών.

Τα προβλήματα αυτά αναμένεται να ενταθούν τα επόμενα χρόνια, εξαιτίας των βαρύτατων επιπτώσεων από την δραματική πλέον κλιματική αλλαγή και των πιέσεων της παγκοσμιοποίησης. Σύμφωνα με τη Διακυβερνητική Ομάδα για την Κλιματική Αλλαγή (Price1999), η αλλαγή του κλίματος στις ορεινές περιοχές "θα προκαλέσει (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001):

- Αύξηση της συχνότητας των φυσικών καταστροφών με σημαντικές απώλειες ζωών και περιουσιών.
- Αλλαγές στην υγρασία, το χιόνι, τη συσσώρευση πάγου με επιπτώσεις στην ποιότητα και την ποσότητα των υδάτινων αποθεμάτων και την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας.
- Μετατοπίσεις των οικολογικών και των αγρο-οικολογικών ζωνών, με σημαντικές συνέπειες για την επιβίωση των οικοσυστημάτων που περιέχουν και γεωργικές εκμεταλλεύσεις και των απειλούμενων ειδών, και πιθανές επιδράσεις στις καλλιέργειες και τα δένδρα.
- Αλλαγές σε πόρους απαραίτητους για τον τουρισμό, όπως γοητευτικά τοπία, το χιόνι για το σκι και επιθυμητές καιρικές συνθήκες.

Σύμφωνα με τα παραπάνω χαρακτηριστικά οι περισσότερες από τις ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται και ως μειονεκτικές περιοχές. Αυτές οι περιοχές αποτελούν ομοιογενείς ζώνες και χαρακτηρίζονται από χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού, άγονο έδαφος και χαμηλό εισόδημα. Συγκεκριμένα μειονεκτικές περιοχές ορίζονται εκείνες, στις οποίες ισχύουν οι εξής συνθήκες (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001):

(α) Η πυκνότητα του πληθυσμού να είναι μέχρι 45 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο,

(β) Το γεωργικό εισόδημα να είναι μικρότερο του 80% του μέσου όρου της χώρας,

(γ) Οι αποδόσεις των κυριότερων καλλιεργειών να είναι μέχρι 80% του μέσου όρου της χώρας.

Η Ελλάδα είναι μια κατεξοχήν ορεινή χώρα, αφού το 65% της συνολικής της έκτασης βρίσκεται σε ορεινό όγκο, ενώ στο κομμάτι αυτό κατοικεί μόνο το 13% του συνολικού πληθυσμού. Αντίθετα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο αντίστοιχος ορεινός χώρος καταλαμβάνει το 28% της έκτασής της, ενώ κατοικείται από το 8,5% του ευρωπαϊκού πληθυσμού. Επομένως, χαρακτηριστικό στοιχείο των ελληνικών ορεινών χώρων είναι ότι παρουσιάζουν χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, ενώ παράλληλα διαθέτουν την μεγαλύτερη πυκνότητα οικισμών ανά 100 $m^2$(Γιαλύρη & Ζαμπέλης). Ένα σημαντικό στοιχείο που παρουσιάζουν αυτές οι περιοχές είναι το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, καθώς και τα διαφορετικά τοπία που σχηματίζει ο ελληνικός ορεινός όγκος. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τον ελληνικό ορεινό χώρο δεν είναι μόνο η τραγική μείωση του πληθυσμού, αλλά πρώτα και κύρια, η άμεση και έμμεση κατασπατάληση των φυσικών πόρων και του τοπίου του μέσα από κοντόφθαλμές και αποσπασματικές πολιτικές, που ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη χωρίς όρια (Τσίπηρας, 1999).

Στις περιοχές αυτές με τα παραπάνω χαρακτηριστικά απαιτείται η οικονομική ενίσχυσή τους και η υποστήριξή τους από την πολιτεία. Από το 1985 και μετά η πολιτική για την ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών εντάσσεται στη γενικότερη πολιτική εθνικής, περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης που χρηματοδοτείται με κοινοτικούς και εθνικούς πόρους με στόχο να αρθούν όλες ατές οι μειονεξίες που χαρακτηρίζουν αυτές τις περιοχές. (Γιαλύρης & Ζαμπέλης).

## 5.2 Η έννοια της ανάπτυξης και η θεωρία της ανάπτυξης 'bottom to up approach'

Η ανάπτυξη θεωρείται ότι αποτελεί μια διαδικασία κοινωνικής αλλαγής και μεγέθυνσης ορισμένων μεγεθών, συνήθως οικονομικού χαρακτήρα που συνοδεύεται από διαρθρωτικές μεταβολές στην κλίμακα εφαρμογής. Όμως, αυτό δε σημαίνει ότι η ανάπτυξη είναι μια κοινωνικά ουδέτερη έννοια με στενό οικονομικό περιεχόμενο. Αντίθετα, πρόκειται για μια εξαιρετικά σύνθετη διαδικασία, που περιλαμβάνει αλλαγές στον τρόπο παραγωγής, μεταβολές κοινωνικής και θεσμικής φύσης, καθώς και την ικανότητα προσαρμογής και εναρμόνισης με τις νέες αξίες που με τη σειρά τους θα επηρεάσουν τις μελλοντικές εξελίξεις (Μαρτίνος, 1990)

Οι στρατηγικές ανάπτυξης που έχουν ακολουθηθεί σε κάθε περίοδο είχαν διαφορετικό περιεχόμενο, προσπαθώντας να ικανοποιήσουν τα αιτήματα και τις αξίες της κάθε εποχής. Από τις αρχές της δεκαετίας του 80΄ αρχίζει να διαμορφώνεται μια νέα θεωρία για την ανάπτυξη: αυτή της ανάπτυξης «από κάτω προς τα πάνω». Πρόκειται για μια αναπτυξιακή αντίληψη που στηρίζει, ενθαρρύνει, κινητοποιεί τη δημιουργικότητα μιας περιοχής και βασίζεται στην ενεργοποίηση των ενδογενών δυνάμεων και δυνατοτήτων αυτής.

Ο Water Stohr προτείνει τα παρακάτω 10 σημεία ως συνιστώσες μιας αναπτυξιακής στρατηγικής 'bottom to up approach' (Stohr, 1980 στο Χριστοπούλου, 2002).

1) Εξασφάλιση δυνατότητας ιδιοκτησίας γης για όλους

2) Αποκέντρωση της λήψης αποφάσεων

3) Ανάπτυξη αυτοδύναμων θεσμών για τη διαχείριση των φυσικών και ανθρωπίνων διαθεσίμων

4) Επιλογή κατάλληλων τεχνολογιών με βάση τα δεδομένα και τις ανάγκες της περιφέρειας

5) Απόδοση της προτεραιότητας σε επενδύσεις που εξυπηρετούν την κάλυψη βασικών αναγκών

6) Εισαγωγή πολιτικής στήριξης του αγροτικού εισοδήματος σε εθνικό επίπεδο

7) Ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων που υπερκαλύπτουν την τοπική ζήτηση με εξαγωγικό προσανατολισμό

8) Βελτίωση της τεχνικής υποδομής της περιφέρειας και της συγκοινωνιακής σύνδεσης με άλλες περιφέρειες

9) Βελτίωση συγκοινωνιών στο εσωτερικό της περιφέρειας

10) Ανάπτυξη κοινωνικών δομών συλλογικής ευθύνης και ανάληψης πρωτοβουλιών «από κάτω»

Αυτή η θέση για την ανάπτυξη ισχύει και σήμερα και αποτελεί μια όλο και περισσότερο εναλλακτική προσέγγιση στην ευρωπαϊκή πολιτική, ειδικότερα μέσω των προγραμμάτων LEADER και INTERREG της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και της LOCAL AGENDA 21. Πλέον, όμως, η νέα στρατηγική της ανάπτυξης (integrated endogenous development) δίδει μεγαλύτερη βαρύτητα στον ενδογενή χαρακτήρα και σε αποκεντρωμένες δομές, μέσω (i) της ταυτόχρονης βελτίωσης οικονομικών και κοινωνικών υποδομών, (ii) της εγκατάστασης ευρέως φάσματος ποικίλλων εναλλακτικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με στόχο την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής, (iii) της ανάπτυξης του έμψυχου κεφαλαίου μέσα από προγράμματα κατάρτισης του ανθρωπίνου δυναμικού, καθώς επίσης και (iv) της ενθάρρυνσης της προσφοράς διαφόρων υπηρεσιών αναψυχής. Βεβαίως, η σύγχρονη στρατηγική για την ανάπτυξη πραγματοποιείται στα πλαίσια της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της διαχείρισης των φυσικών πόρων, σύμφωνα με την αρχή της βιωσιμότητας και της αειφορίας.

## 5.3 Η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών

Η αναπτυξιακή πολιτική που εφαρμόζεται στις ορεινές περιοχές σε παγκόσμια κλίμακα περιλαμβάνει δύο ξεχωριστές μορφές διαχείρισης των θεμάτων για την ανασυγκρότηση των ορεινών περιοχών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη «μη δεσμευτική» και τη «δεσμευτική» πολιτική. Στην πρώτη κατηγορία, την πρωτοβουλία έχουν διεθνή όργανα, τα οποία καθορίζουν τους στόχους και τις κατευθυντήριες γραμμές για τις δράσεις τόσο σε πλανητικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Παράδειγμα τέτοιας πολιτικής αποτελεί η Agenda 21. Αντίθετα η δεσμευτική πολιτική περιλαμβάνει τις συνθήκες και τις συμβάσεις που δεσμεύουν τις χώρες που τις υπογράφουν να λάβουν μέτρα, προκείμενου να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα της ανάπτυξης, πάντα μέσα σε πνεύμα συνεργασίας και συνεννόησης (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001).

Οι ορεινές περιοχές θεωρείται ότι αποτελούν ένα ζωτικό χώρο με πολλαπλές λειτουργίες, και παρά τα αναπτυξιακά τους προβλήματα, βρίσκονται πλέον στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος λόγω των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτισμικών στοιχείων που παρουσιάζουν (Γαϊτανίδου, 2001). Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών όγκων (δασική, κτηνοτροφική, τουριστική,

πολιτιστική, και περιβαλλοντική ανάπτυξη) προϋποθέτει την ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την παράλληλη συμπληρωματική διασύνδεσή τους με τον ευρύτερο κοινωνικο –οικονομικο -λειτουργικό χώρο της κάθε περιφέρειας.

Για τις περισσότερες των περιπτώσεων των ορεινών περιοχών, υπάρχουν κοινές προοπτικές προκειμένου οι κάτοικοί τους να αντισταθμίσουν την απώλεια εισοδήματος που οφείλεται στις φυσικές ιδιαιτερότητες των περιοχών αυτών. Συγκεκριμένα, χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην παροχή (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002):

(i) Δυνατοτήτων ανάπτυξης νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα στον αγροτικό τομέα. Ιδιαίτερη βαρύτητα χρειάζεται να δοθεί στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα προσανατολισμένη στην ανταγωνιστικότητα μέσω της ποιότητας[7], ώστε να επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα των ορεινών οικισμών.

(ii) Δυνατοτήτων της πολιτικής ανάπτυξης της υπαίθρου[8]. Οι ορεινές περιοχές έχουν την δυνατότητα παροχής τουριστικών και αναψυχικών υπηρεσιών τόσο κατά τη θερινή περίοδο όσο και κατά τη χειμερινή, αποτελώντας τόπο προσέλκυσης τουριστικών επενδύσεων και άσκησης παρόμοιων οικονομικών δραστηριοτήτων.

(iii) Δυνατοτήτων αξιοποίησης, αναβάθμισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού (παραδοσιακά επαγγέλματα, διατήρηση του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού, αλλά και προσέλκυση νέου), μέσα από την κατάλληλη αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων και των επιχειρήσεων και την αποτελεσματική προώθηση και εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, της οργανωτικής υποστήριξης και των κίνητρων.

(iv) Δυνατοτήτων διαφύλαξης του τοπίου, των δασικών εκτάσεων, των περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων και των πολιτιστικών πόρων των ορεινών περιοχών[9] μέσα από την εφαρμογή πρότυπων προγραμμάτων ολοκληρωμένης ανάπτυξης.

(v) Δυνατοτήτων ανάπτυξης των υποδομών, του οικιστικού δικτύου- φυσιογνωμίας και κυρίως των οδικών αξόνων, παραγωγικούς σκοπούς, αναψυχή και αναγνώριση του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου.

---

[7] Πολύ-λειτουργικότητα στη γεωργία, βιολογική γεωργία, καλλιέργεια και εκμετάλλευση ειδικών φυτών, όπως αρωματικά, βότανα εδώδιμα και για φαρμακευτική χρήση, λουλούδια κ.λπ., καθώς και προϊόντων του δάσους, περιοχές ΠΟΠ

[8] Πολύ-απασχόληση, ήπιες μορφές τουρισμού, δεύτερη κατοικία, δραστηριότητες αναψυχής με αξιοποίηση και του υπάρχοντος παραδοσιακού κτιριακού και οικιστικού αποθέματος

[9] Σε επιλεγμένες περιοχές του ορεινού χώρου (π.χ. περιοχών με πολλαπλές δυνατότητες ανάπτυξης ήπιου τουρισμού, όπως χιονοδρομικού, αναρριχητικού και ορεινής περιήγησης, ιαματικού, αγρο-τουρισμού σε συνδυασμό με ανάπτυξη της γεωργίας – κτηνοτροφίας-δασών-ιχθυοκαλλιέργειας, βιοτεχνίας και χειροτεχνίας

Όλες αυτές οι ενέργειες πρέπει να βασίζονται στην βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων λαμβάνοντας υπόψη το περιβαλλοντικό κόστος (π.χ. από την απώλεια της βιοποικιλότητας) και τη διαχείρισή τους από τοπικές ομάδες, έτσι ώστε ένα μέρος των οφελών να διανέμεται στους ντόπιους κατοίκους ως αποζημίωση ή/και ως κέρδος. Η εξασφάλιση προσοδοφόρων δραστηριοτήτων για τον ντόπιο πληθυσμό προϋποθέτει την προώθηση εναλλακτικών ευκαιριών διαβίωσης του ντόπιου πληθυσμού και την διαφοροποίηση των ορεινών οικονομιών, δηλαδή την απεξάρτησή τους από τον γεωργικό τομέα ως μοναδικής πηγής εισοδήματος (με την ανάπτυξη εμπορικών επιχειρήσεων χειροτεχνίας, τουρισμού, κ.α.). Γενικά προωθούνται τα μικρής κλίμακας συστήματα διαβίωσης. Στα παραπάνω η γυναίκα ωθείται να έχει ενεργή συμμετοχή τόσο στη σχεδίαση όσο και στην εφαρμογή των καινοτόμων δραστηριοτήτων (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001).

Όμως μέχρι τώρα οι διάφορες αναπτυξιακές προσεγγίσεις στις ορεινές περιοχές, δεν αντιμετώπιζαν τα προβλήματα στο σύνολό τους , αλλά αποτελούσαν αποσπασματικές παρεμβάσεις. Επιπρόσθετα δεν λαμβάνονταν υπόψη η δυναμική του χώρου και οι ιδιαιτερότητες των ορεινών περιοχών, με αποτέλεσμα οι αστάθειες που δημιουργήθηκαν να κάνουν αντιληπτή την σημασία της υιοθέτησης μιας ολοκληρωμένης οριζόντιας ανάπτυξης ως έκφρασης της τοπικής ανάπτυξης των υπό εξέταση περιοχών. Μάλιστα σύμφωνα με τον Ρόκο (2001) τα αναγκαία βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για την επιτυχή Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών είναι τα εξής:

Α) Η ακριβής διατύπωση των αρχών, των αξιών και των σκοπών, των δράσεων και των ενεργημάτων της αναπτυξιακής πολιτικής. Στην περίπτωση αυτή σημαντικό ρόλο έχουν οι φορείς της περιοχής, δηλαδή οι κάτοικοι, η τοπική αυτοδιοίκηση, ενώσεις προσώπων, οι τοπικές επιχειρήσεις, κ.λ.π.

Β) Η δημιουργία των προϋποθέσεων συγκρότησης και αποτελεσματικής λειτουργίας των φορέων των πρωτοβουλιών Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης των ορεινών περιοχών. Στην περίπτωση αυτή ο εθελοντισμός και η πρόθεση για συνεργασίες όλων μπορεί να αποφέρει ευεργετικά αποτελέσματα.

Γ) Η έμπρακτη αποδοχή από το κράτος των πολυδιάστατων ιδιαιτεροτήτων της αδιάσπαστης ενότητας της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας των ορεινών περιοχών οι οποίες και προσδιορίζουν την αντικειμενικά ολοκληρωμένη

φύση μιας πραγματικά αξιοβίωτης ανάπτυξής τους.

Δ) Η ακριβής συστηματική και ολοκληρωμένη απογραφή, καταγραφή, διερεύνηση, απόδοση, χαρτογράφηση και παρακολούθηση δια μέσου του χρόνου, των φυσικών και των ανθρωπίνων διαθεσίμων της, ποσοτικά και ποιοτικά, καθώς και της κατάστασης, των

δυνατοτήτων και των συγκεκριμένων περιορισμών τους, μ' άλλα λόγια οι Ολοκληρωμένες Αποδόσεις της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής της πραγματικότητας. Επομένως, μέσω της πλήρης γνώσης της περιοχής είναι πολύ πιο πιθανό να εφαρμοστεί η κατάλληλη αναπτυξιακή πολιτική σε μία ορεινή περιοχή, η οποία θα είναι εφαρμόσιμη, και με πιθανότητες επιτυχίας υψηλές.

## 5.4 Πολιτικές για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών

Για την ανάδειξη των ορεινών περιοχών απαιτείται η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος βιώσιμης ανάπτυξης, το οποίο βασίζεται στην χρήση κάποιων συγκεκριμένων εργαλείων.

Η αναπτυξιακή πολιτική για τις ορεινές περιοχές βασίζεται στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Η γενικότερη φιλοσοφία της όλης πολιτικής έγκειται στο ότι για τις ορεινές αγροτικές περιοχές που βρίσκονται κοντά σε πόλεις, ενθαρρύνεται η ενδυνάμωση της αλληλεξάρτησης πόλης- υπαίθρου, ενώ για τις ορεινές περιοχές, οι οποίες απέχουν σημαντικά από πόλεις, προτείνεται η προώθηση εξωγεωργικών δραστηριοτήτων, όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός και η αναψυχή. Σύμφωνα με τους Παπαδημάτο και Ρόκο (2001) η ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική για τις ορεινές περιοχές καθορίζεται κατά κύριο λόγο από το προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ορεινών Περιοχών (1995), του Ευρωπαϊκού Χάρτη Αγροτικών Περιοχών (1996) και την Ευρωπαϊκή Διακυβερνητική Συνδιάσκεψη για τη 'βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών' που έγινε στο Τρέντο της Ιταλίας το 1996.

Συγκεκριμένα βάση της εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Χάρτη των Ορεινών Περιοχών (1995) επιχειρείται να εφαρμοστεί ένας σχεδιασμός, ο οποίος συνδυάζει όλες τις παραμέτρους που αναβαθμίσουν την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη τους ιδιαίτερους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, υπό το πρίσμα της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι γενικοί στόχοι της παρακάτω προσπάθειας παρατίθενται παρακάτω (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001):

- Σαφή αναγνώριση των ορεινών περιοχών και της ιδιαίτερης φύσης τους.
- Σεβασμό και αναγνώριση στην γεωγραφική ενότητα που συνιστά κάθε ορεινή περιοχή και παρεμπόδιση άλλων διοικητικών κατατμήσεων.
- Συγκράτηση πληθυσμού και αντιμετώπιση της μεταναστευτικής τάσης των νέων.
- Δημιουργία ή εκσυγχρονισμό των υποδομών και των ανέσεων που είναι απαραίτητες για την ποιότητα της ζωής και την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών.
- Συντήρηση και βελτίωση των τοπικών δημοσίων υπηρεσιών.

- Διατήρηση της γεωργικής γης και των βοσκοτόπων και απαραίτητη συντήρηση και εκσυγχρονισμό των γεωργικών δραστηριοτήτων μέσω ειδικής προσέγγισης για την ορεινή γεωργία.
- Ανάπτυξη των ενδογενών ενεργειακών πόρων.
- Διατήρηση των υπαρχόντων βιομηχανικών δραστηριοτήτων και ίδρυση βιομηχανιών που να στηρίζονται στις νέες τεχνολογίες.
- Ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, ιδιαίτερα του τουρισμού, ως συμπληρώματος των παραδοσιακά ασκούμενων επαγγελμάτων.
- Διατήρηση της ταυτότητας και διασπορά των πολιτισμικών αξιών που χαρακτηρίζουν τις ορεινές περιοχές ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα ομογενών ορεινών ενοτήτων.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, οι χώρες- μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης καλούνται να λάβουν τα παρακάτω οικονομικά μέτρα:

(α) να παρέχουν φορολογική εξίσωση, που να ευνοεί τις λιγότερο εύπορες ορεινές περιοχές,

(β) να βοηθούν στη συντήρηση και τη δημιουργία γεωργικών εκμεταλλεύσεων, βιοτεχνιών και εμπορικών ή βιομηχανικών επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν καθαρές τεχνολογίες,

(γ) να διευκολύνουν την εγκατάσταση νέων στις ορεινές περιοχές, ιδιαίτερα στη γεωργία, τη βιοτεχνία και τον τουρισμό,

(δ) να αποζημιώνουν για τους φυσικούς ή οικολογικούς περιορισμούς που είναι σύμφυτοι στις ορεινές περιοχές και για τους περιορισμούς στην εκμετάλλευση,

(ε) να αποζημιώνουν τους ορεινούς πληθυσμούς για την παροχή οικολογικών υπηρεσιών, ιδιαίτερα όσον αφορά στη συντήρηση του τοπίου και την προστασία από τις φυσικές καταστροφές.

Παράλληλα το σχέδιο του Ευρωπαϊκού Χάρτη των Αγροτικών Περιοχών (1996) επιδιώκει την συνεργασία και την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των κατοίκων των αστικών περιοχών και των κατοίκων των ορεινών περιοχών και την πλήρη αξιοποίηση της τεχνολογίας, στοχεύοντας στην προσέγγιση του αστικού βιοτικού επιπέδου με την εφαρμογή όμως του βιώσιμου τρόπου ζωής των κατοίκων της υπαίθρου.

Η Ελλάδα είναι μια κατεξοχήν ορεινή χώρα, αφού μεγάλο μέρος της έκτασής της καταλαμβάνεται από ορεινό όγκο. Οι αναπτυξιακές επιλογές για τον ελλαδικό ορεινό χώρο προσδιορίζονται στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

(άρθρο 6 του ν. 2742/1999) και το Σχέδιο Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου, που αποτελεί ειδικό τμήμα του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000- 2006. Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου (ΣΑΟΧ) προτείνει την "Ολοκληρωμένη" - όπως την ονομάζει - "Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών" ως ξεχωριστό υποπρόγραμμα κάθε περιφέρειας (Π.Ε.Π10.) και ως τομεακές δράσεις των εθνικών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Σύμφωνα με το Σχέδιο Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου οι ορεινές περιοχές στο ελληνικό τοπίο χωρίζονται σε τρεις τύπους, ανάλογα με την αναπτυξιακή δυναμική τους (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001):

• **Περιοχές σχετικά αναπτυγμένες**: Αφορά σε περιοχές με αρκετό μόνιμο πληθυσμό και "αειφόρο" οικονομική βάση που στηρίζονται στην κτηνοτροφία, την εκμετάλλευση των δασών, τον τουρισμό και παραθερισμό, την παραδοσιακή βιοτεχνία, τις συναφείς οικονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες και τις Κοινοτικές πολιτικές υποστήριξης Οι περιοχές αυτές δεν αντιμετωπίζουν τα προβλήματα των ορεινών μειονεκτικών περιοχών.

• **Περιοχές δυναμικές με αναξιοποίητους πόρους**: Αφορά σε περιοχές με ακόμη σημαντικό αλλά φθίνοντα πληθυσμό, υποβαθμισμένη οικονομική βάση, εγκατάλειψη οριακών γεωργικών γαιών, και μείωση της κτηνοτροφίας, παρά την ύπαρξη κάποιων σημαντικών γεωργικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων.

• **Περιοχές εσωτερικές**: Αφορά σε περιοχές με σχεδόν πλήρη πληθυσμιακή εγκατάλειψη, με ή χωρίς παρουσία σημαντικών γεωργικών και περιβαλλοντικών πόρων αλλά με προβλήματα περαιτέρω περιβαλλοντικής υποβάθμισης από διάβρωση εδαφών, πυρκαγιές δασών, μη συντήρηση των οικιστικών έργων και μνημείων.

Συνεπώς σύμφωνα με το παραπάνω σχέδιο πραγματοποιείται μια ταξινόμηση των ελληνικών ορεινών περιοχών βάση κάποιων κριτηρίων, που στην προκειμένη περίπτωση είναι η πληθυσμιακή μεταβολή, η εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα, το εισόδημα των κατοίκων και οι συνθήκες διαβίωσης. Παράλληλα το Σχέδιο Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου προτείνει κάποια μέτρα, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές. Οι πολιτικές του συγκεκριμένου σχεδίου αφορούν (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001):

**α) Μετασχηματισμός της αγροτικής δραστηριότητας**:

Περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό των εκτατικών συστημάτων παραγωγής τόσο στην γεωργία όσο και στην κτηνοτροφία, καθώς και την προβολή των προϊόντων με μέσα όπως συστήματα πιστοποίησης ποιότητας και αυθεντικότητας, τυποποίησης και εμπορίας. Τα προϊόντα θα κατευθύνονται ως εισροή στον τουρισμό και λιγότερο σε νέες αγορές. Για το λόγο αυτό καθιερώνονται οι χρήσεις ειδικών σημάτων ποιότητας ("προϊόντα έντασης παραδοσιακής

[10] Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

τεχνογνωσίας"), που απευθύνονται σε ειδικές καταναλωτικές ανάγκες και αγορές και κυρίως στον τουρισμό.

**β) Εκτατική ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού:**

Η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού οφείλει να μετουσιωθεί σε καθολικότερη τουριστική ανάπτυξη μέσω της διασύνδεσης των περιοχών τουριστικής ζήτησης σε διανομαρχιακό και διαπεριφερειακό επίπεδο, έτσι ώστε να επιτευχθεί οικονομία κλίμακας. Συνεπώς, προωθούνται πολιτικές ειδικών σημάτων ποιότητας στον τουρισμό και καλύτερη προβολή και εμπορική διαχείριση των επιχειρήσεων.

**γ) Στήριξη της οικοτεχνίας και της βιοτεχνίας μικρής κλίμακας:**

Η μεταποιητική δραστηριότητα στον ορεινό χώρο πρέπει να συνεργάζεται με τον πρωτογενή τομέα και να κατευθύνεται στον τουρισμό ως άμεση αγορά. Προωθείται η συνεργασία των μικρών επιχειρήσεων και η δημιουργία δικτύων ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων.

**δ) Συγκρότηση ορεινών κέντρων ανάπτυξης ανά μικροπεριφέρεια προγραμματισμού:**

Ορίζονται μικροπεριφέρειες προγραμματισμού (περιοχές με εντονότερα προβλήματα και γι΄ αυτό μειονεκτικότερες) και ορεινά κέντρα, τα οποία θα πρέπει να έχουν εύκολη πρόσβαση στο κύριο οδικό δίκτυο, να έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν κοινωφελείς και εμπορικές υπηρεσίες στους κατοίκους τους σε ακτίνα όχι μεγαλύτερη των 30΄ και να μπορούν να λειτουργήσουν ως κόμβοι έναρξης και κατάληξης των τουριστικών διαδρομών.

**ε) Βελτίωση των δυνατοτήτων πρόσβασης στα ορεινά κέντρα**

Θα πρέπει να διασφαλιστεί η καταλληλότητα του δικτύου πρόσβασης στα ορεινά κέντρα και η συντήρησή του ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες (ταχεία επέμβαση για αποκατάσταση ζημιών, εκχιονισμό, κ.τ.λ.), ώστε να είναι αδιάκοπη η πρόσβαση στα ορεινά κέντρα.

Σημαντική βοήθεια για την ανάπτυξη του ελληνικού ορεινού τοπίου προσέφεραν και τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ), μέσω της υλοποίησης των ΠΕΠ σε κάθε ελληνική περιφέρεια. Συγκεκριμένα εφαρμόζονται από κάθε περιφέρεια τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ), τα οποία είναι προγράμματα που εφαρμόζονται σε ορεινές ή και μειονεκτικές περιοχές που εμφανίζουν προβλήματα συγκράτησης του πληθυσμού, απομόνωσης και ανισοτήτων. Έχουν σαν στόχο την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιοχών αυτών αναδεικνύοντας και αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματά τους, δημιουργώντας έτσι βιώσιμες συνθήκες για τους κατοίκους. Υπάρχουν και άλλες πρωτοβουλίες που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη, κυρίως του τουρισμού, του ελληνικού ορεινού όγκου μέσω της διαρθρωτικής

πολιτικής της Ε.Ε με τους Κανονισμούς Ε.Ε, 797/85, 950/97, τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader I (1991-1993), Leader II (1994–1999) και Leader Plus (2000-2006).

## 5.5 Τουριστική ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν σημαντικούς πόλους έλξης και ενδιαφέροντος ενός μεγάλου μέρους του παγκόσμιου πληθυσμού. Αυτό οφείλεται στα αρκετά πλεονεκτήματα που διαθέτουν αυτές οι περιοχές, όπως το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, η ιδιαίτερη τοπική αρχιτεκτονική, ο τρόπος ζωής, ο πολιτισμός και οι παραδόσεις των κατοίκων, τα οποία αναλύθηκαν πιο εκτενώς σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας. Παράλληλα οι συγκεκριμένες έχουν την δυνατότητα να αναπτυχθούν μέσω της βιώσιμης αξιοποίησης και κατάλληλης εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων σε συνδυασμό με την υιοθέτηση δραστηριοτήτων ήπιων προς το περιβάλλον. Συνεπώς οι συγκεκριμένες περιοχές διαθέτουν σημαντικούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να αξιοποιηθούν, ενισχύοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα και την δυναμική τους, υπό την ενεργή συμμετοχή όλων των κατοίκων ως απαραίτητη προϋπόθεση.

Σύμφωνα με την Χατζηγεωργίου και τον Στεφάνου (2006), η ορεινή ύπαιθρος λόγω του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος και της σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς που διαθέτει μπορεί να αποτελέσει ένα αρκετά ανταγωνιστικό τουριστικό προορισμό. Ο ορεινός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ένα πρότυπο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και επομένως είναι πολύ σημαντικό να εξετάζεται το ορεινό τοπίο τόσο από πλευράς φυσικής και κοινωνικοοικονομικής διάστασης όσο και από πολιτισμικής κατάστασης. Επομένως στις ορεινές περιοχές λαμβάνεται σοβαρά υπόψη το μέτρο της φέρουσας τουριστικής ικανότητας, η οποία αφορά τα όρια του φυσικού, κοινωνικού, και οικονομικού περιβάλλοντος και ο προσδιορισμός της εξαρτάται από την προσμέτρηση φυσικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών και άλλων παραγόντων.

Η τουριστική δραστηριότητα στις ορεινές περιοχές βασίζεται στην προσέλκυση επισκεπτών που αναζητούν παραδοσιακές μορφές φιλοξενίας, στιγμές ξεκούρασης και χαλάρωσης, αλλά και δραστηριότης που συνδυάζουν το φυσικό στοιχείο. Οι εικόνες που ενεργοποιούν και συνοδεύουν τις τουριστικές δραστηριότητες στους ορεινούς όγκους επιχειρούν να συνδυάσουν στοιχεία του φυσικού τοπίου, των πραγματοποιούμενων αθλητικών-αναψυχικών δραστηριοτήτων και του οικονομικού, κοινωνικού, πολιτιστικού περιβάλλοντος στα οποία εντάσσεται, διαμορφώνεται και λειτουργεί το συγκεκριμένο ‘υποσύστημα τουρισμού’ (Gazes, 1992).

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο ορεινός τουρισμός αν και παρουσιάζει αρκετά κοινά σημεία με τον χιονοδρομικό τουρισμό, δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με αυτόν. Βέβαια ο χιονοδρομικός τουρισμός μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελεί ένα από τα είδη τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί σε ένα ορεινό όγκο, με το μειονέκτημα όμως του χρονικού περιορισμού, αφού το βασικό στοιχείο που απαιτείται, δηλαδή το χιόνι, υπάρχει μόνο κατά την χειμερινή περίοδο. Η τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών η οποία στηρίχθηκε κυρίως στις χιονοδρομικές δραστηριότητες, στις περισσότερες περιπτώσεις πήρε τη μορφή του μαζικού τουρισμού, προσδίδοντας όλες τις αρνητικές επιδράσεις του.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια συστηματική προσπάθεια διοχέτευσης μέρους της τουριστικής δραστηριότητας σε περιθωριοποιημένες ορεινές-αγροτικές περιοχές, εφαρμόζοντας ήπιες μορφές τουριστικής ανάπτυξης με αειφορικό προσανατολισμό, οι οποίες αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των περιοχών και ενθαρρύνουν την ορθολογική διαχείριση των πόρων τους.

## 5.6 Μοντέλα ανάπτυξης ορεινού τουρισμού

Πολλές είναι οι έρευνες και οι μελέτες για την τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, μέσω της εφαρμογής σχεδίων, μοντέλων, τα οποία μπορούν σήμερα να θεωρηθούν σημαντικά μεθοδολογικά εργαλεία για τις πολιτικές εφαρμογής ολοκληρωμένων σχεδίων αειφόρου ορεινής τουριστικής ανάπτυξης. Τα μοντέλα αυτά έχουν εφαρμοστεί κυρίως στο ορεινό όγκο των Άλπεων, όπου έχουν παρατηρηθεί τέσσερα διαφορετικά αναπτυξιακά πρότυπα ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού. Οι Άλπεις θεωρούνται μία χωρική ενότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από τη μοναδικότητά της, στο βαθμό που οριοθετεί περιοχές και ζώνες οικονομικής σπουδαιότητας μεταξύ της κεντρικής Ευρώπης και της Μεσογειακής λεκάνης. Ωστόσο, αυτή η μοναδικότητα συμπληρώνεται και από μία ενότητα που είναι πολυδιάστατη σε χωρικό και λειτουργικό επίπεδο και παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά (Knafou, 1994):

- Εκτείνεται σε επτά χώρες[11] αποτελώντας το μεγαλύτερο ορεινό όγκο της Ευρώπης
- Παρουσιάζει ποικιλία γεωμορφολογίας και δραστηριοτήτων.

Επομένως, η περιοχή των Άλπεων αποτελεί ένα σημαντικό ορεινό τοπίο, όπου οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τα κράτη και η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων οδήγησε στην συγκράτηση του πληθυσμού, στην προστασία του φυσικού πλούτου αλλά και στην υιοθέτηση και εφαρμογή των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης.

[11] Ελβετία, Αυστρία, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Λιχνεσταίν και Σλοβενία.

Τα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης που εφαρμόστηκαν στις Άλπεις παρουσιάζονται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2003):

**Πίνακας 8: Αναπτυξιακά Μοντέλα Ορεινού Τουρισμού**

| Α/Α | Χαρακτηριστικά Στοιχεία | Χρονικό Πλαίσιο | Αναπτυξιακό Πρότυπο |
|---|---|---|---|
| 1 | Αξιοποίηση των υφιστάμενων παραδοσιακών οικισμών. Πολυλειτουργικότητα, παραθερισμός και αναψυχή. | 1870-1930 | |
| 2 | Σχεδιασμός και κατασκευή εκ του μηδενός, σε μεγαλύτερα υψόμετρα για χιονοδρομικές πίστες, εξειδίκευση στη χιονοδρομία | 1930-1960 | |
| 3 | Αυτοδύναμοι σταθμοί, σε μορφή θύλακα. Ολοκληρωμένος χωροταξικός-πολεοδομικός σχεδιασμός. Ογκώδεις κατασκευές και εγκαταστάσεις. Εντονότερη εξειδίκευση. | 1960-1974 | Γαλλικό Πρότυπο |
| 4 | Έλεγχος του χωρικού πλαισίου. Διαφύλαξη παραδοσιακού διακόσμου | 1975-1990 | Τυρολέζικο Πρότυπο |

Η πρώτη περίπτωση προσέλκυσε τουρίστες με υψηλά εισοδήματα, οι όποιοι επιθυμούσαν να γευτούν τον παραθερισμό και την αναψυχή επισκεπτόμενοι ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς, που βρίσκονται σε υψόμετρο μικρότερο των 1.000 μέτρων. Τα προβλήματα αυτού του μοντέλου ανάπτυξης αφορούσαν κυρίως την μη σχεδιασμένη και χωρίς μέτρο ανάπτυξη, πράγμα που οδήγησε ανεξέλεγκτες καταστάσεις, προκαλώντας συχνά περιβαλλοντικά προβλήματα. Επίσης, δεν μπορούσε να καλύψει πλήρως τις ανάγκες των χιονοδρομικών δραστηριοτήτων (σκι), λόγω το γεγονότος ότι οι σταθμοί προσέλευσης ως προς την χωροταξική τους εγκατάσταση δεν βρίσκονταν σε μεγάλα υψόμετρα, ώστε να εξασφαλίζεται η αναγκαία χιόνωση. Όλα αυτές οι δυσχέρειες οδήγησαν τους επενδυτές του τουριστικού τομέα να απευθυνθούν σε περιοχές με μεγαλύτερα υψόμετρα, με σκοπό να καλυφθούν οι ανάγκες κυρίως του χιονοδρομικού τουρισμού. Οι συγκεκριμένοι σταθμοί, που ανήκουν στο δεύτερο μοντέλο ανάπτυξης, παρουσίασαν ορισμένα μειονεκτήματα, όπως κακή οργάνωση, άναρχη εκμετάλλευση του χώρου, μη καθορισμένες διοικητικές και ασαφείς διαδικασίες χρηματοδότησης. Επίσης, η τουριστική τους ζήτηση ήταν πιο εξειδικευμένη αφού αφορούσε κυρίως τα άτομα που ασχολούνταν με τα χειμερινά σπορ.

Το τρίτο μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο είναι γνωστό και ως Γαλλικό μοντέλο προσέγγισε αρκετά την περίπτωση του μαζικού τουρισμού (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο αναπτυχθήκαν αυτοδύναμοι σταθμοί σε μεγάλα υψόμετρα μακριά από κατοικημένες περιοχές. Οι επενδύσεις για το μοντέλο αυτό σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν από ξένα κεφάλαια, με αποτέλεσμα να παραβλέπονται τα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των ορεινών όγκων. Το Γαλλικό μοντέλο κατάφερε να εξυπηρετήσει πλήρως τις ανάγκες του

χειμερινού αθλητισμού, ενώ παράλληλα ενίσχυσε την απασχόληση, προσφέροντας αρκετές θέσεις εργασίας. Εντούτοις το πρότυπο αυτό ανάπτυξης παρουσιάζει και αρκετά μειονεκτήματα, τα οποία είναι τα εξής (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης,2003):

- Σε πολλές περιπτώσεις ο όγκος των παρεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον συντέλεσε στην υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας.
- Οι ογκώδεις κτιριακές εγκαταστάσεις, οι οποίες προσομοίαζαν τα αστικά πολεοδομικά πρότυπα δεν προσαρμόστηκαν αισθητικά με το ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον της περιοχής, αλλοιώνοντας το χαρακτήρα του ορεινού τοπίου.
- Είναι έντονη η χωρική απομόνωσης μεταξύ των καταλυμάτων και των ορεινών οικισμών λόγω της απόστασης μεταξύ τους.
- Οι τοπικές αρχές και οι κάτοικοι έμειναν σε μεγάλο βαθμό αμέτοχοι κατά τη φάση του σχεδιασμού των τουριστικών υποδομών.
- Οι ντόπιοι κάτοικοι πούλησαν τις ιδιοκτησίες τους με πολύ χαμηλή τιμή σε ξένα κεφάλαια.
- Η σταδιακή εξειδίκευση των παρεχόμενων τουριστικών προϊόντων συντέλεσε ώστε οι περισσότεροι ντόπιοι να απασχοληθούν μόνο εποχιακά και ως ανειδίκευτοι εργάτες.
- Οι περισσότεροι των σταθμών αυτών υποδοχής τουριστών αντιμετώπισαν στην πορεία μεγάλες οικονομικές δυσκολίες.

Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που προκάλεσε η εφαρμογή του Γαλλικού προτύπου στις Άλπεις, οδήγησε στην εμφάνιση και ενός νέου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης στους ορεινούς όγκους, το οποίο είναι γνωστό και ως Τυρολέζικο Πρότυπο. Οι σταθμοί υποδοχής κατασκευάζονται σε χαμηλότερα υψόμετρα, οι κατασκευές βασίζονται στην τοπική αρχιτεκτονική, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται και άλλες μορφές ορεινού τουρισμού, όπως ο αγροτοτουρισμός και ο οικοτουρισμός. Οι κάτοικοι έχοντας άμεση εμπλοκή στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία δέχτηκαν τον τουρισμό ως ένα αναπτυξιακό μηχανισμό με αειφορικό προσανατολισμό. Κατά αυτό τον τρόπο, ο τουρισμός συντέλεσε α) στην προστασία και ανάδειξη του φυσικού και αρχιτεκτονικού τοπίου, β) στην άρση της παρακμής των αγροτικών οικονομιών, γ) στον περιορισμό της μετανάστευση των ντόπιων προς τα αστικά κέντρα, και τέλος δ) στην αύξηση του εισοδήματος από τον τουριστικό τομέα, λόγω και της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου για όλο το χρόνο. Το συγκεκριμένο πρότυπο ανάπτυξης παρουσιάζει και ορισμένα μειονεκτήματα, τα οποία επικεντρώνονται κυρίως σε θέματα που έχουν να κάνουν με την αστικοποίηση των αγροτικών νοικοκυριών και με ζητήματα έλλειψης φτηνών εργατικών χεριών με αποτέλεσμα την στροφή αναπλήρωσης του κενού με οικονομικούς μετανάστες.

Το Τυρολέζικο μοντέλο στήριξε την ανάπτυξη του σε μια αγροτική κοινωνία, ακόμα δραστήρια, η οποία θέλησε να παραμείνει κυρίαρχος της ανάπτυξής της. Το συγκεκριμένο μοντέλο μπορεί να χαρακτηριστεί ως κυρίαρχο στις περισσότερες περιοχές του ορεινού όγκου των Άλπεων. Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται το γεγονός ότι δίνεται η δυνατότητα στους τουρίστες να ξεφύγουν από τις δραστηριότητες του σκι και να στραφούν προς άλλες μορφές ήπιου τουρισμού, όπως τον αγροτοτουρισμό και τον οικοτουρισμό.

Ουσιαστικά, τόσο το Γαλλικό, όσο και το Τυρολέζικο μοντέλο αφορούν δυο σύνθετα και πολυδιάστατα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης ορεινών περιοχών, τα οποία στήριξαν την σύλληψη, εφαρμογή, λειτουργία και οικονομική αποδοτικότητά τους στα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρέχουν οι φυσικοί και ανθρώπινοι πόροι των ορεινών χωρικών ενοτήτων. Βάση επομένως αυτών των προτύπων θα πρέπει να αναπτύσσονται και οι τουριστικές δραστηριότερες στον ελληνικό ορεινό όγκο (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης,2003).

Συνεπώς για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα απαιτείται μια ενιαία και ολοκληρωμένα τόσο γεωγραφικά όσο και πολιτισμικά πολιτική βουνού, η οποία θα έχει ως στόχο να διατηρήσει τον πληθυσμό, προσφέροντας παράλληλα και δυνατότητες για την επιστροφή κατοίκων που είχαν φύγει στο παρελθόν, διατηρώντας και τα αναλλοίωτο το φυσικό περιβάλλον. Επίσης, η πολιτεία πρέπει να προσπαθήσει να αντιμετωπίσει το ζήτημα της γήρανσης του πληθυσμού και της μετανάστευσης των γυναικών από τις ορεινές περιοχές. Και αυτό γιατί η διαμονή των νέων στον τόπο τους αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη του φυσικού δυναμικού και της κατάστασης της περιοχής και συνδέεται άμεσα με τις ευκαιρίες απασχόλησης και τον τρόπο ζωής των κατοίκων.

## 5.7 Τουριστική ανάπτυξη και ορεινές περιοχές στην Ελλάδα

Ένα μοντέλο ανάπτυξης που έχει δημιουργηθεί προκειμένου να αναβαθμιστεί ο ρόλος των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα είναι η προώθηση των ήπιων μορφών τουρισμού. Οι περιοχές αυτές αρχίζουν σιγά σιγά να αποτελούν δημοφιλείς προορισμούς για τους τουρίστες, αποσπώντας ένα σημαντικό μερίδιο της τουριστικής κίνησης. Έτσι, αναπτύσσονται δραστηριότητες όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο περιηγητικός τουρισμός, το ραφτινκγ, η ορεινή ποδηλασία κ.α.

Η ως τώρα τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της χώρας, αν και περιορισμένη, επηρεάστηκε θετικά από τους εξής παράγοντες (Κομίλης 2001):

Α) την αύξηση των διανυκτερεύσεων ημεδαπών τουριστών στους ορεινούς νομούς. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στην Πελοπόννησο το 57%, στην Στερεά Ελλάδα το 61,7% και τη

Δυτική Μακεδονία το 87,8 % του συνόλου των διανυκτερεύσεων καλύπτεται από ημεδαπούς τουρίστες. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην ανάπτυξη των χιονοδρομικών κέντρων και στην αύξηση των ταξιδιών μικρής διάρκειας με αθλητικό και οικολογικό περιεχόμενο.

Β) Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ταξιδιών-διακοπών των Ελλήνων πραγματοποιείται σε περιοχές της ενδοχώρας.

Γ) Στις διεθνείς τάσεις αμφισβήτησης του μοντέλου του μαζικού τουρισμού παράλληλα με το αυξημένο ενδιαφέρον του ανθρώπου για το περιβάλλον, την αναζήτηση της αυθεντικότητας, της ηρεμίας, της ησυχίας καθώς και το αυξημένο ενδιαφέρον για θέματα υγείας και υγιεινής ζωής.

Δ) Στη σταθερή ενίσχυση του αγροτοτουρισμού κατά τη δεκαετία του ’90 από ένα μεγάλο αριθμό προγραμμάτων που στόχο έχουν την ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου και τέλος

Ε) Στη δυναμική ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού, όπου οι φυσικοί πόροι και η βιοποικιλότητα της Ελλάδας ωθούν την περαιτέρω ανάπτυξή του.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε η ορεινή περιοχή της Μάνης και κατάφερε να αντιμετωπίσει τη έντονη πληθυσμιακή συρρίκνωση, στην οποία είχε υποπέσει. Έτσι ,τα τελευταία χρόνια, στην περιοχή αυτή αναπτύσσονται ο πολιτιστικός, ο περιηγητικός, ο φυσιολατρικός και ο σχολικός τουρισμός, δίνοντας μια δυναμική στην περιοχή, οδηγώντας στην ήπια ανάπτυξή της, διατηρώντας και τον αειφορικό χαρακτήρα της. Μάλιστα την δεκαετία 1982-1991 εφαρμόστηκαν σημαντικά επενδυτικά σχέδια ύψους 1,3 δις. δρχ στην περιοχή, που αφορούσαν την δημιουργία παραδοσιακών ξενώνων και επιχειρήσεων προβολής ήπιων τουριστικών δραστηριότητων, οδηγώντας στην αναβάθμιση και προβολή της περιοχής, επιτυγχάνοντας και την διατήρηση και παράλληλα την αύξηση του πληθυσμού(Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

## 5.8 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις ορεινές περιοχές

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στον τουρισμό μια στροφή από την ποσότητα στην ποιότητα. Ο καταναλωτής πλέον έχει γίνει πιο απαιτητικός και εκλεπτυσμένος και αναζητά νέα προϊόντα και προορισμούς. Παράλληλα εμφανίζεται πιο ευαισθητοποιημένος σε θέματα ποιότητας περιβάλλοντος και διεκδικεί μια πιο ενεργητική αναψυχή (άθληση, επιμόρφωση) απομακρυσμένος από το μοντέλο του παθητικού τουρίστα. Παρατηρείται, λοιπόν, σταδιακή στροφή σε ειδικές ή νέες μορφές τουρισμού. Με τον όρο αυτό αναφερόμαστε σε εκείνες τις μορφές τουρισμού που εμφανίστηκαν μετά ή παράλληλα με τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό για να καλύψουν τις νέες ανάγκες της αγοράς.

Σύμφωνα με την Πρόεδρο της Αγροτουριστικής Α.Ε. κα. Παπασταύρου (2004) ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί ένα νέο σύγχρονο τουριστικό προϊόν, και βασικό μοχλό στη νέα στρατηγική της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Θεωρεί ότι ανταποκρίνεται ιδανικά στην ανάγκη αναζήτησης νέων κατευθύνσεων για την αναβάθμιση του τουρισμού και αποτελεί ένα μοντέλο ολιστικής ανάπτυξης-αναζωογόνησης των ορεινών και περιφερειακών περιοχών της χώρας. Επομένως, σύμφωνα με την συγγραφέα, ο εναλλακτικός τουρισμός δημιουργεί αρκετά οφέλη στις τοπικές κοινωνίες. Τέτοια οφέλη είναι: (i) η δημιουργία πρόσθετου εισοδήματος για τον αγρότη και γενικότερα για τις τοπικές κοινωνίες, επιμηκύνοντας την τουριστική περίοδο και συγκροτώντας τον πληθυσμό στην ύπαιθρο. (ii) γεφυρώνει τις παραδοσιακές δραστηριότητες, που τείνουν να εξαφανιστούν, με τη σύγχρονη επιχειρηματική δράση - τον λαϊκό τεχνίτη και τον ντόπιο παραγωγό με τον σύγχρονο επενδυτή. (iii) Διασφαλίζεται η σύζευξη της οικονομικής ανάπτυξης με τη φυσική ομορφιά και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου (iv) Αποτελεί μοχλό ανάδειξης και ανάπτυξης της «άλλης Ελλάδας», που χρόνια τώρα βιώνει την υπανάπτυξη, τις περιφερειακές ανισότητες και την ερήμωση. Συνεπώς, για την Ελλάδα απαιτείται η συντονισμένη προσπάθεια όλων των εμπλεκομένων φορέων για την προώθηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει ο εναλλακτικός τουρισμός (http://www.agrotour.gr).

Οι διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού σύμφωνα με τον Τσάρτα (2001) είναι οι εξής:

- Κοινωνικός Τουρισμός
- Κοινωνικός τουρισμός επαγγελματικών ενώσεων
- Αγροτοτουρισμός (διάφοροι τύποι)
- Συμπλέγματα αγροτοτουρισμού σε σύγχρονους οικισμούς δομημένα με χαρακτηριστικά παραδοσιακών αγροτικών οικισμών
- Τουρισμός στο ύπαιθρο, Φυσιολατρικός τουρισμός
- Τουρισμός τρίτης ηλικίας (τουρισμός παραχείμασης)
- Αθλητικός τουρισμός (διάφοροι τύποι)
- Περιηγητικός τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός (διάφοροι τύποι)
- Οικολογικός τουρισμός (διάφοροι τύποι)
- Τουρισμός υγείας και φυσικής ζωής
- Ιαματικός τουρισμός
- Πολιτιστικός τουρισμός

- Εκπαιδευτικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός
- Εκθεσιακός τουρισμός
- Τουρισμός κινήτρων
- Επαγγελματικός τουρισμός
- Ορεινός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Γυμνιστικός τουρισμός
- Χρονομεριστική μίσθωση
- Τουρισμός Περιπέτειας
- Τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά ειδικού τύπου (club)
- Τουρισμός σε θεματικά πάρκα και θεματικά μουσεία
- Αστικός τουρισμός.

Στις ορεινές περιοχές ο αειφορικός τουρισμός βασίζεται στην αξιοποίηση και ανάδειξη των φυσικών πόρων και των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής,ενώ παράλληλα αντιστοιχεί σε μικρής κλίμακας τουριστική ανάπτυξη και προϋποθέτει ενεργή συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού. Οι κύριες μορφές ήπιας τουριστικής ανάπτυξης που μπορούν να αναπτυχθούν με αρκετή επιτυχία στις ορεινές περιοχές είναι οι εξής:

- Αγροτουρισμός
- Οικοτουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Περιηγητικός τουρισμός
- Τουρισμός περιπέτειας

### 5.8.1 Αγροτουρισμός:

Ο Αγροτουρισμός αποτελεί μία μορφή εναλλακτικού τουρισμού που αφορά δραστηριότητες αναψυχής που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία και τις ιδιαιτερότητες της αγροτικής ζωής. Επομένως αυτό το είδος τουρισμού προσφέρει στους επισκέπτες διαμονή, διατροφή και δραστηριότητες άμεσα συνδεδεμένες με την αγροτική εκμετάλλευση. Ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε αφενός λόγω της ανάγκης των

κατοίκων των μεγαλουπόλεων να βρεθούν κοντά στη φύση σε ένα ήσυχο περιβάλλον και αφετέρου λόγω της ανάγκης των ατόμων της υπαίθρου να βρουν συμπληρωματικό εισόδημα πέρα από το γεωργικό. Στην προσπάθεια λύσης αυτών των απαιτήσεων δημιουργήθηκαν καταλύματα υποδοχής με σεβασμό στο περιβάλλον και υπηρεσίες στην ύπαιθρο για τα άτομα που θα ήθελαν να ξεφύγουν από τα προβλήματα των πόλεων και να απολαύσουν την φύση.

Σύμφωνα με Gartner (2004) οι σημαντικότεροι παράγοντες ανάπτυξης του αγροτουρισμού ήταν:

α) το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την αυθεντικότητα και την αποτελεσματικότητα του παραδοσιακού αγροτικού τρόπου ζωής,

β) η ανάγκη ανάπτυξης εναλλακτικών προτάσεων διακοπών σύντομης διάρκειας σε αγροτικές περιοχές,

γ) η έλλειψη αυθεντικότητας και ζεστασιάς των ανθρωπίνων σχέσεων, καθώς και η αναζήτηση φυσικών, ανόθευτων και αυθεντικών προϊόντων,

δ) η αναζήτηση της ηρεμίας και της ησυχίας,

ε) η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας για ένα φυσικό τρόπο ζωής, καθώς και το αυξημένο ενδιαφέρον για θέματα υγείας και υγιεινής,

στ) το έντονο αγοραστικό ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια για εξοπλισμό υπαίθριων δραστηριοτήτων και αθλημάτων,

ζ) η δημιουργία κινήτρων, ιδίως οικονομικών, για την αποτροπή της φυγής των ντόπιων από την ύπαιθρο.

Ένας ορισμός του αγροτουρισμού που πλησιάζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ελληνικών αγροτικών περιοχών είναι αυτός που ορίστηκε στο Πρακτικό της Διυπηρεσιακής Επιτροπής υπό την αιγίδα του Ε.Ο.Τ. στις 14/2/1984 και σύμφωνα με τον οποίο: «ο αγροτουρισμός μπορεί να οριστεί η δραστηριότητα αυτή του τουρισμού που αναπτύσσεται σε μη αστικό χώρο, από άτομα που κυρίως απασχολούνται στη γεωργία, σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές μονάδες, με στόχο την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και της συγκράτησης και παλιννόστησης του γηγενή πληθυσμού, τόσο από την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων όσο και από την ενοικίαση καταλυμάτων και την παροχή των τουριστών με προϊόντα τοπικής παραγωγής, καθώς επίσης και προϊόντα συναφών δραστηριοτήτων τοπικά παραγομένων».

Ο αγροτουρισμός ή αγροτικός τουρισμός αποτελεί μία νέα μορφή τουρισμού και τουριστικής ανάπτυξης. Αυτή η νέα μορφή τουριστικής ανάπτυξης αναπτύσσεται σε μη αστικό χώρο και αποτελεί δραστηριότητα κυρίως των ατόμων που απασχολούνται στον πρωτογενή

τομέα παραγωγής. Έχει δύο στόχους, αφενός ο τουρίστας να περάσει ήσυχες διακοπές κοντά στη φύση και αφετέρου να ενισχύσει το αγροτικό εισόδημα με την ενοικίαση των καταλυμάτων (δωμάτια, ξενώνες, πανσιόν, camping) και με την κατανάλωση των ντόπιων προϊόντων αγροτικής παραγωγής και τοπικής λαϊκής τέχνης, που αγοράζουν και χρησιμοποιούν οι επισκέπτες (Θεοδωροπούλου, 2006).

Οι ευρύτεροι στόχοι του αγροτουρισμού συνήθως είναι οι κάτωθι:

- Συνεργασία του πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή ή τομέα παροχής υπηρεσιών της τοπικής περιοχής, για την καλύτερη αντιμετώπιση της αυξημένης ζήτησης που δημιουργείται για την ικανοποίηση των αναγκών των επισκεπτών.
- Περιφερειακή ανάπτυξη και δημιουργία έργων υποδομής για να είναι δυνατή η πρόσβαση και η φιλοξενία των επισκεπτών στις διάφορες περιοχές.
- Ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών στην αγροτική κοινότητα για την ανάδειξη των ενδογενών δυνάμεων[12] προς δημιουργία νέων δραστηριοτήτων.
- Προσπάθεια περιορισμού όσο το δυνατόν των περιβαλλοντικών και οικολογικών επιβαρύνσεων λόγω αυξημένου αριθμού επισκεπτών.
- Ενίσχυση του αγροτικού οικογενειακού εισοδήματος μέσω των τουριστικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα την άνοδο του οικονομικού επιπέδου της περιοχής.
- Προσπάθεια συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού στις περιοχές τους με τη δυνατότητα του πρόσθετου εισοδήματος μέσω του αγροτουρισμού
- Παροχή ευκαιριών σε περιοχές με φυσική ομορφιά και με ενδιαφέρουσα πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά, με τη δυνατότητα εκμετάλλευσης αυτών των πόρων.
- Αξιοποίηση αλλά συγχρόνως διαφύλαξη της πολιτιστικής, τοπικής και εθνικής κληρονομιάς.
- Δυνατότητα διάδοσης των προϊόντων χειροτεχνίας και βιοτεχνίας πέρα των στενών ορίων μιας αγροτικής περιοχής.
- Ικανοποίηση των τουριστών για ήσυχες και οικονομικές διακοπές κοντά στη φύση και άμεση επαφή με τους ντόπιους και τις συνήθειες τους.
- Δραστηριοποίηση των φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Συνεταιρισμών για τη προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής.

[12] Ενδογενείς δυνάμεις είναι οι δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν μέσα στην ίδια την τοπική κοινότητα χωρίς εξωτερικές επεμβάσεις.

Ο αγροτουρισμός όπως έχει αναπτυχθεί μέχρι και σήμερα έχει παρουσιάσει δύο μορφές, οι οποίες είναι οι εξής (Θεοδωροπούλου, 2006):

α) Η πρώτη μορφή είναι αυτή που οι επισκέπτες φιλοξενούνται σε μεγάλα αγροκτήματα και συμμετέχουν στις γεωργικές εργασίες και στην καθημερινή ζωή των αγροτών. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού είναι γνωστή σαν *Διακοπές στην αγροτική εκμετάλλευση* (Farmhouse holidays),και έχει αναπτυχθεί κυρίως σε χώρες, όπως στη Γερμανία και Αυστρία, που υπάρχει η έννοια της μεγάλης ιδιοκτησίας και της μεγάλης γεωργικής εκμετάλλευσης.

β) Η δεύτερη μορφή είναι αυτή που οι επισκέπτες φιλοξενούνται σε μικρά καταλύματα όπου τους προσφέρεται και πρωινό. Το πρωινό συνήθως αποτελείται από τοπικά παραγόμενα προϊόντα. Η μορφή αυτή είναι γνωστή σαν *Διανυκτέρευση με πρωινό* (Bed and Breakfast) και κυρίως συναντάται σε χώρες όπως Ιταλία, Ιρλανδία, Μ. Βρετανία και Ελλάδα που οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις έχουν μικρό μέγεθος.

Επιπρόσθετα ο αγροτουρισμός συνδέεται αρκετά με το ζήτημα των αγροτικών συνεταιρισμών και ιδίως των γυναικείων συνεταιρισμών. Η δυνατότητα της γυναίκας αγρότισσας να εξελιχθεί μέσω του αγροτουρισμού, οφείλεται κυρίως στα χαρακτηριστικά που την διακατέχουν, όπως η φροντίδα, η επικοινωνία, η καθαριότητα, η ευαισθησία, η αγάπη, η δημιουργικότητα και η επιχειρηματικότητα. Σε αυτό συμβάλει το γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν μάθει να ασχολούνται με πολλά αντικείμενα. Έτσι, με την συμμετοχή της στον συνεταιρισμό, δίνεται η δυνατότητα να έχουν το δικό τους εισόδημα και να αισθάνονται ανεξάρτητες και σημαντικές.

Συνεπώς, ο αγροτουρισμός αποτελεί μια ήπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης, που επιδιώκει την αύξηση του εισοδήματος των ατόμων που ζουν στην ύπαιθρο, μέσα από την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, την αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομίας, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της προστασίας του περιβάλλοντος. Για να επιτευχθούν οι παραπάνω προοπτικές χρειάζεται ο κατάλληλος σχεδιασμός και η ανάλογη εποπτεία σε, ώστε να αυξηθεί η αγροτουριστική ζήτηση διατηρώντας και το φυσικό και ιστορικοπολιτιστικό περιβάλλον αναλλοίωτο.

### 5.8.2 Οικοτουρισμός

Τα τελευταία χρόνια στον τομέα του τουρισμού παρατηρείται μία έντονη ευαισθητοποίηση για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και μια στροφή προς μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Ο τουρισμός βρίσκεται σε στενή εξάρτηση με το φυσικό περιβάλλον, αφού αυτό αποτελεί το «κεφάλαιο», το οποίο καλείται να αξιοποιήσει ο τουρισμός, ώστε να παραχθούν οικονομικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Ο οικοτουρισμός αποτελεί ένα πεδίο

σύνδεσης του τουρισμού με την αειφόρο ανάπτυξη αποτελώντας μια εναλλακτική πρόταση για τουριστική ανάπτυξη φιλική με το περιβάλλον Η συμβολή του μέχρι σήμερα έχει αναδείξει τις αξίες της διατήρησης της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, της διατήρησης του κοινωνικού ιστού και της ευημερίας των τοπικών κοινωνιών, την αξία της απόλαυσης της φύσης και της συμμετοχής στα τοπικά δρώμενα για τους περιηγητές και την αξία της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης, σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι δράσεις που έχουν μέχρι σήμερα αναπτυχθεί, έχουν συνεισφέρει θετικά στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και των προστατευόμενων περιοχών. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε κάθε χώρα, αλλά και σε κάθε τοπικό προορισμό, διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από τις τοπικές ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής.

Παρακάτω παρουσιάζεται ο ορισμός του οικοτουρισμού σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή Οικοτουρισμού (2002). «Οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες περιοχές, δεν υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής, προωθεί την προστασία και διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με νομικά ή άλλου τύπου αποτελεσματικά μέτρα, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί τη συνοχή του κοινωνικού ιστού» (http://www.greek-ecotourism.gr/default.asp?V_ITEM_ID=857).

Τα βασικά χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού είναι τα εξής (Καραμέρης):

1) Περιλαμβάνει όλες τις μορφές τουρισμού που βασίζονται στη φύση, στις οποίες το κύριο κίνητρο των τουριστών είναι η παρατήρηση και η εκτίμηση της φύσης, καθώς επίσης και οι παραδοσιακοί πολιτισμοί που κυριαρχούν στις φυσικές περιοχές.

2) Περιέχει επιστημονικά, εκπαιδευτικά και διερευνητικά χαρακτηριστικά.

3) Είναι συνήθως οργανωμένος σε μικρές ομάδες από εξειδικευμένες και μικρές τοπικές επιχειρήσεις.

4) Ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις πάνω στο φυσικό και κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον.

5) Υποστηρίζει την προστασία των φυσικών περιοχών:

- παράγοντας οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, τους οργανισμούς και τους φορείς διαχείρισης φυσικών περιοχών που αποσκοπούν στη διατήρηση και προστασία,
- παρέχοντας εναλλακτική απασχόληση και ευκαιρίες εισοδήματος για τις τοπικές κοινότητες,
- αυξάνοντας την ευαισθησία των τοπικών κοινωνιών και των τουριστών για τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων.

Ο οικοτουρισμός βασίζεται τις αρχές του βιώσιμου τουρισμού στοχεύοντας κάθε φορά (http://www.ecotravel.gr/Definition.doc):

α) στο να συμβάλει ενεργά στη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, περιλαμβάνοντας τις τοπικές κοινότητες στον προγραμματισμό του, και μέσω της ανάπτυξης να επιτευχθεί ευημερία.

β) στο να παραχωρεί καλύτερες υπηρεσίες τόσο στους ανεξάρτητους ταξιδιώτες, όσο και στους οργανωμένους.

Πολλοί είναι οι επιστήμονες που έχουν ασχοληθεί με το θέμα του οικοτουρισμου. Συγκεκριμένα ο Mowforth, (1993) προτείνει κάποια κριτήρια που προσδιορίζουν τον οικοτουρισμό και βοηθούν στην ανάλυση των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Τα κριτήρια ή αρχές προσδιορισμού του οικοτουρισμού διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

- Κριτήρια αειφορίας, τα οποία αναφέρονται σε ενέργειες που αποσκοπούν στην αποφυγή ή ελαχιστοποίησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τις οικοτουριστικές δραστηριότητες, στην αποφυγή των αρνητικών επιδράσεων στον κοινωνικό ιστό, στην αποφυγή ανεπιθύμητων επιδράσεων στη πολιτιστική ζωή του τόπου από τους επισκέπτες και ο σεβασμός εκ μέρους τους των τοπικών πολιτιστικών χαρακτηριστικών για να αποφευχθεί τυχόν παραμόρφωση της τοπικής κουλτούρας και στην ενίσχυση του εισοδήματος του τοπικού πληθυσμού.

- Κριτήρια εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά, που αναφέρονται σε εκείνα τα μέτρα, όπως τα επιμορφωτικά προγράμματα και σεμινάρια, που συμβάλλουν στην ευκολότερη κατανόηση και ευαισθητοποίηση εκ μέρους των επισκεπτών αλλά και των ντόπιων κατοίκων, της αξίας και λειτουργίας του φυσικού περιβάλλοντος.

- Κριτήρια συμμετοχής, που αναφέρονται στην απαραίτητη ενεργή συμμετοχή των

τοπικών κοινοτήτων στην διαδικασία ανάπτυξης και διαχείρισης των οικοτουριστικών προϊόντων και δραστηριοτήτων.

Σήμερα, ο οικοτουρισμός αποτελεί μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού για την οποία δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία από μελέτες που να αναλύουν τόσο τον όγκο και τη ζήτηση της οικοτουριστικής αγοράς όσο και τις προοπτικές και τις τάσεις ανάπτυξής τους και να μπορούν έτσι να προκύψουν πιο αξιόπιστα συμπεράσματα. Η έλλειψη αυτή οφείλεται ακριβώς στην αδυναμία σαφούς προσδιορισμού της έννοιας και του περιεχομένου του οικοτουρισμού, κάτι που αποτελεί μια γενικότερη διεθνή διαπίστωση. Αυτό, άλλωστε, κατέδειξε και η έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού στις αγορές της Αγγλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Ισπανίας, Γαλλίας, Καναδά και ΗΠΑ. Επισημαίνεται, ότι με βάση την έρευνα αυτή η Ελλάδα δεν είναι καταχωρημένη στη συνείδηση των επισκεπτών ως σημαντικός οικοτουριστικός προορισμός,

αλλά συγχέεται με την έννοια του φυσιολατρικού τουρισμού και των δυνατοτήτων που προσφέρει το φυσικό της περιβάλλον (π.χ. θάλασσα, πράσινο, φυσικό τοπίο κλπ.).

Αναλύοντας την υφιστάμενη κατάσταση του τουρισμού συνολικά στην Ελλάδα, καθίσταται σαφές ότι οι οργανωμένες τουριστικές δραστηριότητες που ασκούνται δεν έχουν στο σύνολό τους τον χαρακτήρα του οικοτουρισμού αλλά αποτελούν κυρίως δραστηριότητες που είτε σχετίζονται με τη γενικότερη μορφή του αγροτουρισμού, είτε αποτελούν τουρισμό περιπέτειας στη φύση. Παράλληλα διαμορφώνεται μια τάση επίσκεψης με βάση τα κέντρα πληροφόρησης προστατευόμενων περιοχών από σχολεία στο πλαίσιο προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ( Ιατρού, 2005).

Ο οικοτουρισμός αποτελεί μία μορφή ήπια τουριστικής ανάπτυξης που επιβάλλεται να αναπτυχθεί, ιδιαίτερα στην Ελλαδικό χώρο, αφού μπορεί να προσδώσει μια νέα δυναμική σε περιοχές, κυρίως ορεινές, αναδεικνύοντας το πλούσιο φυσικό αλλά και πολιτισμικό περιβάλλον που βρίσκεται προς διάθεση, μέσα από την ενεργή συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων.

### 5.8.3 Θρησκευτικός Τουρισμός:

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί μία μορφή τουρισμού που βασίζεται στην πραγματοποίηση τουριστικών δραστηριοτήτων γύρω από μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας. Συνήθως αφορούν επισκέψεις λίγων ημερών για κάποιο τάμα ή επισκέψεις σε κάποια μοναστήρια και ναούς για λόγους λατρείας και προσκυνήματος. Μάλιστα στην Ελλάδα τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις σπάνιες εικόνες τους, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα μοναστήρια, τα μετόχια και οι σκήτες, η μοναδική μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους και τα μοναστήρια των Μετεώρων, μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και τη στενή και μακραίωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία. Ο συγκεκριμένος τύπου τουρισμού είναι εύκολα εφαρμόσιμος στις ορεινές περιοχές και ενδείκνυται ως άξονας τουριστικής ανάπτυξης, λόγω της ύπαρξης μεγάλης ποικιλίας τέτοιων μνημείων στις περιοχές αυτές.

### 5.8.4 Περιηγητικός Τουρισμός:

Ο τουρισμός αυτός αναφέρεται στην πεζοπορία που πραγματοποιούν οι τουρίστες μέσα στο φυσικό περιβάλλον, με σκοπό να απολαύσουν τον πλούτο και τα αξιοθέατα της φύσης, μέσα από την σωματική άθληση, που αποτελεί εγγύηση για την καλύτερη υγεία τους. Η πεζοπορία

ενδείκνυται στις ορεινές περιοχές, οι οποίες διαθέτουν όλα εκείνα τα στοιχεία που προσελκύουν τους λάτρεις της περιήγησης. Ο συγκεκριμένος τύπος άθλησης διακρίνεται σε δύο μορφές: το trekking, το οποίο αφορά την πολυήμερη πεζοπορία μέσα σε ένα ορεινό τοπίο και το hiking, που είναι πεζοπορία, η οποία διαρκεί μόνο μία μέρα. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί έντονο ενδιαφέρον για το συγκεκριμένου τύπου εναλλακτικού τουρισμού, ιδιαίτερα από τότε που η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιέρωσε πολιτικές προβολής κάποιων μονοπατιών, γνωστά ως Μονοπάτια Μεγάλων Διαδρομών, που αξίζουν να δεχτούν την επίσκεψη των δραστήριων πεζοπόρων. Μάλιστα τα μονοπάτια Ε4 και Ε6[13], όπως αναφέρονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, διασχίζουν σχεδόν ολόκληρη την Ελλάδα (Σφακιανάκης, 2000).

Παράλληλα με το περιηγητικό τουρισμό αναπτύσσεται και ο ορειβατικός τουρισμός. Η ορειβασία αφορά την οργανωμένη ανάβαση στις ορεινές περιοχές και μπορεί να έχει τη μορφή του δύσκολου ανηφορικού περπατήματος ή και τη μορφή του επικίνδυνου σκαρφαλώματος. Ο ορειβατικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή τουρισμού μικρή σε μέγεθος και προσιτή μόνο σε ορειβάτες. Αποτελεί μια αρκετά επίπονη δραστηριότητα, η οποία απαιτεί από τους ορειβάτες να φέρουν κατάλληλο εξοπλισμό και εκπαίδευση, προκειμένου να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που παρουσιάζει. Η ορειβασία βασίζεται αποκλειστικά στους διάφορους ορειβατικούς συλλόγους που λειτουργούν , προκειμένου να εκπαιδεύσουν του ς νέους ορειβάτες, αλλά και να οργανώσουν την εξάσκηση της συγκεκριμένης δραστηριότητας.

### 5.8.5 Τουρισμός Περιπέτειας

Πρόκειται για μια μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται από έντονο το στοιχείο της περιπέτειας, του απροσδόκητου, του άγνωστου και της έκπληξης και στηρίζεται στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του φυσικού περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Γκούβη κ.συν, (2001) ως τουρισμό περιπέτειας ορίζουμε «τη δραστηριότητα αναψυχής που λαμβάνει χώρα σε ένα ασυνήθιστο, εξωτικό, απομονωμένο ή δυσπρόσιτο προορισμό και χαρακτηρίζεται από ένα βαθμό ρίσκου και συγκίνησης για αυτόν που τον πραγματοποιεί, αλλά και ανάγκη για βαθύτερη γνώση του κόσμου και του ίδιου του ανθρώπου».

Στο πλαίσιο του τουρισμού περιπέτειας εντάσσεται ένας μεγάλος αριθμός δραστηριοτήτων με πολλές παραλλαγές, οι κυριότερες των οποίων συνοπτικά είναι οι εξής( Βελισσαρίου, 2000):

[13] Βλέπε στο Παράρτημα

• **Τουρισμός εξερευνήσεων και προσπέλασης απρόσιτων περιοχών**.

Τέτοιες εξερευνήσεις πραγματοποιούνται συνήθως σε δάση, ψηλά βουνά, στέπες κ.α Αυτού του είδους οι αποστολές είναι εξοπλισμένες με υψηλής τεχνολογίας όργανα, τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα επικοινωνίας και προσανατολισμού. Συνήθως τις αποστολές συνοδεύουν εκπαιδευμένοι οδηγοί βουνού (guides) που διαθέτουν την ανάλογη πείρα. Ιδιαίτερα γνωστές στο ευρύ κοινό είναι επίσης και οι διασχίσεις (crossing), οι οποίες χρηματοδοτούνται από μεγάλες πολυεθνικές, όπως το Camel trophy, το Marlboro Adventure Team και το Cutty Sark Crossing.

• **Τουρισμός ακραίων αθλημάτων.**

Ως τέτοιες μορφές μπορούν να αναφερθούν το rafting, το canoe- kayak, το ράλι, οι αναρριχήσεις και καταβάσεις βουνού και βράχων, οι ελεύθερες πτώσεις με αλεξίπτωτο, το bungee jumping, η διάσχιση φαραγγιών, η εξερεύνηση σπηλαίων. Οι παραπάνω δραστηριότητες προϋποθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις και εξοπλισμό από τη μεριά των συμμετεχόντων.

• **Τουρισμός ασκήσεων και επιβίωσης.**

Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού έχει εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια και σκοπό έχει την επιβίωση ή τον προσανατολισμό κάτω από δυσμενείς συνθήκες, την εκμάθηση τρόπων και τεχνικών επιβίωσης με ελάχιστα εφόδια.

• **Κυνηγητικός τουρισμός και τουρισμός σαφάρι.**

Οι λάτρεις του κυνηγιού υποστηρίζουν ότι το κυνήγι ως άθλημα του εντοπισμού, καταδίωξης και θανάτωσης θηραμάτων αποτελεί μια δραστηριότητα που εξασκεί τις σωματικές και πνευματικές δυνάμεις του ανθρώπου. Επίσημα δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι μια αναγνωρισμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού, απλώς παρατηρείται μια έντονη δραστηριοποίηση των ενασχολούμενων κατά την κυνηγετική περίοδο- η οποία έχει τα χαρακτηριστικά τουριστικής δραστηριότητας, χωρίς να υπάρχουν οι ανάλογες υποδομές, ελεγχόμενες περιοχές εκτροφής θηραμάτων- και απλώς αρκετοί από αυτούς φιλοξενούνται σε καταλύματα του Αγροτικού και Ορειβατικού τουρισμού.

# III. Μελέτη περίπτωσης

# 6 Ο Δήμος Πλαστήρα Ν. Καρδίτσας ως μελέτη περίπτωσης

## 6.1 Γεωγραφική και Γεωφυσική θέση Δήμου

Ο Δήμος Πλαστήρα υπάγεται διοικητικά στο νομό Καρδίτσας της Περιφέρειας Θεσσαλίας και αποτελεί, γεωγραφικά, τμήμα του νότιου-δυτικού τμήματος του Νομού



Καρδίτσας. Συνορεύει βόρεια με τους Δήμους Ιθώμης και Μουζακίου, ανατολικά με το Δήμο Μητρόπολης, δυτικά με το Δήμο Νεβρόπολης και νότια με Δήμο Ιτάμου. Η έκταση του Δήμου είναι 9.320 Ha, εκ των οποίων μέρος της, στα βορειοανατολικά του Δήμου, καλύπτεται από την Λίμνη Πλαστήρα. Ο Δήμος συστήθηκε το 1999 και αποτελείται από πέντε δημοτικά διαμερίσματα, τα οποία είναι η Κερασιά, το Λαμπερό, το Μοσχάτο, ο Μεσενικόλας και το Μορφοβούνι, που αποτελεί και την έδρα του νομού. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η έκταση του συγκεκριμένου δήμου:

**Πίνακας 9: Έκταση σε $Km^2$ ανά δημοτικό διαμέρισμα Δήμου Πλαστήρα**

| Δήμος | Δημοτικά Διαμερίσματα | Οικισμοί | Έκταση $Km^2$ | Χαρακτηρισμός |
|---|---|---|---|---|
| Δήμος Πλαστήρα | Κερασιά | Κερασιά | 14 | Ορεινή |
| | Λαμπερό | Λαμπερό | 21,5 | Ορεινή |
| | | Αγ. Αθανάσιος | | |
| | Μεσενικόλας | Μεσενικόλας | 19,7 | Ορεινή |
| | Μορφοβούνι | Μορφοβούνι | 27,4 | Ορεινή |
| | | Ράζια | | |
| | Μοσχάτο | Μοσχάτο | 10,6 | Ορεινή |
| | | Αγ. Νικόλαος | | |
| | | Τσαρδάκι | | |

*Πηγή: ΕΣΥΕ (www.statistics.gr)*

Ο πληθυσμός αποτελείται από 3.751 κάτοικους (ΕΣΥΕ, 2001) και όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, μετά το 1981 σημειώνεται φθίνουσα πληθυσμιακή πορεία. Σύμφωνα με τα

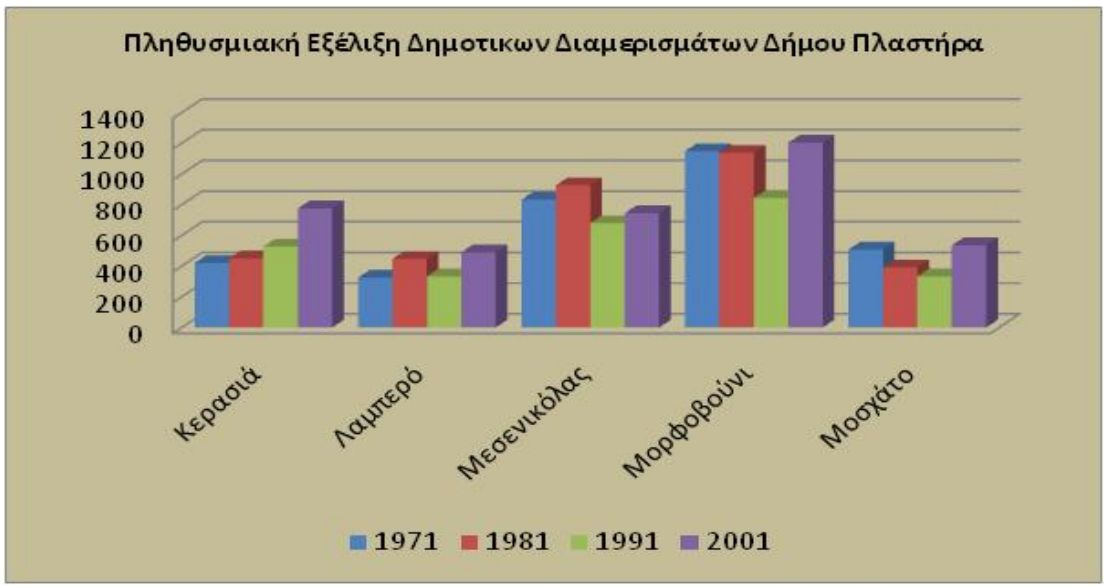
στοιχεία της τελευταίας απογραφής (2001) ο πληθυσμός του Ν.Καρδίτσας ανέρχεται σε 129.541 άτομα, (Ε.Σ.Υ.Ε., 2001). Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι ο πληθυσμός του υπό μελέτη Δήμου αντιπροσωπεύει μόνο το 2,9% του συνολικού πληθυσμού του Νομού Καρδίτσας. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1981 – 1991 εμφανίζεται στο σύνολο της περιοχής μείωση του απογραφέντος πληθυσμού κατά 19%. Η πτωτική αυτή τάση είναι χαρακτηριστική των ορεινών περιοχών της Θεσσαλίας. Αντίθετα, τόσο ο νομός Καρδίτσας όσο και η Περιφέρεια Θεσσαλίας, παρουσιάζουν πληθυσμιακή αύξηση. Τη δεκαετία 1991 – 2001 και σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής, σημειώνεται αλλαγή στην εξέλιξη του πληθυσμού, που αποδεικνύεται από την ανοδική πορεία που ακολουθεί, καθώς σημειώθηκε αύξηση της τάξης του 40% (Σιδηρόπουλος, 2004). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η μεταβολή του πληθυσμού του δήμου από το 1971 έως το 2001, καθώς η διαγραμματική απεικόνιση (Διάγραμμα 1) της εξέλιξης του πληθυσμού κατά δημοτικό διαμέρισμα για την ίδια περίοδο.

**Πίνακας 10: Μεταβολή Πληθυσμού (Απογραφές 1971, 1981, 1991, 2001)**

| **Δημοτικά Διαμερίσματα** | **Πληθυσμός** | | | | **Μεταβολή** | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | **1971** | **1981** | **1991** | **2001** | **%71-81** | **%81-91** | **%91-01** |
| Κερασιά | 420 | 450 | 528 | 776 | 7,10% | 17,30% | 47,00% |
| Λαμπερό | 325 | 447 | 333 | 490 | 37,50% | -25,50% | 47,10% |
| Μεσενικόλας | 834 | 927 | 679 | 745 | 11,20% | -26,80% | 9,70% |
| Μορφοβούνι | 1.149 | 1.138 | 844 | 1.204 | -1,00% | -25,80% | 42,70% |
| Μοσχάτο | 508 | 392 | 333 | 536 | -22,80% | -15,10% | 61,00% |
| **Δ. Πλαστήρα** | **3.236** | **3.354** | **2.717** | **3.751** | **3,60%** | **-19,00%** | **38,10%** |

*Πηγή: ΕΣΥΕ (www.statistics.gr)*

**Διάγραμμα 2: Πληθυσμιακή εξέλιξη δημοτικών διαμερισμάτων Δήμου Πλαστήρα**




Όμως, συγκρίνοντας τα στοιχεία που αναφέρονται στο μόνιμο πληθυσμό της περιοχής, προκύπτει μια τελείως διαφορετική εικόνα[14], που πιθανόν ανταποκρίνεται περισσότερο στην πραγματικότητα, ήτοι αύξηση το 2001 μόνο κατά 9,3%, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

**Πίνακας 11: Μεταβολή μόνιμου πληθυσμού 1991-2001(Πηγή:Ε.Σ.Υ.Ε., 2001)**

| ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ | ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ | | |
|---|---|---|---|
| | 1991 | 2001 | ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%) |
| Δ.Δ.ΜΟΡΦΟΒΟΥΝΙΟΥ | 680 | 730 | 7,4 |
| Δ.Δ.ΚΕΡΑΣΕΑΣ | 310 | 298 | -3,9 |
| Δ.Δ.ΛΑΜΠΕΡΟΥ | 270 | 310 | 14,8 |
| Δ.Δ.ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑ | 576 | 486 | -15,6 |
| Δ.Δ.ΜΟΣΧΑΤΟΥ | 328 | 541 | 64,9 |
| **Δ. ΠΛΑΣΤΗΡΑ** | **2164** | **2365** | **9,3** |

*Πηγή: ΕΣΥΕ (www.statistics.gr)*

Η ακαθάριστη πληθυσμιακή πυκνότητα στο Δήμο Πλαστήρα είναι 41 κατοίκους/τ.χλμ. Από το δείκτη αυτό διαφαίνεται ότι η υπό περιοχή μελέτη είναι αραιοκατοικημένη (Σιδηρόπουλος Ε.Ε., 2004).

Σχετικά με την κατά ηλικία σύνθεση του πληθυσμού ο Δήμος Πλαστήρα παρουσιάζει την υψηλότερη συγκέντρωση στην ομάδα ηλικιών 65-79 κατά 25% περίπου, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

[14] Η διαφοροποίηση τιμών μεταξύ του πραγματικού και του μόνιμου πληθυσμού οφείλεται στο γεγονός ότι κατά την ημέρα της απογραφής πραγματοποιούνται μετακινήσεις πληθυσμού προς τους τόπους καταγωγής με σκοπό τη δημογραφική στήριξή τους.

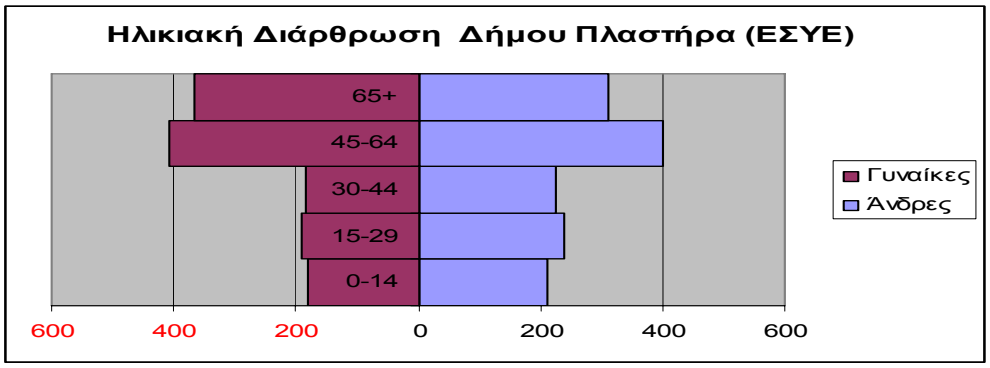
**Πίνακας 12: Ηλικιακή σύνθεση πληθυσμού κατά φύλο**

| ΔΗΜΟΤΙΚΑ | ΑΜΦΟΤΕΡΑ ΦΥΛΑ | | | | | | | ΣΥΝΟΛΟ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ | 0-14 | 15-24 | 25-39 | 40-54 | 55-64 | 65-79 | <80 | |
| Δ. ΠΛΑΣΤΗΡΑ | ΑΜΦΟΤΕΡΑ ΦΥΛΑ | | | | | | | |
| | 226 | 177 | 409 | 381 | 398 | 603 | 171 | **2365** |
| | ΑΡΡΕΝΕΣ | | | | | | | |
| | 111 | 91 | 235 | 177 | 174 | 304 | 70 | **1162** |
| | ΘΗΛΕΙΣ | | | | | | | |
| | 115 | 86 | 174 | 204 | 224 | 299 | 101 | **1203** |

*Πηγή: ΕΣΥΕ (www.statistics.gr)*

Αντίθετα, πολύ μικρότερη συγκέντρωση εμφανίζει η ομάδα ηλικιών 15-24 ετών Δήμου. Παράλληλα παρατηρείται ότι η αναλογία θηλέων στον υπό εξέταση δήμοεμφανίζει μικρή υπεροχή έναντι των αρρένων. Το διάγραμμα που ακολουθεί αποτυπώνει την εικόνα που αναφέρθηκε παραπάνω.

**Διάγραμμα 3: Ηλικιακή διάρθρωση πληθυσμού κατά φύλο**




*Πηγή: ΕΣΥΕ (www.statistics.gr)*

Η πληθυσμιακή διάρθρωση των ομάδων ηλικιών υποδηλώνουν τη μείωση του ποσοστού γεννητικότητας, την γήρανση του τοπικού πληθυσμού και τη μειωμένη συμμετοχή των μικρών και παραγωγικών ηλικιών στην οικονομία της περιοχής. Τα δεδομένα αυτά παρουσιάζουν συνολικά τη δημογραφική κάμψη της περιοχής, με δυσοίωνες προβλέψεις για αναστροφή της κατάστασης.

Ο Δήμος Πλαστήρα κυμαίνεται σε υψόμετρο από 200 έως 1400 μέτρα και το ανάγλυφό του μπορεί να θεωρηθεί ημιορεινό - ορεινό. Από γεωλογική δομή, ο Δήμος αποτελείται κυρίως από φλύσχη της γεωτεχνικής ζώνης της Πίνδου, η οποία λόγω της αποσάθρωσης που έχει υποστεί σε συνδυασμό με τις μεγάλες κλίσεις του εδάφους, αλλά και με την ποσότητα των όμβριων υδάτων και των χιονοπτώσεων έχει οδηγήσει στην αστάθεια των εδαφικών μαζών. Το πρόβλημα εστιάζεται κυρίως στην περιοχή του Λαμπερού και της Κερασιάς.(www.plastiras.gr) Το υδρογραφικό δίκτυο του νομού είναι πάρα πολύ πλούσιο και αρκετά ανεπτυγμένο Υπάρχει η

Λίμνη Πλαστήρα, η οποία βρίσκεται σε υψόμετρο 900μ., είναι τεχνητή και δημιουργήθηκε το 1959 μετά την κατασκευή του φράγματος, το οποίο είναι τοξοειδές, με ύψος 83μ. και μήκος 200μ. Από τα νερά της, κινείται ο υδροηλεκτρικός σταθμός της ΔΕΗ που υπάρχει στην περιοχή. Έχει μέγιστο μήκος 14χλμ. και μέγιστο βάθος 60μ.(www.karditsa-net.gr). Παράλληλα, η περιοχή εμφανίζει μεγάλο αριθμό πηγών σε διάσπαρτα σημεία, οι περισσότερες από τις οποίες όμως, έχουν μικρή παροχή, τουλάχιστον κατά την ξηρά περίοδο του καλοκαιριού. Το σημαντικότερο ρέμα της περιοχής είναι ο Κερασιώτης, ο οποίος καταλήγει στη Λίμνη Πλαστήρα. Υπάρχουν και άλλα μικρότερα ρέματα που καταλήγουν στα πεδινά της Καρδίτσας. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα ρέματα της περιοχής δεν είναι ρυπασμένα, γιατί δέχονται μικρή επιβάρυνση από βοθρολύματα και τις αποπλύσεις των καλλιεργούμενων κήπων και των βοσκοτόπων των δημοτικών διαμερισμάτων της περιοχής. Γενικά, η ποιότητα των νερών είναι σε πολύ καλή κατάσταση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί να υπάρξει σοβαρός κίνδυνος για το μέλλον, αν λάβει κανείς υπόψη του την αλλαγή του κλίματος και τον συνεχώς αυξανόμενο τουρισμό.

Επίσης, ο Δήμος χαρακτηρίζεται από πλούσια δασικά οικοσυστήματα. Κυρίως συναντιούνται είδη όπως: δρυς, καστανιά, έλατα, καρυδιά, πλάτανος, κρανιά κ.α. Επιπλέον, υπάρχουν και διάφορες γεωργικές καλλιέργειες, κυρίως αμπέλια και ελαιώνες καθώς και διάκενα -ξέφωτα, στα οποία κυριαρχεί η φτέρη, η οποία δημιουργεί ξεχωριστούς οικότοπους. Η βιοποικιλότητα της περιοχής και ιδιαίτερα των μεγάλων θηλαστικών και αρπακτικών πτηνών είναι ενδιαφέρουσα. Πολλά από τα είδη που έχουν καταγραφεί προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις, οδηγίες της Ε.Ε. και της Ελληνικής Νομοθεσίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν είδη όπως αρκούδα, λύκος, ζαρκάδι, τσακάλι, αγριογούρουνα, βίδρα, χελώνα, αλεπού, σκίουρος, αίγες και πτηνά όπως πετρίτης, χρυσαετός και δρυοκολάπτης. Όσον αφορά στο κλίμα του Δήμου Πλαστήρα χαρακτηρίζεται ηπειρωτικό με χαμηλές θερμοκρασίες και υψηλές βροχοπτώσεις κατά την χειμερινή περίοδο και με ελάχιστες βροχοπτώσεις και υψηλή θερμοκρασία κατά την θερινή περίοδο. Οι βροχοπτώσεις διαρκούν όλο το χρόνο με αιχμές τον Οκτώβριο - Νοέμβριο για το φθινόπωρο (περίπου 160mm) και το Δεκέμβριο - Φεβρουάριο για το χειμώνα (περίπου 85mm), ενώ το ελάχιστο των βροχοπτώσεων σημειώνεται στο διάστημα Ιουλίου - Αυγούστου (περίπου 20mm). Οι συχνότεροι άνεμοι κατά την διάρκεια του έτους είναι οι νότιοι και ακολουθούν οι βόρειοι και οι νοτιοδυτικοί. Λόγω της μορφολογίας του εδάφους, οι άνεμοι αλλάζουν τις μικροκλιματικές συνθήκες. Γενικά ο καιρός κατά το 45% των ημερών του έτους είναι αίθριος, 24% νεφελώδης, 26% βροχερός και 7% χιονοσκεπής. Χιονοπτώσεις παρατηρούνται μέχρι και το Μάρτιο. (www.plastiras.gr)

## 6.2 Οικονομία – Παραγωγικότητα

Ο οικονομικός ενεργός πληθυσμός του Δήμου Πλαστήρα, βάση της απογραφής του 2001 ανέρχεται στο 34,7% του συνολικού πληθυσμού του δήμου. Μάλιστα παρουσιάζει αυξητική τάση κατά 40,9%σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή το 1991(Σιδηρόπουλος, 2004). Σε αυτά τα δέκα χρόνια παρουσιάστηκε συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα με την μετακίνηση δημοτών προς τον δευτερογενή και κυρίως προς τον τριτογενή τομέα. Βάση της σύνθεση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή μελέτης, μπορεί κανείς να προβεί σε μια ιεραρχική κατάταξή τους ανά τομέα παραγωγής:

**α)Πρωτογενής Τομέας:**

Στο Δήμο Πλαστήρα οι κλάδοι του πρωτογενή τομέα απορροφούν το 14,3% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο Νομού, είναι 34,4%. Η γεωργία αποτελεί τον κύριο κλάδο απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Τα κύρια γεωργικά προϊόντα που παράγονται στην περιοχή είναι τα αμπέλια που προορίζονται κυρίως για οινοπαραγωγή[15], καθώς και σιτηρά, ελιές, κτηνοτροφικά φυτά και κηπευτικά είδη όπως τομάτες και φασόλια. Επίσης, καλλιεργούνται και δενδροκομικά προϊόντα όπως κερασιές, μηλιές και καρυδιές. Η παραγωγή βιολογικών προϊόντων δεν είναι αρκετά ανεπτυγμένη στο δήμο, όμως τελευταία γίνονται σημαντικά βήματα ώστε οι ντόπιοι παραγωγοί να στραφούν σε πιο βιώσιμες καλλιέργειες. Παράλληλα η κτηνοτροφία ασκείται συμπληρωματικά και σε πιο περιορισμένη κλίμακα. σε σχέση με την γεωργία και η διάθεση των προϊόντων της δεν πραγματοποιείται με οργανωμένο τρόπο Επίσης, ανεπτυγμένος είναι και ο κλάδος της αλιείας[16] και της μελισσοκομίας. Παρακάτω παρουσιάζεται πίνακας που απεικονίζει την κυριότερη αγροτική παραγωγή του Δήμου Πλαστήρα.

**Πίνακας 13: Αγροτική παραγωγή στο Δήμο Πλαστήρα**

| ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΟΥ ΣΥΓΚΟΜΙΣΘΗΚΕ ΣΕ ΚΙΛΑ ΤΟ 2003 | ΣΥΝΟΛΟ ΟΤΑ |
|---|---|
| **ΣΙΤΗΡΑ** | 329500 |
| **ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΦΥΤΑ** | 880070 |
| **ΜΠΟΣΤΑΝΙΚΑ** | 103500 |
| **ΦΑΣΟΛΑΚΙΑ** | 29300 |
| **ΜΗΛΑ** | 59300 |
| **ΚΕΡΑΣΙΑ** | 15250 |

[15] Επίσης παράγεται και τσίπουρο από τα στέμφυλα των σταφυλιών το οποίο προορίζεται κυρίως για ιδιοκατανάλωση, ενώ κάποιες ποσότητες διατίθενται στην αγορά της Καρδίτσας καθώς και στην ευρύτερη περιοχή του Νομού.

[16] Στην περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα.

| | |
|---|---|
| **ΚΑΡΥΔΙΑ** | 25300 |
| **ΕΛΙΕΣ** | 108200 |
| **ΑΜΠΕΛΟΙ ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ** | 607000 |
| **ΑΜΠΕΛΟΙ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟΙ** | 366000 |

Πηγή: Δελτίο Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας, 2003

**β)Δευτερογενής Τομέας:** Στο δευτερογενή τομέα, κυρίαρχη θέση κατέχει ο κλάδος των κατασκευών, με ένα ποσοστό γύρω στο 14% ενώ ο μεταποιητικός κλάδος απασχολεί ένα μικρότερο ποσοστό της τάξης του 6,5% (Πίνδος 2004). Η φθίνουσα πορεία της απασχόλησης, το χαμηλό εισόδημα από τον πρωτογενή τομέα, όπως επίσης και το περιβάλλον της περιοχής το οποίο χαρακτηρίζεται ως αγροτικό, αποτέλεσαν τροχοπέδη στην ανάπτυξη ενός ισχυρού δευτερογενούς τομέα Οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι ατομικές και συναντώνται κυρίως στον κλάδο των κατασκευών (εργολάβοι & οικοδόμοι), της βιοτεχνίας (σιδηρουργεία, ξυλουργεία, εργαστήρια αρτοσκευασμάτων και γλυκισμάτων) και της οινοποίησης. Ειδικότερα, ο κλάδος της οινοποιίας, με την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, άρχισε τελευταία να προσελκύει το επενδυτικό ενδιαφέρον. Στο Δήμο υπάρχουν έξι παραδοσιακά οικογενειακά οινοποιεία και αποστακτήρια τσίπουρου. Πρέπει, όμως, να σημειωθεί ότι οι μεγαλύτερες ποσότητες σταφυλιών δεν οινοποιούνται στην περιοχή, αλλά στο οινοποιείο της ΕΑΣ Καρδίτσας. Τοπικοί οίνοι προσφέρονται και από τον Γυναικείο Συνεταιρισμό, ο οποίος παράγει επιπλέον διάφορα παραδοσιακά προϊόντα (παραδοσιακά γλυκά κουταλιού, παραδοσιακά ζυμαρικά, τσίπουρο, κλπ.). Παρά την αξιοσημείωτη παραγωγή μελιού, το προϊόν διατίθεται κυρίως ατυποποίητο σε εμπόρους εκτός περιοχής, και μόνο μικρή ποσότητα συσκευάζεται από τους ίδιους τους παραγωγούς και διατίθεται στο τουριστικό κύκλωμα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα κτηνοτροφικά προϊόντα (γάλα, σφάγια). Η μεγαλύτερη εργοστασιακή μονάδα στο Δήμο Πλαστήρα, είναι το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο της ΔΕΗ, που λειτουργεί στα όρια του Δ.Δ. Μοσχάτου και απασχολεί προσωπικό 40 ατόμων. Οι υπόλοιπες επιχειρήσεις είναι πολύ μικρές και επηρεάζουν πολύ λίγο το προϊόν και την απασχόληση της περιοχής17. Επίσης, στην περιοχή του Δήμου Πλαστήρα δεν υπάρχει δραστηριότητα εξόρυξης, ενώ και η υλοτομία αφορά κυρίως την ιδιοκατανάλωση. Παρακάτω παρουσιάζεται πίνακας, που έχει προκύψει από έρευνα πεδίου της εταιρείας Πίνδος το 2004 και απεικονίζει τις επιχειρήσεις του Δευτερογενούς Τομέα στο Δήμο Πλαστήρα ανά Δημοτικό Διαμέρισμα:

[17] Στο παράρτημα παρουσιάζεται πίνακας υπ' αριθμόν 2από έρευνα πεδίου της εταιρείας Πίνδος το 2004 και απεικονίζει τις επιχειρήσεις του Δευτερογενούς Τομέα στο Δήμο Πλαστήρα ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

**Πίνακας 14: Επιχειρήσεις του Δευτερογενούς Τομέα, ανά Δ.Δ του Δήμου Πλαστήρα**

| ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ | Εργοστάσια | | Βιοτεχνίες | | Εργαστήρια | | Κατασκευές | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | Επιμελητήριο (2002) | Έρευνα πεδίου | Επιμελητήριο (2002) | Έρευνα πεδίου | Επιμελητήριο (2002) | Έρευνα πεδίου | Επιμελητήριο (2002) | Έρευνα πεδίου |
| Κερασέα | | | | 1 | | | | |
| Λαμπερό | | | | 1 | | 2 | | 3 |
| Μεσενικόλας | | | 2 | 3 | 1 | 53 | | 4 |
| Μορφοβούνι | | | 1 | 1 | 1 | | 4 | 3 |
| Μοσχάτο | | 1 | | | | 5 | 1 | |
| **Δ. Πλαστήρα** | | **1** | **5** | **6** | **2** | **60** | **5** | **10** |

*Πηγή: Πίνδος Α.Ε.(2002)*

**γ)Τριτογενής Τομέας:** Στον τριτογενή τομέα παραγωγής, ο κλάδος των υπηρεσιών απορροφά το 22% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και έπονται οι κλάδοι εμπορίου, ξενοδοχείων και εστιατορίων με 19%. Ο κλάδος των μεταφορών, αποθηκεύσεων και επικοινωνιών, συγκεντρώνει το 4% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ενώ οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (τράπεζες, ασφάλειες), απασχολούν το 7% περίπου του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (Πίνδος, 2004). Ο τομέας του τουρισμού παρουσιάζει ιδιόμορφη ανάπτυξη. Τα τελευταία χρόνια η περιοχή της λίμνης Πλαστήρα υποδέχεται ένα αρκετά μεγάλο και συνεχώς αυξανόμενο αριθμό τουριστών και επισκεπτών. Το υδάτινο στοιχείο, σε συνδυασμό με το πλούσιο σε χλωρίδα και πανίδα περιβάλλον της περιοχής, δημιουργεί ένα τοπίο με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, δίνοντας στην περιοχή τη δυνατότητα να αναπτυχθεί και να εξελιχθεί σε ένα αξιόλογο τουριστικό προορισμό. Στην ευρύτερη περιοχή της λίμνης, έχει αναπτυχθεί ένα οργανωμένο δίκτυο τουριστικών καταλυμάτων και ξενώνων, που υποδέχεται τους επισκέπτες. Παρόλα αυτά, προβλήματα για την περιοχή αποτελούν η έλλειψη «τουριστικής κουλτούρας» και αντίστοιχης εκπαίδευσης των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων και των σχετιζόμενων με τον τουρισμό επιχειρήσεων, καθώς και το γεγονός ότι ο κύριος όγκος των επισκεπτών συγκεντρώνεται σε ορισμένα μόνο δημοτικά διαμερίσματα, ενώ κάποια άλλα υποδέχονται ένα μικρό μόνο μέρος των επισκεπτών και κατά συνέπεια μειώνονται τα οικονομικά τους οφέλη από την τουριστική εκμετάλλευση. Επιπλέον, δεν υπάρχει επαρκής σύνδεση του τουρισμού με τα τοπικά προϊόντα (π.χ. το κρασί), ώστε να προσελκυσθούν περισσότεροι επισκέπτες.. Παράλληλα, σε επίπεδο συλλογικής επιχειρηματικής δράσης δραστηριοποιούνται και κάποιοι συνεταιρισμοί, η πορεία των οποίων διαγράφεται φθίνουσα. Εξαίρεση αποτελεί ο Συνεταιρισμός Γυναικών Λίμνης Ν. Πλαστήρα, ο οποίος προέκυψε μετά από επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης γυναικών που οργάνωσε ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος

Λίμνης Ν. Πλαστήρα το 1994. Οι γυναίκες που συμμετείχαν, εκπαιδεύτηκαν σε θέματα αγροτουρισμού και παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων. Επίσης, στα πλαίσια του Προγράμματος Life, απέκτησαν εμπειρία στην βιοκαλλιέργεια, μέσω της διαχείρισης οικολογικού αγρού. Σήμερα, ο Συνεταιρισμός διαθέτει βιολογικές καλλιέργειες και παράγει οικολογικά προϊόντα, κυρίως κηπευτικά, γλυκά κουταλιού, παραδοσιακά ζυμαρικά, τσίπουρο, κρασί και συμμετέχει ενεργά στις πολιτιστικές εκδηλώσεις, σε συνεργασία με άλλους φορείς της κοινότητας (Σιδηρόπουλος, 2004)

**Πίνακας 15: Διάρθρωση οικονομική δραστηριότητας 1991-2001**

| | **ΣΥΝΟΛΟ ΟΤΑ** |
|---|---|
| **ΣΥΝΟΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΩΝ 1991** | **935** |
| **Στον πρωτογενή τομέα (%)** | 35,1 |
| **Στον δευτερογενή τομέα (%)** | 26,2 |
| **Στον τριτογενή τομέα (%)** | 31,3 |
| **Νέοι/Μη δυνάμενοι να καταταγούν σε κάποιο κλάδο (%)** | 7,4 |
| **ΣΥΝΟΛΟ ΟΙΚΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΩΝ 2001** | **1317** |
| **Στον πρωτογενή τομέα (%)** | 14,3 |
| **Στον δευτερογενή τομέα (%)** | 21,0 |
| **Στον τριτογενή τομέα (%)** | 52,4 |
| **Νέοι/Μη δυνάμενοι να καταταγούν σε κάποιο κλάδο (%)** | 12,3 |
| **ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ 1991-2001** | |
| **ΣΥΝΟΛΙΚΑ (%)** | 40,9 |
| **Στον πρωτογενή τομέα (%)** | -42,7 |
| **Στον δευτερογενή τομέα (%)** | 13,1 |
| **Στον τριτογενή τομέα (%)** | 135,5 |
| **Νέοι/Μη δυνάμενοι να καταταγούν σε κάποιο κλάδο (%)** | 134,8 |

*Πηγή:Σιδηρόπουλος Ε.Ε., (2004)*

## 6.3 Ιστορική - Πολιτιστική Κληρονομιά

Ο Δήμος Πλαστήρα βρίσκεται στο ορεινό όγκο των Αγράφων και έτσι λόγω του ορεινού και άγριου εδάφους του δεν προσφέρονταν για τη συγκεντρωτική εκμετάλλευση της γης σε αντίθεση με τη Θεσσαλική πεδιάδα, με αποτέλεσμα να μην αναπτυχθούν φεουδαρχικά συστήματα κατά την Βυζαντινή περίοδο. Αργότερα, τα χωριά των Αγράφων πρόβαλαν αρκετή ένοπλη αντίσταση στους Οθωμανούς κατακτητές, και έτσι τα εδάφη αυτά ποτέ δεν εντάχθηκαν στα «τσιφλίκια» της πεδιάδας. Την περίοδο του 2$^{ο}$ Παγκοσμίου Πολέμου η περιοχή του Δήμου διατέλεσε προπύργιο της Ελληνικής Αντίστασης κατά των Γερμανών. Μάλιστα, στην περιοχή της Νεβρόπολης όπου βρίσκεται σήμερα η Λίμνη Πλαστήρα, κατασκευάστηκε το 1943 το πρώτο ελεύθερο αεροδρόμιο στην κατοχική Ελλάδα, από όπου πραγματοποιήθηκαν αρκετές πολεμικές επιχειρήσεις. Δυστυχώς, τα περισσότερα χωριά του Δήμου Πλαστήρα κάηκαν κατά

την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, αλλά μπόρεσαν να αναγεννηθούν μέσα από τις στάχτες στους και κατάφεραν να βρουν και πάλι τον ρόλο τους στην Ελληνική κοινωνία. Ο Δήμος Πλαστήρα είναι η ιδιαίτερη πατρίδα του Νικολάου Πλαστήρα, από τον οποίο προήλθε και το όνομα του υπό μελέτη Δήμου .Προς τιμή του ιδρύθηκε το 1994 το Κέντρο Ιστορικών Μελετών «Νικόλαος Πλαστήρας», όπου εκτίθενται φωτογραφικό και χειρόγραφο υλικό από τη ζωή και το έργο του. Περιλαμβάνει επίσης βιβλιοθήκη 1.000 περίπου τίτλων, οπτικοακουστικό υλικό, ιστορικό αρχείο καθώς και αρχείο εντύπων και εφημερίδων. Επίσης από τον Δήμο Πλαστήρα κατάγεται ο διάσημος ζωγράφος Δημήτριος Γιολδάσης και επίτιμος δημότης έχει ανακηρυχτεί ο λογοτέχνης Αντώνης Σαμαράκης. Προς τιμή του μάλιστα έχει ιδρυθεί το Πολιτιστικό Κέντρο «Αντώνης Σαμαράκης», το οποίο έχει ως στόχο να προάγει την πνευματική και πολιτιστική δραστηριότητα του Δήμου και αποτελείται από αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, κατάλληλη για διαλέξεις, ημερίδες και εκδηλώσεις. Στο χώρο φιλοξενείται η βιβλιοθήκη και το αγροτικό ιατρείο, ενώ υπάρχει εκθεσιακός χώρος στην αίθουσα «Δημήτρη Γιολδάση», όπου φιλοξενείται λαογραφική συλλογή. Από το 1993, είναι Νομικό Πρόσωπο και ουσιαστικά αποτελεί τον πολιτιστικό οργανισμό του δήμου. (www.plastiras.gr)

Οι εκδηλώσεις που οργανώνονται στα Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου, πραγματοποιούνται κυρίως τους θερινούς μήνες, κατά τη διάρκεια των οποίων σημειώνεται αύξηση του πληθυσμού. Απώτερος στόχος των περισσότερων εκδηλώσεων, είναι η αναβίωση παλιότερων εθίμων, τα οποία τηρούνταν κατά το παρελθόν, αλλά λόγω της μετανάστευσης και της αλλαγής των συνθηκών ζωής εγκαταλείφθηκαν, καθώς και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου. Οι περισσότερες των πολιτιστικών εκδηλώσεων πραγματοποιούνται, συνήθως, με άξονα το πανηγύρι της κάθε περιοχής. (Σιδηρόπουλος, 2004)

Μια από τις πιο κύριες εκδηλώσεις είναι η «Γιορτή Κρασιού Μεσενικόλα», που πραγματοποιείται τις ημέρες του Δεκαπενταύγουστου και συνδυάζεται με το πανηγύρι της εκκλησίας του χωριού, Ι.Μ. Κοίμησης της Θεοτόκου. Στο χώρο της γιορτής λειτουργεί κάβα κρασιών, καλούνται μουσικά συγκροτήματα, βραβεύονται τα καλύτερα κρασιά των αμπελουργών της περιοχής και σερβίρεται δωρεάν κρασί. Επίσης, στο Μορφοβούνι πραγματοποιούνται κάθε Δεκαπενταύγουστο τα «Πλαστήρια» προς τιμή του Νικόλαου Πλαστήρα. Άλλο σημαντικό έθιμο που λαμβάνει χώρα σχεδόν σε όλα τα χωριά του δήμου είναι το «Κάψιμο του Φανού», που πραγματοποιείται το βράδυ της Ανάστασης κατά τη διάρκεια του οποίου καίγονται μεγάλες θημωνιές από κέδρα. Το έθιμο συμβολίζει την ανάσταση και ανάληψη του Χριστού. Άλλες σημαντικές εκδηλώσεις είναι η μεταφορά της εικόνας της Παναγίας πραγματοποιείται κάθε 1$^{η}$ Αυγούστου από τη Μονή Κορώνας προς το Μεσενικόλα και προς το Μορφοβούνι, όπως και ο «Κολυμβητικός Διάπλους της Λίμνης Πλαστήρα», αλλά και τα «Ροκατσάρια» ή «Ρογκάτσια»: έθιμο που πραγματοποιείται ανήμερα των Φώτων. Πρόκειται για

διονυσιακού τύπου γιορτή, ένα είδος αποκριάτικων εκδηλώσεων, όπου μεταμφιεσμένοι σε μεγάλες παρέες «τραγουδούν κάλαντα». Επίσης, το απόγευμα της Κυριακής της Λαμπρής, μετά τον εσπερινό της αγάπης, οι κάτοικοι του χωριού χορεύουν το Διπλό χορό[18]. (www.plastiras.gr/greek/culture_events.html). Παράλληλα κάθε χρόνο γίνονται τα ανταμώματα των απανταχού δημοτών όπου όλοι γεύονται παραδοσιακά φαγητά και ντόπια κρασιά.

## 6.4 Τοπική Αρχιτεκτονική - Μνημεία

Η αρχιτεκτονική και η πολεοδομική φυσιογνωμία παρουσιάζεται αλλοιωμένη σε όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου Πλαστήρα Στο παρελθόν χτίζονταν κατοικίες διώροφες, κτισμένες με πελεκητές πέτρες της περιοχής, που στην άνω δεξιά γωνία τους έφεραν την ημερομηνία κτήσης τους και τη μορφή του ιδιοκτήτη τους, κάποιες από τις οποίες σώζονται ως τις μέρες μας .Η αρχιτεκτονική, είναι συμβατή με τον αγροτικό τρόπο ζωής, το κλίμα, τη φύση, τις εδαφικές κλίσεις και τον προσανατολισμό. Η σκεπαστή βεράντα, είναι χαρακτηριστικό των σπιτιών και τοποθετείται στο κέντρο της όψης ή σε όλο της το μήκος, με εξωτερική ξύλινη σκάλα. Στην τελευταία περίπτωση, το ισόγειο χρησιμοποιείται ως αποθηκευτικός χώρος Τα χαρακτηριστικά αυτά αποτελούσαν το κύριο γνώρισμα των περισσοτέρων χωριών των Αγράφων με σαφείς επιρροές από την ηπειρώτικη αρχιτεκτονική (Σιδηρόπουλος, 2004). Στο κέντρο των οικισμών υπάρχει, συνήθως, η πλατεία και γύρω της τα μαγαζιά, όπως καφενεία, παντοπωλεία, χασάπικα- ταβερνεία. Χαρακτηριστική είναι η πλακόστρωτή πλατεία γεμάτη πλατάνια του Μεσενικόλα. Όλα τα χωριά του δήμου διασχίζονται από στενά λιθόστρωτα γραφικά δρομάκια και από πέτρινες βρύσες. Επίσης, όλα τα δημοτικά διαμερίσματα χαρακτηρίζονται από υψηλή πυκνότητα δόμησης περιορίζοντας αρκετά τους ελεύθερους χώρους όπως τις πλατείες και τους δρόμους. Η αλλοίωση του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού ύφους της περιοχής οφείλεται στην μη εφαρμογή των ειδικών όρων δόμησης που αναγράφονται στα δελτία αρχιτεκτονικής αναγνώρισης[19] των οικισμών (Σιδηρόπουλος, 2004).

Πέρα όμως από την τοπική αρχιτεκτονική, ενδιαφέρον παρουσιάζει και το μνημειακό απόθεμα του Δήμο Πλαστήρα, μέρος του οποίου απεικονίζεται στο παράρτημα της εργασίας. Τα κυριότερα μνημεία που βρίσκονται στην περιοχή μελέτης και σώζονται ακόμα και σήμερα και αποτελούν πόλο έλξης τουριστών και προσδιορίζουν τον Δήμο, είναι τα εξής:

---

[18] Στο παράρτημα παρουσιάζεται σχετικό φωτογραφικό υλικό.

[19] Τα Δελτία Αρχιτεκτονικής Αναγνώρισης των οικισμών καθορίζονται από το σύστημα δόμησης, τα χαρακτηριστικά της στέγης και της όψης του κτιρίου, τους εξώστες, τα στηθαία, το είδος των κουφωμάτων και το τύπο περίφραξης των οικοπέδων( Ε.Ε. Σιδηρόπουλος 2004)

**Ναός του Απόλλωνα**, ο οποίος βρίσκεται στην θέση «Λιανοκόκκαλα» του Δ.Δ Μοσχάτου. Πρόκειται για ναό δωρικής μορφής, ο οποίος χρονολογείται από τον 6$^{ο}$ αιώνα π.Χ. Επίσης υπάρχουν και άλλα αρχαιολογικά ευρήματα μικρότερης σημασίας τόσο στο Μεσενικόλα όσο και στο Λαμπερό.

**Ι.Μ. Κορώνης**, η οποία βρίσκεται στην περιοχή του Μεσενικόλα και αποτελεί μεταβυζαντινό μνημείο του 16$^{ου}$ αιώνα. Το καθολικό του είναι τετρακίονος αθωνιτικού τύπου, ενώ χαρακτηριστικές είναι οι τοιχογραφίες που διαθέτει. (Σιδηρόπουλος, 2004) Η Μονή Κορώνης λειτουργεί και σήμερα ως μοναστήρι και είναι γνωστή λόγω του ότι αποτέλεσε το κέντρο λατρείας του ιστορικού νεομάρτυρα Μητροπολίτη Σεραφείμ, του οποίου φυλάσσεται η θαυματουργή κάρα στη Μονή.

**Ι.Μ Αγ. Τριάδας**, που αποτελεί βυζαντινής εποχής μοναστήρι και βρίσκεται στην περιοχή του Μορφοβουνίου. Χρονολογείται από τον 14$^{ο}$ αιώνα και είναι και αυτός ναός αθωνιτικού τύπου, τετρακίονο, που περικλείεται από ψηλό πέτρινο τοίχο και χαρακτηρίζεται και αυτό από λιθανάγλυφες παραστάσεις (Σιδηρόπουλος, 2004). Σήμερα δεν διαμένει κάποιος μοναχός στη Μονή και σώζονται το καθολικό, ο περίβολος και τμήμα των κελιών της.

**Γέφυρα Μοσχάτου:** Βρίσκεται 1χλμ. πριν το χωριό και δίπλα στη νέα γέφυρα. Χρονολογείται στα τέλη του 18ου αι. και είναι μονότοξη, χτισμένη από ασβεστόλιθο.

## 6.5 Θέματα Κοινωνικής Υποδομής

Η υποδομή για σχολεία στο Δήμο Πλαστήρα συγκεντρώνεται κυρίως σε δύο δημοτικά διαμερίσματα: στο Μεσενικόλα και στο Μορφοβούνι. Στα υπόλοιπα χωριά του δήμου δεν λειτουργούν εκπαιδευτικές μονάδες, λόγου της έλλειψης μεγάλου αριθμού μαθητών. Έτσι, συγκεκριμένα στο Μεσενικόλα λειτουργεί Γυμνάσιο, το οποίο εξυπηρετεί τους μαθητές όλων των χωριών γύρω από την λίμνη Πλαστήρα (περιοχή Νεβρόπολης), διθέσιο δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο. Στο Μορφοβούνι λειτουργεί μονοθέσιο δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο. Στη Κερασιά, στο Μοσχάτο και στο Λαμπερό δεν υφίστανται πλέον εκπαιδευτικές μονάδες και οι μαθητές εξυπηρετούνται από σχολεία που λειτουργούν σε άλλα χωριά. Όλες οι σχολικές μονάδες στεγάζονται σε δημόσια κτίρια και το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι οι μετακινήσεις των μαθητών ιδιαίτερα κατά την χειμερινή περίοδο και η έλλειψη εποπτικού υλικού.

Όσον αφορά στον τομέα της υγείας λειτουργούν σε όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα αγροτικά ιατρεία, τα οποία συνήθως επισκέπτεται μία με δύο φορές την εβδομάδα ο αγροτικός ιατρός, ενώ δεν λειτουργεί κάποιο φαρμακείο στην περιοχή. Επίσης από το 2002 είναι σε ισχύ το

Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», διάρκειας πέντε ετών και το οποίο είναι ενταγμένο στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και αφορά την παροχή οργανωμένης και συστηματικής φροντίδας σε ηλικιωμένους και σε άτομα με αναπηρία.

Σχετικά με το θέμα της αποχέτευσης σε κανένα δημοτικό διαμέρισμα της περιοχής μελέτης δεν υπάρχει αποχετευτικό δίκτυο ακαθάρτων. Η αποχέτευση γίνεται σε σηπτικούς και απορροφητικούς βόθρους κατά οικία. Εντούτοις υπάρχουν και οικίες που ρίχνουν τα λήμματα σε ρέματα και λόγω του ότι τα ρέματα χύνονται στη λίμνη υπάρχει κίνδυνος ρύπανσης των νερών της λίμνης, ο οποίος ευτυχώς προς το παρόν δεν είναι ορατός. Επιπρόσθετα το αποχετευτικό δίκτυο όμβριων υδάτων όπου υπάρχει είναι υποτυπώδες. Στα περισσότερα δημοτικά διαμερίσματα, το αποχετευτικό δίκτυο όμβριων υδάτων εξυπηρετείται από τα υπάρχοντα μικρά κανάλια εκατέρωθεν των κοινοτικών οδών.

Όσο αφορά τα απορρίμματα, όλα τα δημοτικά διαμερίσματα διαθέτουν σύστημα συλλογής απορριμμάτων. Η συλλογή των σκουπιδιών πραγματοποιείται με απορριμματοφόρα που διαθέτει ο δήμος Πλαστήρα δύο με τρεις φορές την εβδομάδα. Τελευταία κατασκευάζεται υπό την εποπτεία και μέριμνα του δήμου ΧΥΤΑ[20], όπου θα συλλέγονται όλα τα απορρίμματα της περιοχής.

Ο Δήμος Πλαστήρας συγκοινωνιακά εξυπηρετείται από το ΚΤΕΛ του Νομού Καρδίτσας, το οποίο και πραγματοποιεί καθημερινά δρομολόγια προς τα δημοτικά διαμερίσματα του υπό εξέταση δήμου. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι το οδικό δίκτυο του Δήμου Πλαστήρα παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις και δέχεται συχνές καταστροφές λόγω του παγετού, πράγμα που κάνει ιδιαίτερα δύσκολη τη διέλευση των οδηγών κατά την χειμερινή περίοδο (χιόνια, ομίχλη). Επίσης, προβληματική είναι και η διέλευση των πεζών, λόγω της μη ύπαρξης πεζοδρομίων, ενώ ούτε και οργανωμένοι χώροι στάθμευσης υπάρχουν σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα. Το θετικό είναι ότι έχει βελτιωθεί αισθητά το οδικό δίκτυο προς τις καλλιεργήσιμες και δασικές εκτάσεις, με αποτέλεσμα να πραγματοποιείται με σχετική άνεση η αγροτική εκμετάλλευση και η υλοτομία. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι από το 2006 λειτουργεί ποδηλατοδρόμος τόσο στο Μεσενικόλα όσο και στο Μοσχάτο, ο οποίος έχει προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον των ατόμων που ασχολούνται με το ποδήλατο (mountain bike) είτε σε επαγγελματικό είτε σε ερασιτεχνικό επίπεδο.

Στο Δήμο Πλαστήρα λειτουργεί αστυνομικό τμήμα μικρής δυναμικότητας, το οποίο εξυπηρετεί όλη την ευρύτερη περιοχή γύρω από την λίμνη Πλαστήρα.. Αντίθετα οι υπηρεσίες πυρόσβεσης εξυπηρετούνται από την Καρδίτσα, η οποία απέχει είκοσι λεπτά από το

[20] Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμάτων

συγκεκριμένο Δήμο. Στα Δημοτικά Διαμερίσματα του Μεσενικόλα, της Κερασιάς και του Λαμπερού υπάρχουν πυροσβεστικοί κρουνοί για τον εφοδιασμό των πυροσβεστικών οχημάτων σε καταστάσεις πυρκαγιών. Επίσης, στον υπό μελέτη δήμο και συγκεκριμένα στο Μεσενικόλα υπάρχει ταχυδρομείο μέσω του οποίου εξυπηρετούνται οι δημότες και ιδιαίτερα οι ηλικιωμένοι, οι οποίοι με αυτό τον τρόπο δε χρειάζεται να μεταφερθούν στο κέντρο της Καρδίτσας, ώστε να εκπληρώσουν διάφορες υποχρεώσεις.

## 6.6 Θεσμικό Πλαίσιο

Η χωροταξική οργάνωση του Δήμου Πλαστήρα καθορίζεται από χωροταξικά σχέδια τα οποία δίνουν τις γενικές κατευθύνσεις τις οποίες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα κατώτερα επίπεδα σχεδιασμού και να τις εξειδικεύουν κατά περίπτωση. Συγκεκριμένα ο Δήμος Πλαστήρα υπόκειται στις κατευθύνσεις για το ορεινό χώρο για την περιφέρεια Θεσσαλίας με το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης - ΠΠΧΣΑΑ (ΦΕΚ Β΄ 1484/2003), το οποίο ιεραρχεί το οικιστικό δίκτυο σε πέντε επίπεδα χωροταξικής οργάνωσης.. Σύμφωνα με το ΠΠΧΣΑΑ Θεσσαλίας, το Μορφοβούνι που αποτελεί την έδρα του Δήμου κατατάσσεται στην τέταρτη κατηγορία οικισμών, δηλαδή σε οικισμό που διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα ή/και δυνατότητες για αξιοποίηση του υπάρχοντος αποθέματος, για αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και για ήπια τουριστική ανάπτυξη. Αντίθετα, οι υπόλοιποι οικισμοί του Δήμου Πλαστήρα υπάγονται στο πέμπτο επίπεδο ιεράρχησης (Σιδηρόπουλος, 2004).

Επίσης, οι γεωργικές εκτάσεις της ευρύτερης περιοχής των Δ.Δ. Μορφοβουνίου, Μεσενικόλα και Μοσχάτου όπου παράγεται το κρασί Μεσενικόλα με Ονομασία Προέλευσης Ανωτέρας Ποιότητας, αποτελούν σύμφωνα με το ΠΠΧΣΑΑΠ περιοχή πρώτης προτεραιότητας για την Περιφέρεια Θεσσαλίας, σύμφωνα με το ΦΕΚ Β΄ 214/1994. Πέρα όμως από περιοχές πρώτης προτεραιότητας (γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας), σχετικά με την κατηγοριοποίηση των χρήσεων γης επισημαίνεται ότι στο Δήμο Πλαστήρα θεσμοθετήθηκε Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ), σύμφωνα με το ΦΕΚ Δ΄315/91, το οποίο τροποποιήθηκε με το ΦΕΚ Δ΄885/98 και καθορίζει τις επιτρεπόμενες χρήσεις και δραστηριότητες σε συγκεκριμένες περιοχές του Δήμου (Σιδηρόπουλος, 2004). Η ΖΟΕ θεσμοθετήθηκε με βασικό στόχο την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, αφού θέτει αυστηρότατους όρους κυρίως για την οικιστική ανάπτυξη. Το συγκεκριμένο πλαίσιο προκαλεί αντιδράσεις στους επιχειρηματίες του τουριστικού κλάδου, αφού βρίσκουν απαγορεύσεις και δυσκολίες στις αδειοδοτήσεις τους για την ανάπτυξη τουριστικών επενδύσεων.

Επίσης, στην περιοχή του δήμου Πλαστήρα οι εκτάσεις που βρίσκονται γύρω από την λίμνη Πλαστήρα αποτελούν περιοχές που είναι ενταγμένες στο δίκτυο NATURA 2000. Συγκεκριμένα, το δίκτυο NATURA 2000 περιλαμβάνει την λίμνη αλλά και τις δασικές εκτάσεις που την περιβάλλουν. Η ένταξη της περιοχής στο δίκτυο NATURA 2000 οφείλεται στην συγκέντρωση πολλών ειδών χλωρίδας δημιουργώντας ένα εξαιρετικά πλούσιο μωσαϊκό βλάστησης. Επίσης, πέρα από την πλούσια χλωρίδα η περιοχή παρουσιάζει και σημαντική πανίδα.. Συνεπώς μέσω της ένταξης της περιοχής στο πρόγραμμα NATURA 2000 επιτυγχάνεται η προστασία των απειλούμενων ειδών και των ενδιαιτημάτων αποτελώντας το βασικό μέσο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την γενικότερη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Επίπρόσθετα, ο Δήμος Πλαστήρας έχει εκμεταλλευτεί σε μεγάλο βαθμό τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) μέσω της αξιοποίησης των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (Π.Ε.Π.)[21]. Με αυτό τον τρόπο πραγματοποιήθηκαν σημαντικά έργα στην υπό μελέτη περιοχή, όπως η αγροτική οδοποιία, η ολοκλήρωση του οδικού κυκλώματος γύρω από την λίμνη Πλαστήρα, εφαρμογή του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» και η μελέτη Σχεδίου Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ).

## 6.7 Πυκνωτής Φυσιογνωμίας

Τα τελευταία χρόνια κυρίαρχη θέση στο Δήμο Πλαστήρα καταλαμβάνει ο τομέας του τουρισμού, προσδίδοντας την δυνατότητα στους δημότες του συγκεκριμένου δήμου να επιτύχουν την αύξηση των εισοδημάτων τους και την βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους. Η Λίμνη Πλαστήρα, η οποία αποτελεί τον πυκνωτή φυσιογνωμίας της υπό εξέταση περιοχής, δέχεται ένα όλο και συνεχώς αυξανόμενο αριθμό επισκεπτών. Είναι πλέον παραδεκτό ότι ιδιαίτερα οι πολίτες των μεγαλουπόλεων αναζητούν ήσυχους προορισμούς φυσικού κάλους, ώστε να ξεφύγουν από την καθημερινότητά τους. Πραγματικά, η περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα προσφέρει τόσο με την ομορφιά του τοπίου όσο και με το πλήθος των δραστηριοτήτων, που μπορούν να αναπτυχθούν τόσο εντός της λίμνης όσο και παραλίμνια, τον ιδανικό προορισμό για τους τουρίστες που επιθυμούν τέτοιου είδους διακοπές. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο Δήμο Πλαστήρα υπάρχουν 72 επιχειρήσεις που προσφέρουν τουριστικές υπηρεσίες από τις 303

[21] Τα ΠΕΠ αποτελούν πολυτομεακές διαρθρωτικές παρεμβάσεις που στοχεύουν στην βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στις ελληνικές περιφέρειες. Περιλαμβάνουν δράσεις και έργα, που αφορούν και στους τρεις κλάδους της οικονομία, δίνοντας έμφαση σε μεσαίας κλίμακας έργα υποδομής, προστασίας του περιβάλλοντος, αξιοποίησης του ανθρωπίνου δυναμικού και βελτίωσης του οικονομικού περιβάλλοντος των επιχειρήσεων.(Δεληθέου,2006)

επιχειρήσεις που λειτουργούν στην ευρύτερη περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα (Πίνδος, 2004). Σήμερα στο Δήμο Πλαστήρα λειτουργούν 18 τουριστικά καταλύματα εκ των οποίων 5 βρίσκονται στην Κερασιά και στο Λαμπερό, 3 από στο Μοσχάτο στο Μεσενικόλα και 2 στο Μορφοβούνι. Τα περισσότερα καταλύματα είναι ενοικιαζόμενα δωμάτια μέσης δυναμικότητας 13 κλινών.

Η περιοχή μελέτης υποδέχεται δύο μεγάλα κομμάτια τουρισμού, τον τουρισμό αναψυχής και τον εναλλακτικό (που είναι πιο εξειδικευμένος) και τα οποία λειτουργούν τόσο ανεξάρτητα όσο και παράλληλα. Μάλιστα, έχουν πραγματοποιηθεί παρεμβάσεις με την ελάχιστη δυνατή επιβάρυνση του περιβάλλοντος δημιουργώντας δράσεις του εναλλακτικού τουρισμού, όπως οικολογικά μονοπάτια πεζοπορίας και ποδηλασίας που υπάρχουν σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Πλαστήρα. Επίσης, ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα ενασχόλησης με πληθώρα αθλητικών δραστηριοτήτων στην περιοχή της λίμνης, αλλά και στον ευρύτερο ορεινό όγκο όπως κολύμπι κωπηλασία, ορειβασία, σκι, ιππασία κ.α. Σημαντικό μερίδιο του τουρισμού καταλαμβάνει και ο θρησκευτικός τουρισμός λόγω της ύπαρξης αρκετών μοναστηριών στην περιοχή. Τελευταία σημαντικά βήματα γίνονται και στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού και συγκεκριμένα του οινοτουρισμού στην αμπελουργική ζώνη του Μεσενικόλα – Μοσχάτου με σκοπό την προώθηση του τοπικού οίνου ΟΠΑΠ[22]. Έτσι, έχουν δημιουργηθεί οινοποιεία που δέχονται επισκέπτες ως κέντρα γευσιγνωσίας και σε αυτή την κατεύθυνση κινείται και η δημιουργία και πλέον η λειτουργία του Μουσείου Οίνου και Αμπέλου στο Μεσενικόλα. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η δυνατότητα σύνδεσης του ΟΠΑΠ οίνου με την περιοχή, η οποία θα συντελέσει στην καλύτερη προβολή τόσο του Οίνου, όσο και της ίδιας της περιοχής.

Ένα άλλο είδος τουρισμού που έχει αναπτυχθεί σημαντικά στην περιοχή του Δήμου Πλαστήρα είναι ο σχολικός τουρισμός. Εδώ και κάποια έτη την περιοχή επισκέπτονται καθημερινά σχολεία όλων των βαθμίδων, προκείμενου να απολαύσουν την ομορφιά του τοπίου, αλλά και να αποκτήσουν περιβαλλοντική συνείδηση οι μαθητές και οι φοιτητές που επισκέπτονται τα οικολογικά μονοπάτια του υπό μελέτη δήμου. Παράλληλα, στην περιοχή λειτουργούν χώροι εστίασης και αναψυχής, ώστε να καλυφθούν οι απαιτήσεις των τουριστών που επισκέπτονται καθημερινά την περιοχή. Επίσης, λειτουργούν και επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν έμμεση σχέση με τον τουρισμό, όπως εργαστήρια χειροτεχνημάτων, πρατήρια πώλησης παραδοσιακών προϊόντων κ.τ.λ. και ενισχύουν την γενικότερη προβολή και εικόνα του Δήμου Πλαστήρα.

[22] Ονομασίας Προέλευσης Ανωτέρας Ποιότητας

Συνεπώς, η περιοχή της Λίμνης του Πλαστήρα αποτελεί τα τελευταία χρόνια ένα από τους σημαντικότερους τουριστικούς τόπους και προορισμούς και έτσι θεωρείται πολύ σημαντική η δημιουργία ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, καθώς και η ανάδειξη και περιβαλλοντική πληροφόρηση της περιοχής. Επομένως, είναι φυσικό η προσοχή να εστιάζεται στην σωστή διαχείριση του τουριστικού προϊόντος της περιοχής με προτεραιότητα την αειφορία και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Έτσι, μέσω των προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER + επιδιώκεται η αύξηση των υποδομών για την υποστήριξη των φιλοπεριβαλλοντικών δράσεων στην περιοχή, η αύξηση της δυναμικότητας της περιοχής για την υλοποίηση δράσεων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, βελτίωση των υποδομών της περιοχής για την υλοποίηση και υποστήριξη περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων και η εφαρμογή αγροτουριστικών δράσεων.

# 7 Υφιστάμενη κατάσταση τουριστικού τομέα στο Δ.Πλαστήρα

Ο Δήμος Πλαστήρας έχει το προνόμιο να περιβάλλεται από την Λίμνη Πλαστήρα, ενώ παράλληλα συνδυάζει το πλούσιο φυσικό τοπίο και επομένως είναι φυσικό να αποτελεί πόλο έλξης αρκετών τουριστών. Για τον λόγο αυτό έχουν δημιουργηθεί υποδομές, ώστε να είναι σε θέση η περιοχή να δεχθεί και να φιλοξενήσει ένα αρκετά μεγάλο αριθμό τουριστών για όλη την περίοδο του έτους.

## 7.1 Υπηρεσίες Διαμονής

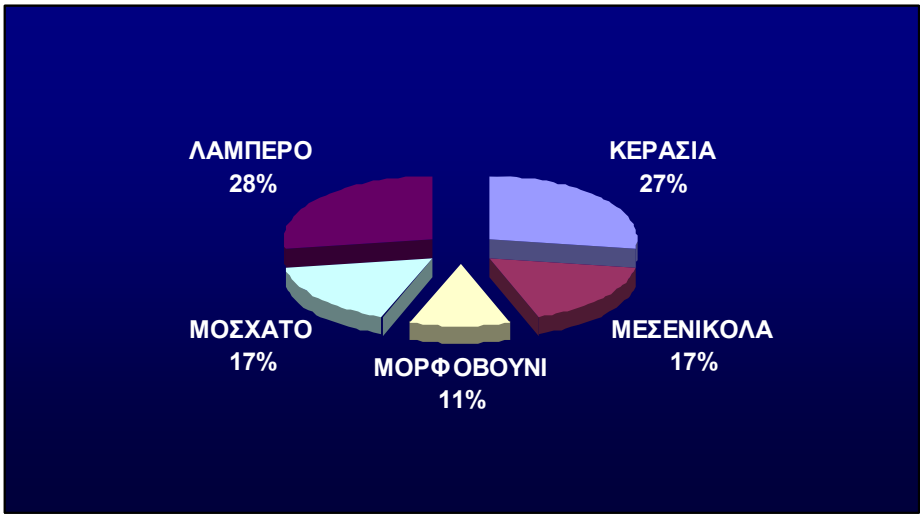
Στην υπό μελέτη περιοχή, αυτή την στιγμή λειτουργούν δεκαοκτώ τουριστικά καταλύματα. Από τις τουριστικές επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες διαμονής στο Δήμο Πλαστήρα, οι 8 είναι ξενοδοχεία και ξενώνες και οι 9 συγκροτήματα ενοικιαζόμενων δωματίων, συνολικής δυναμικότητας 243 κλινών (περίπου 14 κλίνες είναι η μέση δυναμικότητα, ). Παρακάτω παρουσιάζεται πίνακας και διάγραμμα, που απεικονίζουν το σύνολο των τουριστικών καταλυμάτων ανά δημοτικό διαμέρισμα, που λειτουργούν όλο το χρόνο:

**Πίνακας 16: Κατανομή τουριστικών καταλυμάτων στο Δήμο Πλαστήρα**

| **ΟΙΚΙΣΜΟΣ** | **ΜΟΝΑΔΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ.** | |
|---|---|---|
| | **Αριθμ. Μονάδων** | **Αριθμ. Κλινών** |
| ΚΕΡΑΣΙΑΣ | 5 | 66 |
| ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑ | 3 | 44 |
| ΜΟΡΦΟΒΟΥΝΙΟΥ | 2 | 40 |
| ΜΟΣΧΑΤΟΥ | 3 | 38 |
| ΛΑΜΠΕΡΟΥ | 5 | 55 |
| **ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ ΠΛΑΣΤΗΡΑ** | **18** | **243** |

*Πηγή: Ερευνα Πεδίου*

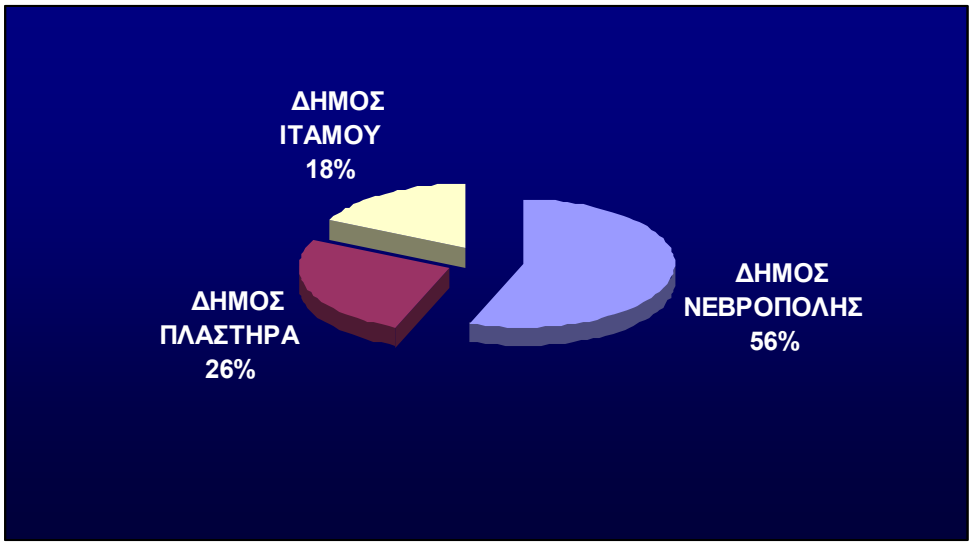
**Διάγραμμα 4: Κατανομή τουριστικών καταλυμάτων στο Δήμο Πλαστήρα**




Τα περισσότερα καταλύματα βρίσκονται στα δημοτικά διαμερίσματα της Κερασιάς και του Λαμπερού, διότι τα συγκεκριμένα χωριά έχουν θέα και άμεση πρόσβαση προς την λίμνη Πλαστήρα με αποτέλεσμα να αποτελούν πόλους έλξης μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών εν σύγκριση με τα υπόλοιπα τρία χωριά του υπό μελέτη δήμου.

Η λίμνη Πλαστήρα βρέχεται εκτός του Δήμου Πλαστήρα, και από τον Δήμο Νεβρόπολης και τον Δήμο Ιτάμου. Μάλιστα ο γειτονικός δήμος της Νεβρόπολης είναι ο πιο τουριστικά αξιοποιημένος δήμος της περιοχής. Συνολικά στον Δήμο Νεβρόπολης λειτουργούν 38 τουριστικά καταλύματα, ενώ στον Δήμο Ιτάμου λειτουργούν 12 τουριστικά καταλύματα (Πίνδος, 2002). Το παρακάτω διάγραμμα απεικονίζει την ποσοστιαία κατανομή των ξενοδοχείων στην περιοχή της λίμνης.

**Διάγραμμα 5: Ποσοστιαία κατανομή τουριστικών καταλυμάτων στη Λίμνη Πλαστήρα**



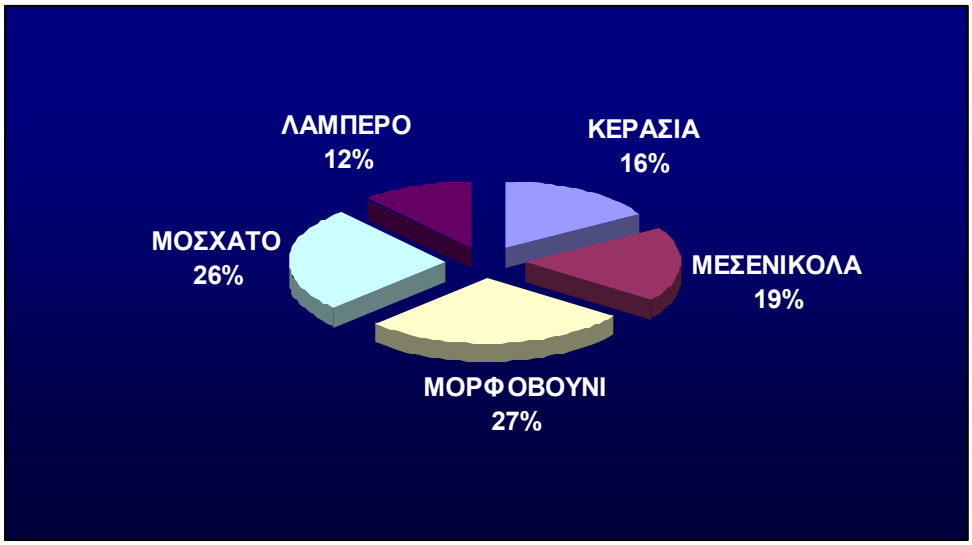
Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι παρά πολλοί είναι οι τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή, αλλά επιλέγουν να διαμείνουν στην πόλη της Καρδίτσας, στα ξενοδοχεία που διαθέτει, είτε κυρίως στην Καλαμπάκα, όπου η υπάρχουσα ξενοδοχειακή δύναμη είναι πολύ μεγάλη. Μάλιστα πολλά είναι τα οργανωμένα ταξίδια που πραγματοποιούνται από ταξιδιωτικά πρακτορεία, τα οποία συνδυάζουν την διαδρομή Μετέωρα – Λίμνη Πλαστήρα στο τουριστικό πακέτο τους.

Σημειώνουμε, ότι περίπου 8-10.000 μαθητές και φοιτητές ανά έτος επισκέπτονται την περιοχή της λίμνης για περιβαλλοντική εκπαίδευση, χωρίς όμως να γίνονται οι αντίστοιχες διανυκτερεύσεις (Πίνδος,2002). Επομένως ο σχολικός τουρισμός καταλαμβάνει ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό της τουριστικής ζήτησης της περιοχής. Τέλος, το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών είναι Έλληνες, ενώ ένα μικρό μόνο ποσοστό αλλοδαπών τουριστών, επιλέγουν τη λίμνη Ν. Πλαστήρα ως τόπο των διακοπών τους.

## 7.2 Υπηρεσίες Εστίασης και Αναψυχής

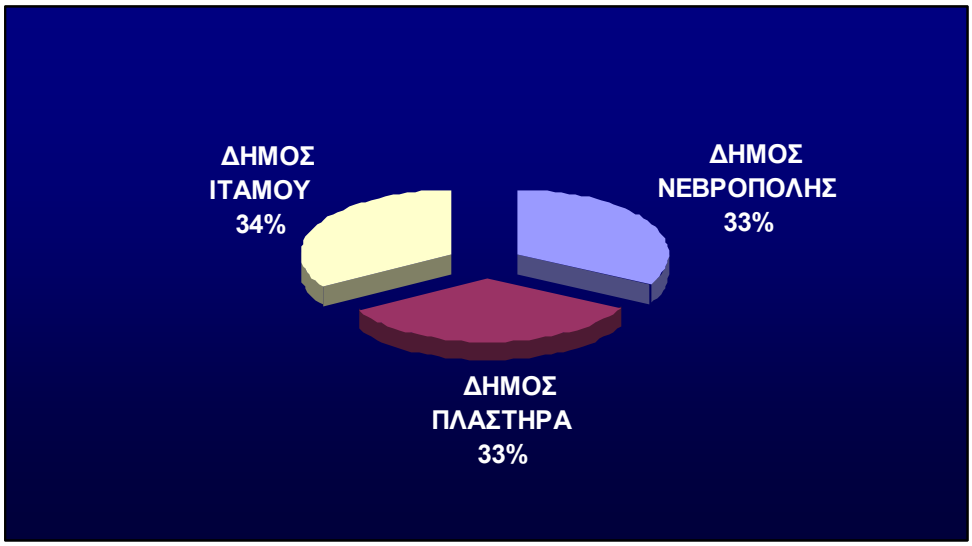
Μετά από έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε στο Δήμο Πλαστήρα βρέθηκε ότι λειτουργούν 43 χώροι εστίασης και αναψυχής. Οι χώροι αυτοί αναφέρονται σε εστιατόρια, καφενεία-bar, τα οποία εξυπηρετούν τις ανάγκες των τουριστών για διασκέδαση και φαγητό. Σχετικά με την κατανομή τους ανά δημοτικό διαμέρισμα οι 12 από τους 43 συνολικά χώρους εστίασης – αναψυχής λειτουργούν στο Μορφοβούνι, οι 8 στο Μεσενικόλα, οι 11 στο Μοσχάτο, οι 7 στο Λαμπερό και οι 5 στην Κερασιά. Τα αντίστοιχα ποσοστά, παρουσιάζονται στο Διάγραμμα που ακολουθεί:

**Διάγραμμα 6: Ποσοστιαία κατανομή χώρων εστίασης ανά Δ.Δ.στο Δήμο Πλαστήρα**




Στην ευρύτερη περιοχή της λίμνης Πλαστήρα υπάρχουν συνολικά 128 χώροι εστίασης – αναψυχής. Συγκεκριμένα στο Δήμο Ιτάμου κατεγράφησαν 43 χώροι εστίασης – αναψυχής, στο Δήμο Νεβρόπολης 42 και στο Δήμο Πλαστήρα 43. Δηλαδή, σε επίπεδο Δήμων παρατηρείται ομοιόμορφη κατανομή των χώρων εστίασης – αναψυχής, η οποία παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.(Πίνδος,2002)

**Διάγραμμα 7: Ποσοστιαία κατανομή χώρων εστίασης στη λίμνη Πλαστήρα**




Στο σύνολο της ευρύτερης περιοχής μελέτης, δραστηριοποιούνται 9 επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν έμμεση σχέση με τον τουρισμό, όπως εργαστήρια χειροτεχνημάτων, πρατήρια πώλησης παραδοσιακών προϊόντων κ.τ.λ. Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν στο Δήμο Πλαστήρα και σχετίζονται έμμεσα με τον τουρισμό, περιλαμβάνουν 4 εργαστήρια και καταστήματα πώλησης ειδών λαϊκής τέχνης και παραδοσιακών προϊόντων, 1 οινοποιείο στο Μεσενικόλα, 1 φάρμα αλόγων στην Κερασιά, 1 Κέντρο Ναυταθλητικών Δραστηριοτήτων στο Λαμπερό, 1

εργαστήριο σιδηρουργίας στο Μορφοβούνι, καθώς και τη δημιουργία ηλεκτρονικού οικοτουριστικού οδηγού στο Μοσχάτο. Παρόμοιες επιχειρήσεις λειτουργούν και στο Δήμο Νεβρόπολης, όπου αριθμούνται 20 τέτοιες επιχειρήσεις, ενώ στο δήμο Ιτάμου μόνο 2. (Πίνδος,2002).

Με την δημιουργία του ναυταθλητικού κέντρου[23] στο Λαμπερό, οι επισκέπτες μπορούν να αναπτύξουν αθλητικές δραστηριότητες στην φύση, κάνοντας κανό και ποδήλατο θαλάσσης στη λίμνη. Παράλληλα μπορούν και να κολυμπήσουν στα νερά της λίμνης στην περιοχή της πλάζ Λαμπερού. Παράλληλα οι τουρίστες μπορούν να απολαύσουν έναν περίπατο με άλογα στην περιοχή της λίμνης στον ιππικό όμιλο που λειτουργεί στην περιοχή της Κερασιάς.

Επίσης, το οινοποιείο24, που λειτουργεί στο Μεσενικόλα είναι ανοιχτό για τους λάτρεις του ποιοτικού κρασιού, οι οποίοι μπορούν να γνωρίσουν τους χώρους οινοποίησης και παλαίωσης και φυσικά να γευθούν και να αγοράσουν τα εξαιρετικά κρασιά που παράγονται από την οικογένεια Καραμήτρου. Στην κατεύθυνση αυτή η οικογένεια Καραμήτρου έχει δημιουργήσει ενοικιαζόμενα δωμάτια για τους λάτρεις του αγροτουρισμού και συγκεκριμένα του οινοτουρισμού. Έτσι, με αυτό τον τρόπο οι επισκέπτες έχουν την δυνατότητα να παρακολουθήσουν από κοντά όλη την παραγωγική διαδικασία μεταποίησης του σταφυλιού, φτάνοντας έως την παραγωγή του οίνου, αλλά και τον τρόπο και τόπο ωρίμανσης του κρασιού (κελάρια, βαρέλια), μέχρι το σημείο προσφοράς και πώλησης στον καταναλωτή. Επομένως, μέσω αυτής της κατεύθυνσης επιτυγχάνεται η σύνδεση της «τοπικής παραγωγικής ταυτότητας» της περιοχής και των δραστηριοτήτων αγροτουριστικού χαρακτήρα που αναπτύσσονται σ' αυτή, με αποτέλεσμα η λειτουργία αυτών των δραστηριοτήτων να αναδεικνύει τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά της περιοχής και να ενισχύει την πολιτιστική και οικονομική της ανάπτυξη. Στην κατεύθυνση αυτή κινείται και η δημιουργία του μουσείου Οίνου και Αμπέλου στο Μεσενικόλα ώστε να προβληθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η πλούσια οινοπαραγωγική ταυτότητα της περιοχής.

Σε αρκετά σημεία της διαδρομής γύρω από τη λίμνη Ν. Πλαστήρα, υπάρχουν οργανωμένες θέσεις υπαίθριας αναψυχής, οι οποίες διαθέτουν ξύλινους τραπεζοπάγκους, υπαίθριες λιθόκτιστες ψησταριές και λιθόκτιστες βρύσες, που αναδεικνύουν το περιβάλλον, χωρίς να προσβάλλουν την αισθητική του χώρου, αφού είναι κατασκευές από υλικά συμβατά προς τη φύση. Στο Δήμο Πλαστήρα, ένας οργανωμένος χώρος αναψυχής υπάρχει στο δημοτικό διαμέρισμα Μοσχάτο (πριν το Μοναστήρι της Κορώνας) και ακόμη ένας στην πλαζ Λαμπερού

[23] Φωτογραφίες του ναυατθλητικού κέντρου στο παράρτημα

[24] Φωτογραφίες του οινοποιείου στο παράρτημα

## 7.3 Λοιπές Τουριστικές Υποδομές

Επιπρόσθετα τουριστικά γραφεία, λειτουργούν κυρίως στην πόλη της Καρδίτσας, ενώ υπάρχει ένα τουριστικό γραφείο στο Νεοχώρι στο γειτονικό δήμο Νεβρόπολης, όμως οι επιχειρηματίες του δήμου Πλαστήρα σπάνια συνεργάζονται μ' αυτό, λόγω της μικρής δυναμικότητας των μονάδων τους. Οι πελάτες τους, είναι μεμονωμένοι και ενημερώνονται για τις δυνατότητες διαμονής τους από την τοπική κοινωνία ή μέσω του οικείου περιβάλλοντός τους, καθώς και από τους ίδιους τους επιχειρηματίες, μεταξύ των οποίων υπάρχει συνεργασία. Τα τελευταία χρόνια οι τουριστικές επιχειρήσεις του δήμου και τα περισσότερα από τα τουριστικά καταλύματα προβάλλουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν στο διαδίκτυο. Πλέον το διαδίκτυο παρέχει μια ευέλικτη πλατφόρμα για την ανταλλαγή της πληροφορίας. Το Διαδίκτυο και οι τεχνολογίες πληροφορικής αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο για την στρατηγική της τουριστικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών που βασίζεται στην παρουσίαση των τοπικών δεδομένων και στην εξυπηρέτηση του πολίτη για την ανεύρεση σχετικών πληροφορικών τόσο για την περιοχή όσο και για τις υποδομές (Papastavrou et.al., 2005).

Στην περιοχή του Δήμου Πλαστήρα και συγκεκριμένα στο δημοτικό διαμέρισμα του Μορφοβουνίου λειτουργεί από το 2001 η Δημοτική Επιχείρηση Τουρισμού, Πολιτιστικής Ανάπτυξης και Κοινωνικής Μέριμνας (Δ.Ε.Τ.Π.Α.Κ.Μ.). Ο φορέας αυτός διαχειρίζεται τον κοινοτικό ξενώνα που λειτουργεί στο Μορφοβούνι και στοχεύει στα εξής (Σιδηρόπουλος,2004):

- Στην προώθηση και ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον πολιτιστικό και στον τουριστικό τομέα.
- Στην οργάνωση εκδηλώσεων πολιτιστικού και ψυχαγωγικού περιεχομένου, καθώς και στην εκμετάλλευση χώρων αναψυχής και τουρισμού.
- Στην λειτουργία και εκμετάλλευση κέντρου εξυπηρέτησης πολιτών.
- Στην κατασκευή και λειτουργία δημοτικών αναψυκτηρίων και περιπτέρων.
- Στην ενημέρωση, επιμόρφωση και ψυχαγωγία των πολιτών, μέσα από έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα.
- Στην διαφήμιση των τουριστικών θέρετρων της περιοχής.
- Στην παροχή συμβουλών σε θέματα τουρισμού, καθώς και στην διοργάνωση συνεδρίων.

Τουριστικές πληροφορίες για την περιοχή, παρέχονται και από τη Νομαρχία Καρδίτσας, ενώ σημαντικό ρόλο στην προβολή της περιοχής διαδραματίζει και η Αναπτυξιακή Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ). Η αναπτυξιακή αυτή παρέχει τεχνική και συμβουλευτική στους επαγγελματίες του τουριστικού κλάδου. Μάλιστα αρκετοί από τους επιχειρηματίες του τουριστικού τομέα

συνεργαζόμενοι με την ΑΝ.ΚΑ έχουν δημιουργήσει την σύνταξη και εφαρμογή ενός "Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας" (ΤΣΠ) που αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων που συζήτησαν και συμφώνησαν ομόφωνα οι συμμετέχοντες. Το ΤΣΠ λειτουργεί σαν αστική μη κερδοσκοπική εταιρία με στόχο τη βελτίωση των παρεχομένων τουριστικών υπηρεσιών στην περιοχή του Νομού Καρδίτσας και μέσω αυτής τη βελτίωση του εισοδήματός των μελών του. Στους συμβεβλημένους χορηγείται σήμα, το οποίο αναρτάται υποχρεωτικά σε εμφανές σημείο της επιχείρησής τους. Οι στόχοι του ΤΣΠ είναι οι εξής (ΑΝΚΑ,2002):

- Η παροχή τουριστικών υπηρεσιών αναβαθμισμένης ποιότητας
- Η διαφύλαξη των αισθητικών και καταναλωτικών προτύπων της περιοχής
- Η προστασία του περιβάλλοντος από τις τουριστικές δραστηριότητες
- Η προστασία των καταναλωτών - επισκεπτών από κερδοσκοπικές πρακτικές
- Η εξυπηρέτηση και η ενημέρωση των επισκεπτών
- Η προστασία των συμβεβλημένων από τον αθέμιτο ανταγωνισμό
- Η διασφάλιση της αειφορικής ανάπτυξης της περιοχής
- Η εκπαίδευση, κατάρτιση και ευαισθητοποίηση των μελών του και του προσωπικού πού απασχολούν.
- Η συνεργασία με ειδικούς σε θέματα τουρισμού

## 7.4 Υπηρεσίες Άθλησης και περιήγησης

Στην περιοχή μελέτης και κυρίως στην περιοχή της λίμνης Ν. Πλαστήρα, ο επισκέπτης έχει στη διάθεση του μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων άθλησης και αναψυχής από τις οποίες μπορεί να επιλέξει. Οι σημαντικότερες αθλητικές δραστηριότητες που μπορεί να αναπτύξει ο επισκέπτης, περιλαμβάνουν:

1. Ιππασία, στις εγκαταστάσεις που βρίσκονται στο δρόμο από Μορφοβούνι προς Κρυονέρι, κατά μήκος της ακτογραμμής της λίμνης ή στα δάση της περιοχής.
2. Κανό, καταμαράν ή κολύμπι στη λίμνη Πλαστήρα (πλαζ Λαμπερού).
3. Ποδήλατο βουνού: Οι ποδηλάτες μπορούν να ακολουθήσουν διάφορες διαδρομές, κάποιες από τις οποίες, είναι:

**Διαδρομή: Διασταύρωση Κερασιάς – Λίμνη Ν. Πλαστήρα – Κρυονέρι – Κερασιά:**

Η διαδρομή αυτή είναι ίσως η πιο χαρακτηριστική, καθώς συνδυάζει την ομορφιά της παραλίμνιας περιοχής, με τα λιβάδια και τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις, κάτω από τη σκιά των βουνών με την εντυπωσιακή ομορφιά του ελατόδασους. Η συνολική απόσταση της διαδρομής

είναι 17 χλμ., απαιτεί αρκετά καλή φυσική κατάσταση και εμπειρία στο mountain bike. Αφετηρία της διαδρομής είναι η διασταύρωση της επαρχιακής οδού Καρδίτσας Νεοχωρίου με το δρόμο που οδηγεί στην Κερασιά (θέση Σταυρός).

**Διαδρομή Μορφοβουνίου:**

Η διαδρομή του Μορφοβουνίου, είναι μια κυκλική διαδρομή 10 χλμ., η οποία στο μεγαλύτερο μέρος της είναι παραλίμνια. Διασχίζει δασικές εκτάσεις με δέντρα και καστανιές καθώς και μικρές χορτολιβαδικές εκτάσεις. Είναι σχετικά η πιο εύκολη διαδρομή με τις μικρότερες υψομετρικές διακυμάνσεις.

**Διαδρομή: Μεσενικόλας – Τσαρδάκι:**

Η διαδρομή αυτή είναι 9,9 χλμ. Στο μεγαλύτερο μέρος της είναι παραλίμνια και διασχίζει δάση από καστανιές και βελανιδιές. Είναι σχετικά εύκολη διαδρομή, με τις μικρότερες υψομετρικές διακυμάνσεις. Μπορεί να συνδυασθεί με την διαδρομή του Μορφοβουνίου, δημιουργώντας έτσι μια νέα διαδρομή συνολικού μήκους 16 χλμ. Σημείο εκκίνησης της διαδρομής είναι το χωριό Μεσενικόλας και η κατεύθυνσή νότια προς την Καρδίτσα, διαμέσου της παλαιάς επαρχιακής οδού.

4. Εκδρομές πεζοπορίας μέσα από δασικούς δρόμους και μονοπάτια, ως το Βουτσικάκη (2.150μ.), την Καζάρμα (1.917μ.), τον Ιταμό (1.490μ.) ή το Μπορλέρο (2.032μ.) ή στα οικολογικά μονοπάτια που έχει χαράξει η ΑΝ.ΚΑ. Στα 1.455μ. υψόμετρο, στη θέση «Ελατάκος», καθώς και στα 1.536μ. στην περιοχή «Καραμανώλη», βρίσκονται ορειβατικά καταφύγια.
5. Ψάρεμα στη λίμνη Πλαστήρα, που ακολουθεί τις οδηγίες του Υπουργείου Γεωργίας. Επιτρέπεται μόνο με καλάμι από τις ακτές. Άδειες για βάρκες με μηχανή (για ψάρεμα και άλλες χρήσεις), όπως και άδειες για ψάρεμα με δίχτυα δίνονται μόνο σε κατοίκους της περιοχής για να προφυλάσσεται το περιβάλλον και να ελέγχονται οι πληθυσμοί των ψαριών της περιοχής.
6. Σκι στην τοποθεσία Καραμανώλη ή σκι αντοχής στους δασικούς δρόμους (Ορειβατικός – Χιονοδρομικός Όμιλος Καρδίτσας). Ο Ορειβατικός – Χιονοδρομικός Όμιλος Καρδίτσας, προσφέρει υπηρεσίες ενοικίασης εξοπλισμού, σκούτερ χιονιού, αναβατήρα, κλπ.
7. Ορειβασία στον ορεινό όγκο των Αγράφων, μέσω διαδρομών που ξεκινούν από το Ορειβατικό Καταφύγιο Αγράφων, το Καταφύγιο Ελατάκος ή χωριά της περιοχής και καταλήγουν σε κορυφές.

Ξεχωριστή αναφορά θα πρέπει να γίνει σε μια άλλη μορφή τουρισμού, τον θρησκευτικό τουρισμό, ο οποίος φέρνει μεγάλο αριθμό τουριστών στην περιοχή. Όπως συμβαίνει σ’ όλα τα δημοτικά διαμερίσματα της περιοχής μελέτης, έτσι και στα δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Πλαστήρα είναι χτισμένες πολυάριθμες εκκλησίες και ξωκλήσια, με χαρακτηριστική την

περίπτωση του Λαμπερού, στο οποίο είναι χτισμένες έξι εκκλησίες. Επίσης, ξακουστό είναι το Μοναστήρι της Κορώνας (Γενεσίου της Θεοτόκου), το οποίο βρίσκεται στο δημοτικό διαμέρισμα Μοσχάτου. Στην Κερασιά, είναι χτισμένος Ναός αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου (16$^{ου}$ αι.), ο οποίος φιλοξενεί θαυματουργή εικόνα της Παναγιάς.

# 8 Αναπτυξιακά Προγράμματα Προώθησης του Τουρισμού

Το σύνολο των προγραμμάτων που έχουν εφαρμοστεί η βρίσκονται σε εξέλιξη στο Δήμο Πλαστήρα συγκλίνουν στην προσπάθεια ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης με άξονα τις ήπιες μορφές τουρισμού. Ειδικότερα αφορούν αφενός μεν στην ενδυνάμωση του τουρισμού σε άμεση διασύνδεση με την προστασία του περιβάλλοντος και του τρόπου ζωής των κατοίκων της περιοχής και αφετέρου στην ενθάρρυνση του τοπικού πληθυσμού να ασχοληθεί με την μεταποιητική δραστηριότητα αξιοποιώντας τα πρωτογενή προϊόντα. Βασική παράμετρος σε αυτή τη λογική αποτελεί η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τρόπου ζωής των κατοίκων της υπαίθρου και η παράλληλη δημιουργία επιπλέον εισοδημάτων και η αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής. Η φιλοσοφία αυτών των προγραμμάτων αφορά στην δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης με σκοπό την συγκράτηση του πληθυσμού μέσω της δημιουργίας προϋποθέσεων απασχόλησης και αύξησης του εισοδήματος μέσα στην περιοχή. Τα προγράμματα μέσα από τα οποία θα μπορούσαν να αντληθούν πόροι για την ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ[25]), στοχεύοντας στην εφαρμογή αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης και στην ενδυνάμωση τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο κάποιων μειονεκτικών περιοχών.

Τα κυριότερα προγράμματα που εφαρμοζονται στο υπό μελέτη δήμο και αφορούν την τουριστική ανάπτυξη του δήμου είναι τα εξης (ΑΝΚΑ,2002):

## 8.1 Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Θεσσαλίας

Στο πλαίσιο του προγράμματος ιδιαίτερη έμφαση δίδεται σε τρεις "ειδικούς" τύπους δράσεων που αποσκοπούν στην ανάπτυξη και διάχυση της καινοτομίας στην Περιφέρεια, στην «ολοκληρωμένη» ανάπτυξη υποβαθμισμένων αστικών περιοχών και στην «ολοκληρωμένη» αντιμετώπιση ορεινών - απομακρυσμένων περιοχών της υπαίθρου στην Περιφέρεια. Οι δράσεις αυτές διαχέονται σε όλους τους άξονες προτεραιότητας και δρουν παράλληλα και συμπληρωματικά με τις υπόλοιπες δράσεις.

Οι άξονες προτεραιότητες του ΠΕΠ Θεσσαλίας αναφέρονται:

- *Άξονας 1 «ενίσχυση του παραγωγικού περιβάλλοντος»*

[25] Το ΕΓΤΠΕ είναι το χρηματοδοτικό μέσο της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης που αποτελεί τον δεύτερο πυλώνα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής. Χρηματοδοτεί τις ενέργειες ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών στο σύνολο της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αφορά παρεμβάσεις, οι οποίες αναμένεται να αναπροσανατολίσουν τους παραγωγικούς τομείς της Περιφέρειας στην αγορά και στην ποιότητα. Επιδιώκεται η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μέσω της παραγωγής ποιοτικών προϊόντων, ο εκσυγχρονισμός των οργανωτικών και παραγωγικών διαδικασιών και η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Αποσκοπεί στη διατήρηση της πολυτομεακότητας της παραγωγικής βάσης με την υποστήριξη επενδύσεων σε όλους τους τομείς και ιδιαίτερα των νέων τεχνολογιών και καινοτομίας.

- *Άξονας 2 «ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου»*

Αφορά παρεμβάσεις οι οποίες αναμένεται να άρουν τα διαρθρωτικά προβλήματα που την χαρακτηρίζουν ιδιαίτερα στις πεδινές περιοχές και να αναδείξουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της Θεσσαλικής υπαίθρου. Επιδιώκει την αύξηση των δεξιοτήτων του τοπικού πληθυσμού, την κατάρτιση, την πληροφόρηση και υποστηρίζει τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων, την αύξηση της δυνατότητας, τις ίσες ευκαιρίες για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τη συμμετοχή στις σύγχρονες μορφές διαχείρισης και συλλογικής επιχειρηματικότητας.

- *Άξονας 3 «ποιότητα ζωής»*

Αφορά παρεμβάσεις οι οποίες αναμένεται να ενδυναμώσουν τον αναπτυξιακό ρόλο των μεγάλων αστικών κέντρων. Επιδιώκεται η βελτίωση των συνθηκών για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και εργασίας των κατοίκων τόσο στην ύπαιθρο όσο και στα αστικά κέντρα (ανεξαρτήτου μεγέθους).

- *Άξονας 4 «αξιοποίηση της κεντροβαρούς θέσης της περιφέρειας και ανάδειξή της σε «κόμβο δικτύων»*

Αφορά παρεμβάσεις, οι οποίες αναφέρονται σε δημιουργία σύγχρονων υποδομών (όπως οδικό δίκτυο, λιμενικές υποδομές και σιδηροδρομικές μεταφορές), οι οποίες θα προωθήσουν την προσέλκυση επενδύσεων και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών της τομέων.

- *Άξονας 5 «ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων»*

Αφορά παρεμβάσεις οι οποίες αναφέρονται στη διατήρηση και δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων. Επιδιώκεται η κάλυψη των αναγκών που υπάρχουν στον τομέα της αγοράς εργασίας και η αντιμετώπιση των περιφερειακών ιδιαιτεροτήτων.

- *Άξονας 6 «εφαρμογή»*

Οι ενέργειες του άξονα αυτού στόχο έχουν την υποστήριξη της ομαλής υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος, των αξόνων προτεραιότητας, των μέτρων και των δράσεων που περιλαμβάνονται εντός αυτών. Οι ενέργειες αυτές αφορούν κυρίως στον προγραμματισμό και

σχεδιασμό, στην προετοιμασία, στην αξιολόγηση, στην παρακολούθηση, στην δημοσιότητα, στην εφαρμογή και τον έλεγχο του προγράμματος.

Το ΠΕΠ Θεσσαλίας συγκεκριμενοποιείται στους παρακάτω άξονες και μέτρα:

**Πίνακας 17: Άξονες προτεραιότητας και μέτρα ΠΕΠ Θεσσαλίας**

| **Άξονας Προτεραιότητας** | **Μέτρο** | |
|---|---|---|
| Άξονας 1: «παραγωγικό περιβάλλον» | Μέτρο 1.1 | Υποδομές παραγωγικού περιβάλλοντος |
| | Μέτρο 1.2 | Μηχανισμοί υποστήριξης και δικτύωσης επιχειρήσεων |
| | Μέτρο 1.3 | Ιδιωτικές επενδύσεις |
| | Μέτρο 1.4 | Καινοτόμες δράσεις βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας ΜΜΕ και ΠΜΕ |
| | Μέτρο 1.5 | Ενίσχυση – εκσυγχρονισμός τουριστικών καταλυμάτων |
| | Μέτρο 1.6 | Βελτίωση ανταγωνιστικότητας τουριστικών ΜΜΕ |
| Άξονας 2: «Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου» | Μέτρο 2.Α.1 | Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις |
| | Μέτρο 2.Α.2 | Ενίσχυση προσανατολισμού στην αγορά και διεθνή οικονομία |
| | Μέτρο 2.Α.3 | Δημιουργία και εκσυγχρονισμός υποδομών για βελτίωση της ποιότητας, διασφάλιση της δημόσιας υγείας και βιώσιμη ανάπτυξη της γεωργίας και κτηνοτροφίας |
| | Μέτρο 2.Α.4 | Αναδασμοί |
| | Μέτρο 2.Α.5 | Εκσυγχρονισμός και βελτίωση αλιευτικών καταφυγίων και ενέργειες ανάδειξης αλιευτικού τομέα |
| | Μέτρο 2.Α.6 | Προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος |
| | Μέτρο 2.Α.7 | Ολοκλήρωση εγγειοβελτιωτικών έργων Β΄ΚΠΣ |
| | Μέτρο 2.Β.1 | Ορθολογική διαχείριση υδάτινων και εδαφικών πόρων |
| | Μέτρο 2.Β.2 | Ειδικές δράσεις ανάπτυξης υπαίθρου |
| | Μέτρο 2.Β.3 | Διαχείριση φυσικών και πολιτιστικών πόρων, οικισμών της θεσσαλικής υπαίθρου |
| | Μέτρο 2.Β.4 | Προστασία και διαχείριση δασών |
| | Μέτρο 2.Β.5 | Βελτίωση προσβασιμότητας και δημιουργία υποδομών ανάδειξης ορεινών – τουριστικών κέντρων και περιοχών |
| | Μέτρο 2.Β.6 | Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων |
| | Μέτρο 2.Β.7 | Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων για την προώθηση της πολυδραστηριότητας και συγκράτησης του πληθυσμού της υπαίθρου |

| | | |
|---|---|---|
| | Μέτρο 2.Β.8 | Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων |
| | Μέτρο 2.Β.9 | Επενδύσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΑΕ πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων |
| | Μέτρο 2.Β.10 | Ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών αγροτικού τομέα υπαίθρου |

| **Άξονας Προτεραιότητας** | **Μέτρο** | |
|---|---|---|
| Άξονας 3: «Ποιότητα ζωής» | Μέτρο 3.1 | Υποδομές υγείας - πρόνοιας |
| | Μέτρο 3.2 | Αστικές παρεμβάσεις |
| | Μέτρο 3.3 | Συστήματα διαχείρισης στέρεων και υγρών απόβλητων, υδρεύσεις |
| | Μέτρο 3.4 | Ανάδειξη-αξιοποίηση τουριστικών και πολιτιστικών κέντρων |
| | Μέτρο 3.5 | Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ |
| | Μέτρο 3.6 | Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακος - ΕΚΤ |
| | Μέτρο 3.7 | Ενίσχυση και δημιουργία υποδομών εκπαίδευσης |
| Άξονας 4: «Αξιοποίηση της κεντροβαρούς θέσης της περιφέρειας & ανάδειξή της σε κόμβο δικτύων» | Μέτρο 4.1 | Διαπεριφερειακά δίκτυα μεταφορών |
| | Μέτρο 4.2 | Διανομαρχιακές οδικές συνδέσεις |
| | Μέτρο 4.3 | Υποδομές συνδυασμένων μεταφορών και εμπορίου |
| | Μέτρο 4.4 | Παρακάμψεις αστικών κέντρων |
| Άξονας 5: «Ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων» | Μέτρο 5.1 | Ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων |
| | Μέτρο 5.2 | Τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης για άνεργους και ειδικές κοινωνικές ομάδες-τοπικά σύμφωνα απασχόλησης |
| | Μέτρο 5.3 | Ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας και προώθηση της ισότητας ευκαιριών των δυο φυλών |
| Άξονας 6: «Εφαρμογή» | | |

*Πηγή :ΑΝΚΑ, (2002)*

## 8.2 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER+, η οποία αφορά την καινοτομική αγροτική ανάπτυξη. Το υπό μελέτη πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο

Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, από το Τμήμα Προσανατολισμού (ΕΓΤΠΕ-Π[26]), από το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων και από το αντίστοιχο Υπουργείο Γεωργίας. Για την Ελλάδα ως υπεύθυνη αρχή για την υλοποίηση της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER+ έχει οριστεί το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Αποτελεί την συνέχεια των κοινοτικών πρωτοβουλιών LEADER I & LEADER II, που αποτέλεσαν την ουσιαστική κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη της υπαίθρου.

Το Εθνικό Πρόγραμμα LEADER+ υιοθετεί δύο γενικούς αναπτυξιακούς στόχους, οι οποίοι είναι οι εξής (www.anka.gr):

(i)Η ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας αειφόρος ανάπτυξης της υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών. Επίσης, μέσω των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων στις περιοχές ενισχύεται η ανάπτυξη τους, με σκοπό να μειωθούν οι ανισότητες που παρατηρούνται στην ποιότητα ζωής των κατοίκων, κυρίως μεταξύ ορεινών και μη ορεινών περιοχών.

(ii)Η ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών, σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Ο στόχος αυτός βρίσκεται σε αντιστοιχία με τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ανάπτυξη διατήρηση και ενίσχυση ενός βιώσιμου κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+ περιλαμβάνει 4 άξονες προτεραιότητες, που η κάθε μία διαθέτει κάποιες δράσεις, οι οποίες εντάσσονται σε κάποια μέτρα. Έτσι, οι άξονες προτεραιότητας του υπό εξέταση προγράμματος είναι οι εξής:

**(I) Άξονας Προτεραιότητας 1: «Ολοκληρωμένες και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης»**. Πρόκειται για το βασικό άξονα της πρωτοβουλίας LEADER+, αφού παρουσιάζει τη μεγαλύτερη χρηματοδοτική βαρύτητα και είναι απαραίτητο να περιλαμβάνεται σε όλα τα τοπικά αναπτυξιακά σχέδια που υποβάλλονται. Ο άξονας αυτός αποτελείται από 4 μέτρα, που τα κάθε ένα από αυτά περιλαμβάνει κάποιες δράσεις υλοποίησης της υπό εξέταση πρωτοβουλίας. Τα μέτρα και οι αντίστοιχες δράσεις του 1$^{ου}$ Άξονα προτεραιότητας είναι:

**α) Μέτρο 1.1: «Τεχνική Στήριξη των Φορέων Υλοποίησης(Ομάδων Τοπικής Δράσης)**. Το μέτρο αυτό αφορά δράσεις όπως την υποστηρικτική ενίσχυση των φορέων υλοποίησης των προγραμμάτων τόσο σε προσωπικό όσο και σε τεχνολογικό εξοπλισμό, ώστε να

[26] Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, τμήμα Προσανατολισμού είναι ένα από τα τέσσερα Διαρθρωτικά Ταμεία και έχει ως σκοπό την στήριξη της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων και τις ενέργειες της αγροτικής ανάπτυξης. (Δεληθέου, 2006)

είναι σε θέση να αξιολογούν τα επενδυτικά σχέδια και να προχωρούν σε ενέργειες με στόχο πάντα την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της υπαίθρου.

**β) Μέτρο 1.2. «Ενισχύσεις σε Επενδύσεις - Στήριξη στην Επιχειρηματικότητα»**. Το μέτρο αναφέρεται σε δράσεις που έχουν να κάνουν με θέματα του αγροτικού τουρισμού, όπως ανάδειξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα του αγροτουρισμού, μέσα σε επαγγελματικά πρότυπα και ανεπτυγμένα δίκτυα (clusters). Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η δυναμικότητα των αγροτικών περιοχών και ιδιαίτερα των μειονεκτικών ορεινών περιοχών. Επίσης, με το μέτρο αυτό επιδιώκεται η ανάδειξη των αγροτικών επιχειρήσεων μέσω της προώθησης νέων τεχνικών, εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, ώστε να αναβαθμιστεί η τοπική οικονομία.

**γ) Μέτρο 1.3. «Υποστηριχτικές Ενέργειες»**. Το μέτρο αυτό αφορά την προώθηση ενεργειών που ενισχύουν τις δράσεις για την ολοκληρωμένη βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου, όπως η κατάρτιση του ανθρωπίνου δυναμικού, η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και η προβολή της υπαίθρου και των ενεργειών από τους συλλογικούς φορείς.

**δ) Μέτρο 1.4. «Προστασία, Ανάδειξη και Αξιοποίηση Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς»**. Το μέτρο αυτό αναφέρεται σε δράσεις που αναδεικνύουν την ταυτότητα και την φυσιογνωμία μιας περιοχής, αλλά παράλληλα και σε θέματα προστασίας περιοχών φυσικού κάλλους, όπως –περιοχές NATURA 2000.

**(ΙΙ) Άξονας Προτεραιότητας 2: «Στήριξη Συνεργασίας μεταξύ αγροτικών Περιοχών»**. Στόχος αυτού του άξονα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ είναι να καταφέρουν οι αγροτικές περιοχές να ξεφύγουν από την απομόνωση στην οποία έχουν περιέλθει. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της συνεργασία και της ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών όλων των εμπλεκόμενων φορέων τόσο σε τοπικό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο. Έτσι, ο άξονας αυτός αποτελείται από 2 επιμέρους μέτρα, τα οποία είναι τα εξής:

**α) Μέτρο 2.1. «Συνεργασία μεταξύ Περιοχών της χώρας: Διατοπική και Διαπεριφερειακή Συνεργασία»**.

**β) Μέτρο 2.2. «Διακρατική Συνεργασία»**

**(ΙΙΙ) Άξονας Προτεραιότητας 3: «Δικτύωση»**. Ο άξονας αυτός αφορά την στήριξη της λειτουργία του Ελληνικού δικτύου LEADER και την στήριξη του σχεδίου δράσης της Μονάδας Εμψύχωσης Δικτύου LEADER (Μ.Ε.Δ.). Ο άξονας αυτός αποτελείται από τα παρακάτω αντίστοιχα μέτρα:

**α) Μέτρο 3.1. «Λειτουργία Δικτύου LEADER»**. Το μέτρο αυτό αναφέρεται στο δίκτυο LEADER, στο οποίο συμμετέχουν οι ομάδες τοπικής δράσης αλλά και όλοι οι φορείς αγροτικής

ανάπτυξης, οι οποίοι συνεργάζονται προκειμένου βγουν χρήσιμα συμπεράσματα μέσα από τις ξεχωριστές εμπειρίες και γνώσεις, που διαθέτουν.

**β) Μέτρο 3.2. «Μονάδα Εμψύχωσης Δικτύου LEADER+ (Μ.Ε.Δ.)»**.Η μονάδα αυτή αποτελεί τον φορέα που έχει ως σκοπό την υποστήριξη των ενεργειών και εκδηλώσεων που απαιτούνται για την μετάδοση και διακίνηση της πληροφορίας μέσα στο δίκτυο που έχει δημιουργηθεί.

**(IV) Άξονας Προτεραιότητας 4. «Διαχείριση – Παρακολούθηση- Αξιολόγηση του Προγράμματος».** Ο άξονας αυτός έχει να κάνει με τη δημιουργία επιτροπών που θα ασχολούνται με θέματα διαχείρισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των προγραμμάτων, με σκοπό να συντονίζονται, να ελέγχονται αλλά και να επιταχύνονται όλες οι διαδικασίες της εφαρμογής του LEADER+, αλλά και να υπάρχει πλήρης συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Επίσης, μέσω της αξιολόγησης, όλες οι προηγούμενες εμπειρίες αξιοποιούνται, ώστε να δημιουργηθούν πρότυπα καλών πρακτικών, τα οποία και θα αποτελέσουν τους προπομπούς για την ορθή εκτέλεση του LEADER+.

Πολλές είναι οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον Δήμο Πλαστήρα και έχουν απευθυνθεί στην συγκεκριμένη κοινοτική πρωτοβουλία. Το LEADER+ μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για μια αλυσιδωτή αντίδραση θετικών, για την τοπική κοινωνία, αλλαγών και την τοπική οικονομία, όπως η τουριστική προβολή της περιοχής μελέτης, η παραγωγή εναλλακτικού/επιπρόσθετου εισοδήματος για τους κατοίκους, η ενίσχυση υφιστάμενων επαγγελματικών δράσεων, η είσοδος νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, η μείωση της ανεργίας και η αύξηση του ανταγωνισμού, που συνδράμει στη παραγωγή και προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.

## 8.3 Πρόγραμμα LIFE

Το Πρόγραμμα χρηματοδοτεί εκείνες τις ενέργειες ανάδειξης και διαφύλαξης της φύσης που απαιτούνται για τη διατήρηση ή αποκατάσταση των φυσικών βιοτόπων, της χλωρίδας και πανίδας στο επιθυμητό επίπεδο. Σκοπός του προγράμματος είναι να συμβάλλει στην εφαρμογή, ενημέρωση και ανάπτυξη της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας συμπεριλαμβανομένης της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος σε άλλες πολιτικές, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξη. Μάλιστα για την περίοδο 2007-2013 το Life έχει μετονομαστεί σε Life+ (βάση του κανονισμού αριθ. 614/2007 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Μαΐου 2007) και πρόκειται να στηρίξει την εφαρμογή του 6ου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον (Απόφαση 1600/2002/ΕΚ),

συμπεριλαμβανομένων των θεματικών στρατηγικών (http://www.minenv.gr/4/41/4114/g411401-1.html).

Η Αναπτυξιακή Καρδίτσας μέσω των προγραμμάτων Life σε συνεργασία με τους δήμους που περιβάλλουν την λίμνη Πλαστήρα πραγματοποίησε αρκετές δράσεις προς την κατεύθυνση του οικοτουρισμού με απώτερο στόχο την αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής. Στην κατεύθυνση αυτή και λόγω ότι η περιοχή της λίμνης είναι προστατευόμενη περιοχή, NATURA 2000, κινείται το πρόγραμμα LIFE (1999-2003) με τίτλο: "Υλοποίηση διαχειριστικών δράσεων στη λίμνη Ταυρωπού". Το πρόγραμμα το οποίο υλοποιείται από την Αναπτυξιακή Καρδίτσας Α.Ε. σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Θεσσαλίας, το Τ.Ε.Ι. Λάρισας (Τμ. Δασοπονίας Καρδίτσας) και με ομάδα ανεξάρτητων μελετητών, αφορά τη μελέτη και προστασία του ευαίσθητου οικολογικά περιβάλλοντος, καθώς και ελέγχους για την ποιότητα των νερών της περιοχής λίμνης Πλαστήρα (www.anka.gr).

## 8.4 Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL

Η κοινοτική πρωτοβουλία **EQUAL** αφορά τη μείωση των διακρίσεων και των ανισοτήτων και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Η πρωτοβουλία αυτή, δεν περιλαμβάνει μέτρα που να προωθούν άμεσα τον τουρισμό, όμως προωθεί τη δημιουργία γυναικείων συνεταιρισμών που είναι δυνατόν να δραστηριοποιηθούν στους τουριστικούς προορισμούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου συνεταιρισμού αποτελεί ο γυναικείος αγροτικός συνεταιρισμός της Λίμνης Πλαστήρα με έδρα το Μορφοβούνι, που αριθμεί 36 μέλη και παράγει γλυκά κουταλιού και παραδοσιακά ζυμαρικά.

# Έρευνα Πεδίου

# 9 Μέθοδος της δημοσκόπησης

Προκειμένου να γίνει ένας κριτικός σχολιασμός περί της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή μελέτης και να επιτραπεί η εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων, κρίθηκε σκόπιμη η μέθοδος της δημοσκόπησης Γι΄ αυτό και στα πλαίσια της παρούσας εργασίας θεωρήθηκε χρήσιμη η συμπλήρωση ερωτηματολογίων από κατοίκους και επιχειρηματίες του Δήμου Πλαστήρα, προκειμένου να αποτιμηθεί η άποψη και εκτίμησή τους αναφορικά με το θέμα του τουρισμού και της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή μελέτης.

## 9.1 Ερωτηματολόγιο κατοίκων

Πρόκειται για ένα απλό ερωτηματολόγιο 17 συνολικά ερωτήσεων, προκειμένου να υπάρξει μια ενδεικτική αποτίμηση της κατάστασης. Ερωτήθηκαν 120 δημότες που αποτελούν το 3,2% του συνολικού πληθυσμού, λαμβάνοντας υπόψη ότι σύμφωνα με την απογραφή του 2001 το σύνολο του μόνιμου πληθυσμού είναι της τάξεως των 3750 κατοίκων περίπου. Παρόλα αυτά, επισημαίνεται ότι οι 120 ερωτηθέντες στο σύνολο του πραγματικού πληθυσμού (της τάξης των 2365 κατοίκων), αντιπροσωπεύουν ένα δείγμα που αποτελεί το 5% του πραγματικού πληθυσμού.

Συγκεκριμένα τέθηκαν οι εξής ερωτήσεις:

1) Ποιο είναι το φύλο σας; [Προκειμένου να αντληθεί πληροφορία σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται τη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής οι άντρες κάτοικοι και πως αντίστοιχα οι γυναίκες κάτοικοι της περιοχής]
2) Ποια είναι η ηλικία σας; [Η συγκεκριμένη ερώτηση τέθηκε με το σκεπτικό της εκτίμησης αν οι νέες ηλικίες συμφωνούν σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης με τις γηραιότερες ηλικίες]
3) Σε ποιο δημοτικό διαμέρισμα είστε δημότης; [Προκειμένου να προσδιοριστεί η εντοπιότητα των ερωτηθέντων και να επιτραπεί ο συσχετισμός των απαντήσεων από ορισμένες ερωτήσεις που ακολουθούν με την εντοπιότητα]
4) Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο; [Θεωρήθηκε κρίσιμο ερώτημα, καθώς αποτιμάται το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων, το οποίο επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τις απαντήσεις.]
5) Σε ποιο τομέα απασχολείστε; [Η συγκεκριμένη ερώτηση τέθηκε επειδή πρόκειται κατά την ανάλυση να γίνει συσχέτιση των απασχολούμενων στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα με το θέμα του τουρισμού]

6) Πού κυμαίνεται το ετήσιο εισόδημά σας; [Θεωρήθηκε σημαντικό ερώτημα, καθώς αποτιμάται το επίπεδο οικονομικής κατάστασης των ερωτηθέντων.]
7) Ποιο θεωρείτε τον πιο σημαντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα; [Αποτελεί ένα από τα βασικότερα ερωτήματα γιατί γίνεται προσδιορισμός της άποψης των κατοίκων για την κυριότερη οικονομική δύναμη της περιοχής τους]
8) Πού οφείλεται κατά την άποψή σας η τουριστική ζήτηση στο Δήμο; [Αποτιμάται η άποψη των κατοίκων για τα στοιχεία της περιοχής τους που αποτελούν τουριστικό πόλο]
9) Ποιοι τουριστικοί προορισμοί στην περιοχή μελέτης πιστεύετε ότι έχουν τη μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση; [Η συγκεκριμένη ερώτηση επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τον τουριστικό προορισμό που θεωρούν οι κάτοικοι ότι έχει τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα. Οι απαντήσεις της συγκεκριμένης ερώτησης συσχετιζόμενες με την εντοπιότητα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον]
10) Ποια είναι κατά την άποψή σας η πιο ευρέως γνωστή πολιτιστική εκδήλωση του Δήμου σας; [Η συγκεκριμένη ερώτηση είναι αντίστοιχη της προηγούμενης με τη διαφορά ότι επικεντρώνεται σε πολιτιστικά δρώμενα]
11) Πιστεύεται ότι υπάρχουν προϋποθέσεις τουριστικής ανάπτυξης στο Δήμο Πλαστήρα; [Η συγκεκριμένη ερώτηση κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική, καθώς δίνει μια πρώτη εικόνα για την θετική ή αρνητική άποψη του δημότη σχετικά με τη δυνατότητα τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής τους]
12) Πιστεύετε ότι για να υπάρξει τουριστική ανάπτυξη στο Δήμο τι θα έπρεπε να υπάρχει; [Οι απαντήσεις από την ερώτηση αυτή επιτρέπουν την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το τι πιστεύουν οι κάτοικοι ότι εμποδίζει την επίσκεψη των τουριστών στον τόπο τους]
13) Πόσο κατά τη γνώμη σας η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής θα απέτρεπε τη φυγή των νέων προς τα αστικά κέντρα [Αναδεικνύεται αν οι κάτοικοι πιστεύουν ότι ο τουρισμός ως δραστηριότητα, διαδικασία και ως μέτρο υποβοηθά την αναστροφή της ηλικιακής πυραμίδας των κατοίκων της περιοχής]
14) Πόσο κατά τη γνώμη σας η τουριστική ανάπτυξη θα βελτίωνε την ποιότητα ζωής σας; [Η συγκεκριμένη ερώτηση κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική, καθώς δείχνει σε μια πρώτη εικόνα την θετική ή αρνητική άποψη των ερωτηθέντων για το φαινόμενο της επίσκεψης και διαμονής τουριστών στην περιοχή τους]

15) Κατά πόσο πιστεύετε ότι ο τουρισμός θα συμβάλλει στην πρόοδο και ανάπτυξη του Δήμου σας; [Αποτελεί αντίστοιχη ερώτηση με την προηγούμενη με τη διαφορά ότι επικεντρώνεται στην άποψη των ερωτηθέντων σχετικά με το βαθμό επίδρασης του τουρισμού στην συνολική ανάπτυξη της περιοχής]

16) Ποιο θεωρείτε το πιο θετικό χαρακτηριστικό του δήμου σας;

17) Ποιο θεωρείτε το πιο αρνητικό χαρακτηριστικό του δήμου σας; [Η συγκεκριμένη ερώτηση σε συνδυασμό με την ερώτηση No 16 είναι πολύ γενική και τέθηκε στο τέλος του ερωτηματολογίου, προκειμένου να υπάρξει μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης των κατοίκων όσον αναφορά στη σύγχρονη πραγματικότητα για την περιοχή τους]

Διευκρινίζεται ότι ο αριθμός των ερωτημάτων ήταν σκόπιμα περιορισμένος (σύνολο ερωτήσεων 17), καθώς οι ερωτηθέντες δεν ήταν ιδιαίτερα «πρόθυμοι» να δώσουν απαντήσεις σε μια σειρά ερωτήσεων, πιθανώς επειδή υπάρχει έως ένα βαθμό το συναίσθημα της καχυποψίας από πλευράς τους. Μάλιστα, είναι ενδεικτικό να σημειωθεί ότι όταν τα ερωτηματολόγια συμπληρώνονταν εντός καφενείου, οι απαντήσεις που αφορούσαν τις επιθυμίες των δημοτών ήταν περισσότερο φειδωλές, από όταν η δημοσκόπηση διεξάγονταν εκτός χώρου σύναξης πολλών δημοτών .

Επίσης, σημειώνονται οι ερωτήσεις, που επικεντρώνονταν σε θέματα τουρισμού, όπως θέτονταν, είχαν τυχαία σειρά κατάταξης, προκειμένου κάθε ερώτημα να απαντάται ξεχωριστά και να αποφευχθούν τυχόν συνειρμικοί συσχετισμοί με προηγούμενες ερωτήσεις και απαντήσεις. Έτσι, αποτυπώνεται μια περισσότερο ειλικρινής και επομένως μια πραγματική εικόνα από τον κάθε ερωτηθέντα.

Πάντως, είναι γεγονός ότι η διαδικασία της δημοσκόπησης και γενικότερα η συλλογή δεδομένων υπό τη μορφή συνεντεύξεων χρειάζεται ύψιστη προσοχή. Αυτό ισχύει επειδή η δημοσκόπηση βασίζεται στις αντιδράσεις ενός δείγματος του πληθυσμού και πάντα τίθεται το ερώτημα κατά πόσο αντιπροσωπευτικό είναι το δείγμα.

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας η δημοσκόπηση δεν ήταν αυτοσκοπός για να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο τρόπο και στις τεχνικές συλλογής στοιχείων (τυχαιοποίηση), παρά μια πρώτη εκτίμηση για τις απόψεις των δημοτών στο βαθμό τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής τους. Επομένως, επισημαίνεται ότι τα παραγόμενα αποτελέσματα από τη συλλογή των δεδομένων έχουν σημαντικό βαθμό αβεβαιότητας και προφανώς περιθώρια σφάλματος.

Τα αποτελέσματα από το ερωτηματολόγιο των κατοίκων φαίνονται παρακάτω:

<u>Ερώτηση 1:</u>

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως ερωτήθηκαν 120 κάτοικοι. Στο διάγραμμα που ακολουθεί η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ήταν άντρες.

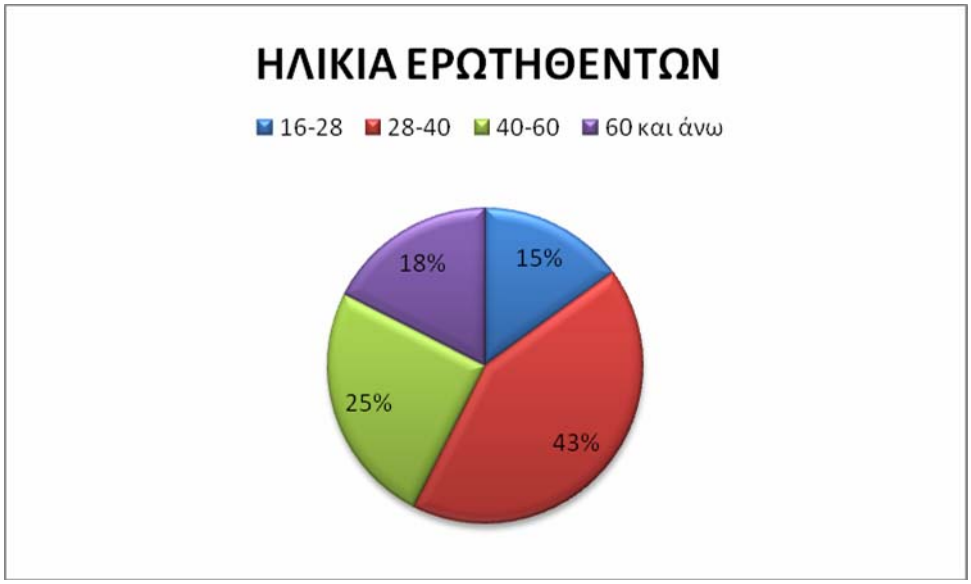
**Διάγραμμα 8: Φύλο ερωτηθέντων**




Ερώτηση 2:

Όσον αφορά στην ηλικία, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ήταν μεταξύ 28-40, που σημειωτέον ήταν και πιο «πρόθυμοι» να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί. Παρόλα αυτά σημειώνεται ότι η μέση ηλικία των κατοίκων του Δήμου Πλαστήρα είναι της τάξης των 60 ετών. Επομένως, σε αυτή την περίπτωση το δείγμα δεν είναι πολύ αντιπροσωπευτικό του πραγματικού πληθυσμού.

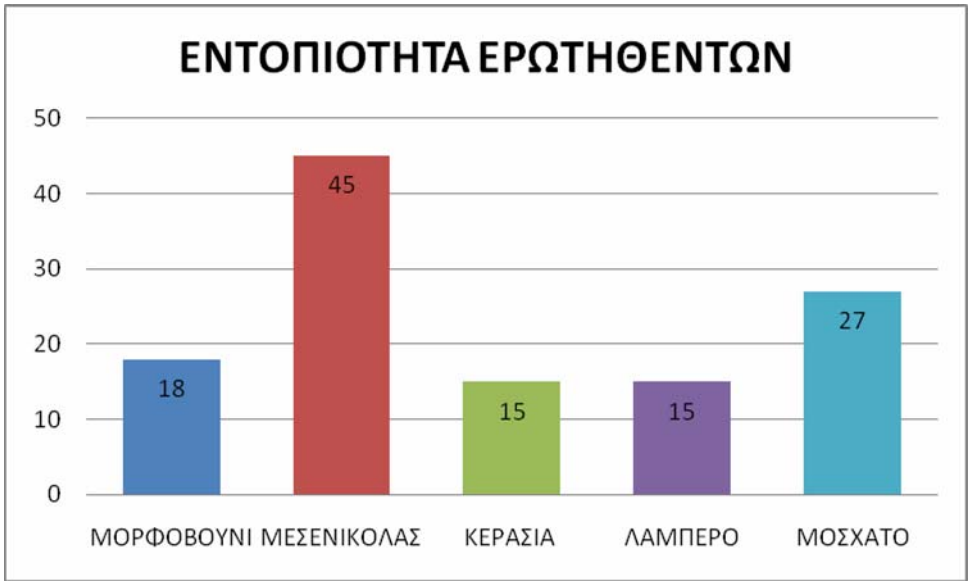
**Διάγραμμα 9: Ηλικία ερωτηθέντων**



Ερώτηση 3:

Σχετικά με την εντοπιότητα των ερωτηθέντων κατοίκων, έγινε μια προσπάθεια το δείγμα να αποτελείται από όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου Πλαστήρα. Παρόλα αυτά, η πλειοψηφία αυτών είναι από το Μεσενικόλα, σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα.

**Διάγραμμα 10: Εντοπιότητα ερωτηθέντων**




Ερώτηση 4:

Η ερώτηση αυτή αναφέρεται στο επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

**Πίνακας 18: Επίπεδο Εκπαίδευσης ερωτηθέντων**

| | |
|---|---|
| **ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΑΕΙ-ΤΕΙ** | 25% |
| **ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΛΥΚΕΙΟΥ** | 37,5% |
| **ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ** | 10% |
| **ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ** | 27,5% |
| **ΣΥΝΟΛΟ** | **100%** |

Η διαγραμματική απεικόνιση των αποτελεσμάτων είναι η εξής:

**Πίνακας 19: Μορφωτικό επίπεδο ερωτηθέντων**

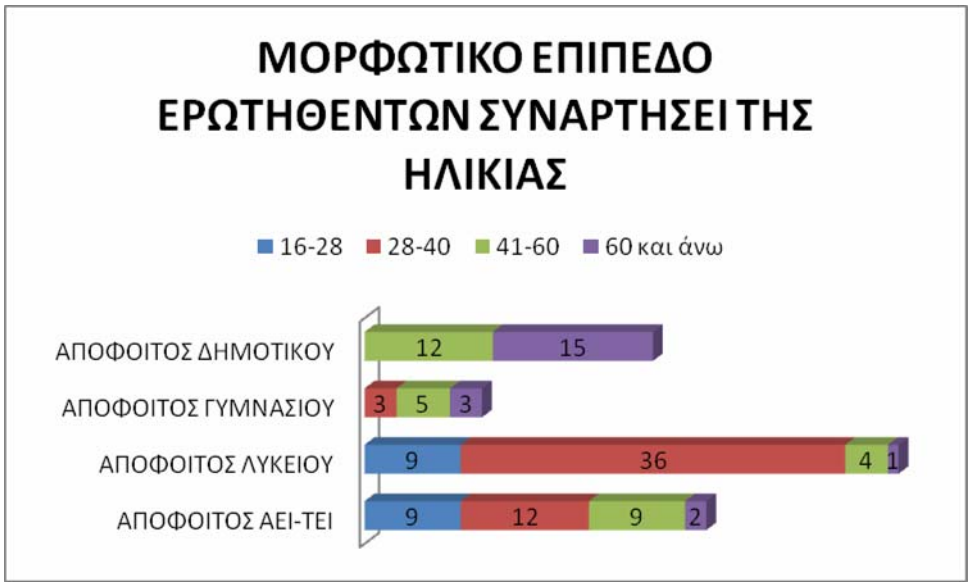



Από τη συγκεκριμένη απεικόνιση γίνεται αντιληπτό ότι το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος είναι σχετικά υψηλό, καθώς οι απόφοιτοι Λυκείου και οι πτυχιούκοι πανεπιστημιακών και τεχνικών σχολών ξεπερνούν το μισό του δείγματος (62%). Πράγματι, στο Δήμο Πλαστήρα είναι γεγονός ότι αν και αγροτική περιοχή, οι κάτοικοι συνεχίζουν την εκπαίδευση και μετά το υποχρεωτικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Η Ερώτηση υπ' αριθμ. 4 σε συνδυασμό με την ερώτηση υπ'αριθμ. 2 επιτρέπει την εξαγωγή δευτερογενούς πληροφορίας (σύνδεση ηλικίας και επιπέδου εκπαίδευσης). Όπως αναμενόταν οι νέες ηλικίες έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο από τις γηραιότερες. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης φαίνονται στις διαγραμματικές απεικονίσεις που ακολουθούν[27]. Μάλιστα με την βοήθεια της χρήσης του στατιστικού προγράμματος Statgraphics προέκυψε ότι ο συντελεστής συσχέτισης Pearson ισούται με 0.72, που επιβεβαιώνει την υψηλή συσχέτιση ανάμεσα στην ηλικιακή διάρθρωση και στο επίπεδο μόρφωσης. Αξίζει να αναφερθεί ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (πάνω από 50%) ήταν νεαρής ηλικάς (από 16 έως 40 ετών),καθότι ήταν πιο πρόθυμοι να ανταποκριθούν στο ερωτηματολόγιο. Για τον λόγο αυτό δικαιολογείται η θετική ισχυρή συσχέτιση Pearson. Με την επισήμανση αυτή προέκυψε η εξής γραμμική παλινδρόμηση: Εκπαίδευση = 0,29805+0,857939 Χ Ηλικία.

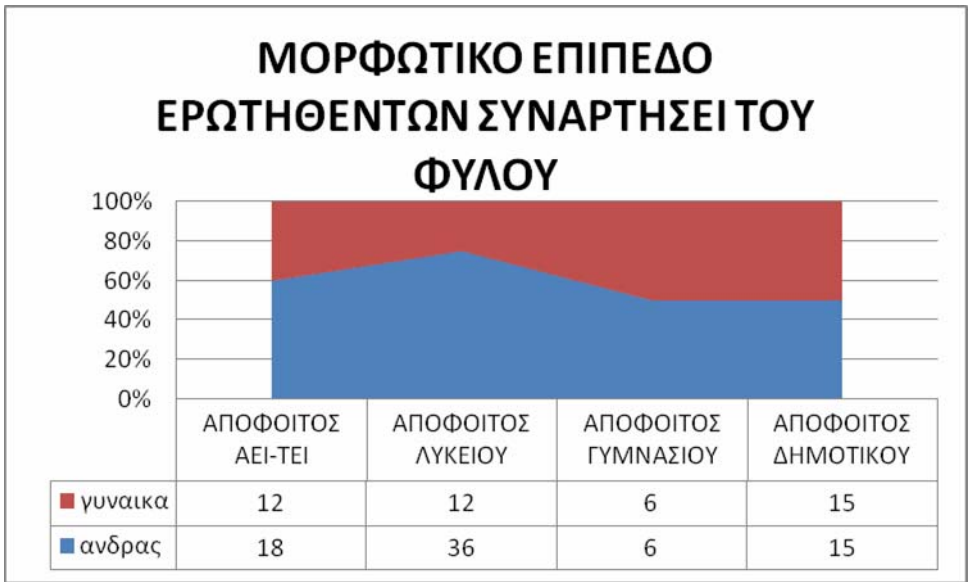
[27] Στο Παράρτημα παρουσιάζεται πίνακας συχνοτήτων ανάμεσα στην ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων κάτοικων του Δήμου Πλαστήρα.

**Πίνακας 20: Μορφωτικό επίπεδο και Ηλικία**




Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γράφημα που ακολουθεί στο οποίο γίνεται αναφορά στο μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων συναρτήσει του φύλου.

**Πίνακας 21: Μορφωτικό επίπεδο και φύλο**




Από το γράφημα αυτό γίνεται αντιληπτό ότι στα δύο φύλα (άντρας-γυναίκα) το ποσοστό αποφοίτων δημοτικού και γυμνασίου είναι 50%, δηλαδή μοιράζεται ισομερώς. Αντίθετα, η πλειοψηφία των αποφοίτων Λυκείου και ΑΕΙ-ΤΕΙ είναι άντρες. Το μοντέλο αυτό, δηλαδή οι άντρες να ολοκληρώνουν ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης από τις γυναίκες αποτελεί ένα σύνηθες φαινόμενο της επαρχίας και ιδίως των ορεινών περιοχών.

Ερώτηση 5:

Σχετικά με την ερώτηση αυτή, όπου γίνεται αναφορά στον τομέα απασχόλησης των ερωτηθέντων, προέκυψε ότι η πλειοψηφία των κατοίκων απασχολείται στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα. Αντίθετα, ο δευτερογενής τομές είναι μικρότερου βαθμού. Σχετικά υψηλό φαίνεται να είναι και το ποσοστό ανεργίας, καθώς φτάνει σε ποσοστό της τάξης του 10%. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η ανεργία σχεδόν σε όλα τα ερωτηματολόγια επιλέχθηκε από γυναίκες, γεγονός που δεικνύει ότι το γυναικείο φύλο είναι πιο δύσκολο να βρει εργασία και κατά συνέπεια να ανελιχθεί οικονομικά.

Τα ανωτέρω αναπαριστούνται στο διάγραμμα που ακολουθεί:

**Πίνακας 22: Τομέας Απασχόλησης**



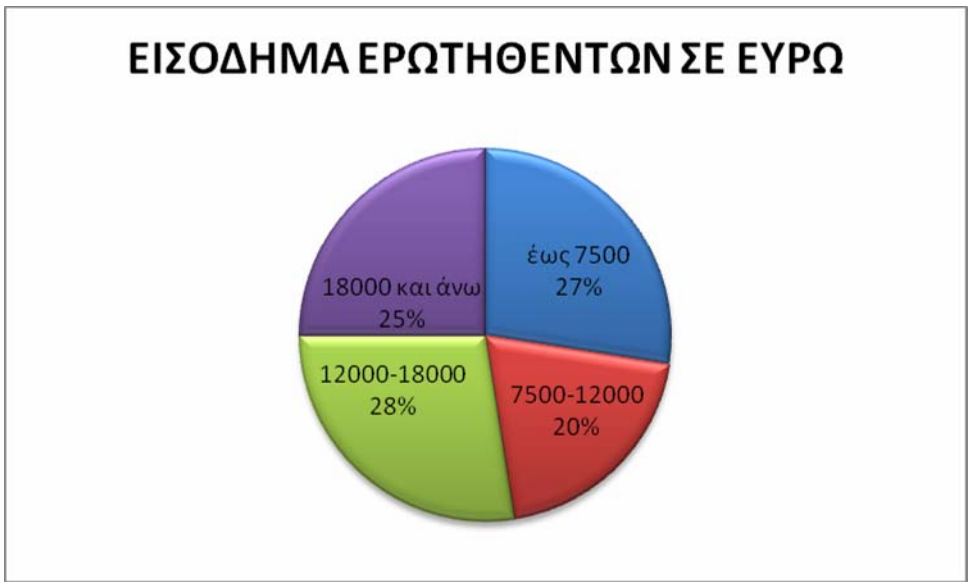

Επίσης, επισημαίνεται ότι σε κάποια ερωτηματολόγια επιλέχθηκε από τους ερωτηθέντες ο πρωτογενής και τριτογενής τομέας μαζί, προφανώς γιατί γίνεται εμπορία των προϊόντων τα οποία καλλιεργούνται από τους παραγωγούς-κατοίκους. Στις περιπτώσεις αυτές σημειώνεται ότι κατόπιν περαιτέρω επικοινωνίας με τους ερωτηθέντες προέκυψε ότι το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος προέρχεται από τον τριτογενή τομέα. Οπότε και κατά τη στατιστική ανάλυση, οι περιπτώσεις αυτές ταξινομήθηκαν στον τριτογενή τομέα απασχόλησης. Γι' αυτό και το ποσοστό των υπηρεσιών είναι υψηλότερο από τον πρωτογενή τομέα στο Δήμο Πλαστήρα, που αποτελεί αγροτική περιοχή και γενικότερα η επαγγελματική διέξοδος (πριν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής) ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία.

Ερώτηση 6:

Σε συνέχεια της ερώτησης 5, η ερώτηση υπ' αριθμ. 6 αναφέρεται στο εισόδημα των κατοίκων. Από την στατιστική επεξεργασία του δείγματος προέκυψε ότι το εισόδημα των

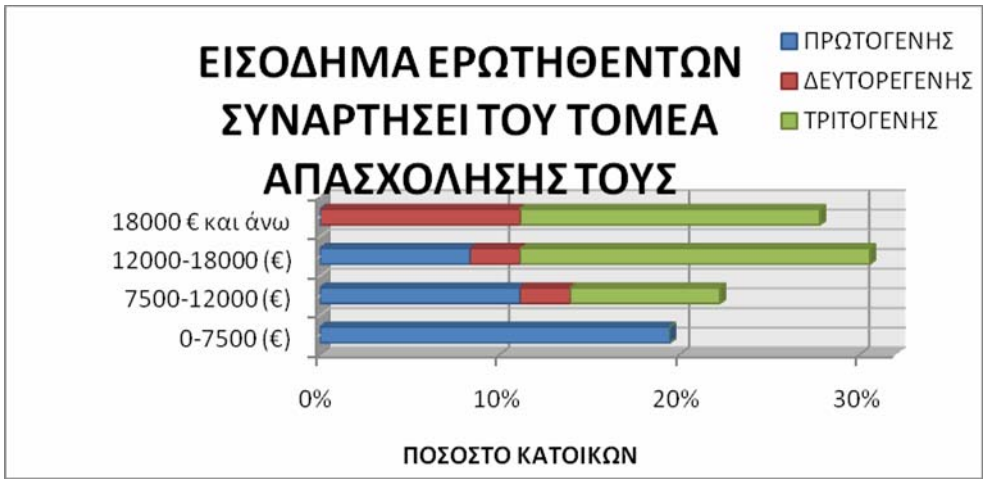
κατοίκων σχεδόν ισομερίζεται στις εξής τέσσερις κατηγορίες που φαίνονται στο διάγραμμα που ακολουθεί:

**Πίνακας 23: Εισόδημα ερωτηθέντων**




Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το παρακάτω διάγραμμα.

**Πίνακας 24: Εισόδημα και τομέας απασχόλησης**




Από το εν λόγω διάγραμμα28 προκύπτει ότι στο 35% των ερωτηθέντων που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, το εισόδημα είναι μικρό. Μάλιστα όσοι δήλωσαν εισόδημα μικρότερο των 7500 € ήταν αποκλειστικά απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι οι συνθήκες διαβίωσης ενός κατοίκου που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα καλύπτουν ίσα-ίσα τις ανάγκες του, αν αναλογιστεί κανείς την αγοραστική αξία των 7500 €. Αντίθετα, ο τριτογενής τομέα και ο δευτερογενής δίνουν υψηλότερα

[28] Στο Παράρτημα παρουσιάζεται πίνακας συχνοτήτων ανάμεσα στο τομέα απασχόλησης και το ετήσιο εισόδημα των ερωτηθέντων κάτοικων του Δήμου Πλαστήρα.

εισοδήματα. Το χαρακτηριστικό του διαγράμματος είναι ότι για το δευτερογενή τομέα η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε εισόδημα άνω των 18000 €. Αντίθετα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων που απασχολείται στον τριτογενή τομέα δήλωσε εισόδημα που κυμαίνεται μεταξύ 12000 και 18000 €. Μέσω του Statgraphics προέκυψε ότι ο συντελεστής συσχέτισης Pearson ισούται με 0.26, που σημαίνει χαμηλή συσχέτιση ανάμεσα στο τομέα απασχόλησης και το ετήσιο εισόδημα, ενώ μεταξύ τους οι μεταβλητές αυτές εξαρτωνται αφού P-value είναι μικρότερο το επιπέδου σημαντικότητας(α=0.01). Η χαμηλή συσχέτιση οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι στην ερώτηση για τον τομέα απασχόλησης υπισέρχεται ο παραγοντας της ανεργείας, που ουσιαστικά δεν αντιστοιχεί σε πραγματικό εισόδημα.

Επίσης, στην περίπτωση του συνδυασμού των μεταβλητών μορφωτικό επίπεδο και ετήσιο εισδημα ,προκύπτει ότι υπάρχει εκτός από εξάρτηση και σχετικά ισχυρή συχέτιση, αφού ο συντελεστής Pearson ισούται με 0.54[29]. Συνεπώς όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της εκπαίδευσης, τόσο πιο πιθανό είναι να αποκτήσει κάποιος και υψηλότερο εισόδημα, γεγονός που αποδικνυεται από τις περισσότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί κατά καιρούς.

Ερώτηση 7:

Όσον αφορά την ερώτηση υπ' αριθμ. 7 του ερωτηματολογίου, γίνεται προσδιορισμός της άποψης των κατοίκων για την κυριότερη οικονομική δύναμη της περιοχής τους. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι οι κάτοικοι θεωρούν ως τον πιο σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης τον τουρισμό, σύμφωνα με το εξής γράφημα.

**Πίνακας 25: Παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης**

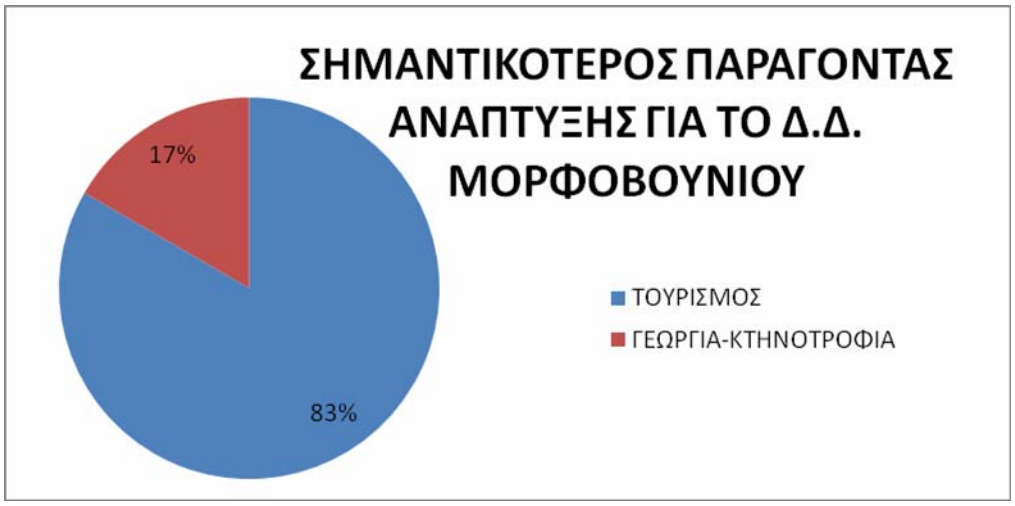



[29] Στο Παράρτημα παρουσιάζεται πίνακας συχνοτήτων ανάμεσα στο μορφωτικό επίπεδο και το ετήσιο εισόδημα των ερωτηθέντων κάτοικων του Δήμου Πλαστήρα.

Αυτό το συμπέρασμα συνδέεται και με το προηγούμενο γράφημα όπου πράγματι η απασχόληση στον τριτογενή τομέα, όπου υπάγεται και ο τουρισμός, προσδίνει ικανοποιητικά έως υψηλά εισοδήματα. Πάντως είναι χαρακτηριστικό ότι ο παράγοντας της μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων πλην των αμπελο-οινικών δεν θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός από τους κατοίκους ως μοχλός ενδυνάμωσης της τοπικής οικονομίας.

Ενδιαφέρουσα είναι επίσης και η άντληση μιας δευτερογενούς πληροφορίας από την εν λόγω ερώτηση, όπου οι απαντήσεις ταξινομούνται ανά δημοτικό διαμέρισμα, καθώς ο κάθε ερωτώμενος εκφράζει τις απόψεις του αναφορικά με το χώρο όπου ζει και ενεργοποιείται. Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης απεικονίζονται διαγραμματικά ως εξής:

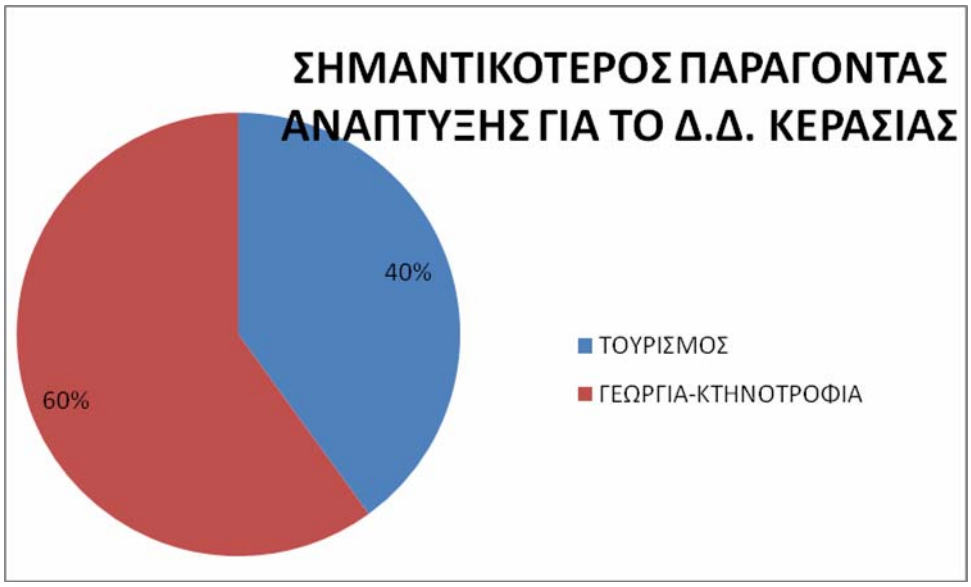
**Πίνακας 26: Παράγοντας ανάπτυξης για το Μορφοβούνι**




**Πίνακας 27: Παράγοντας ανάπτυξης για Μεσενικόλα**



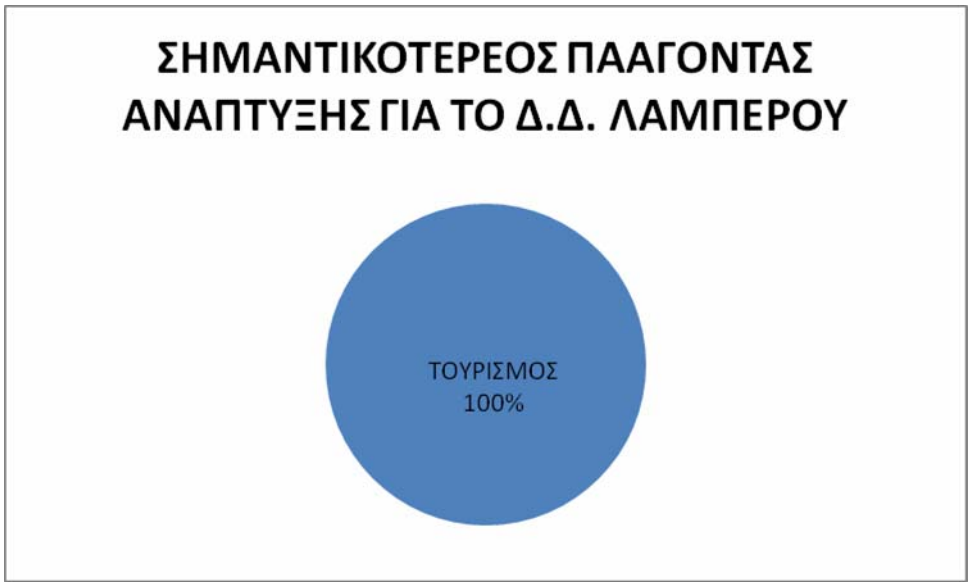
**Πίνακας 28: Παράγοντας ανάπτυξης για Κερασιά**




**Πίνακας 29: Παράγοντας ανάπτυξης για Μοσχάτο**



**Πίνακας 30: Παράγοντας ανάπτυξης για Λαμπερό**




Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι οι κάτοικοι κάθε Δημοτικού Διαμερίσματος εκφράζουν και διαφορετική άποψη για τον παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης στην περιοχή τους. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι του Δ.Δ. Μορφοβουνίου και Δ.Δ. Λαμπερού που γειτνιάζουν περισσότερο με τη Λίμνη Πλαστήρα από ότι τα άλλα Δημοτικά Διαμερίσματα θεωρούν σημαντικότερο παράγοντα τον τουρισμό. Αντίθετα, οι κάτοικοι του Μεσενικόλα που δραστηριοποιούνται στον αμπελο-οινικό κλάδο θεωρούν την οινοποιία σημαντικότερο παράγοντα. Επίσης, οι κάτοικοι το Δ.Δ. Κερασιάς, δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην γεωργία-κτηνοτροφία, ενώ οι κάτοικοι του Δ.Δ. Μοσχάτου θεωρούν ότι ο παράγοντας της γεωργίας-κτηνοτροφίας με τον παράγοντα του τουρισμού έχουν σχεδόν την ίδια βαρύτητα.

Ερώτηση 8:

Από την ανάλυση της ερώτησης υπ' αριθμ. 8 γίνεται εκτίμηση της άποψης των κατοίκων σχετικά με τον παράγοντα εκείνο στην περιοχή τους που αποτελεί λόγο τουριστικής επισκεψιμότητας. Προέκυψε ότι η πλειοψηφία των κατοίκων θεωρεί ότι ο τουρισμός στην περιοχή τους οφείλεται ως επί το πλείστον στο φυσικό περιβάλλον, παρά σε πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα κυρίως το καλοκαίρι, τις ξενοδοχειακές υποδομές ή τα παραδοσιακά προϊόντα της περιοχής. Τα ανωτέρω περιγράφονται συνοπτικά στον πίνακα που ακολουθεί. Σημειώνεται ότι σε ορισμένα ερωτηματολόγια κάποιοι από τους κατοίκους έκαναν περισσότερες από τη μια επιλογές, γι' αυτό και δεν γίνεται κάποια ποσοστιαία αναφορά των αποτελεσμάτων.

**Πίνακας 31: Παράγοντες Τουριστικής Ζήτησης**

| | |
|---|---|
| ΠΛΟΥΣΙΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ | 71 |
| ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ | 21 |
| ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ | 27 |
| ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ | 6 |
| ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ | 6 |

Ερώτηση 9:

Όσον αφορά στην επιλογή συγκεκριμένων τουριστικών προορισμών που αποτελούν στοιχεία του φυσικού ή τεχνητού περιβάλλοντος, η πλειοψηφία των κατοίκων απάντησε ότι η Λίμνη Πλαστήρα αποτελεί τον κατεξοχήν τουριστικό προορισμό στην περιοχή τους και ακολουθεί η Ιερά Μονή Κορώνης, η οποία δεν απέχει χιλιομετρικά πολύ από τη λίμνη. Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, η οι επιλογές των ερωτηθέντων ήταν πολλαπλές και τα αποτελέσματα φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί.

**Πίνακας 32: Τουριστικοί Προορισμοί**

| | |
|---|---|
| **ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΟΡΩΝΗΣ** | 39 |
| **ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΛΙΑΝΟΚΟΚΚΑΛΑ** | 1 |
| **ΜΟΥΣΕΙΟ ΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΑΜΠΕΛΟΥ** | 9 |
| **ΛΙΜΝΗ ΠΛΑΣΤΗΡΑ** | 108 |
| **ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ ΜΠΟΥΡΑΛΑ** | 6 |
| **ΚΕΝΤΡΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΛΑΣΤΗΡΑ** | 9 |
| **ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓ ΤΡΙΑΔΑΣ** | 1 |

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η πλειοψηφία των κατοίκων θεωρεί ότι ο τουρισμός στην περιοχή τους οφείλεται στη Λίμνη Πλαστήρα και η άποψη αυτή συμφωνεί με την άποψη που εκφράστηκε στην Ερώτηση υπ' αριθμ. 8 όπου οι κάτοικοι θεωρούν ότι οι τουρίστες επισκέπτονται την περιοχή τους για το ωραίο φυσικό περιβάλλον.

Ερώτηση 10:

Σε συνέχεια της ερώτησης 8 και 9, η ερώτηση υπ' αριθμ. 10 αντλεί πληροφορία σχετικά με τα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής και το βαθμό που αυτά λειτουργούν ως δραστηριότητες προσέλκυσης τουριστών. Όπως και στις δύο προηγούμενες περιπτώσεις, οι επιλογές των ερωτηθέντων ήταν πολλαπλές και τα αποτελέσματα φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί.

**Πίνακας 33: Πολιτιστικές εκδηλώσεις ως τουριστικοί προορισμοί**

| | |
|---|---|
| **ΓΙΟΡΤΗ ΚΡΑΣΙΟΥ ΜΕΣΕΝΙΚΟΛΑ** | 25 |
| **ΠΛΑΣΤΗΡΙΑ** | 5 |
| **ΡΟΓΚΑΤΣΙΑ** | 2 |
| **ΔΙΑΠΛΟΥΣ ΛΙΜΝΗΣ** | 7 |
| **ΚΑΨΙΜΟ ΦΑΝΟΥ** | 3 |

Σύμφωνα με τον πίνακα, η Γιορτή Κρασιού Μεσενικόλα αποτελεί κυρίαρχο πολιτιστικό γεγονός της περιοχής μελέτης, την οποία και επισκέπτονται πολλοί τουρίστες λαμβάνοντας υπόψη ότι η συγκεκριμένη γιορτή λαμβάνει χώρα στα μέσα του Αυγούστου, που αποτελεί χρονική περίοδο όπου η τουριστική δραστηριότητα είναι υψηλή.

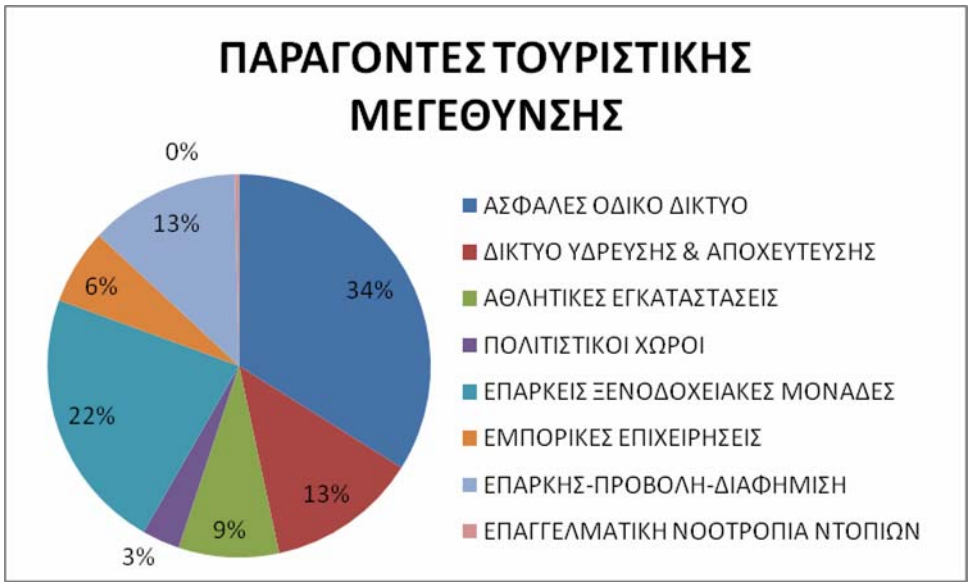
Ερώτηση 11:

Σε όλα τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν, όλοι οι ερωτηθέντες εξέφρασαν την άποψη ότι υπάρχουν προϋποθέσεις για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξης στο Δήμο Πλαστήρα, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι κάτοικοι της περιοχής θεωρούν ότι μπορεί να υπάρξει περαιτέρω τουριστική προσφορά. Παρόλα αυτά στη συγκεκριμένη ερώτηση δεν συλλέγεται πληροφορία σε ποια κατηγορία κατατάσσονται οι παράγοντες (φυσικό περιβάλλον, πολιτιστικό περιβάλλον, δομημένο περιβάλλον, υπηρεσίες-υποδομές) που μεγεθύνουν την τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα. Η πληροφορία αυτή συλλέγεται από την ερώτηση που ακολουθεί.

Ερώτηση 12:

Οι απαντήσεις ήταν πολλαπλής επιλογής, οπότε και τα αποτελέσματα δεν παρατίθενται σε ποσοστιαία αναλογία κατοίκων, αλλά σε ποσοστιαία αναλογία απαντήσεων. Τα αποτελέσματα φαίνονται στο ακόλουθο διάγραμμα:

**Διάγραμμα 11: Παράγοντας τουριστικής μεγέθυνσης**

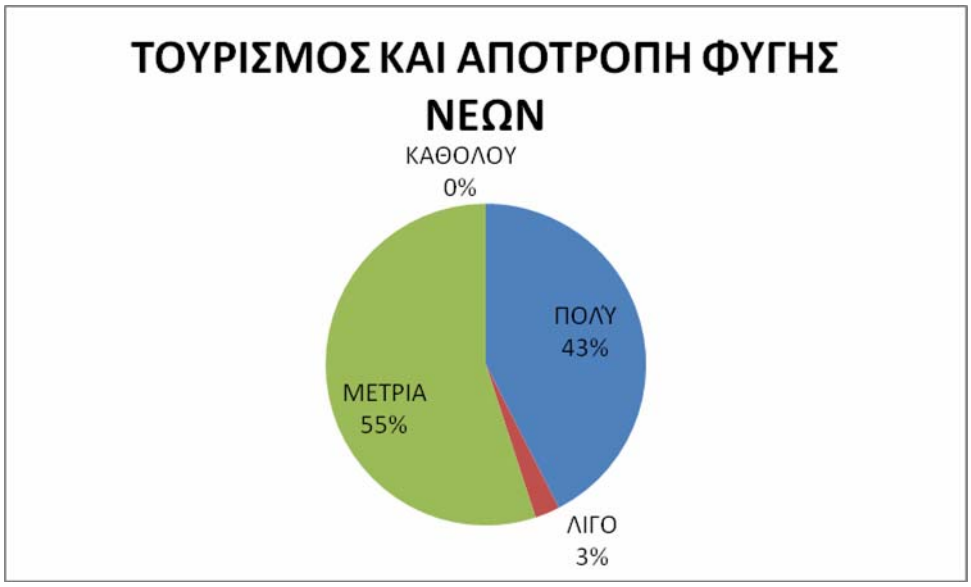



Είναι χαρακτηριστικό ότι η πλειοψηφία των απαντήσεων υποδηλώνει ότι η παρουσία ασφαλούς οδικού δικτύου συμβάλλει στην περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Σημαντικό ποσοστό επίσης καταλαμβάνει η επάρκεια σε καταλύματα- ξενοδοχειακές μονάδες και ακολουθεί το δίκτυο ύδρευσης που μάλιστα έχει το ίδιο ποσοστό με την προβολή-διαφήμιση της περιοχής. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι οι κάτοικοι του Δήμου θεωρούν ότι τελικά οι υποδομές (δίκτυα οδικά και υδρευτικά-αποχετευτικά, καταλύματα κ.α.) αποτελούν το κυρίαρχο παράγοντα που καθορίζει τη μεγέθυνση του τουρισμού στην περιοχή τους.

Ερώτηση 13:

Από την επεξεργασία των απαντήσεων προέκυψε ότι η πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής μελέτης θεωρούν ότι η τουριστική ανάπτυξη συμβάλλει σημαντικά στη συγκράτηση του πληθυσμού των νέων, καθότι το ποσοστό ξεπερνά αθροιστικά το 90% των ερωτηθέντων του δείγματος, όπως εξάλλου φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα.

**Διάγραμμα 12: Τουρισμός και αποτροπή φυγής νέων**




Ερώτηση 14:

Εξίσου σημαντική είναι και η ανταπόκριση δείγματος ως προς το βαθμό που πιστεύει ότι η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου θα συμβάλλει ενεργά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Από την στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψε ότι η ανταπόκριση των ερωτηθέντων στην ερώτηση υπ' αριθμ. 14 είναι ως επί το πλείστον καταφατική, σύμφωνα με το διάγραμμα που ακολουθεί.

**Διάγραμμα 13: Τουρισμός και βελτίωση ποιότητας ζωής**



Με την βοήθεια του προγράμματος statgraphics έγινε πολλαπλή παλινδρόμηση[30] έχοντας ως εξαρτώμενη μεταβλητή την συμβολή του τουρισμού στην ποιότητα ζωής σε σχέση με τις μεταβλητές ηλικία των ερωτηθέντων, επίπεδο εκπαίδευσης, τομέα απασχόλησης και εισόδημα. Όπως παρουσιάζεται και στο παράρτημα υπάρχει σημαντική στατιστική σχέση των μεταβλητών αυτών με την συμβολή του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων στην περιοχή μελέτης, αφού P-Value<a=0,01. Η εξίσωση που προέκυψε είναι η εξής:

Τουρισμός & Βελτίωση Ποιότητας Ζωής = 2,21247 + 0,22836*Τομέας Απασχόλησης +0,00583044*Ηλικία - 0,112068*Ετήσιο Εισόδημα - 0,0928677* Εκπαίδευση.

Μία πρώτη ανάλυση της εξίσωσης αυτής είναι ότι οι πιο σημαντικές μεταβλητές για την ερμηνεία της συμβολής του τουρισμού στην ποιότητα ζωής είναι ο τομέας απασχόλησης και το ετήσιο εισόδημα. Οι κάτοικοι που απασχολούνται στον τριτογενή τομέα θεωρούν ότι ο τουρισμός όντως συμβάλει στην ποιότητα ζωής (θετική σχέση). Από την εξίσωση αυτή προκύπτει ότι ο παράγοντας ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης δεν επηρεάζουν σημαντικά την εξίσωση και θα μπορούσε να απαλειφθούν από την εξίσωση (αφού έχουν P-value μεγαλύτερο από το επίπεδο σημαντικότητας.

Γι' αυτό και κρίθηκε σκόπιμο να γίνει μία νέα παλινδρόμηση με δύο (αντί για τέσσερεις) ανεξάρτητες μεταβλητές, δηλαδή με το τομέα απασχόλησης και το εισόδημα.

Τα αποτελέσματα αυτής της νέας ανάλυσης[31] είναι τα εξής:

Τουρισμός & Ποιότητα Ζωής = 1,76741 + 0,298944*Τομέας Απασχόλησης -

0,0803833*Ετήσιο Εισόδημα

Από την εξίσωση αυτή είναι εμφανές ότι το οικονομικό στοιχείο είναι τελικά αυτό το κριτήριο που οδηγεί τον κάτοικο να συνδέει τη συμβολή του τουρισμού με την βελτίωση της ποιότητας ζωής του.

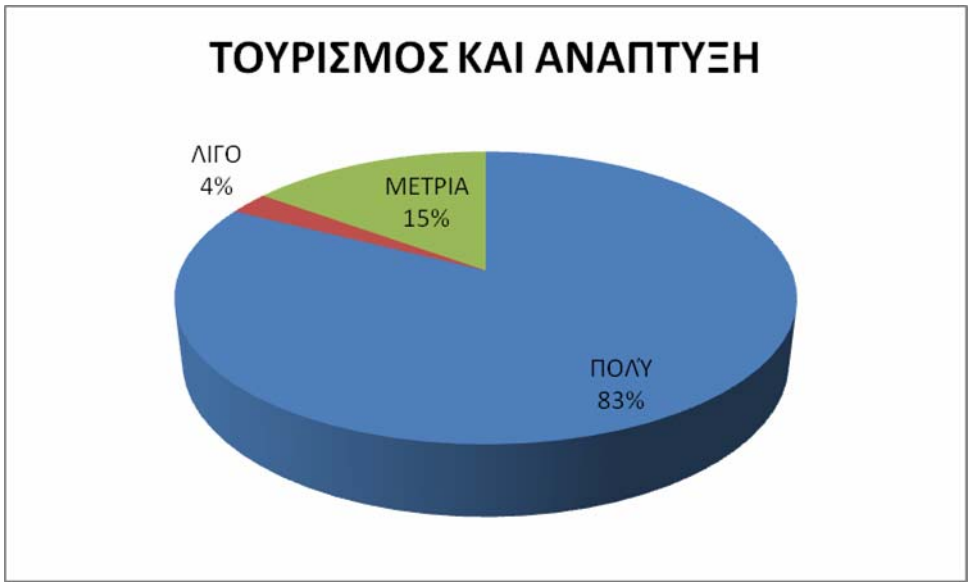
Ερώτηση 15:

Η ερώτηση αυτή είναι γενική καθότι συνοψίζει τη γενική θέση των δημοτών ως προς τη συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη της περιοχής τους. Στο διάγραμμα αποτυπώνεται ότι η συμβολή αυτή είναι σημαντική.

[30] Στο Παράρτημα παρουσιάζεται πολλαπλή παλινδρόμηση για την ερώτηση 14..

[31] Στο Παράρτημα παρουσιάζεται η νέα πολλαπλή παλινδρόμηση για την ερώτηση 14.

**Διάγραμμα 14: Τουρισμός και ανάπτυξη**




Πάντως είναι γεγονός ότι τα αποτελέσματα της εν λόγω ερώτησης συμφωνούν με τα αποτελέσματα της στατιστικής επεξεργασίας των ερωτήσεων υπ' αριθμ 12, 13 και 14 αν τα χειριστούμε αθροιστικά.

Ερώτηση 16 & 17:

Οι εν λόγω ερωτήσεις αποτυπώνουν τη θετική και αρνητική άποψη που έχει ο μέσος δημότης για την περιοχή του. Τα αποτελέσματα συγκεντρωτικά είναι στα ακόλουθα διαγράμματα.

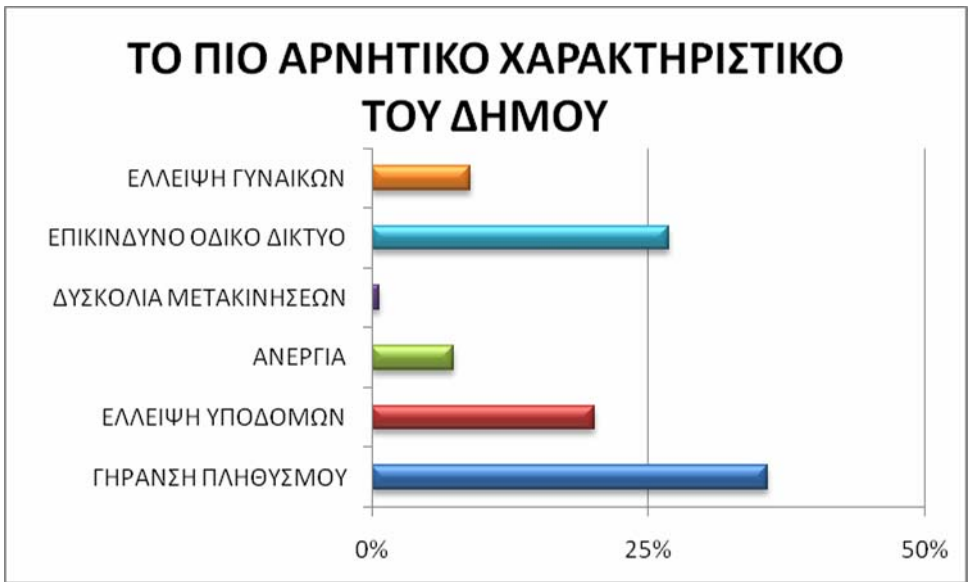
**Διάγραμμα 15: Θετικό χαρακτηριστικό του Δ.Πλαστήρα**



Όπου φαίνεται ότι η Λίμνη Πλαστήρα αποτελεί το πιο θετικό χαρακτηριστικό του Δήμου. Επισημαίνεται ότι σε προηγούμενο ερώτημα η λίμνη έχει χαρακτηριστεί ως ο σημαντικότερος τουριστικός προορισμός.

Αντίθετα, στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται ότι το πιο αρνητικό χαρακτηριστικό το Δήμο Πλαστήρα είναι η γήρανση του πληθυσμού και η φυγή των νέων. Επισημαίνεται ότι σε προηγούμενο ερώτημα το δείγμα αποκρίθηκε ότι ο τουρισμός συμβάλει σημαντικά στην αποτροπή της φυγής των νέων. Δηλαδή η τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή μπορεί να λειτουργήσει έμμεσα ως μέτρο συγκράτησης του πληθυσμού.

**Διάγραμμα 16: Αρνητικό χαρακτηριστικό Δ.Πλαστήρα**




Διαφαίνεται επομένως ότι τα παραγόμενα αποτελέσματα από την ανάλυση των απαντήσεων του δείγματος υποδηλώνουν τη θετική διάθεση των κατοίκων της περιοχής μελέτης στο φαινόμενου του τουρισμού, καθώς έχει γίνει αντιληπτό ότι ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της περιοχής και μπορεί επίσης να περιορίσει την παρουσία και δράση κάποιων αρνητικών στοιχείων και παραγόντων που υποβαθμίζουν το επίπεδο ζωής των κατοίκων. Επίσης, γίνεται αντιληπτό ότι οι κάτοικοι θεωρούν ότι υπάρχουν περαιτέρω περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης, γεγονός που υποδηλώνει ότι είναι δεκτικοί στην δημιουργία και χρήση υποδομών ή υπηρεσιών που μπορούν να ενισχύσουν την τουριστική επισκεψιμότητα στην περιοχή τους.

## 9.2 Ερωτηματολόγιο Επιχειρήσεων

Πρόκειται για ένα ερωτηματολόγιο 34 συνολικά ερωτήσεων, προκειμένου να υπάρξει μια ενδεικτική αποτίμηση της κατάστασης. Ερωτήθηκαν 25 επιχειρηματίες, που

δραστηριοποιούνται στον τουριστικό κλάδο. Το δείγμα αυτό αποτελεί 35% περίπου των επιχειρήσεων που λειτουργούν στον Δήμο Πλαστήρα και οι δραστηριότητες τους έχουν σχέση με τον τουρισμό[32]. Σκοπός του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου είναι να αναδειχθούν οι τάσεις και ποικίλα συμπεράσματα για τα αποτελέσματα του τουρισμού, την δυναμική του, τις δυσκολίες και τις προοπτικές που εμφανίζει ο τουριστικός κλάδος στην περιοχή. Εξάλλου στις οικονομίες της αγοράς, η ανάδυση της τοπικής επιχειρηματικότητας είναι απαραίτητη συνθήκη για να αρχίσει ή να συνεχιστεί ένας καινούριος τρόπος αυτόνομης (ενδογενούς) ανάπτυξης. (Barquero,, 1991).

Έτσι, τέθηκαν οι εξής ερωτήσεις:

1) Σε ποιο βαθμό επηρεάζει, κατά την γνώμη σας, την οικονομική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα: ο τουρισμός, η γεωργία-κτηνοτροφία, οι βιομηχανίες παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων και το φυσικό περιβάλλον της περιοχής. [Σκοπός της ερώτησης είναι να φανεί ποιοι και σε ποιο βαθμό από τους τομείς δραστηριότητας του δήμου, επιτυγχάνουν την οικονομική ανάπτυξη του δήμου].
2) Που οφείλεται κατά την γνώμη σας η τουριστική ζήτηση στο Δήμο Πλαστήρα; [Η συγκεκριμένη ερώτηση τέθηκε, προκειμένου να αποδειχθεί ότι η τουριστική ζήτηση εξαρτάται, από παράγοντες όπως το φυσικό περιβάλλον, η αρχιτεκτονική κληρονομιά, η παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων, τα διάφορα πολιτιστικά δρώμενα, η υπάρχουσα ξενοδοχειακή υποδομή και η εγγύτητα της περιοχής με το αστικό κέντρο της Καρδίτσας.]
3) Πως έχει επιδράσει ο Τουρισμός σε ορισμένους τομείς (επιχειρηματικότητα, εμπόριο, γαιοπρόσοδος, πληθυσμός κ.α.) [Από την ανάλυση των απαντήσεων σε αυτή την ερώτηση, όπως αυτή είναι δομημένη, δηλαδή ανά βαθμό επίδρασης, καθίσταται δυνατή η ποσοτικοποίηση της ποιοτικής πληροφορίας σχετικά με την συμβολή του τουρισμού σε οικονομικοκοινωνικούς τομείς. ]
4) Πώς έχει επιδράσει ο τουρισμός στην τοπική οικονομία
5) Πώς έχει επηρεάσει ο τουρισμός τα κοινωνικά θέματα
6) Πώς έχει επιδράσει ο τουρισμός στη βελτίωση των υποδομών
7) Πώς έχει επιδράσει ο τουρισμός στα πολιτιστικά θέματα
8) Πώς έχει επιδράσει ο τουρισμός σε θέματα περιβάλλοντος [Οι ερωτήσεις 4, 5, 6, 7 & 8 προσδίδουν περαιτέρω πληροφορία σε σχέση με την ερώτηση 3 που είναι πιο

[32] Στο παράρτημα της εργασίας παρουσιάζεται πίνακας με το σύνολο των επιχειρήσεων που συνδέονται με τον τουρισμό στο Δήμο Πλαστήρα

γενική, και επικεντρώνονται περισσότερο σε κάθε τομέα ξεχωριστά (οικονομία-κοινωνία-υποδομές-πολιτισμός-περιβάλλον]

9) Ποια είναι η συμβολή της Τοπικής αυτοδιοίκησης/ Τοπικών φορέων, για την ανάπτυξη του τουρισμού [Αυτή η ερώτηση τέθηκε για να εκτιμηθεί ο βαθμός επίδρασης της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης στον τουρισμό.]

10) Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής στηρίζεται στον εναλλακτικό τουρισμό. Ποιες μορφές εναλλακτικού τουρισμού πιστεύετε ότι μπορούν να αναπτυχθούν με επιτυχία στο Δήμο Πλαστήρα [Η συγκεκριμένη ερώτηση θέτει στους επιχειρηματίες τον προβληματισμό σχετικά με το ποια κατεύθυνση θα πρέπει να έχει ο εναλλακτικός τουρισμός, προκειμένου η περιοχή να αποκομίσει τα περισσότερα οφέλη]

11) Πιστεύετε ότι στην περιοχή είναι προτιμότερο να δημιουργηθούν μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα ή μικρά παραδοσιακά τουριστικά οικήματα [Η εν λόγω ερώτηση επικεντρώνεται περισσότερο στο προβληματισμό σχετικά με το αν είναι προτιμότερες οι μεγάλες ή οι μικρές τουριστικές επενδύσεις.]

12) Πιστεύετε ότι η παροχή τουριστικών υπηρεσιών από ξένους επενδυτές (μη ντόπιους) θα ωφελούσε την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής ή θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα [Η ερώτηση αυτή, όπως η προηγούμενη, εξειδικεύεται περισσότερο και αποτυπώνει των άποψη των ντόπιων επιχειρηματικών σχετικά με την είσοδο και συμμετοχή στην αγορά ξένων επιχειρηματιών]

13) Ποιο πιστεύετε ότι είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα [Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι επιχειρηματίες της περιοχής καλούνται να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τους παράγοντες εκείνους που εμποδίζουν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης.]

14) Σε ποιο δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Πλαστήρα είναι εγκατεστημένη η επιχείρησή σας [Η ερώτηση αυτή, όπως και οι επόμενες που ακολουθούν αναφέρεται στη συλλογή στοιχείων της επιχείρησης του ερωτώμενου.]

15) Ποιο είναι το έτος ιδρύσεως της επιχείρησης σας [Συλλέγεται πληροφορία σχετικά με το χρόνο λειτουργίας της επιχείρησης προκειμένου έμμεσα να αντληθεί πληροφορία αν η επιχείρηση είναι παλιά ή νέα]

16) Ποιο είναι η νομική μορφή της επιχείρησης σας [Από την ερώτηση αυτή προσδιορίζεται η νομική υπόσταση της επιχείρησης – ανώνυμη εταιρεία, ομόρρυθμη, ατομική κα. Επισημαίνεται ότι οι επιχειρήσεις στις οποίες στάλθηκε το

ερωτηματολόγιο είναι αυτές που σχετίζονται άμεσα με τον τουριστικό τομέα. Οι λοιπές επιχειρήσεις στην περιοχή μελέτης εξαιρέθηκαν από την εν λόγω δημοσκόπηση.]

17) Πού κατατάσσεται η επιχείρησή σας; [Στην εν λόγω ερώτηση προσδιορίζεται ο τομέας (εστίαση, καταλύματα, αναψυχή) όπου δραστηριοποιείται η τουριστική επιχείρηση.]

18) Η έδρα της Επιχείρησή σας ταυτίζεται με τον τόπο κατοικίας σας [Η ερώτηση αυτή είναι πολύ ενδιαφέρουσα διότι αντλείται πληροφορία για το αν ο επιχειρηματίας διαμένει στον τόπο όπου έχει την έδρα της επιχείρησής του.]

19) Η επιχείρησή σας λειτουργεί όλο το χρόνο ή εποχικά [Συλλέγεται πληροφορία σχετικά με την περίοδο λειτουργίας της επιχείρησης, προκειμένου να προσδιοριστεί αν η επιχείρηση λειτουργεί μόνο εποχικά η όχι.]

20) Εκτιμήστε πόσους περίπου επισκέπτες δέχεται κάθε τουριστική σεζόν η επιχείρηση σας [Από τη συγκεκριμένη ερώτηση προσδιορίζεται η αριθμός των τουριστών που επισκέπτονται την εν λόγω επιχείρηση.]

21) Πόσα άτομα απασχολεί η επιχείρηση σας [Η ερώτηση αυτή τέθηκε προκειμένου να προσδιοριστεί εάν οι επιχειρήσεις της περιοχής απασχολούν και άλλους υπαλλήλους, πέραν του ιδιοκτήτη.]

22) Τα άτομα που απασχολεί η επιχείρησή σας προέρχονται από το οικογενειακό περιβάλλον ή από μέλη εκτός οικογενείας

23) Τα άτομα που εργάζονται στην επιχείρησή σας, προέρχονται από το τόπο λειτουργίας της εγκατάστασης, από άλλες περιοχές της Ελλάδος και από άλλες χώρες. [Οι ερωτήσεις 22 και 23 φανερώνουν αν ο τουρισμός ενισχύει την απασχόληση στην περιοχή, εξαλείφοντας κατά κάποιο τρόπο την ανεργία των ντόπιων. Επίσης, επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την εντοπιότητα των απασχολούμενων υπαλλήλων στον τουριστικό κλάδο.]

24) Στο παρελθόν είχατε επαγγελματική εμπειρία στον τουριστικό κλάδο.[ Η παραπάνω ερώτηση έγινε για να φανεί η εμπειρία των τουριστικών επιχειρηματιών στην περιοχή και για να αποδείξει ότι ο τουριστικός κλάδος προσελκύει συνεχώς νέους επιχειρηματίες].

25) Πόση είναι η δυναμικότητα σε κλίνες για την εξυπηρέτηση των τουριστών στην περιοχή

26) Ποια είναι η μέση διάρκεια διανυκτέρευσης στην περιοχή. [Οι ερωτήσεις 25 και 26 απευθύνονται μόνο σε τουριστικά καταλύματα και σκοπό έχουν να απεικονίσουν την δυνατότητα των καταλυμάτων να φιλοξενήσουν ένα ικανό αριθμό τουριστών και παράλληλα το σύνηθες διάστημα που μετέχουν σε αυτή την διαδικασία.]

27) Οι τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή σε ποια ηλικία κατατάσσονται κατά πλειοψηφία. [Η εν λόγω ερώτηση αποδεικνύει την ηλικιακή δομή των τουριστών που αποφασίζουν να προσέλθουν στην περιοχή του δήμου Πλαστήρα].

28) Ποιοι θεωρείτε είναι οι κυριότεροι λόγοι (επαφή με το περιβάλλον, ξεκούραση, παραλίμνιες δραστηριότητες, διαφημιστικοί λόγοι, τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής και το τοπικό φαγητό) για τους οποίους οι τουρίστες επισκέπτονται την περιοχή του Δήμου Πλαστήρα. [Μέσω της ερώτησης αυτής παρουσιάζονται οι κύριες αιτίες για τις οποίες η περιοχή του δήμου Πλαστήρα προσελκύει τουριστικό κοινό].

29) Ποιοι είναι οι προμηθευτές της επιχείρησης σας, για την κάλυψη των αναγκών των τουριστών; [Η ερώτηση αυτή έγινε προκειμένου να φανεί σε ποιες αγορές στρέφονται οι συγκεκριμένοι επιχειρηματίες, ώστε να μπορέσουν να εξυπηρετήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το τουριστικό ρεύμα που υποδέχονται στην περιοχή τους.]

30) Υπάρχει συνεργασία με συνεταιρισμούς, συνδέσμους αγροτουρισμού, με τις ίδιες τις επιχειρήσεις, με την τοπική αυτοδιοίκηση στα θέματα του τουρισμού. [Με σκοπό να επιτυγχάνεται η αρτιότερη φιλοξενία των τουριστών στην περιοχή του Δήμου Πλαστήρα].

31) Για την ανάπτυξη της επιχείρησής σας ποιες από τις παρακάτω πηγές χρηματοδότησης χρησιμοποιήσατε. [Η ερώτηση αυτή πραγματοποιήθηκε, προκειμένου να αποτυπωθεί η προσπάθεια ανεύρεσης κεφαλαίων από τους ερωτηθέντων για την ενεργοποίηση των επιχειρηματικών τους πρωτοβουλιών.]

32) Συμμετέχετε σε κάποιο πρόγραμμα χρηματοδότησης της επιχείρησης σας από Εθνικό φορέα ή από την Ευρωπαϊκή Ένωση; [Η ερώτηση αυτή στοχεύει στο να αντιληφθεί κάποιος την συμμετοχή των ντόπιων επιχειρηματιών του τουριστικού κλάδου στην υιοθέτηση και εφαρμογή των ενισχύσεων που παρέχει το κράτος και η Ευρωπαϊκή Ένωση για την ανέλιξη της επιχειρηματικότητας και την ενδυνάμωση των ορεινών μειονεκτικών περιοχών.]

33) Είστε γενικά ευχαριστημένος από την πορεία της επιχείρησής σας μέχρι σήμερα; [Μέσω της ερώτησης αυτής προκύπτουν συμπεράσματα για το όραμα και την

αισιόδοξη τάση και πίστη των επιχειρηματιών στο Δήμο Πλαστήρα για τις επενδύσεις τους.]

34) Σκοπεύετε να επεκτείνετε την επιχείρηση σας; [Σε αυτή την ερώτηση ο στόχος είναι η εξεύρεση των μελλοντικών προθέσεων των επιχειρηματιών, ώστε να αποτυπωθεί η ελπίδα και οι προοπτικές για περεταίρω τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή.]

Διευκρινίζεται ότι ο αριθμός των ερωτήσεων ήταν αρκετά μεγάλος με αποτέλεσμα να υπάρχει αρνητική διάθεση των περισσότερων επιχειρηματιών στο να σπαταλήσουν χρόνο για την συμπλήρωση του εν λόγο ερωτηματολογίου. Για τον λόγο αυτό επιλεχθήκαν δειγματοληπτικά 25 επιχειρηματίες (το 35% επί του συνόλου) του τουριστικού κλάδου, που αποτελεί ικανοποιητικό στατιστικό δείγμα, οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να απαντήσουν σχεδόν σε όλες τις ερωτήσεις που τους έγιναν. Επίσης, οι ερωτήσεις, όπως θέτονταν είχαν τυχαία σειρά κατάταξης προκειμένου κάθε ερώτημα να απαντάται ξεχωριστά και να αποφευχθούν τυχόν συνειρμικοί συσχετισμοί με προηγούμενες ερωτήσεις - απαντήσεις. Έτσι, αποτυπώνεται μια περισσότερο ειλικρινής και επομένως μια πραγματική εικόνα από τον κάθε ερωτηθέντα.

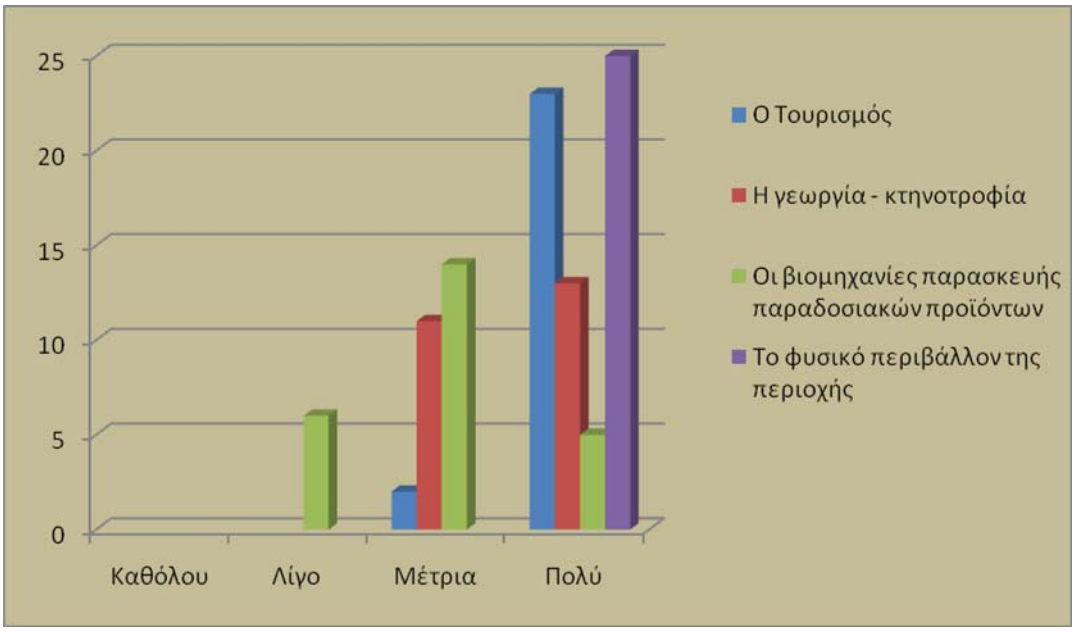
Σκοπός της συγκεκριμένης δημοσκόπησης ήταν η αποτίμηση των απόψεων των επιχειρηματιών, που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό τομέα, σχετικά με την πορεία ανάπτυξης του τουρισμού στο δήμο τους, την κατάθεση των προβληματισμών τους, καθώς και τις συζητήσεις για τις προϋποθέσεις εφαρμογής μια ενδογενούς βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στον τόπο τους.

Τα αποτελέσματα από το ερωτηματολόγιο των επιχειρήσεων παρουσιάζονται αναλυτικά παρακάτω:

<u>Ερώτηση 1:</u>

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως ερωτήθηκαν 25 επιχειρηματίες. Από τα παρακάτω διάγραμμα φαίνεται ότι όλοι επιχειρηματίες θεωρούν ότι το πλούσιο φυσικό περιβάλλον της περιοχής σε συνδυασμό με τον τουρισμό αποτελούν τους κυριότερους παράγοντες για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης. Έπειτα ακολουθεί σε σημασία ο κλάδος της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, ενώ λιγότερη σημαντική θεωρούν την παρασκευή παραδοσιακών προϊόντων. Το γεγονός ότι δεν επιλέγεται ο πρωτογενής τομέας ως η κύρια αιτία για την οικονομική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα, οφείλεται ενδεχομένως στο δείγμα, το οποίο αποτελείται από επιχειρηματίες του τουριστικού τομέα.

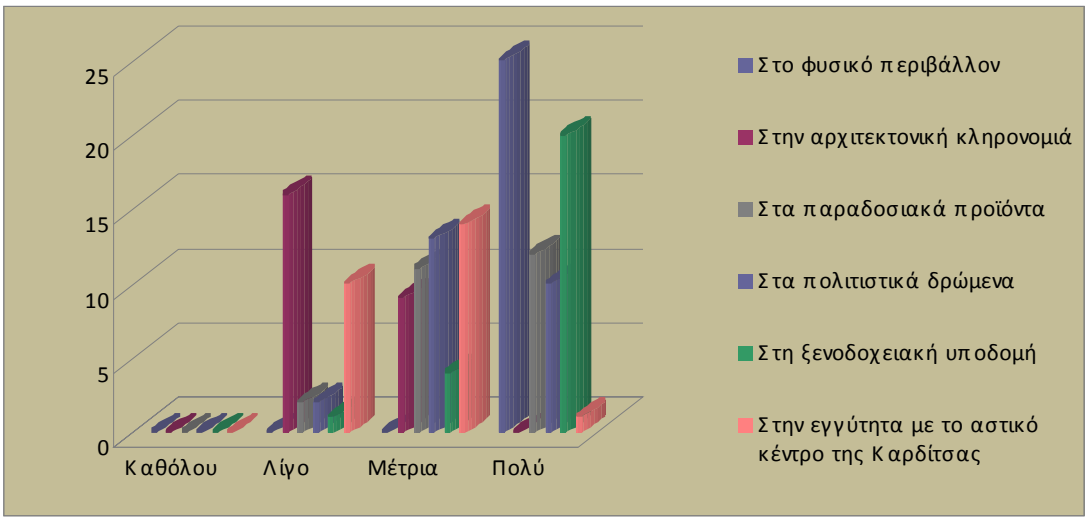
**Διάγραμμα 17: Παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης**




Ερώτηση 2:

Σύμφωνα με την άποψη των ερωτηθέντων οι κύριες αιτίες για την τουριστική ζήτηση στην περιοχή είναι το φυσικό περιβάλλον, και η ξενοδοχειακή υποδομή, ενώ στην συνέχεια έπονται τα διάφορα πολιτιστικά δρώμενα, που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή και τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα. Αντίθετα οι ερωτούμενοι θέτουν σε δευτερεύουσα σημασία την αρχιτεκτονική κληρονομιά των οικείων της περιοχής και την εγγύτητα της περιοχής με το αστικό κέντρο της Καρδίτσας. Η παραπάνω ανάλυση απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα

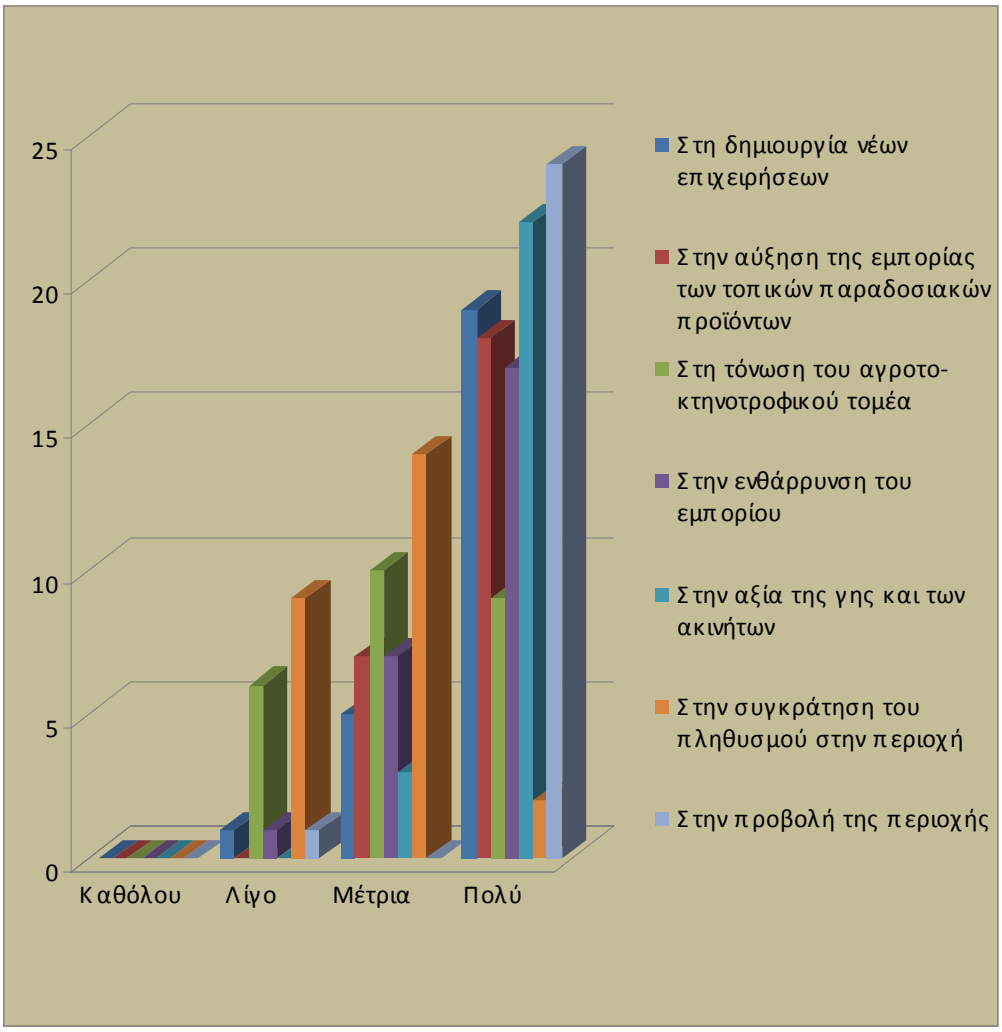
**Διάγραμμα 18: Παράγοντες τουριστικής ζήτησης**



Ερώτηση 3:

Οι περισσότεροι επιχειρηματίες στην περιοχή πιστεύουν ότι ο τουρισμός έχει επιφέρει πολύ μεγάλη προβολή και διαφήμιση, ενώ παράλληλα έχει οδηγήσει σε άνοδο της αξίας της γης και έχει συνεισφέρει στην αύξηση της επιχειρηματικότητας με την δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Επίσης, ο τουρισμός ενισχύει το εμπόριο και την πρωτογενή παραγωγή, σε μικρότερο όμως βαθμό. Δυστυχώς μέχρι και σήμερα ο τουρισμός δεν έχει οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του πληθυσμού, παρ' όλα αυτά γίνονται προσπάθειες προς αυτή της κατεύθυνση. Στο πιο κάτω διάγραμμα συνοψίζονται τα συμπεράσματα που αναλύθηκαν προηγουμένως.

**Διάγραμμα 19: Συμβολή τουρισμού**

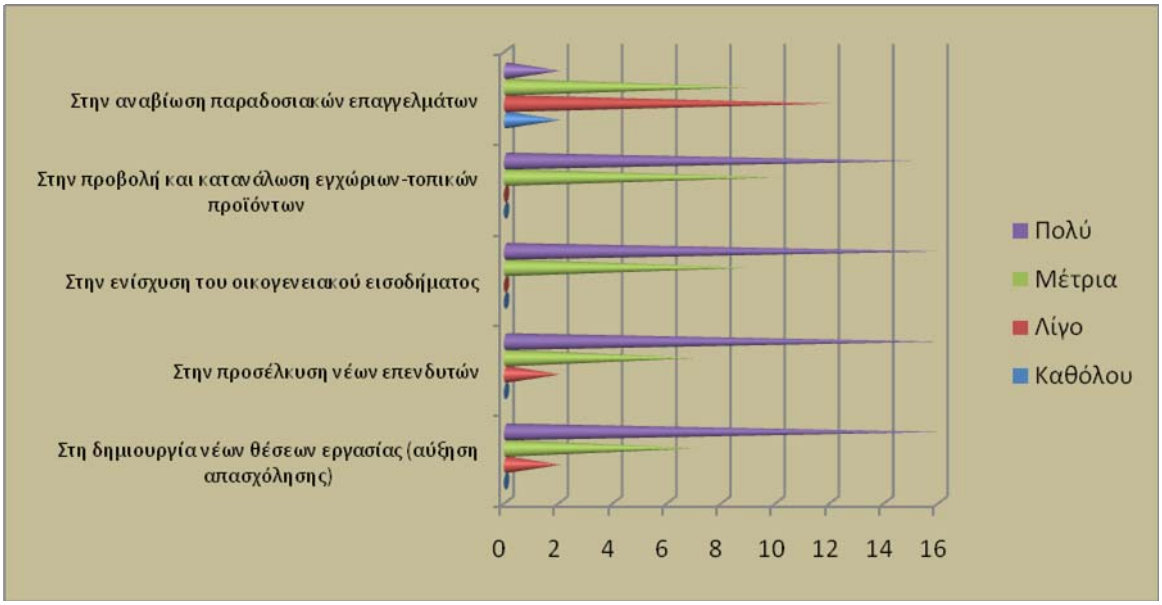



Ερώτηση 4,5,6,7 & 8 :

Οι εν λόγω ερωτήσεις αποτυπώνουν την επίδραση του τουρισμού στην τοπική οικονομία, στην κοινωνική ζωή, στην βελτίωση των υποδομών, στον πολιτισμό και στα περιβαλλοντικά ζητήματα, μέσα από διάφορες δράσεις. Συγκεκριμένα, ο τουριστικός τομέας έχει προσδώσει μία οντότητα στην τοπική οικονομία, ενισχύοντας σε πολύ μεγάλο βαθμό τα

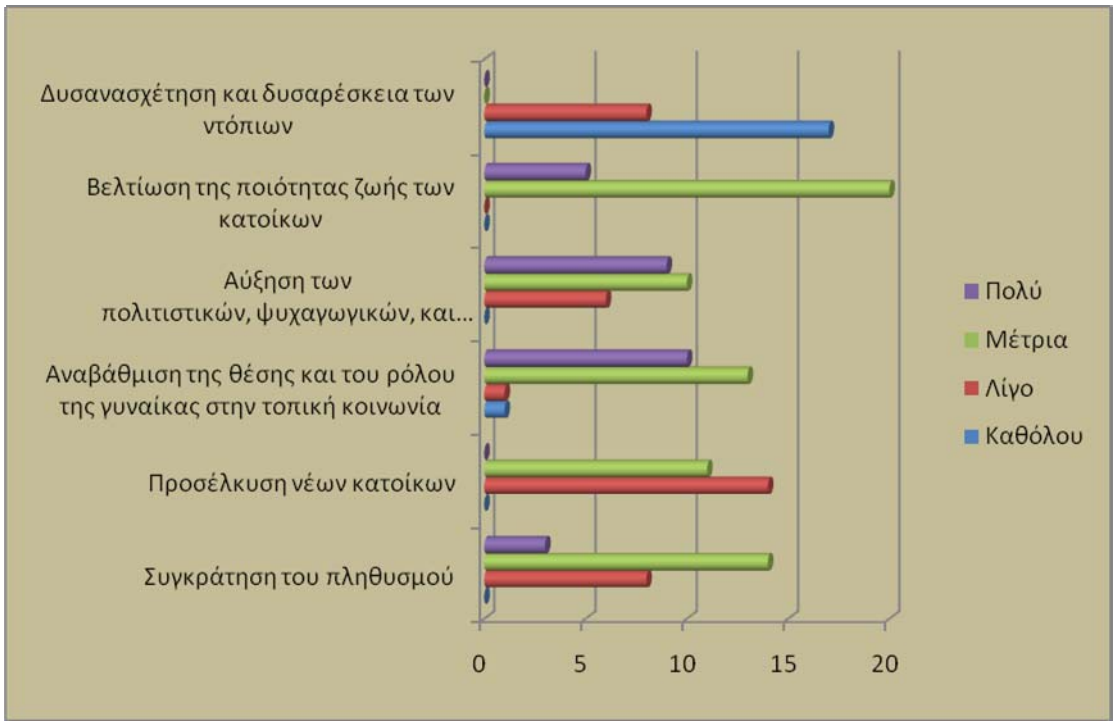
οικογενειακά εισοδήματα των ντόπιων, δημιουργώντας νέες θέσεις απασχόλησης, προσελκύοντας νέους επενδυτές στην περιοχή, αλλά προβάλλοντας τα εγχώρια τοπικά προϊόντα. Αντίθετα σε μικρότερο βαθμό έχει επηρεάσει στην αναβίωση παραδοσιακών επαγγελμάτων, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα

**Διάγραμμα 20: Επίδραση τουρισμού στην οικονομία**



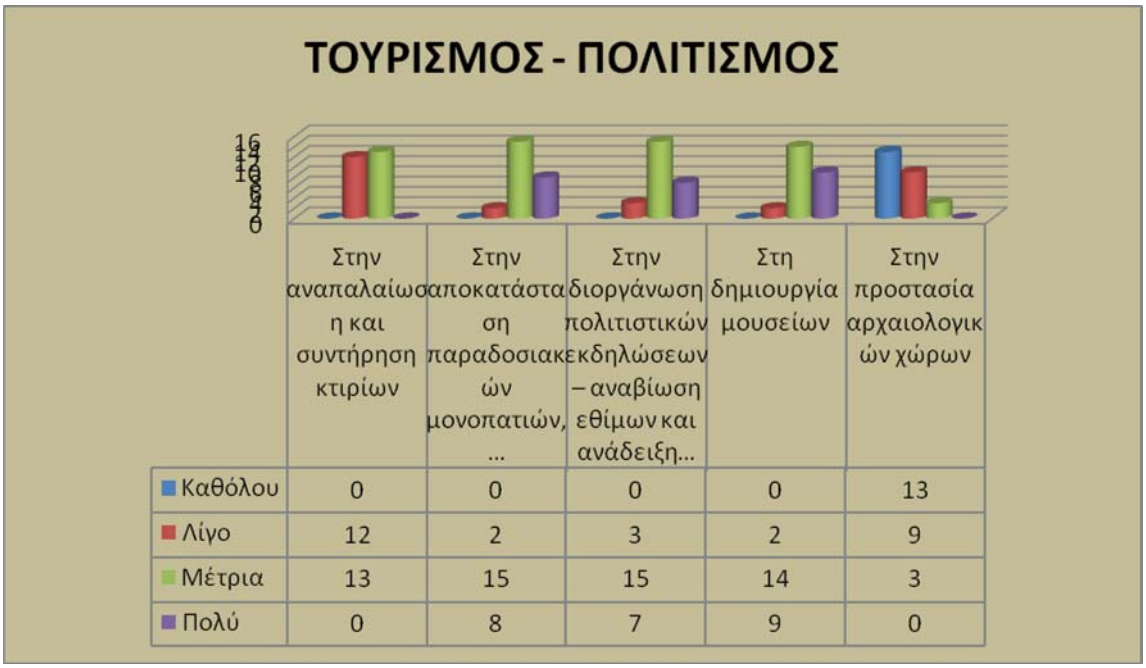

Στα κοινωνικά ζητήματα, όπως αναλύονται και στο πιο κάτω διάγραμμα, ο τουρισμός συνεισφέρει στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων και έχει αναβαθμίσει το ρόλο της γυναίκας, αφού πολλές είναι οι ιδιοκτήτριες των τουριστικών επιχειρήσεων. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι η ανάπτυξη του τουρισμού δεν έχει αποδώσει όσο θα ήθελε η τοπική κοινωνία σε ζητήματα συγκράτησης του πληθυσμού και προσέλκυσης νέων κατοίκων, ενώ και οι αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες θα μπορούσαν να είναι περισσότερες. Θετικό χαρακτηρίζεται το γεγονός ότι οι ντόπιοι είναι έτοιμοι να αποδεχτούν την τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή τους μακριά από οπισθοδρομικές αντιλήψεις.

**Διάγραμμα 21: Επίδραση τουρισμού στην κοινωνία**




Η σύνδεση τουρισμού και πολιτισμού είναι πολύ σημαντική στην περιοχή του Δήμου Πλαστήρα. Η αύξηση του τουρσιμού στην περιοχή έχει οδηγήσει στην ανάγκη για την δημιουργία μουσείων στο δήμο (το μουσείο Ν. Πλαστήρα στο Μορφοβούνι και το μουσείο Οινου και Αμπέλου στο Μεσενικόλα, τα οποία υποδέχονται αρκετούς τουρίστες.) Αρκετές ενέργεες γίνονται και σε θέματα αποκατάστασης παραδοσιακών μονοπατιών και νερομύλων, όπως και σε ζητήματα αναβίωσης εθίμων και διοργανώσεων διάφορων πολιτιστικών εκδηλώσεων. Όμως, μεχρι και σήμερα, η επίδραση του τουρισμού στην συντήρηση κτιρίων και την προστασία αρχαιολογικών χώρων είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Τα παραπάνω συμπεράσματα απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

**Διάγραμμα 22: Επίδραση τουρισμού στον πολιτισμό**




Σε σχέση με το περιβάλλον, η τουριστική ανάπτυξη έχει ωφελήσει την τοπική κοινωνία αφού έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες από την τοπική αυτοδιοίκηση για την αποκομιδή των απορριμμάτων, όπως και για την υποστήριξη ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων. Βέβαια η τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί και πιέσεις προς το περιβάλλον, οι οποίες αποτυπώνονται με κάποια προβλήματα όπως η αυξημένη ζήτηση για νερό, ιδίως κατά την θερινή περίοδο, η άναρχη δόμηση και η ανεπάρκεια χώρων στάθμευσης μέσα στα δημοτικά διαμερίσματα. Σε γενικές γραμμές ο τουρισμός δεν έχει υπερβεί την φέρουσα τουριστική χωρητικότητα με αποτέλεσμα το περιβάλλον να διατηρείται σχεδόν ανέπαφο από την ανάπτυξη των τουριστικών δράσεων στην υπό εξέταση περιοχή. Οι παραπάνω αναλύσεις αποτυπώνονται από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών που έλαβαν μέρος στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο και τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο πιο κάτω διάγραμμα.

**Διάγραμμα 23: Επίδραση τουρισμού στο περιβάλλον**




Ερώτηση 9

Οι απαντήσεις που δοθήκαν στην συγκεκριμένη ερώτηση αποδεικνύουν ότι η τοπική αυτοδιοίκηση αρκετά ευαισθητοποιημένη στα θέματα τουρισμού και προβαίνει σε αρκετές ενέργειες για την προώθηση και αναβάθμιση του τουρισμού στην περιοχή. Έτσι, η τοπική αυτοδιοίκηση προβάλλει την περιοχή μέσω του διαδικτύου και διαφόρων εκδηλώσεων που πραγματοποιεί κατά καιρούς, ενθαρρύνει τους επιχειρηματίες για την ανάπτυξη δράσεων εναλλακτικού τουρισμού.

**Διάγραμμα 24: Αυτοδιοίκηση και τουρισμός**

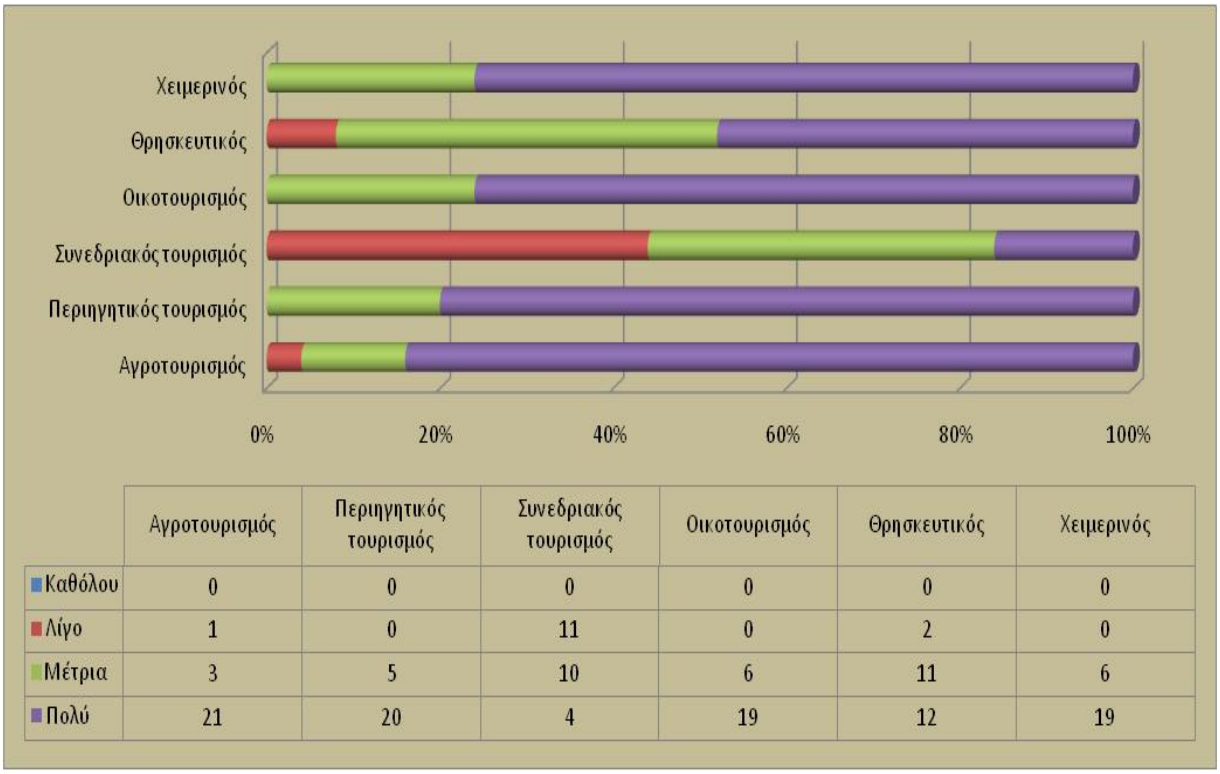



| | Με επενδύσεις/ χρηματοδοτήσεις | Επαγγελματική επιμόρφωση των επιχειρήσεων | Διοργάνωση πολιτιστικών δρώμενων | Παροχή κινήτρων, για την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας | Τουριστική διαφήμιση της περιοχής στην Ελλάδα και το Εξωτερικό | Ενθάρρυνση/ Ενημέρωση για τις εναλλακτικές μορφές Τουρισμού |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Καθόλου | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Λίγο | 0 | 1 | 1 | 2 | 2 | 1 |
| Μέτρια | 9 | 13 | 13 | 12 | 5 | 8 |
| Πολύ | 16 | 11 | 11 | 11 | 18 | 16 |

Ερώτηση 10

Η συγκεκριμένη ερώτηση θέτει τους επιχειρηματίες τον προβληματισμό σχετικά με το ποια κατεύθυνση θα πρέπει να έχει ο εναλλακτικός τουρισμός, προκειμένου η περιοχή να αποκομίσει τα περισσότερα οφέλη, υιοθετώντας την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προέκυψε ότι οι περισσότεροι από τους επιχειρηματίες θεωρούν ότι η περιοχή ενδείκνυται για την ανάπτυξη τόσο του αγροτουρισμού και του οικοτουρισμού, όσο και του χειμερινού και περιηγητικού τουρισμό, σε πολύ μεγάλο βαθμό. Αντίθετα μικρότερη ανταπόκριση βρίσκει η περίπτωση του συνεδριακού τουρισμού, γεγονός που αποδεικνύει ότι χρειάζονται να γίνουν αρκετές εφαρμογές σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, προκειμένου να ενισχυθεί και ο συγκεκριμένος τύπος τουρισμού. Τα αποτέλεσμα των απαντήσεων στην ερώτηση αυτή απεικονίζονται στο πιο κάτω διάγραμμα.

**Διάγραμμα 25: Κατεύθυνση εναλλακτικού τουρισμού**

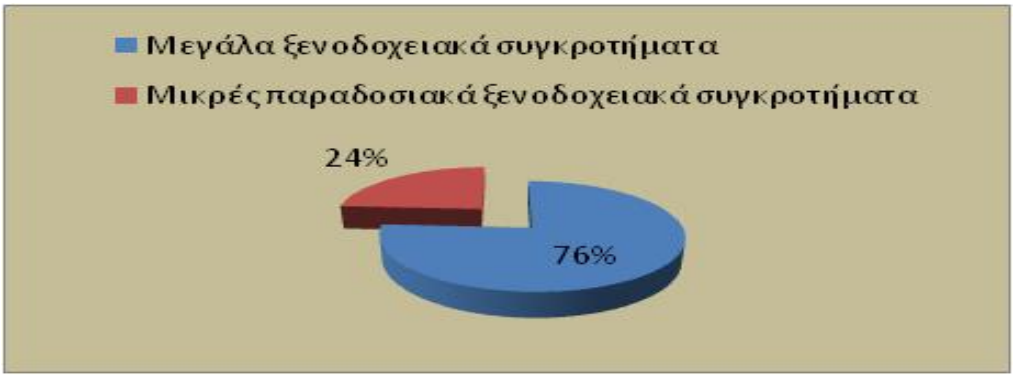



| | Αγροτουρισμός | Περιηγητικός τουρισμός | Συνεδριακός τουρισμός | Οικοτουρισμός | Θρησκευτικός | Χειμερινός |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Καθόλου | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Λίγο | 1 | 0 | 11 | 0 | 2 | 0 |
| Μέτρια | 3 | 5 | 10 | 6 | 11 | 6 |
| Πολύ | 21 | 20 | 4 | 19 | 12 | 19 |

Ερώτηση 11

Οι απαντήσεις στην ερώτηση αυτή, όπως παρουσιάζεται και στο παρακάτω διάγραμμα, δείχνουν ότι το 76% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι στην περιοχή του δήμου Πλαστήρα χρειάζεται να δημιουργηθούν μεγάλες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις και μόνο το 24% θεωρεί ότι πρέπει να υπάρχουν μικρά παραδοσιακά ξενοδοχεία. Η διαφορά αυτή οφείλεται πιθανόν στο ότι η περιοχή δεν έχει επηρεαστεί από φαινόμενα μαζικού τουρισμού και αντέχει τη δημιουργία αρκετών ακόμα καταλυμάτων, ακόμα και μεγάλου μεγέθους. Επίσης, από τις συζητήσεις φάνηκε η άποψη ότι όσοι περισσότερες υποδομές υπάρχουν, τόσοι περισσότεροι θα είναι οι τουρίστες και επομένως όλοι θα μπορέσουν να καρπωθούν κάποιο μερίδιο τους από την τουριστική αγορά.

**Διάγραμμα 26: Απαίτηση σε καταλύμματα**



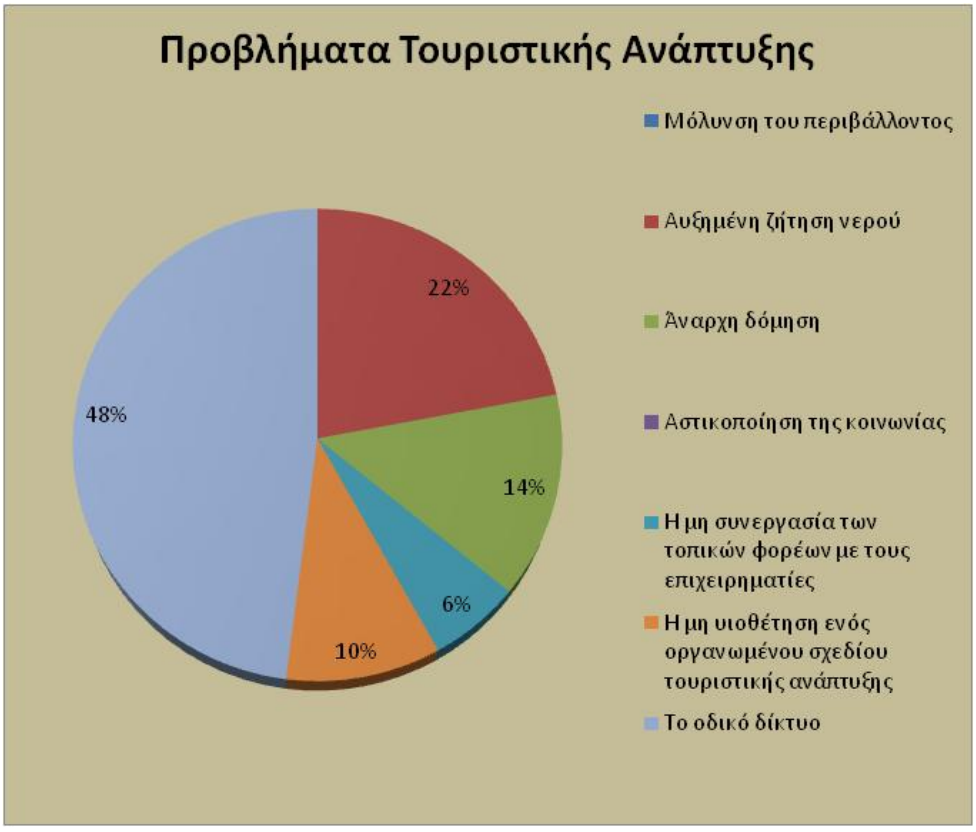
Ερώτηση 12

Στην ερώτηση αυτή φάνηκε καθαρά και με απόλυτη πλειοψηφία ότι οι επιχειρηματίες του τουριστικού κλάδου είναι θετικοί στην παρουσία και ξένων επενδυτών στην περιοχή, ενισχύοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα της περιοχής, με αποτέλεσμα να προσφέρονται ποιοτικές τουριστικές υπηρεσίες στους επισκέπτες.

Ερώτηση 13

Από τις απαντήσεις που έδωσαν οι επιχειρηματίες διαφαίνεται ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο τουριστικός κλάδος στο Δήμο Πλαστήρα είναι το οδικό δίκτυο (κατά 48%), ενώ έπεται το ζήτημα της αυξημένης ζήτησης νερού (22%), κυρίως το καλοκαίρι. Έπειτα ακολουθεί η άναρχη δόμηση (14%), που σχετίζεται με τον περιορισμένο έλεγχο από τις αρμόδιες αρχές, και η μη υιοθέτηση ενός οργανωμένου σχεδίου (10%), το οποίο συνδυάζεται με την συνεργασία όλων των εμπλεκομένων φορέων μέσω της εφαρμογής του Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας. Αντίθετα λίγοι είναι αυτοί που πιστεύουν ότι δεν υπάρχει συνεργασία ανάμεσα στην τοπική αυτοδιοίκηση με τους ίδιους (6%). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

**Διάγραμμα 27: Προβλήματα τουριστικής ανάπτυξης**



Ερώτηση 14

Τα αποτελέσματα της ερώτησης για τον τόπο εγκατάστασης της επιχείρησης απεικονίζεται στο πιο κάτω διάγραμμα. Πρέπει να τονιστεί ότι το δείγμα δεν μπορεί να θεωρηθεί τελείως αντιπροσωπευτικό διότι τα περισσότερα ερωτηματολόγια έγιναν στο δημοτικό διαμέρισμα του Μεσενικόλα, λόγω πιο εύκολης προσβασιμότητας, και επομένως υπάρχει κάποια ανακρίβεια σε σχέση με την πραγματική εικόνα του τόπου εγκατάστασης των τουριστικών επιχειρήσεων.

**Διάγραμμα 28: Επιχειρήσεις ανά Δ.Δ. του Δ.Πλαστήρα**



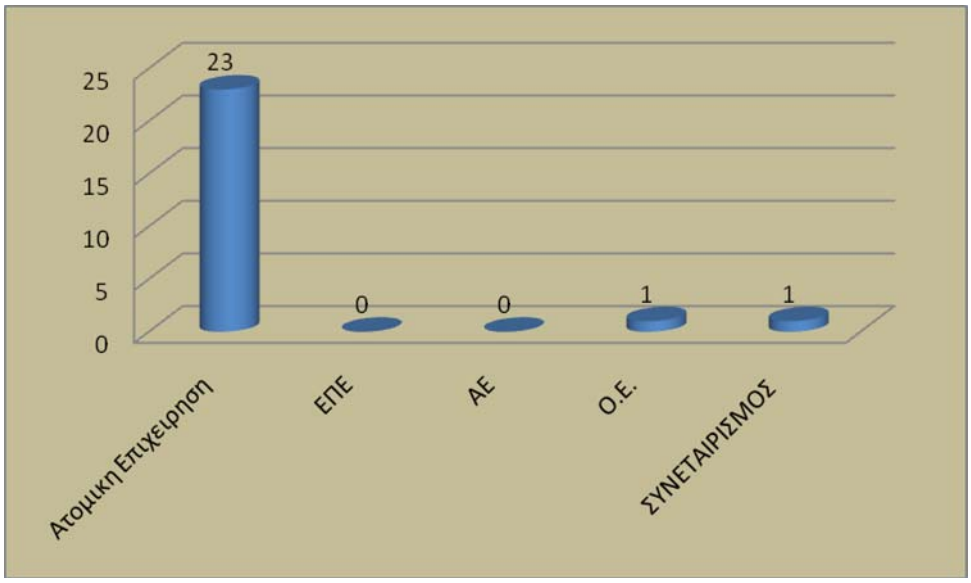

Ερώτηση 15

Από την ερώτηση αυτή προκύπτει μία έξαρση στην δημιουργία νέων επιχειρήσεων, μιας και οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες τα τελευταία χρόνια, κυρίως μετά το 1990, έχουν δραστηριοποιηθεί στον τουριστικό κλάδο. Πράγματι από την εποχή αυτή και έπειτα άρχισαν να λειτουργούν και τα προγράμματα ενίσχυσης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Ερώτηση 16

Σύμφωνα με την ερώτηση αυτή οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις που λειτουργούν στην περιοχή μελέτης λειτουργούν ως ατομικές επιχειρήσεις, και απασχολούν κυρίως άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον. Από τους συμμετέχοντες στο ερωτηματολόγιο προέκυψε ένας μόνο συνεταιρισμός, που δραστηριοποιείται στο Μορφοβούνι. Πρόκειται για γυναίκειο συνεταιρισμό παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων (χυλοπίτες, τραχανά, μαρμελάδες κλπ).

**Διάγραμμα 29: Νομική υπόσταση των επιχειρήσεων**




Ερώτηση 17

Σχετικά με την ερώτηση αυτή όπου γίνεται αναφορά στον τομέα δράσης των ερωτηθέντων, προέκυψε ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων λειτουργεί ως τουριστικό κατάλυμα (48%), ενώ το 36% αφορά χώρους εστίασης (ταβέρνες και καφενεια). Στη συνέχεια ακολουθεί ο τομέας των παραλίμνιών αθλητικών δραστηριοτήτων (8%), όπως το κέντρο ιππασίας και το ναυταθλητικό κέντρο, ενώ σε μικρότερη κλίμακα βρίσκονται τα οινοποιεία και τα εργαστήρια πώλησης παραδοσιακών προϊόντων. Τα αποτελέσματα της έρευνας απεικονίζονται παρακάτω.

**Διάγραμμα 30: Είδος επιχείρησης**



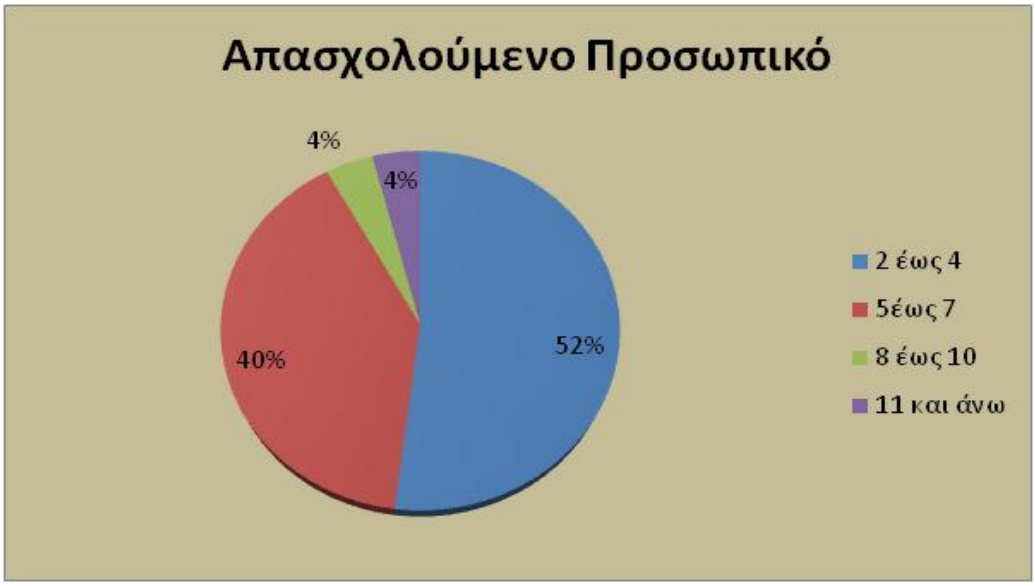

Ερώτηση 18 & 19

Από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών προέκυψε ότι σχεδόν το 100 % του δείγματος ταυτίζει τον χώρο εργασίας με τον τόπο κατοικίας, ενώ και οι επιχειρήσεις τους λειτουργούν όλο το χρόνο και όχι σε κάποιες επιλεγμένες χρονικές περιόδους.

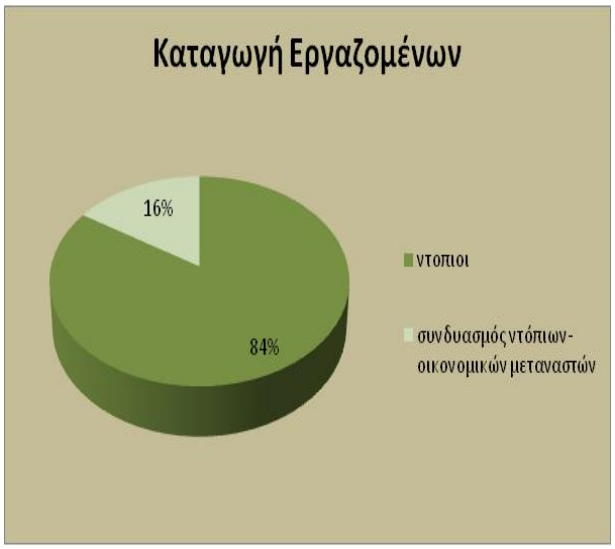
Ερώτηση 21,22 & 23

Οι περισσότεροι από τους επιχειρηματίες (το 52%), που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιούν από 2 έως 4 εργαζομένους. Το 40 % απασχολεί από 5 έως 7 άτομα, ενώ μόνο από 4% χρησιμοποιούν από 8 έως 10 και από 11 και πάνω αντίστοιχα. Αυτό οφείλεται στο ότι οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις είναι μικρές και απασχολούν κυρίως άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον και από την ίδια την περιοχή. Παρακάτω παρουσιάζονται τα διαγράμματα που απεικονίζουν τόσο τον αριθμό των εργαζομένων στου τουριστικό κλάδο, όσο και τον τόπο προέλευσης τους.

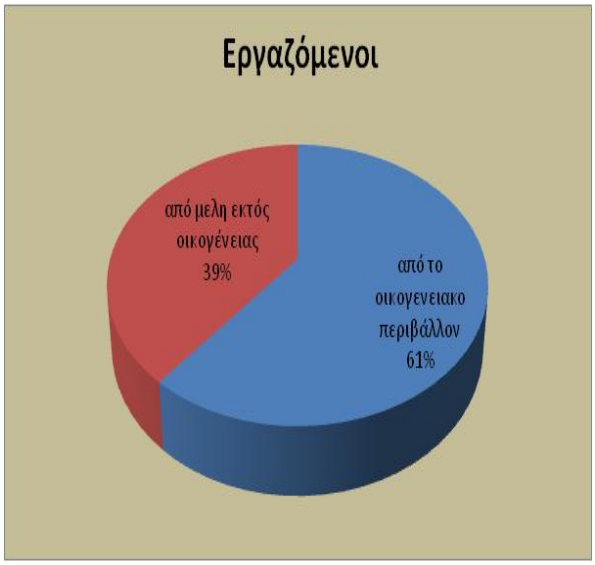
**Διάγραμμα 31: Απασχολούμενο προσωπικό**




**Διάγραμμα 32: Καταγωγή απασχολούμενου προσωπικού**



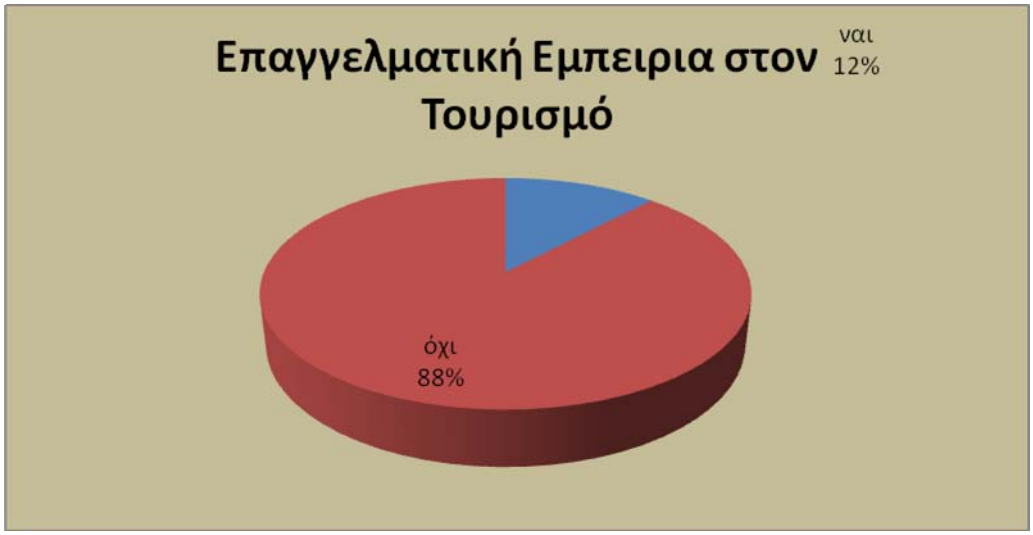

**Διάγραμμα 33: Προέλευση απασχολούμενου προσωπικού**



Ερώτηση 24,33 & 34

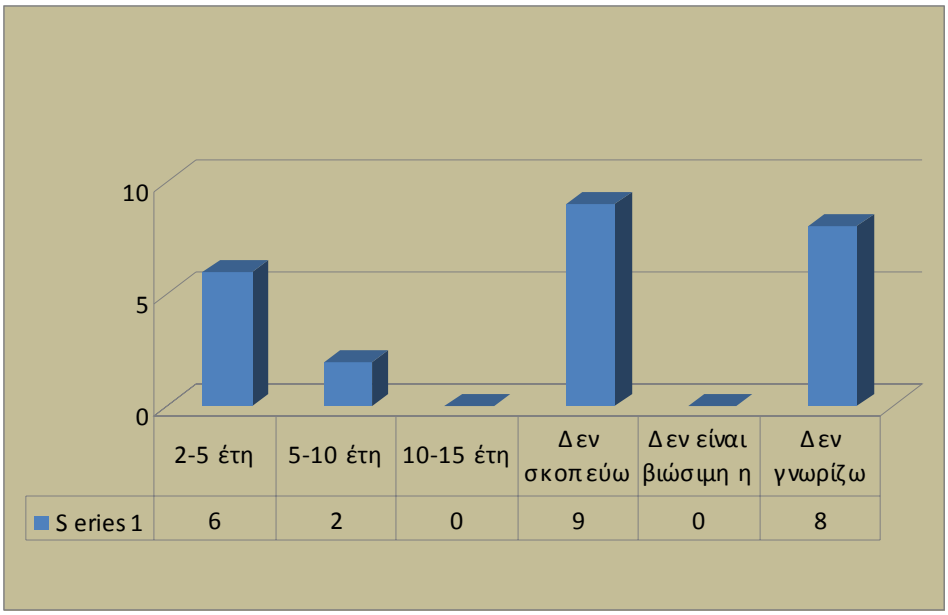
Από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνεται ότι η πλειοψηφία δεν είχε την ανάλογη εργασιακή εμπειρία πριν προχωρήσει στις διάφορες επενδυτικές κινήσεις. Υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις επιχειρηματιών που πίστεψαν στην πρόοδο του τουρισμού στην περιοχή και παράλληλα με άλλες εργασίες ανέπτυξαν και άλλες δραστηριότητες. Στην λογική αυτή κινήθηκαν κάποιες ταβέρνες, οι οποίες στην πορεία μεταβληθήκαν δομικά και άρχισαν να προσφέρουν και κατάλυμα στους επισκέπτες. Τα αποτελέσματα της έρευνας απεικονίζονται παρακάτω:

**Διάγραμμα 34: Προηγούμενη εμπειρία από τουριστικές επιχειρήσεις**




Επίσης από την επαφή με τους επιχειρηματίες κατά την καταγραφή του ερωτηματολογίου προέκυψε ότι όλοι οι ερωτηθέντες δηλώσαν ευχαριστημένοι για την πορεία των εργασιών τους μέχρι και σήμερα. Μάλιστα αρκετοί είναι αυτοί που προβαίνουν σε νέες επενδύσεις, προκειμένου να εκμεταλλευτούν την εμπειρία τους και να δημιουργήσουν νέες εγκαταστάσεις ικανές να δεχτούν μεγαλύτερο όγκο τουριστών. Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στην ερώτηση σχετικά με τις προοπτικές της επιχείρησης και την πιθανή επέκταση των ήδη υφιστάμενων υποδομών.

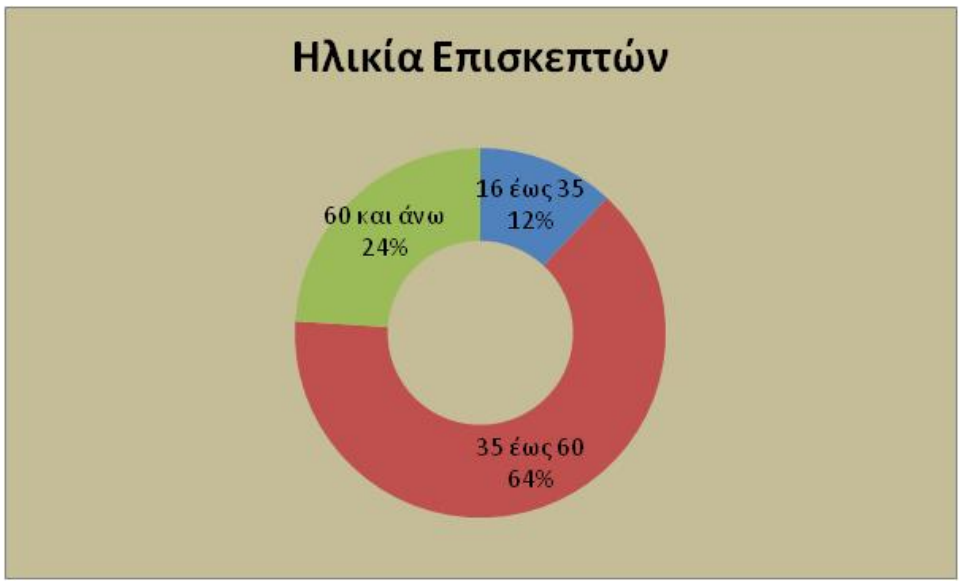
**Διάγραμμα 35: Βαθμός ικανοποίησης από την πορεία της επιχείρησης**




Ερώτηση 26 & 27

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων επιχειρηματιών προκύπτει ότι οι τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή διαμένουν 2 έως 3 ημέρες, κυρίως σαββατοκύριακα και αργίες. Αυτή η ανεπαρκής ζήτηση τουρισμού για όλο το χρόνο θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τουριστικός κλάδος στον Δήμο Πλαστήρα. Επιπρόσθετα, οι περισσότεροι από τους τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή είναι μέσης ηλικίας. Επομένως η πλειοψηφία των τουριστών είναι μπορούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες οικοτουριστικές (αθλητισμός-περιήγησης) και γενικά σε είδη εναλλακτικού τουρισμού. Στο παρακάτω διάγραμμα απεικονίζεται η ηλικιακή διάρθρωση των τουριστών σύμφωνα με την άποψη των ερωτώμενων.

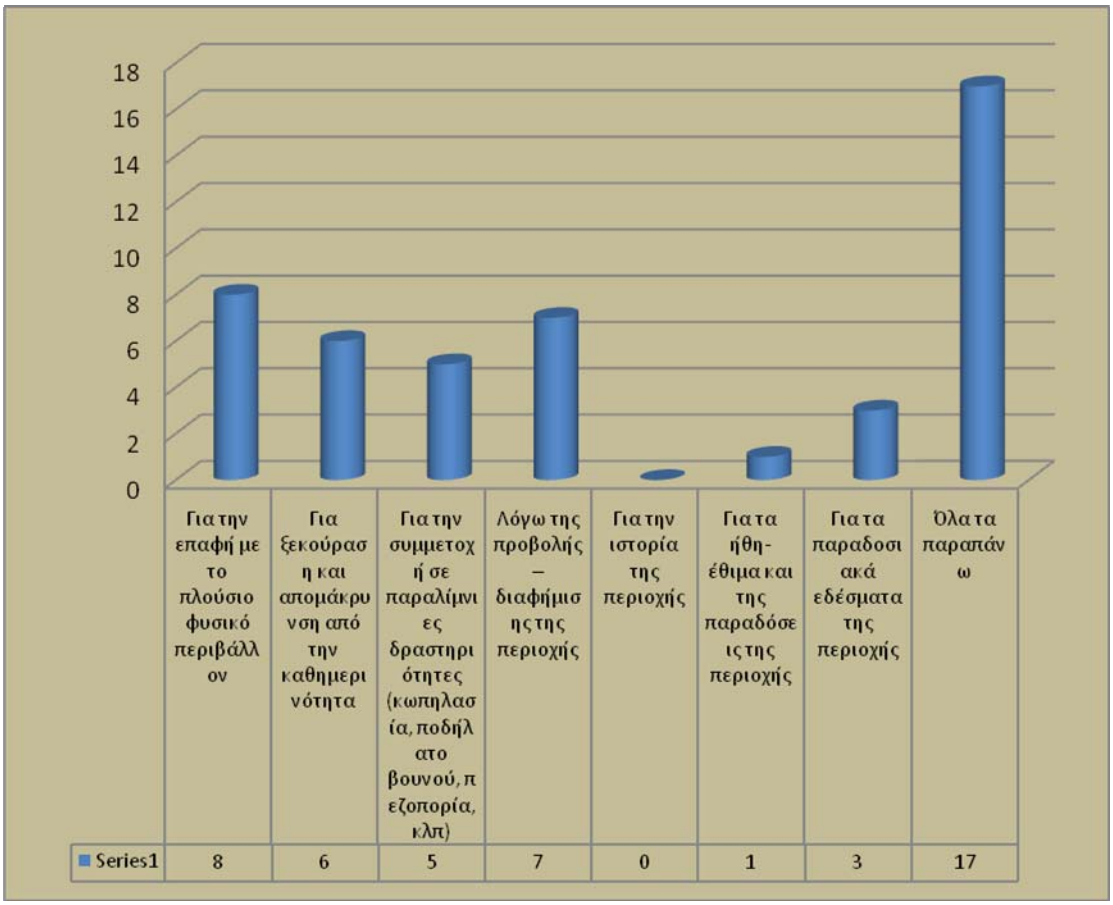
**Διάγραμμα 36: Ηλικία τουριστών**




Ερώτηση 28

Από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών του Δήμου Πλαστήρα φαίνεται ότι η κύρια αιτία για την αυξημένη τουριστική ζήτηση της περιοχής αποτελεί ο συνδυασμός όλων των παραγόντων εκείνων όπως, η επαφή με το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, η ξεκούραση, οι παραλίμνιες δραστηριότητες, η διαφήμιση, τα τοπικά ήθη και έθιμα και το παραδοσιακό φαγητό, που ενισχύουν την δυναμική του τουρισμού και της υπό μελέτης περιοχής γενικότερα. Ίσως αυτό αποτελεί και το στοιχείο-κλειδί (δηλαδή το γεγονός ότι συντρέχουν πολλοί καλοί λόγοι να επισκεφτεί ένας τουρίστας την περιοχή), ώστε η περιοχή να έχει τουριστικό μέλλον. Το παρακάτω διάγραμμα απεικονίζει τους κύριους λόγους για τους οποίους έρχονται οι περισσότεροι τουρίστες στην περιοχή, σύμφωνα με τις απαντήσεις των επιχειρηματιών που ερωτηθήκαν για τον σκοπό της εργασίας.

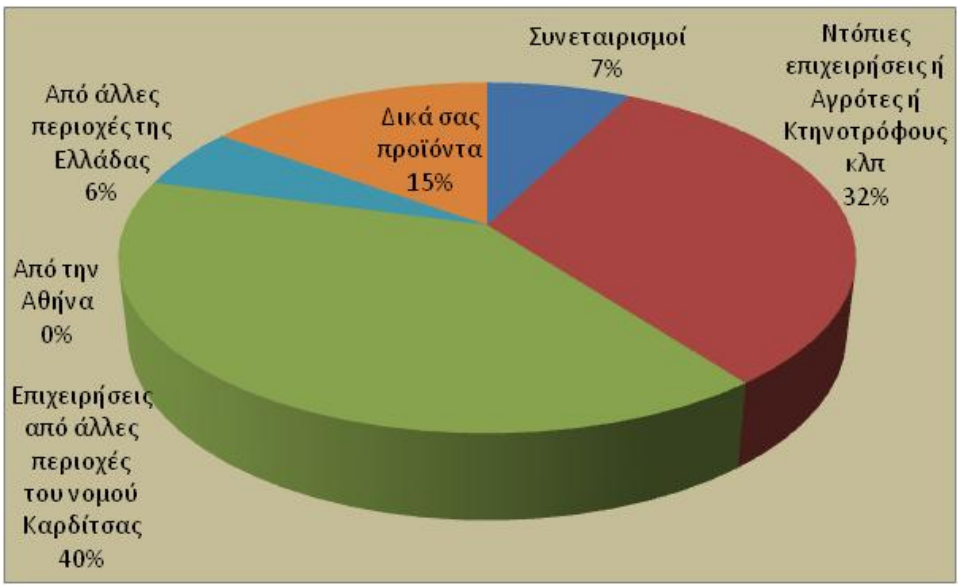
**Διάγραμμα 37: Παράγοντες τουριστικής ζήτησης**




Ερώτηση 29

Όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων οι επιχειρηματίες ενισχύουν την τοπική αγορά αφού αγοράζουν τα απαραίτητα από ντόπιες επιχειρήσεις (32%), όσο και από την ευρύτερη περιοχή του νομού Καρδίτσας (40%). Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η τοπική οικονομία, αφού τα περισσότερα κεφάλαια μένουν στον τόπο παραγωγής για κατανάλωση. Σημαντικό ποσοστό (15%) καταλαμβάνει και η ιδιοπαραγωγή, φαινόμενο που οφείλεται στην πολυαπασχόληση των ατόμων στο δήμο Πλαστήρα. Έτσι, ένα κάτοχος τουριστικού καταλύματος η ενός εστιατορίου μπορεί να είναι παράλληλα κα αγρότης και κτηνοτρόφος, με αποτέλεσμα πολλά από τα προϊόντα που ίδιος παράγει να τίθενται στην διάθεση των τουριστών. Εντούτοις, λιγότερες είναι οι περιπτώσεις στις οποίες οι επιχειρηματίες του τουριστικού τομέα προμηθεύονται από συνεταιρισμούς ή από αγορές που βρίσκονται μακριά από το νομό Καρδίτσας. Στο πιο κάτω διάγραμμα απεικονίζονται τα αποτελέσματα για τα οποία έγινε η παραπάνω αναφορά.

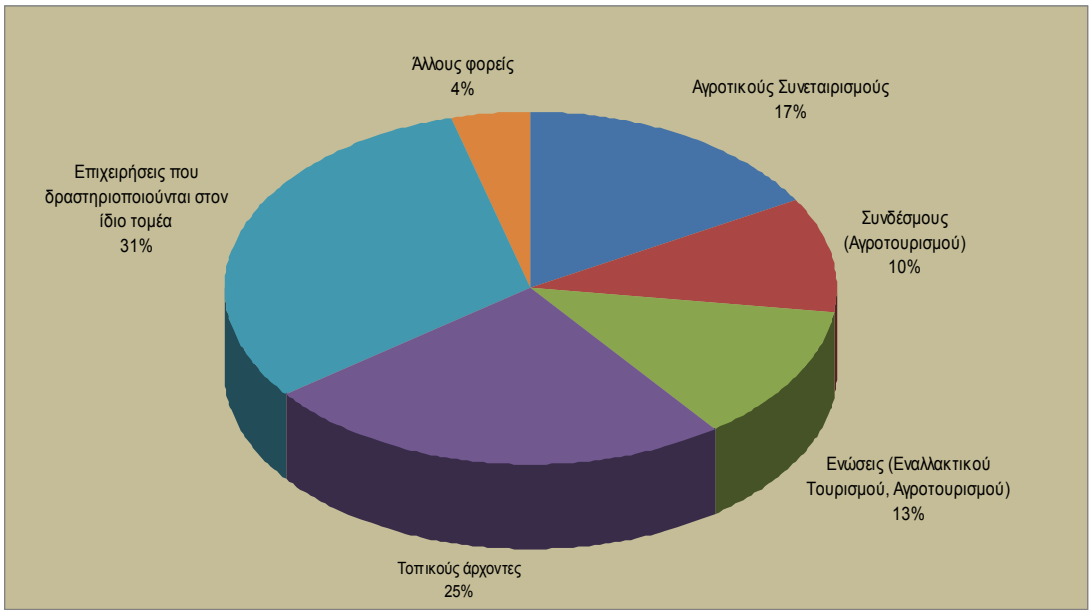
**Διάγραμμα 38: Εφοδιασμός επιχειρήσεων**




Ερώτηση 30

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προκύπτει ότι υπάρχει ένα υψηλό επίπεδο συνεργασιών μεταξύ των επιχειρηματιών με αρκετούς φορείς. Σε πολύ υψηλό επίπεδο βρίσκεται η συνεργασία ανάμεσα στους ίδιους τους επιχειρηματίες. Σκοπός τους είναι να μπορούν όλες οι επιχειρήσεις να αποδίδουν και να απολαμβάνουν το μερίδιο τους από την κατανάλωση των τουριστικών υπηρεσιών. Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει και η τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία βρίσκεται συνεχώς κοντά στις επιχειρήσεις μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων, αλλά και μέσω συμβουλευτικών υπηρεσιών. Επιπρόσθετα, έχουν καταγραφεί συνεργασίες και με ενώσεις αγροτουρισμού και με αγροτικούς συνεταιρισμούς. Στο παρακάτω διάγραμμα πραγματοποιείται μια ποσοστιαία απεικόνιση του επιπέδου συνεργασιών των επιχειρηματιών με όλους τους φορείς που εμπλέκονται στο τουριστικό κύκλωμα.

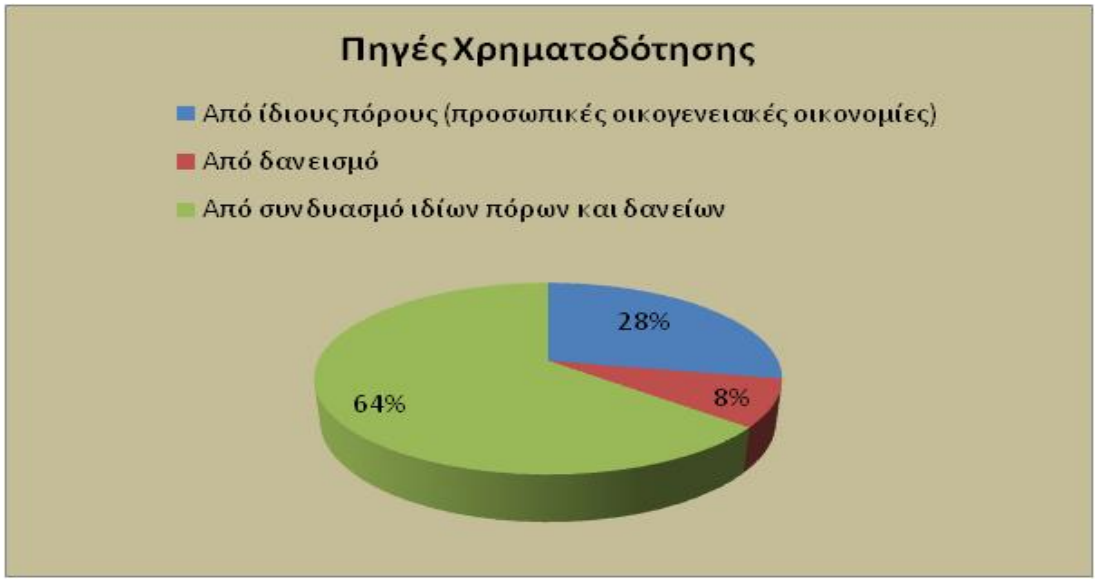
**Διάγραμμα 39: Συνεργασίες επιχειρήσεων**




Ερώτηση 31 και 32

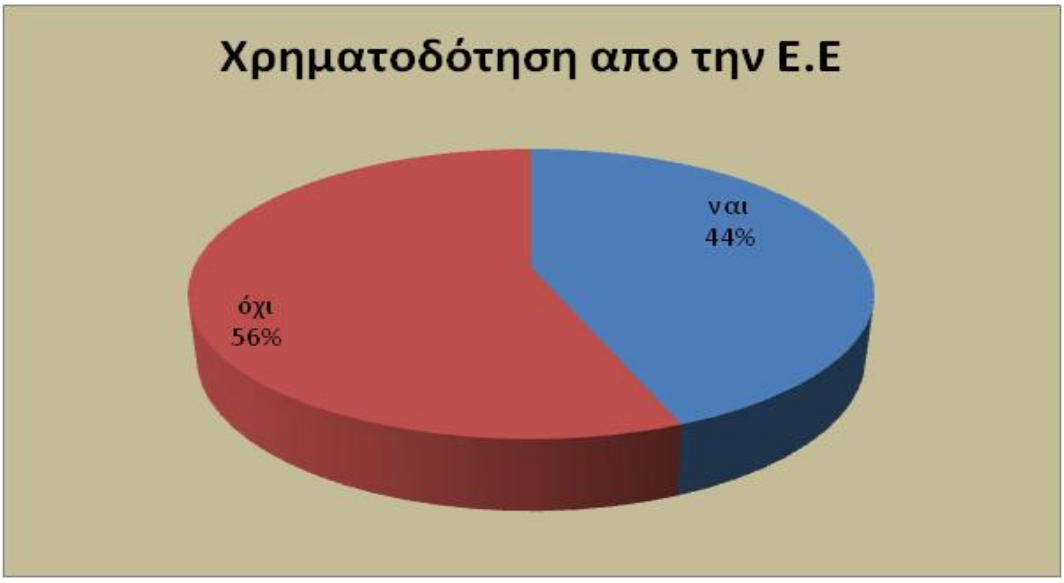
Σύμφωνα με τις απαντήσεις των επιχειρηματιών του τουριστικού κλάδου προέκυψε ότι το 72 % έχει στραφεί σε δανεισμό, αξιοποιώντας παράλληλα και τα προσωπικά τους περιουσιακά στοιχεία, προκειμένου να επενδύσουν, ενισχύοντας την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Αντίθετα μόλις το 28% στηρίχθηκε σε ίδιους πόρους και αυτό αφορά συνήθως επιχειρήσεις, όπως καφενεία και εστιατόρια, τα οποία κληρονόμησαν από άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλον. Παρακάτω παρουσιάζεται το διάγραμμα που απεικονίζει την κατάσταση όπως αναλύθηκε πιο πάνω.

**Διάγραμμα 40: Χρηματοδότηση επιχειρήσεων**



Στο διάγραμμα που ακολουθεί διαφαίνεται ότι μεγάλο μέρος των τουριστικών επιχειρήσεων της περιοχής μελέτης έχει ενταχθεί σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίαρχα στην δράση της Αναπτυξιακής Εταιρείας Καρδίτσας (ΑΝΚΑ Α.Ε.), η οποία είχε δώσει μεγάλη βαρύτητα στην ενημέρωση και παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών με σκοπό την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στα πλαίσια ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης.

**Διάγραμμα 41: Ένταξη σε ευρωπαϊκά προγράμματα**




Κρίνοντας στο σύνολό τους τις απαντήσεις από τους επιχειρηματίες του τουριστικού κλάδου στην περιοχή μελέτης, γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει μια έντονη κινητικότητα στο επιχειρηματικό τομέα που συνδέεται με τον τουρισμό, καθώς τα τελευταία χρόνια έχουν ανοίξει αρκετές νέες τουριστικής επιχειρήσεις. Το πλέον σημαντικό είναι ότι αυτές οι επενδύσεις ενισχύουν την τοπική κοινωνία τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε δημογραφικό καθότι υπάρχει μια σειρά δράσεων ποιοτικού τουρισμού που κινητοποιεί όλους τους παραγωγικούς τομείς και δίνει πραγματικές διεξόδους στο ανθρώπινο δυναμικό.

# 10 SWOT ANALYSIS

Για τον αποτελεσματικότερο εντοπισμό των ιδιαιτεροτήτων του τουριστικού κλάδου του Δήμου Πλαστήρα, τη σφαιρική εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης, αλλά και την καλύτερη διερεύνηση των αναπτυξιακών του δυνατοτήτων ακολουθεί μία προσέγγιση μέσω της ανάλυσης S.W.O.T., ειδικά για την διεργασία της εφαρμογής αειφορικού τουρισμού στην περιοχή. Με την ανάλυση S.W.O.T. (Strengths: δυνατότητες-ισχυρά σημεία, Weaknesses: αδυναμίες, Opportunities: ευκαιρίες, Threats: απειλές) αναλύονται τα βασικότερα χαρακτηριστικά και μορφοποιείται μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τον κλάδο, που βασίζεται στην ανάλυση που προηγήθηκε και οδηγεί ασφαλέστερα στην διαμόρφωση των τελικών συμπερασμάτων και την διατύπωση προτάσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την επίτευξη της ενδογενούς ανάπτυξης της περιοχής μελέτης.

## 10.1 Ισχυρά Σημεία (Strengths)

- Ύπαρξη πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος με μεγάλη ποικιλία των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας.
- Περιοχή με οικολογική αξία που εμπίπτει σε καθεστώς προστασίας και ενισχύσεων.
- Πλούσια πολιτιστική κληρονομιά (μνημεία, ήθη και έθιμα).
- Παραγωγή πολλών παραδοσιακών προϊόντων, για παράδειγμα τυρί, κρασί, τσίπουρο, παραδοσιακά γλυκά κουταλιού.
- Η ύπαρξη ιδανικών εδαφολογικών και κλιματολογικών συνθηκών για την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων.
- Ο χαρακτηρισμός της αμπελουργικής ζώνης ως περιοχή Ο.Π.Α.Π.
- Η ύπαρξη τουριστικών και οικοτουριστικών υποδομών.
- Η αυξανόμενη ζήτηση για τον δήμο Πλαστήρα ως τουριστικό προορισμό.
- Ισόρροπη ανάπτυξη ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος και επομένως διατήρηση σχεδόν αναλλοίωτου του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.
- Κοινωνική συνοχή ανάμεσα στα δημοτικά διαμερίσματα, βασισμένη στην κοινή ιστορική πορεία και παράδοση.
- Επαρκή προβολή και διαφήμιση της περιοχής.
- Ύπαρξη τοπικού συμφώνου ποιότητας με την υποστήριξη της Αναπτυξιακής Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ ΑΕ).
- Εφαρμογή αρκετών αναπτυξιακών προγραμμάτων (Leader, Life κ.λπ.).

- Δεκτικότητα των κατοίκων στα αναπτυξιακά προγράμματα και ύπαρξη τουριστικής συνείδησης σε αυτούς.
- Εγγύτητα με το αστικό κέντρο της Καρδίτσας.

## 10.2 Αδύναμα Σημεία (Weaknesses)

- Μεγάλη μείωση του πληθυσμού, η οποία συνοδεύεται με γήρανση.
- Περιορισμένη ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα και ανυπαρξία οργανωμένου δικτύου μεταποίησης και εμπορίας.
- Μη πιστοποίηση τοπικών προϊόντων και έλλειψη ενιαίας προβολής με τόπο αναφορά περιοχή του δήμου Πλαστήρα.
- Περιορισμένες δυνατότητες απασχόλησης , ιδιαίτερα για τους νέους και τις γυναίκες της περιοχής, γεγονός που αποδεικνύεται και από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας αυτών των δύο ομάδων.
- Έλλειψη βασικών κοινωνικών υποδομών (φαρμακείων, Λύκειο, διοικητικές υπηρεσίες).
- Χαμηλότερο επίπεδο προβολής του τουριστικού προϊόντος του δήμου και μικρότερο μερίδιο της τουριστικής κίνησης σε σχέση με τον γειτονικό δήμο Νεβρόπολης.
- Ύπαρξη εποχικότητας του τουριστικού ρεύματος (κυρίως σαββατοκύριακα και γιορτές), με αποτέλεσμα την υπολειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων τις υπόλοιπες ημέρες.
- Σχετικά μικρή παρουσία οργανωμένων χώρων αναψυχής παρά το εξαιρετικά πλούσιο φυσικό δυναμικό της περιοχής.
- Έλλειψη κεντρικού σχεδιασμού όσο αφορά στις τουριστικές παρεμβάσεις και απουσία ενός ενιαίου φορέα προβολής δράσεων στην κατεύθυνση του εναλλακτικού τουρισμού.
- Έντονες αντιδράσεις των επενδυτών του τουριστικού κλάδου στους όρους και περιορισμούς της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου Δήμου Πλαστήρα (ΖΟΕ).
- Έντονα προβλήματα κατολισθήσεων σε τμήματα του δήμου, κυρίως στην Κερασιά και στο Λαμπερό.
- Προβληματικό οδικό δίκτυο με όξυνση του προβλήματος κατά τους χειμερινούς μήνες.
- Προβληματικές συνθήκες κυκλοφορίας και στάθμευσης μέσα στα χωριά κυρίως κατά την περίοδο που οι περιοχές δέχονται μεγάλο όγκο τουριστών.

- Υποβάθμιση του αρχιτεκτονικού ύφους των οικισμών λόγω απουσίας ειδικών όρων και ελέγχου για την οικοδομική δραστηριότητα, γεγονός που οδηγεί σε αλλοίωση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της περιοχής.
- Ελλιπές δίκτυο αποχέτευσης, επεξεργασίας και διάθεσης των υγρών λυμάτων, γεγονός που ενισχύει τα φαινόμενα της διάβρωσης του εδάφους και των κατολισθήσεων.
- Επιφυλακτική τάση του τοπικού πληθυσμού, κυρίως οι ηλικιωμένοι, σε νέες καινοτόμες δράσεις.

## 10.3 Ευκαιρίες (Opportunities)

- Οι εθνικές και κοινοτικές χρηματοδοτήσεις για την ενίσχυση των (ημι)ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με στόχο την επιτάχυνση της ενδογενής ανάπτυξής τους. Το Δ΄ ΚΠΣ (ΕΣΠΑ), τα επιχειρησιακά προγράμματα των Υπουργείων και το ΠΕΠ της Περιφέρειας Θεσσαλίας, οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, αλλά και τα εθνικά προγράμματα όπως ο Αναπτυξιακός Νόμος, προσφέρουν δυνατότητες άντλησης σημαντικών πόρων για την υποστήριξη της αναπτυξιακής διαδικασίας της οικονομίας της περιοχής. Η αξιοποίηση των κινήτρων και ενισχύσεων, μπορεί να συμβάλει στην προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων.
- Η αύξηση του επιπέδου διαβίωσης των ανθρώπων και η υιοθέτηση της άποψης ότι οι τουριστικές μετακινήσεις από αγαθό πολυτέλειας μετατράπηκαν σε αγαθό πρώτης ανάγκης.
- Η ανερχόμενη ζήτηση για παραθεριστική κυρίως κατοικία στο Δήμο Πλαστήρα.
- Η ζήτηση ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού με αξιοποίηση τοπικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων.
- Η δημιουργία ενός πολύ σύγχρονου ναυταθλητικού κέντρου άθλησης, όπου θα μπορούσαν να προετοιμαστούν επαγγελματίες και ερασιτέχνες αθλητές και να πραγματοποιηθούν διεθνείς αγώνες για αγωνίσματα όπως η ιστιοπλοΐα, η κωπηλασία και το κανόε- καγιάκ.
- Η δημιουργία νέων μουσείων (π.χ Μουσείο Οίνου και Αμπέλου στο Μεσενικόλα), στην υπό μελέτη περιοχή.
- Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία δίνει προτεραιότητα στην βιώσιμη και ενδογενή ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Η δυνατότητα τουριστικής σύνδεσης με γειτονικούς δήμους και η περεταίρω συνεργασία μεταξύ των συγκεκριμένων δήμων σε θέματα τουρισμού.
- Η αυξημένη ζήτηση των σύγχρονων καταναλωτών για παραδοσιακά, τοπικά και ποιοτικά προϊόντα, περιορισμένης διάθεσης, με ταυτότητα και ονομασία προέλευσης.

- Οι προσφερόμενες ευκαιρίες δικτύωσης των τοπικών επιχειρηματιών (clusters)
- Δυνατότητες διαδημοτικής συνεργασίας σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος (τουριστική ανάπτυξη, συγκοινωνίες, λειτουργία Χ.Υ.Τ.Α.).
- Μεγάλο μέρος της υπερτοπικής κίνησης συγκεντρώνει ο δρόμος Μητρόπολη – Μεσενικόλας – Μορφοβούνι – Κρυονέρι, καθώς εξυπηρετεί εκτός του Δήμου Πλαστήρα και τον Δήμο Νεβρόπολης στη Δυτική πλευρά της λίμνης Πλαστήρα, αλλά και τους επισκέπτες – τουρίστες της ευρύτερης περιοχής της Λίμνης Πλαστήρα.
- Λόγω της εγγύτητας με το αστικό κέντρο της Καρδίτσας και με την βελτίωση του οδικού δικτύου η περιοχή του δήμου Πλαστήρα θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό προάστιο, για τους ανθρώπους που εργάζονται στην πόλη της Καρδίτσας, προσφέροντας ένα ιδιαίτερα ελκυστικό φυσικό περιβάλλον.

## 10.4 Απειλές (Threats )

- Ο κίνδυνος περεταίρω ερήμωσης των χωριών του, λόγω της ενίσχυσης των αστικών κέντρων
- Η ύπαρξη μεγάλου ανταγωνισμού από γειτονικές περιοχές, (Περτούλι Τρικάλων, Μετέωρα),στο πλαίσιο ανάπτυξης βιώσιμου τουρισμού. Για τον λόγο αυτό απαιτείται η εφαρμογή της κατάλληλου σχεδιασμού για την στρατηγική ανάπτυξης μιας ενιαία τουριστικής πολιτικής στην περιοχή του δήμου Πλαστήρα.
- Η έλλειψη «τουριστικής κουλτούρας» και αντίστοιχης εκπαίδευσης των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων σχετιζόμενων με τον τουρισμό
- Υποβάθμιση των φυσικών πόρων της περιοχής λόγω άναρχης τουριστικής ανάπτυξης και υποσκέλιση της φέρουσας τουριστικής χωρητικότητας της περιοχής.
- Ο ελλοχεύων κίνδυνος υποβάθμισης της ποιότητας προς επίτευξη βραχυχρόνιου κέρδους
- Η διαχείριση της λίμνης Πλαστήρα ως ταμιευτήρας νερού για τις ανάγκες ύδρευσης και άρδευσης και όχι σαν οικοσύστημα.
- Η αβεβαιότητα για την ανάληψη επιχειρηματικών δράσεων και η επιφυλακτική στάση του τοπικού πληθυσμού στις καινοτομίες.
- Η μη συνεργασία της τοπικής κοινωνίας με την πολιτεία, αλλα και τους ξένους επιχειρηματίες που επιθυμούν να επενδύσουν στον τουριστικό τομέα στην ευρύτερη περιοχή του δήμου Πλαστήρα.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση αλλά και τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας μελέτης, προκύπτει ο εντοπισμός και η ανάλυση των πλεονεκτημάτων, μειονεκτημάτων, ευκαιριών και απειλών στην περιοχή του δήμου. Πλαστήρα, που απεικονίζονται συνοπτικά στον ακόλουθο πίνακα της SWOT ανάλυσης:

| **ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ (STRENGTHS)** | **ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ (WEAKNESSES)** |
|---|---|
| • Ύπαρξη πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος<br>• Περιοχή με οικολογική αξία που εμπίπτει σε καθεστώς προστασίας και ενισχύσεων.<br>• Πλούσια πολιτιστική κληρονομιά<br>• Παραγωγή πολλών παραδοσιακών προϊόντων<br>• Η ύπαρξη ιδανικών εδαφολογικών και κλιματολογικών συνθηκών για την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων.<br>• Ο χαρακτηρισμός της αμπελουργικής ζώνης ως περιοχή Ο.Π.Α.Π.<br>• Η ύπαρξη τουριστικών και οικοτουριστικών υποδομών.<br>• Η αυξανόμενη ζήτηση για τον δήμο Πλαστήρα ως τουριστικό προορισμό.<br>• Διατήρηση σχεδόν αναλλοίωτου του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.<br>• Κοινωνική συνοχή ανάμεσα στα δημοτικά διαμερίσματα<br>• Επαρκή προβολή και διαφήμιση της περιοχής.<br>• Ύπαρξη τοπικού συμφώνου ποιότητας με την υποστήριξη της Αναπτυξιακής Καρδίτσας.<br>• Εφαρμογή αρκετών αναπτυξιακών προγραμμάτων (Leader, Life κ.λπ.).<br>• Δεκτικότητα των κατοίκων στα αναπτυξιακά προγράμματα και ύπαρξη τουριστικής συνείδησης σε αυτούς.<br>• Εγγύτητα με το αστικό κέντρο της Καρδίτσας. | • Μεγάλη μείωση του πληθυσμού, η οποία συνοδεύεται με γήρανση.<br>• Περιορισμένη ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα<br>• Μη πιστοποίηση τοπικών προϊόντων και έλλειψη ενιαίας προβολής με τόπο αναφορά περιοχή του δήμου Πλαστήρα.<br>• Περιορισμένες δυνατότητες απασχόλησης , ιδιαίτερα για τους νέους και τις γυναίκες της περιοχής<br>• Έλλειψη βασικών κοινωνικών υποδομών<br>• Χαμηλότερο επίπεδο προβολής του τουριστικού προϊόντος του δήμου και μικρότερο μερίδιο της τουριστικής κίνησης σε σχέση με τον γειτονικό δήμο Νεβρόπολης.<br>• Ύπαρξη εποχικότητας του τουριστικού ρεύματος<br>• Σχετικά μικρή παρουσία οργανωμένων χώρων αναψυχής<br>• Έλλειψη κεντρικού σχεδιασμού όσο αφορά στις τουριστικές παρεμβάσεις και απουσία ενός ενιαίου φορέα προβολής δράσεων στην κατεύθυνση του εναλλακτικού τουρισμού.<br>• Έντονες αντιδράσεις των επενδυτών του τουριστικού κλάδου στους όρους και περιορισμούς της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου Δήμου Πλαστήρα (ΖΟΕ).<br>• Έντονα προβλήματα κατολισθήσεων σε τμήματα του δήμου<br>• Προβληματικό οδικό δίκτυο με όξυνση του προβλήματος κατά τους χειμερινούς μήνες.<br>• Προβληματικές συνθήκες κυκλοφορίας και στάθμευσης μέσα στα χωριά κυρίως κατά την περίοδο |

| | |
|---|---|
| | που οι περιοχές δέχονται μεγάλο όγκο τουριστών.<br>• Υποβάθμιση του αρχιτεκτονικού ύφους των οικισμών λόγω απουσίας ειδικών όρων και ελέγχου για την οικοδομική δραστηριότητα,<br>• Ελλιπές δίκτυο αποχέτευσης, επεξεργασίας και διάθεσης των υγρών λυμάτων, γεγονός που ενισχύει τα φαινόμενα της διάβρωσης του εδάφους και των κατολισθήσεων.<br>• Επιφυλακτική τάση του τοπικού πληθυσμού, κυρίως οι ηλικιωμένοι, σε νέες καινοτόμες δράσεις. |
| **ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (Opportunities)** | **ΑΠΕΙΛΕΣ (Threats)** |
| • Οι εθνικές και κοινοτικές χρηματοδοτήσεις για την ενίσχυση των (ημι)ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με στόχο την επιτάχυνση της ενδογενής ανάπτυξής τους.<br>• Η αύξηση του επιπέδου διαβίωσης των ανθρώπων και η υιοθέτηση της άποψης ότι οι τουριστικές μετακινήσεις από αγαθό πολυτέλειας μετατράπηκαν σε αγαθό πρώτης ανάγκης.<br>• Η ανερχόμενη ζήτηση για παραθεριστική κυρίως κατοικία στο δήμο Πλαστήρα.<br>• Η ζήτηση ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού<br>• Η δημιουργία ενός πολύ σύγχρονο ναυταθλητικό κέντρου άθλησης, όπου θα μπορούσαν να προετοιμαστούν επαγγελματίες και ερασιτέχνες αθλητές και να πραγματοποιηθούν διεθνείς αγώνες<br>• Η δημιουργία νέων μουσείων ( π.χ Μουσείο Οίνου και Αμπέλου<br>• Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία δίνει προτεραιότητα στην βιώσιμη και ενδογενή ανάπτυξη της υπαίθρου.<br>• Η δυνατότητα τουριστικής σύνδεσης με γειτονικούς δήμους και η περεταίρω συνεργασία μεταξύ των συγκεκριμένων δήμων σε θέματα τουρισμού.<br>• Η αυξημένη ζήτηση των σύγχρονων | • Ο κίνδυνος περεταίρω ερήμωσης των χωριών του<br>• Η ύπαρξη μεγάλου ανταγωνισμού από γειτονικές περιοχές,<br>• Η έλλειψη «τουριστικής κουλτούρας» και αντίστοιχης εκπαίδευσης των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων σχετιζόμενων με τον τουρισμό<br>• Υποβάθμιση των φυσικών πόρων της περιοχής λόγω άναρχης τουριστικής ανάπτυξης και υποσκέλιση της φέρουσας τουριστικής χωρητικότητας της περιοχής.<br>• Ο ελλοχεύων κίνδυνος υποβάθμισης της ποιότητας προς επίτευξη βραχυχρόνιου κέρδους<br>• Η διαχείριση της λίμνης Πλαστήρα ως ταμιευτήρας νερού για τις ανάγκες ύδρευσης και άρδευσης και όχι σαν οικοσύστημα.<br>• Η αβεβαιότητα για την ανάληψη επιχειρηματικών δράσεων και η επιφυλακτική στάση του τοπικού πληθυσμού στις καινοτομίες.<br>• Η μη συνεργασία της τοπικής κοινωνίας με την πολιτεία, αλλά και τους ξένους επιχειρηματίες που επιθυμούν να επενδύσουν στον τουριστικό τομέα στην ευρύτερη περιοχή του δήμου Πλαστήρα. |

| | |
|---|---|
| καταναλωτών για παραδοσιακά, τοπικά και ποιοτικά προϊόντα, περιορισμένης διάθεσης, με ταυτότητα και ονομασία προέλευσης.<br>• Οι προσφερόμενες ευκαιρίες δικτύωσης των τοπικών επιχειρηματιών (clusters)<br>• Δυνατότητες διαδημοτικής συνεργασίας σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος (τουριστική ανάπτυξη, συγκοινωνίες, λειτουργία Χ.Υ.Τ.Α.).<br>• Μεγάλο μέρος της υπερτοπικής κίνησης συγκεντρώνει ο δρόμος Μητρόπολη – Μεσενικόλας – Μορφοβούνι – Κρυονέρι, καθώς εξυπηρετεί εκτός του Δήμου Πλαστήρα και τον Δήμο Νεβρόπολης στη Δυτική πλευρά της λίμνης Πλαστήρα, αλλά και τους επισκέπτες – τουρίστες της ευρύτερης περιοχής της Λίμνης Πλαστήρα.<br>• Λόγω της εγγύτητας με το αστικό κέντρο της Καρδίτσας και με την βελτίωση του οδικού δικτύου η περιοχή του δήμου Πλαστήρα θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό προάστιο, για τους ανθρώπους που εργάζονται στην πόλη της Καρδίτσας, προσφέροντας ένα ιδιαίτερα ελκυστικό φυσικό περιβάλλον. | |

Επομένως, από την ανωτέρω S.W.O.T. ανάλυση, φαίνεται ότι περιοχή του Δήμου Πλαστήρα, εμφανίζει αρκετές κυρίως ενδογενείς αδυναμίες, που προκύπτουν από την εσωτερική μετανάστευση και τη γήρανση του πληθυσμού, το σχετικά περιορισμένο μέγεθος της τοπικής αγοράς και τη παρουσία επιχειρήσεων μικρού μεγέθους οικογενειακή μορφής με εσωστρεφή προσανατολισμό. Επίσης, πολλά είναι και τα παράπονα των κατοίκων για την εφαρμογή της ΖΟΕ στην περιοχή, που εμποδίζει την πραγματοποίηση αρκετών επενδυτικών ενεργειών στον τουριστικό κλάδο. Παρόλα αυτά η δυναμική που παρουσιάζει η περιοχή είναι πολύ σημαντική, αφού χαρακτηρίζεται ως μία περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον, με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά και με σημαντικές τουριστικές υποδομές, ικανές να φιλοξενήσουν ένα αρκετά μεγάλο όγκο τουριστών. Μάλιστα στην περιοχή έχουν εφαρμοστεί αρκετά αναπτυξιακά προγράμματα, τα οποία ενισχύουν την τουριστική ανάπτυξη του δήμου Πλαστήρα. Χαρακτηριστική είναι η στροφή των επενδυτών του τουριστικού κλάδου προς ήπιες μορφές τουρισμού, ακολουθώντας την ανάγκη της κοινωνίας για μια βιώσιμη ενδογενή ανάπτυξη.

Αποτιμώντας τις απειλές και τις επερχόμενες ευκαιρίες διαφαίνεται ότι είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός οργανωμένου και ολοκληρωμένου σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης στην υπό μελέτη περιοχή. Με αυτό τον τρόπο, τα τοπικά χαρακτηριστικά μπορούν να αποτελέσουν πρόσφορο έδαφος και οικονομική ευκαιρία για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δράσεων, καθοδηγούμενων από το σύγχρονο καταναλωτή, ο οποίος επιζητά αγνά προϊόντα και αειφόρο τουρισμό υψηλής ποιότητας και είναι πλέον πρόθυμος να καταβάλλει υψηλό αντίτιμο για να τα αποκτήσει. Ουσιαστικά πρόκειται για ολοκληρωμένες επιχειρηματικές παρεμβάσεις μικρής, αλλά ευέλικτης δυναμικής που οφείλουν να εκμεταλλευτούν κάλλιστα όλα τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα του τόπου, στα πλαίσια μιας βιώσιμης ανάπτυξης. Παράλληλα απαιτείται η συνεργασία όλων των τοπικών φορέων με του επενδυτές και τους κατοίκους, όπως και σημαντικό ρόλο παίζει και η διαδημοτική συνεργασία των περιοχών που περιβάλλουν την λίμνη Πλαστήρα, η οποία λειτουργεί ως πυκνωτής φυσιογνωμίας στην ευρύτερη περιοχή. Ακολουθώντας μία τέτοια στρατηγική η τοπική κοινωνία υπό την εποπτεία της δημοτικής αρχής, μπορεί να εξαλείψει τις όποιες απειλές που αιωρούνται και να δημιουργήσει ευκαιρίες για την περεταίρω ανάδειξη και εξέλιξη της περιοχής στο δρόμο της ανάπτυξης μέσα σε ένα πολύ ανταγωνιστικό περιβάλλον.

# IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, ο τουρισμός είναι από οικονομικής άποψης αποτελεσματικός, αφού συμβάλλει στην αύξηση των κερδών από το συνάλλαγμα και το ισοζύγιο πληρωμών, ενισχύει την απασχόληση, ενώ παράλληλα προωθεί την ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών και μάλιστα, ειδικά εκείνων που δεν έχουν άλλο παραγωγικό εισόδημα (νησιά, μειονεκτικές ορεινές περιοχές).

Από τη μεταπολεμική περίοδο και έπειτα παρατηρείται μία έντονη ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου παγκοσμίως. Η ανάπτυξη αυτή, που γρήγορα πήρε τη μορφή του μαζικού οργανωμένου τουρισμού, αρχικά επικεντρώθηκε στις παραθαλάσσιες περιοχές, ενώ τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε η επέκτασή του και στις ορεινές περιοχές.

Με την πάροδο των χρόνων το μοντέλο του μαζικού τουρισμού άρχισε να φθείρεται, καθώς στάθηκε αιτία για να προκληθούν σωρεία προβλημάτων κυρίως σε περιβαλλοντικό επίπεδο. Αν και πολλές χώρες προωθούν τον τουρισμό για τα θετικά αποτελέσματά του, αγνοούν το γεγονός ότι η βιομηχανία του τουρισμού πρέπει να αναπτυχθεί σύμφωνα με τα όρια και την τουριστική φέρουσα ικανότητα που έχει κάθε προορισμός (Godfrey, 1993). Γι' αυτό και κρίνεται επιβεβλημένη η αποθάρρυνση δραστηριοτήτων και επιχειρηματικών σχεδίων που οργανώνονται στα πλαίσια του μαζικού τουριστικού μοντέλο και η ενθάρρυνση αντίστοιχων ενεργειών που υλοποιούνται και λαμβάνουν χώρα σύμφωνα με τα όρια και την φέρουσα τουριστική ικανότητα-χωρητικότητα που έχει κάθε προορισμός. Βέβαια, ο προσδιορισμός της φέρουσας τουριστικής ικανότητας δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση, αλλά μια επίπονη διαδικασία καθώς εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων, που διαφοροποιούνται κάθε φορά ανάλογα με την υπό μελέτη περίπτωση και απαιτούν μια πιο προσεχτική προσέγγιση. Παρόλα αυτά μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο τόσο στα πλαίσια άσκησης της κεντρικής πολιτικής όσο και στα πλαίσια υλοποίησης περιφερειακών και τοπικών σχεδίων για την αναπτυξιακή προοπτική μιας περιοχής. Η κατάλληλη χρήση και αξιοποίηση αυτού του εργαλείου θα επιτρέψει τον καθορισμό του βαθμού στροφής του τουριστικού μοντέλου προς μία περισσότερο ήπια και φιλο-περιβαλλοντική άποψη, όπου ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργά προσπαθώντας και αυτός με την σειρά του να απολαύσει τις ωφέλειες μιας τέτοιας πρωτοβουλίας, συνεισφέροντας και αυτός στην διατήρηση του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Όπως γίνεται κατανοητό ο τουρισμός οφείλει να απομακρύνεται από το μαζικό τουριστικό πρότυπο και να προσανατολίζεται σύμφωνα με τα πρότυπα μιας αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, η οποία βασίζεται στην διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο,

ώστε να είναι δυνατό να εκπληρώνονται τόσο οι οικονομικές, όσο οι κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ παράλληλα να διατηρείται η πολιτιστική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες και η βιοποικιλότητα. Επιπρόσθετα, η υιοθέτηση του βιώσιμου τουριστικού μοντέλου ισχυροποιεί την τοπική ανάπτυξη, ιδιαίτερα των αγροτικών περιοχών, προωθώντας την ενδογενή ανάπτυξη, λόγω του γεγονότος ότι ευνοείται η συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η απασχόληση αλλά και τα τουριστικά οφέλη να μένουν στην περιοχή προς «απόλαυση» των ντόπιων, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή. Επιτυγχάνοντας ενδογενή τουριστική ανάπτυξη μέσω της συμμετοχής του ντόπιου κοινωνικού συνόλου στην αναπτυξιακή διαδικασία, οι κάτοικοι μιας περιοχής έχουν τη δυνατότητα να προσδιορίσουν τη ζωή τους, σε μια κοινωνία που θέλουν να ζήσουν, διαμορφώνοντας τον τρόπο που θέλουν να την «πωλήσουν». (Ανδριώτης, 2003) Αυτή η άποψη κρίνεται πολύ σημαντική γιατί περιλαμβάνει ακριβώς την έννοια της συμμετοχικότητας του κατοίκου στην τοπική κοινωνία και στην ουσιαστική απολαβή κερδών από τον τομέα του τουρισμού. Με αυτόν τον τρόπο εξαλείφονται σημαντικά τυχόν κερδοσκοπικές τάσεις από εξωτερικούς παράγοντες και οι κάτοικοι μιας τουριστικής περιοχής καταλαβαίνουν ότι μπορούν να ζήσουν στον τόπο καταγωγής τους λαμβάνοντας οι ίδιοι θέση για τον βαθμό και τον χαρακτήρα της αναπτυξιακής προοπτικής του τόπου τους.

Τα τελευταία χρόνια η τουριστική ανάπτυξη με αειφορικό προσανατολισμό αποτελεί το επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Η ανάγκη του σύγχρονου τουρίστα για επαφή με τη φύση και ενεργό συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια των διακοπών του «επιβάλλουν» τη στροφή του τουρισμού σε εναλλακτικές μορφές. Οι ορεινές αγροτικές περιοχές, οι οποίες διαθέτουν πληθώρα φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων είναι κατάλληλες για την ανάπτυξη ενός τέτοιου μοντέλου, που προωθεί τις ήπιες μορφές τουρισμού. Μάλιστα, η ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού πέρασε μέσα στην εξέλιξή του από 4 μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης. Πλέον έχει επικρατήσει η ανάγκη για εφαρμογή του Τυρολέζικου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο είναι προσανατολισμένο στον άξονα της αειφορίας και της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και διατηρείται η κοινωνική, και πολιτιστική ισορροπία μεταξύ των τουριστών και του ντόπιου πληθυσμού.

Η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες που το μεγαλύτερο μέρος τους καταλαμβάνουν ορεινοί όγκοι. Οι ορεινές περιοχές λόγω των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτισμικών στοιχείων που παρουσιάζουν απαιτούν την ιδιαίτερη προσοχή της πολιτείας και την εφαρμογή ολοκληρωμένων σχεδίων ανάπτυξης με σκοπό την ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την παράλληλη συμπληρωματική διασύνδεσή τους με τον ευρύτερο κοινωνικό –οικονομικό -λειτουργικό χώρο. Λόγω της ορεινότητας του ελλαδικού

χώρου, ο τουρισμός στις περιοχές αυτές μπορεί να βρει προσοδοφόρο έδαφος και μπορεί να αξιοποιηθεί πλήρως υπό το πρίσμα της βιώσιμης ανάπτυξης, προσδίδοντας ποικίλα οφέλη στην τοπική κοινωνία και παράλληλα προσδίδοντας ικανοποίηση στο σύγχρονο και ευαισθητοποιημένο πλέον τουρίστα. Αντίστοιχα παραδείγματα τόσο από τον ελληνικό χώρο όσο και από το εξωτερικό υποδηλώνουν ότι οι ορεινές μειονεκτικές περιοχές που αξιοποιήθηκαν τουριστικά στα πλαίσια μιας βιώσιμης πολιτικής και πρακτικής, σημείωσαν σημαντική οικονομική ανάπτυξη και ισχυροποίησαν τη θέση τους σε περιφερειακό επίπεδο, αποτελώντας πλέον τόπους φιλόξενους όχι μόνο για τους τουρίστες αλλά και για τους πολίτες που είτε επιζητούν να αλλάξουν τόπο κατοικίας (φυγή από αστικά μεγάλα κέντρα) είτε επιζητούν να επιστρέψουν στον τόπο καταγωγής τους, προς διασφάλισης μιας καλύτερη ποιότητας ζωής.

Ο Δήμος Πλαστήρα γεωγραφικά, ιστορικά και πολιτισμικά είναι μία κατεξοχήν ορεινή περιοχή. Ως ορεινός χώρος έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία ως προς τα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά και ως εκ τούτου αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης μέριμνας και προστασίας. Όμως, ως ορεινή περιοχή αντιμετωπίζει προβλήματα, που επηρεάζουν τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Λαμβάνοντας υπ’ όψη τη δημογραφική παρακμή και το γεγονός ότι ο κλάδος του πρωτογενούς τομέα βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία, γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η περιοχή μελέτης έχει υποπέσει σε κρίση και αναζητούνται εναλλακτικές λύσεις που θα βοηθήσουν στην τόνωση της τοπικής οικονομίας. Για να ενισχύσει τη θέση του αξιοποιώντας αξιόλογους ενδογενείς πόρους ανάπτυξης, ο συγκεκριμένος δήμος οφείλει να εκμεταλλευτεί όσες περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες του προσφέρονται. Έτσι, ο τουρισμός και μάλιστα ο αειφορικός τουρισμός μπορεί να αναδειχθεί σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της εν λόγω περιοχής, γι’ αυτό κρίνεται επιτακτική η προώθησή του.

Μάλιστα, από την ανάλυση της περιοχής μελέτης, διαπιστώθηκε ότι ο πυκνωτής φυσιογνωμίας του Δήμου Πλαστήρα είναι η περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα, η οποία αποτελεί τα τελευταία χρόνια έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς τόπους και προορισμούς. Η περιοχή αυτή ενδείκνυται για ήπια τουριστική ανάπτυξη και για τον λόγο αυτό ήδη πραγματοποιούνται αρκετές δράσεις στην κατεύθυνση του αειφορικού τουρισμού. Έτσι, στην υπό μελέτη περιοχή αναπτύσσονται δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό περιπέτειας και, ο οποίος ενδείκνυται στις ορεινές περιοχές. Συγκεκριμένα στην περιοχή του Δήμου Πλαστήρα ο επισκέπτης μπορεί να ασχοληθεί με το ποδήλατο βουνού, με την κωπηλασία στη λίμνη Πλαστήρα, με ιππασία στις όχθες της λίμνης, με το ψάρεμα, με την πεζοπορία μέσα στα ορειβατικά μονοπάτια Παράλληλα στην περιοχή λειτουργούν και μουσεία, στα οποία εκθέτονται κυρίως λαογραφικά στοιχεία και αντικείμενα και εργαλεία από την αγροτική ζωή των ντόπιων. Μάλιστα το Μουσείο Οίνου και Αμπέλου που βρίσκεται στο Μεσενικόλα,

παρουσιάζει μέσω αρκετών εκθεμάτων την διαδικασία παραγωγής του ονομαστού οίνου της περιοχής, γεγονός που αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη και προώθηση αγροτουριστικών δραστηριοτήτων.

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα, η οποία εστίασε στην περιοχή του δήμου Πλαστήρα και στις απόψεις των κατοίκων και επιχειρηματιών του τόπου, που εμπλέκονται άμεσα με τον τουρισμό. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, ο πιο σημαντικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη του δήμου είναι ο τουρισμός, ο οποίος οφείλεται κατά κύριο λόγο στο πλούσιο φυσικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης. Σημαντική συμβολή στην προώθηση και ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στο Δήμο Πλαστήρα προσδίδει και η ξενοδοχειακή υποδομή που υπάρχει, η οποία είναι ικανή να ικανοποιήσει ένα αρκετά μεγάλο όγκο τουριστών. Βέβαια από τις συζητήσεις με τους ντόπιους επιχειρηματίες διαφάνηκε καθαρά ή πρόθεση αυτών για δημιουργία και άλλων επιπρόσθετων υποδομών για την φιλοξενία των επισκεπτών στην περιοχή. Ακόμα, στην περιοχή λαμβάνουν χώρα αρκετές πολιτιστικές εκδηλώσεις, κυρίως το καλοκαίρι και τις αργίες, οι οποίες ενισχύουν την τουριστική ζήτηση με εποχικό χαρακτήρα. Το γεγονός αυτό είναι ενθαρρυντικό, αλλά προβληματίζει η μικρής περιόδου εποχικότητα του τουριστικού φαινομένου (τουρισμός του Σαββατοκύριακου). Αυτό συνεπάγεται περιορισμό του τουριστικού εισοδήματος σε συγκεκριμένες τουριστικές περιόδους, γεγονός που ενδεχομένως ευνοεί κερδοσκοπικές δράσεις, η οποίες είναι αντίθετες με το πνεύμα του αειφορικού τουρισμού και αποτελούν αρνητικό στοιχείο για την περαιτέρω προβολή του τόπου.

Επιπρόσθετα, από τη δειγματοληπτική έρευνα προέκυψε ότι ο τουρισμός αναπτύσσεται παράλληλα με την προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στην οινοποιεία και την κτηνοτροφία, ενισχύοντας το εισόδημα των κατοίκων και αποτρέποντας το κύμα φυγής των νέων προς τα αστικά κέντρα. Αυτό αποδεικνύεται και από τις απαντήσεις των κατοίκων του δήμου, οι οποίοι θεωρούν σχεδόν κατά πλειοψηφία ότι ο τουριστικός τομέας αν αναπτυχθεί σωστά και με σχέδιο θα αποτρέψει την φυγή των νέων από και επομένως θα ενισχυθεί ο στόχος της συγκράτησης αν όχι της αύξησης του πληθυσμού στο Δήμο Πλαστήρα.

Επίσης, ένα από τα πιο κρίσιμα συμπεράσματα της δειγματοληπτικής έρευνα είναι ότι οι κάτοικοι της υπό μελέτης περιοχής παρουσιάζουν θετικά ανταπόκριση στην ανάπτυξη του τουρισμού, αφού θεωρούν ότι ο τουρισμός συμβάλλει στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους. Αυτό οφείλεται κυρίως στην άποψη ότι ο τουρισμός δημιουργεί πρόσθετα εισοδήματα, ενισχύει την απασχόληση, αλλά και προβάλλει την περιοχή στο ευρύ κοινό, ενισχύοντας την δυναμική του υπό μελέτη τόπου. Αυτό σημαίνει ότι οι ντόπιοι κάτοικοι και οι τοπικοί επιχειρηματίες έχουν αντιληφθεί τη σημασία του τουρισμού, με αειφόρο προσανατολισμό, στην

ανάπτυξη και πρόοδο της περιοχής τους και επομένως είναι δεκτικοί στην υποστήριξη ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων και στην είσοδο νέων επενδύσεων, είτε από τοπικά και ξένα κεφάλαια. Αυτή η κοινωνική και επιχειρηματική εξωστρέφεια αποτελεί δείγμα υγιούς προοπτικής της τοπικής κοινωνίας και στοιχείο ενδογενούς ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των επιχειρηματιών του τουριστικού κλάδου προέκυψε ότι σε πολύ μεγάλο ποσοστό, οι επιχειρηματίες έχουν στραφεί σε δανεισμό, αξιοποιώντας παράλληλα και τα προσωπικά τους περιουσιακά στοιχεία. προκειμένου να επενδύσουν. Αντίθετα λίγοι είναι αυτοί που στηρίχθηκαν μόνο σε προσωπικά τους κεφάλαια για την λειτουργία των επιχειρήσεων τους. Συνήθως αυτές οι περιπτώσεις περιλαμβάνουν άτομα που κληρονόμησαν την επιχείρησή τους από το οικογενειακό περιβάλλον (συνήθως καφενεία και εστιατόρια). Επιπλέον σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου στην περιοχή παίζουν και οι επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω διαφόρων αναπτυξιακών προγραμμάτων (LEADER. LIFE κ..λπ), καθώς και η αξιοποίηση των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Θεσσαλίας (Π.Ε.Π). Μάλιστα μέσα από την έρευνα πεδίου προέκυψε ότι πάνω από τους μισούς ερωτηθέντες επιχειρηματίες είχαν αποταθεί και χρησιμοποιήσει τα συγκεκριμένα αναπτυξιακά προγράμματα, προκειμένου είτε να ενδυναμώσουν τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις τους, είτε να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις τουριστικού κλάδου. Επίσης, σύμφωνα με την απόκριση του στατιστικού δείγματος, οι κάτοικοι της περιοχής αναμένουν με αρκετό ενδιαφέρον και ενημερώνονται συνεχώς για τις δράσεις που μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της περιοχής μέσα από την διαχείριση και εκμετάλλευση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς ΕΣΠΑ για την περίοδο 2007 - 2013.

Επιπρόσθετα, κρίνεται σημαντικό να επισημανθεί ότι για την υποστήριξη της ανάπτυξης υπάρχει συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων, η οποία διαφάνηκε από την δειγματοληπτική έρευνα, μέσω του Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας, αλλά και συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, γεγονός που αποτελεί δείκτη υγιούς ανάπτυξης. Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι υπεύθυνη για τη δημιουργία και διαχείριση του Τοπικού Συμφώνου ποιότητας είναι η Αναπτυξιακή Καρδίτσας Α.Ε, η οποία μεταξύ άλλων παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες υψηλού επιπέδου και μεταξύ άλλων διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ενδυνάμωση του τουριστικού κλάδου. Αξιόλογη είναι εξάλλου η επικούρηση της ΑΝΚΑ Α.Ε. στην ένταξη και χρηματοδότηση νέων επενδύσεων σε ευρωπαϊκά αναπτυξιακά περιγράμματα. Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι αρκετά μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων στην ΑΝΚΑ κατάγονται άμεσα ή έμμεσα από την περιοχή, γεγονός που ενισχύει την ενεργή συμμετοχή της εν λόγω αναπτυξιακής εταιρείας στην τουριστική αειφόρο προοπτική του Δήμου Πλαστήρα.

Στοιχείο ενδογενούς ανάπτυξης αποτελεί το γεγονός ότι η προμήθεια των απαραιτήτων υλικών για την καλύτερη φιλοξενία των τουριστών γίνεται από την ευρύτερη περιοχή του νομού Καρδίτσας, με αποτέλεσμα να ενισχύεται σε σημαντικό βαθμό η τοπική οικονομία, αλλά και να προσφέρεται ένα γνήσιο τοπικό τουριστικό προϊόν, που λειτουργεί ως στοιχείο προβολής και διαφήμισης του τοπικού χαρακτήρα και των παραδοσιακών προϊόντων της περιοχής μελέτης. Πάντως, έμμεσα από τις αποκρίσεις των επιχειρηματιών γίνεται αντιληπτό ότι έχουν κατανοήσει την σημασία του να προσφέρεται στον απαιτητικό και κατασταλαγμένο πλέον τουρίστα καθαρά τοπικά και παραδοσιακά προϊόντα.

Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει και η τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία βρίσκεται συνεχώς κοντά στις επιχειρήσεις μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων, αλλά και μέσω συμβουλευτικών υπηρεσιών. Το Μουσείο Οίνου και Αμπέλου αποτελεί ένα αντίστοιχο παράδειγμα. Από την συνέντευξη που διενεργήθηκε με το Δήμαρχο Πλαστήρα κ. Δημήτριο Τσιαντή, διαφάνηκε ότι θέση της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης είναι η υποστήριξη του ντόπιου επιχειρηματία και η συμβουλευτική υποστήριξη. Είναι σημαντικό να συνδέεται ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης με την τοπική κοινωνία, καθώς έτσι διασφαλίζεται μία διαδραστική και αμφίδρομα γόνιμη προοπτική και στις δύο πλευρές. Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι το στοιχείο αυτό αποτελεί δείκτη ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης.

Επίσης, στη συνέντευξη που διενεργήθηκε με το Δήμαρχο Πλαστήρα διαφάνηκε η άποψη του Δημάρχου ότι πράγματι η ευρύτερη περιοχή της λίμνης Πλαστήρα έχει άριστες προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης, ακολουθώντας το δρόμο της ήπιας και εναλλακτικής παρέμβασης. Στο γεγονός αυτό ενισχυτικά μπορεί κανείς να υποστηρίξει και να αιτιολογήσει την άνοδο του πληθυσμού τη δεκαετία 1991-2001, η οποία συμπίπτει με την αντίστοιχη περίοδο ίδρυσης νέων τουριστικών επιχειρήσεων στην περιοχή, τα οποία έλαβαν χώρα με τη βοήθεια ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Είναι γεγονός ότι η τουριστική ανάπτυξη στο Δήμο Πλαστήρα αποτελεί ίσως τον πιο σημαντικό τομέα της οικονομικής δραστηριότητας. Παρ' όλα αυτά η ίδια η τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί και πιέσεις προς το περιβάλλον, οι οποίες αποτυπώνονται με κάποια προβλήματα όπως η αυξημένη ζήτηση για νερό, ιδίως κατά την θερινή περίοδο, η άναρχη δόμηση και η ανεπάρκεια χώρων στάθμευσης μέσα στα δημοτικά διαμερίσματα. Για την διαχείριση των στέρεων αποβλήτων, τα οποία έχουν αυξηθεί λόγω της ανέλιξης του τουριστικού κλάδου, έχουν πραγματοποιηθεί έργα σχετικά με το σύστημα αποκομιδής τους, ενώ παράλληλα κατασκευάζεται υπό την εποπτεία του δήμου ένας σύγχρονος σταθμός μεταφόρτωσης και αποκομιδής των απορριμμάτων. Ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ανάπτυξη του τουρισμού στην υπό μελέτη περιοχή αποτελεί και το οδικό δίκτυο, το οποίο σε αρκετές

περιπτώσεις είναι ελλιπές και παλαιό με αποτέλεσμα να δυσχεραίνονται οι μετακινήσεις των κατοίκων, αλλά και των επισκεπτών ιδίως τους χειμερινούς μήνες.

Πάντως πρέπει να σημειωθεί ότι σε γενικές γραμμές ο τουρισμός δεν έχει υπερβεί την φέρουσα τουριστική χωρητικότητα με αποτέλεσμα το περιβάλλον να διατηρείται σχεδόν ανέπαφο από την ανάπτυξη των τουριστικών δράσεων.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε και SWOT ανάλυση, από την οποία προέκυψε ότι η περιοχή του Δήμου Πλαστήρα παρά τις ενδογενείς αδυναμίες της (εσωτερική μετανάστευση, γήρανση πληθυσμού, μικρό μέγεθος αγοράς) και τις αναδυόμενες απειλές (ανταγωνιστικές τουριστικές περιοχές, καιροσκοπικές δράσεις, αίσθημα αβεβαιότητας, άναρχη τουριστική ανάπτυξη), παρουσιάζει μια δυναμική πολύ σημαντική, αφού χαρακτηρίζεται ως μία περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον, με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά και με σημαντικές τουριστικές υποδομές, ικανές να φιλοξενήσουν ένα αρκετά μεγάλο όγκο τουριστών. Με την εκμετάλλευση ευκαιριών που προσφέρουν διάφορα αναπτυξιακά προγράμματα στην περιοχή μελέτης και με την στροφή των επενδυτών προς ήπιες μορφές τουρισμού διαφαίνεται ότι η τουριστική ανάπτυξη του δήμου Πλαστήρα θα είναι ευοίωνη και βιώσιμη. Αυτό σημαίνει ότι η περιοχή μελέτης μπορεί να αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για την ικανοποίηση του σύγχρονου καταναλωτή, ο οποίος επιζητά αειφόρο τουρισμό υψηλής ποιότητας και είναι πλέον πρόθυμος να καταβάλλει υψηλό αντίτιμο για να τον αποκτήσει.

Όμως, για να παραμείνει ο προσανατολισμός της τουριστικής ανάπτυξης στο βιώσιμο και αειφορικό χαρακτήρα, ώστε να αποκομισθούν όλα τα οφέλη που αναπτύσσονται στις παραπάνω παραγράφους, απαιτείται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχεδίου αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, κατά τη χάραξη του σχεδίου αυτού θα πρέπει η έννοια του αειφορικού τουρισμού να έχει πρωτεύοντα ρόλο στη γενικότερη στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης και να επιδιώκει την παραγωγή κεφαλαίου και την αύξηση της απασχόλησης, στα πλαίσια της βιωσιμότητας. Αυτό σημαίνει ότι η αναπτυξιακή στρατηγική για τον τουρισμό, πρέπει να διασφαλίζει τους όρους για μια ανταγωνιστική και αυτοτροφοδοτούμενη αειφόρο τουριστική οικονομία, που θα αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας και τους ανθρώπινους και υλικούς πόρους που αυτή διαθέτει. Παράλληλα όμως, θα πρέπει όσο είναι δυνατόν, η ευθύνη και ο έλεγχος αυτής της τουριστικής πολιτικής να αφορά κυρίως την τοπική κοινωνία, ενισχύοντας έτσι την συμμετοχή της με δυναμικό χαρακτήρα. Για τον λόγο αυτό χρειάζεται η παροχή κινήτρων από το κράτος για επενδύσεις και για τόνωση της άποψης των κοινωνιών σχετικά με τη δυνατότητά τους να επηρεάζουν την τουριστική πολιτική.

Για την εφαρμογή του ολοκληρωμένου σχεδίου βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης χρειάζεται να συγκροτηθεί ενιαίος φορέας διαχείρισης στον οποίο θα συμμετέχουν η τοπική αυτοδιοίκηση, οι κάτοικοι της περιοχής, οι επιχειρηματίες και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Ο φορέας αυτό θα διασφαλίζει την ομαλή λειτουργία του σχεδίου, θα εισηγείται στην πολιτεία για τυχόν μετατροπές και επικαιροποιήσεις του και θα ελέγχει ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και θέματα χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, με την υποστήριξη κατάλληλου επιστημονικού-τεχνικού προσωπικού. Δηλαδή, γίνεται εμφανές ότι ο κύριος στόχος του φορεία διαχείρισης είναι η δημιουργία ενός ελκυστικού και ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος, υπό το πρίσμα των αρχών της βιωσιμότητας.

Επιπρόσθετα, κρίνεται επιτακτική η εφαρμογή ενός κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου που θα ενισχύει την ενδογενή τουριστική ανάπτυξη. Στην περίπτωση του Δήμου Πλαστήρα θα μπορούσαν να ληφθούν από την πολιτεία κάποια μέτρα μερικής αναστολής της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου, η οποία σήμερα δεν διευκολύνει τις επενδυτικές προσπάθειες στην περιοχή.

Επίσης, κρίνεται αναγκαία η συνεργασία μεταξύ των επιχειρηματιών της περιοχής και η ανταλλαγή χρήσιμων πληροφοριών, ώστε να προβληθούν περιπτώσεις καλής πρακτικής, σχετικά με τουριστικές δράσεις που βασίζονται στις έννοιες της αειφορίας. Έτσι οι διαμορφούμενες επιχειρηματικές δράσεις μπορούν να συνδράμουν καθοριστικά στην ευόδωση των στόχων του σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης και συνακόλουθα μπορούν να οδηγήσουν τόσο στην ικανοποίηση των τουριστών όσο και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής μελέτης. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι οι επιχειρηματίες του τουριστικού τομέα οφείλουν να κατανοήσουν ότι η περιβαλλοντική ποιότητα είναι ουσιώδης, ώστε τα παραγόμενα προϊόντα και οι υπηρεσίες που προσφέρουν να είναι υψηλού επιπέδου και συνακόλουθα ανταγωνιστικά. Για το λόγο αυτό απαιτείται να υπάρχει η κατάλληλη εκπαίδευση και κατάρτισή τους μέσα από τη συμμετοχή τους σε αντίστοιχα προγράμματα για την απόκτηση των απαραιτήτων γνώσεων σχετικά με την προώθηση του τουριστικού προϊόντος.

Συγχρόνως, η τουριστική προβολή και διαφήμιση της περιοχής μελέτης αποτελεί αναπόσπαστο παράγοντα για την προώθηση του τουρισμών και προσέλκυση των τουριστών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής ενός κατάλληλου σχεδίου marketing που θα αξιοποιεί τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τις δημόσιες σχέσεις, πολιτιστικά δρώμενα, συνεργασίες με tour-operators και γενικότερα με κάθε μέσο προβολής.

Ο ανταγωνισμός στον τουρισμό πλέον έχει μεταφερθεί στο επίπεδο της ποιότητας και γίνεται ολοένα εντονότερος για την προώθηση του αειφόρου τουρισμού, απαιτείται η επιδίωξη μιας τουριστικής πολιτικής, η οποία θα αποφέρει ποιοτικά αναβαθμισμένο και οικονομικά

αποδοτικό τουρισμό, που θα σέβεται, θα προστατεύει και θα αναδεικνύει το φυσικό περιβάλλον, τον πολιτισμό και τις ιδιαιτερότητες της κάθε κοινωνίας.. Το ζητούμενο λοιπόν σε κάθε περίπτωση είναι η συνολική αναβάθμιση και πρόοδος της κοινωνίας μέσα από πολιτικές και δράσεις τουρισμού, υπό το πρίσμα της βιώσιμης και αειφορικής ανάπτυξης.

Συνδυάζοντας όλα τα παραπάνω, όσον αφορά στην άσκηση πολιτικής για μια αειφόρο τουριστική ανάπτυξη ως εργαλείο και μέσο ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης, παρουσιάζεται η κάτωθι συνοπτική παράθεση προτάσεων, διαμορφωμένων στα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες του Δήμου Πλαστήρα σε δυο επίπεδα (δημοτική αρχή και πολίτες-επιχειρηματίες, δηλαδή αμιγώς ενδογενής συμμετοχή):

<u>Από την πλευρά του ΟΤΑ</u>

- Η παραμετροποίηση και ποσοτικοποίηση των στοιχείων μιας ολοκληρωμένης ανάλυσης SWOT στην υπό μελέτη περιοχή από κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό υπό την εποπτεία της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης, για την συλλογή ασφαλών συμπερασμάτων για τα θετικά και αρνητικά στοιχεία της περιοχής. Προτείνεται αυτή η παραμετροποίηση να επικαιροποιείται αρκετά τακτικά, προκειμένου να αναδειχθούν και οι τάσεις εξέλιξης όλων εκείνων των παραγόντων που καθορίζουν τα δυνατά και αδύναμα σημεία, τις ευκαιρίες και τις απειλές.
- Η συνεχής οργάνωση ημερίδων και σεμιναρίων σε θέματα τουριστικών υπηρεσιών, αναπτυξιακών προγραμμάτων, χρηματοδοτικών ενισχύσεων και γενικότερα σε θέματα με αντικείμενο συναφές με τον τουρισμό και την άσκηση επιχειρηματικών δράσεων.
- Η συνεχής ενημέρωση των πολιτών και επιχειρηματιών για θέματα προστασίας και διαφύλαξης του τοπικού φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.
- Η δημιουργία συνεργασιών με γειτονικούς Δήμους με τουριστικό προσανατολισμό και η ανταλλαγή απόψεων και ιδεών
- Η πρόνοια για έργα συναφή με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων στην υπό μελέτη περιοχή (π.χ. ολοκλήρωση έργων κατασκευής των κοινοτικών ξενώνων, έργα οδοποιίας, ύδρευσης και αποχέτευσης διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων κα.)
- Η διαφημιστική καμπάνια και προβολή του Δήμου μέσα από κατάλληλο υλικό και με τη βοήθεια των μέσων μαζικής επικοινωνίας

- Η βελτίωση της υπάρχουσας ιστοσελίδας και ο εμπλουτισμός της με περισσότερα στοιχεία που ενδιαφέρουν και αναζητά ένας τουρίστας ο οποίος πριν επισκεφθεί τον τόπο που επιθυμεί να πρώτα να τον επισκεφτεί ηλεκτρονικά
- Η παροχή δωρεάν τηλεφωνικής γραμμής για εξυπηρέτηση του τουρίστα ή γραφείου εξυπηρέτησης τουριστών
- Η σύσταση τουριστικής δημοτικής αστυνομίας
- Η κατάθεση υπομνημάτων και η άσκηση πίεσης στην κεντρική εξουσία σχετικά με την τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου σχετικά με τη ΖΟΕ
- Η συμμετοχή σε προγράμματα τουριστικής αδελφοποίησης με Δήμους του εξωτερικού
- Η τουριστική αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων κτιρίων (νερόμυλοι, παραδοσιακές βρύσες, αποκατάσταση γεφυριών κα.)
- Η δημιουργία επιπλέον ποδηλατοδρόμων και η συχνή διοργάνωση και διεξαγωγή αγώνων κωπηλασίας και ποδηλάτου βουνού με στόχο την προσέλκυση νέων αθλητών, αλλά και επισκεπτών επιτυγχάνοντας την προβολή της περιοχή σε αρκετά μεγάλο βαθμό.
- Η σύσταση ενιαίου φορέα διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής

<u>Από την πλευρά των πολιτών:</u>

- Η διατήρηση της καθαριότητας των δημόσιων χώρων και η τήρηση των όρων υγιεινής (π.χ. ρίψη σκουπιδιών σε κάδους απορριμμάτων και μάλιστα μόνο τις μέρες συλλογής αυτών)
- Η συμμόρφωση με τους χωροταξικούς, πολεοδομικούς και περιβαλλοντικούς περιορισμούς
- Η συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια σε θέματα τουριστικών υπηρεσιών και προστασίας περιβάλλοντος
- Η δικτύωση των επιχειρηματιών μεταξύ τους και η σύσταση συνεργασιών και συνδέσμων επικοινωνίας και ενημέρωσης
- Η παραγωγή και διάθεση αγνών και ποιοτικών προϊόντων
- Η ενημέρωση σε θέματα και επενδυτικές ευκαιρίες ειδικά με το νέο αναπτυξιακό πακέτο του ΕΣΠΑ

- Η διαφήμιση των επιχειρήσεων στο διαδίκτυο
- Η ενασχόληση και ανεύρεση πρωτότυπων επιχειρηματικών σχεδίων
- Η άσκηση πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον (π.χ. βιολογική γεωργία-κτηνοτροφία, επιλογή ανακυκλώσιμης συσκευασίας κ.α.)
- Η ορθολογική χρήση νερού από το δίκτυο υδροδότησης της περιοχής σε περιόδους έντονης τουριστικής ζήτησης.

Τέλος κρίνεται σημαντικό να επισημανθεί ότι στα πλαίσια μιας ενδογενούς ανάπτυξης οι κάτοικοι και επιχειρηματίες πρέπει να κατανοήσουν ότι οφείλουν να προβληματιστούν περισσότερο σχετικά με το τι μπορούν να κάνουν οι ίδιοι για τον τόπο τους και πως μπορούν να συνδράμουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους και να επικεντρώνονται λιγότερο στο τι κάνει η πολιτεία για αυτούς. Μόνο αν επιτευχθεί αλλαγή της νοοτροπίας και ο καθένας ενεργεί μεμονωμένα με κοινό στόχο την αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής του, θα υπάρξει μια άμεση βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης, που θα λειτουργήσει ως πόλος προσέλκυσης του σύγχρονου τουρίστα. Συνεπώς μέσω της εφαρμογής κατάλληλων πολιτικών, αλλά και ενεργειών των ίδιων των ντόπιων ακολουθώντας τα πρότυπα της θεωρίας για ανάπτυξη «από κάτω προς τα πάνω» (bottom to up approach) μπορεί να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στο Δήμο Πλαστήρα πάντα υπό το πρίσμα της βιώσιμης και αειφορικής ανάπτυξης,

# V. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ


1. Barquero (1991) 'Τοπική ανάπτυξη – Μια στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης' Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

2. Byers, E. (1995) Mountain Agenda: 'Environmentally sustainable and equitable development opportunities', Invited paper presented at the international NGO consultation on the Mountain Agenda. Peru. The Mountain Institute. Franklin, W.V. USA.
(http://www.mtnforum.org/resources/library/byere95a.htm)

3. Eber, S. (1992) 'Beyond the Green Horizon: A Discussion Paper on Principles for Sustainable Tourism'. WWF and Tourism Concern. London.

4. Gartner, W.C. (2004) 'Rural tourism development in the USA', International journal of tourism research, 6 :151-164.

5. Gazes, G. (1992) 'Fondements pour un geographie du tourisme et des loisirs', Paris: Breal.

6. Godfrey, K.B. (1993) 'Tourism and Sustainable Development: Towards a Sustainable Framework. Thesis (PhD)', Oxford Brookes University

7. Knafou, R. (1994). 'Les Alpes, Paris:Editions P.U.F., Coll. "Que sai-je?".

8. Krippendorf, J. (1982) 'Towards new tourism policies: the importance of environmental and sociocultural factors', Tourism Management. 3(3), pp.135-148.

9. Merchadou, C. (2001). 'Promoting environmental protection and sustainable development for tourism'.

10. Mowforth, M., (1993) 'Eco-tourism: terminology and definitions', Research Report Series,No 1, Dept. of Geographical Sciences, University of Plymouth

11. Papastavrou, A.K., P. Lefakis, Z. Andreopoulou, S. Vassiliadou, K. Ioannou, A. Lazaridou (2005). Web Application for Regional Presentation and Development. Joint conference of the 5th Conference of the European Federarion for Information

Technology in Agrivulture, Food and Environment & 3rd World Congress on Computers in Agriculture and Natural Resources, 25-28 July 2005, Vila Real, Portugal, pp. 551-558

12. Αναπτυξιακή Καρδίτσας, (2002) 'Μελέτη Ορθολογικής Ανάπτυξης του Τουρισμού και Προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή της Λ. Πλαστήρα' (ηλεκτρονικές πηγές)

13. Ανδριώτης, Κ. (2003), 'Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά του', ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος, 20-21/2003 ISSN 1105-3267 σσ. 139-154

14. Βαρβαρέσος, Σ., Σωτηριάδης, Μ. (2003). 'Συγκριτική ανάλυση της ανάπτυξης περιοχών με ορεινό-χιονοδρομικό τουρισμό στις Αλπεις' JOURNAL, ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ, Τεύχος Νο6 σελ. 22-39

(www.sete.gr/files/Ebook/Oreinos%20Xionodromikos%20Tourismos%20Alpeis.doc

15. Γαϊτανίδου Ε. (2001) 'Ορισμοί και οριοθέτηση των ορεινών μειονεκτικών περιφερειών'

16. Γιαλύρη, Θ., Ζαμπέλης, Χ. , 'Ο χωροταξικός σχεδιασμός ως εργαλείο διαφοροποίησης και αναβάθμισης των ορεινών περιοχών του εθνικού χώρου και δημιουργίας νέας εταιρικής σχέσης πόλης υπαίθρου'

http://www.ntua.gr/MIRC/3rd_conference/zambelis.pdf

17. Δαουτόπουλος, Γ. (2005) 'Αειφορική Ανάπτυξη της Ελληνικής Υπαίθρου', Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζυγός

18. Δεληθέου, Β. (2006). 'Παραδόσεις Μαθήματος- Τοπική Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση- Θεσμικό Πλαίσιο Αναπτυξιακά Προγράμματα και Παγκοσμιοποίηση', Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

19. Θεοδωροπούλου, Ε. (2006), 'Σημειώσεις για το μάθημα: Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον', Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

20. Ιακωβίδου. Ο. (2000), 'Αγροτουρισμός: Το μικρό, όμορφο και θηλυκό πρόσωπο στον τουρισμό', στο Τσάρτας, Π (επιμ), Τουριστική Ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, Αθήνα: Εξάντας: 69-79

21. Κοκκώσης Χ και Τσάρτας Π (2001), 'Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη *και* Περιβάλλον', Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

22. Καραμέρης, Α. 'Προϋποθέσεις και προοπτικές ανάπτυξης του οικοτουρισμού' (http://www.ecotour.gr/WhitePaperEcotourism.doc)

23. Κομίλης, Π. (2001) 'Οικοτουρισμός: η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης', Αθήνα: Προπομπός.

24. Λαγός, Δ. και Σταματίου, Ε. (2004), 'Χωρικοί μετασχηματισμοί και χωροταξική οργάνωση των μικρών νησιών του ελληνικού χώρου με δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης', 7ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό συνέδριο της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας, Πρακτικά Συνεδρίου, ΤόμοςΙ, σελ 545-552, Μυτιλήνη .

25. Λογοθέτης, Μ. (2001), 'Τουρισμός και Περιβάλλον', 13ο Συνέδριο πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων με θέμα «Δάση-Χωροταξία-Τουρισμός», Ρόδος (http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Rodos%2013%20Sinedrio/Logothetis%20eisigisi.htm)

26. Πίνδος Α.Ε., (2004), 'Σχέδιο Τοπικής Ανάπτυξης Δήμου Πλαστήρα', Καρδίτσα: Cohesion

27. Παπαδημάτος, Α., Ρόκος, Δ. (2001), 'Βιώσιμη και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και του κόσμου', 3ο διαπανεπιστημιακό συνέδριο του Ε.Μ.Π. (http://www.ntua.gr/MIRC/3rd_conference/papadimatou.pdf

28. Ρενιέρης, Κ. (2005), 'Προοπτικές Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης. Η περίπτωση του Δήμου Βουκολίων, Ν.Χανίων', διπλωματική εργασία στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων, Πάτρα:Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο.

29. Σιδηρόπουλος, Κ & Συνεργάτες Ε.Ε. (2004) 'Ολοκληρωμένο Τοπικό Πρόγραμμα Βιώσιμης Ανάπτυξης Δήμου Πλαστήρα Α΄Φάση', Αθήνα, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον Δήμος Πλαστήρα.

30. Σπιλάνης, Γ. (2000), 'Τουρισμός και περιφερειακή ανάπτυξη. Η περίπτωση των νησιών του Αιγαίου', στο Τσάρτας, Π.: (επιμ.), Τουριστική Ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, Αθήνα: Εξάντας.

31. Σταυρνός, Β. (2006), 'Παραδόσεις Μαθήματος-Οικονομετρία', Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

32. Σφακιανάκης, Μ. (2000), 'Εναλλακτικές μορφές τουρισμού', Αθήνα: Έλλην

33. Τσάρτας, Π (1996), 'Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό', Αθήνα: Εξάντας.

34. Τσιπήρας, Κ (1999). 'Ο Ελληνικός ορεινός χώρος ως και η φύση του ως «Όλον»'. www.ntua.gr/MIRC/3rd_conference/tsipiras.pdf.

35. Χριστοπούλου, Ο. (2002) 'Πολιτικές Αγροτικού Χώρου – Θεσμικό Πλαίσιο', Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Ηλεκτρονικές πηγές

http://www.agrotour.gr

http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/tools_acc.html

www.crete-region.gr/greek/information/Proti_selida/omilies/xar_kokosis.ppt

http://www.ecotour.gr/WhitePaperEcotourism.doc

www.enavotsalostilimni**plastira**.gr/

http://www.itep.gr/pdfs/07_SpEd_Deltio%20Typou.pdf

http://kallithea.hua.gr/epixeirein/dihmer%203%20docs/Iatrou.pdf

www.karditsa-net.gr

http://www.greek-ecotourism.gr/default.asp?V_ITEM_ID=857

www.odigoslimnis**plastira**.gr/

www.pezoporia.gr

www.plastiras.gr

http://www.statistics.gr/gr_tables/S604_STO_1_DT_AN_06_Y.pdf

http://www.tour.teithe.gr/dpt/files/152.doc

(http://www.traveldailynews.gr/new.asp?newid=35454&subcategory_id=29

www.wttc.org/eng/Research/Tourism_Satellite_Accounting/index.php

http://www.oreivatein.gr

www.ypa.gr

# VI. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

## Α) Συνέντευξη με Δήμαρχο Πλαστήρα Τσιαντή Δημήτριο

**Ποδηματάς Δημήτρης:**Ο τουρισμός αποτελεί ένα σημαντικό μοχλό ανάπτυξης του Δήμου. Πόσο ευχαριστημένος είστε από την πορεία του μέχρι σήμερα;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Η ανάπτυξη στο δήμο μας στηρίχθηκε και στηρίζεται στο τρίπτυχο α)Αγροτική Ανάπτυξη, β)Τουρισμός–Πολιτισμός και γ)Τουριστική Ανάπτυξη. Εμείς βλέπουμε τον τουρισμό ως ξεχωριστό κομμάτι της αναπτυξιακής διαδικασίας. Στα πλαίσια αυτά, η ήπια τουριστική ανάπτυξη που επιθυμούμε βρίσκεται σε συνεχή ανερχόμενη πορεία, χωρίς βέβαια να πω πως δεν θα πρέπει να γίνονται συνεχείς προσπάθειες να γίνουμε καλύτεροι και δυνατότεροι. Παρά τις ελλείψεις μας σε τουριστικές υποδομές η κίνηση βαίνει συνεχώς αυξανόμενη με σημαντικά οικονομικά αποτελέσματα για την περιοχή.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Υπάρχει συνεργασία του Δήμου με τους επιχειρηματίες του τουριστικού κλάδου;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Η συνεργασία του δήμου μας με τους επιχειρηματίες του κλάδου κινείται σε αρκετά επίπεδα. Αξίζει να αναφέρω ότι υπάρχουν άλλωστε και δημοτικές τουριστικές επιχειρήσεις που λειτουργούν και ενισχύουν την τουριστική ανάπτυξη. Η συνεργασία δεν έχει να κάνει μόνο με την συνεννόηση και τις τυχούσες προτάσεις για τα έργα βασικής υποδομής, όπως η ύδρευση, το οδικό δίκτυο, η αποχέτευση και η αποκομιδή απορριμμάτων, αλλά και εφαρμογές για αισθητικές βελτιώσεις. Παράλληλα ο δήμος παρακολουθεί και ενστερνίζεται τη λογική του Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας, που οι φορείς της περιοχής και οι τουριστικοί επιχειρηματίες συμφωνούν και συνυπογράφουν μέσω της ΑΝ.ΚΑ.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Σε τι επίπεδο κινούνται οι επενδύσεις στον τουριστικό κλάδο;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Παρότι τα τελευταία χρόνια έγιναν αρκετές επενδύσεις στην περιοχή μας, θα θέλαμε στα πλαίσια της ήπιας ανάπτυξης και του αγροτουριστικού μοντέλου να ήταν περισσότερες. Επειδή το μεγαλύτερο ποσοστό των επενδυτικών κινήσεων λαμβάνει χώρα στην δυτική πλευρά της λίμνης, θα θέλαμε να υπάρξουν μεγαλύτερες δυνατότητες και για το παραλίμνιο κομμάτι του δήμου μας. Αυτό μπορεί να γίνει βασικά μόνο με την τροποποίηση της ΖΟΕ, όπως προτείνει συνεχώς και ο δήμος Πλαστήρα.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Σαν δήμος εσείς τι έργα-δράσεις κάνετε για να ενισχυθεί ο τουριστικός κλάδος και ιδιαίτερα ο ήπιος τουρισμός(οινοτουρισμός, αγροτουρισμός, περιηγητικός);

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Ο δήμος Πλαστήρα από την ίδρυσή του έως και σήμερα έχει υλοποιήσει έργα και δράσεις σε όλα τα επίπεδα, εξαντλώντας σχεδόν όλα τα χρηματοδοτικά προγράμματα. Κυρίως οι πόροι προήλθαν από τα 2$^{ο}$ και 3$^{ο}$ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ), καθώς και από διάφορες τομεακές και αυτοδιοικητικές χρηματοδοτήσεις. Βελτιώθηκαν οι βασικές υποδομές ύδρευσης σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα, η όδευση και η αποχέτευση, Έγιναν μεγάλα έργα αισθητικών αποκαταστάσεων, κατασκευής και ανακαίνισης τουριστικών υποδομών, καθώς και δύο μουσεία, το Μουσείο Πλαστήρα και το Μουσείου Αμπέλου και Κρασιού. Επίσης πραγματοποιήθηκε παραλίμνιος ποδηλατόδρομος, καθώς και άλλα αθλητικά έργα. Όσο αφορά το ζήτημα της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης εμείς επιμένουμε, άλλωστε και η χωροταξία της περιοχής το επιβάλλει, στην ισόρροπη ανάπτυξη όλων των τομέων της παραγωγής*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Για τα θέματα προστασία του περιβάλλοντος και της σύνδεσή τους με τον τουρισμό, εσείς σαν δήμος πως συνεισφέρετε;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Η δημοτική αρχή μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος, τόσο με την ανάπτυξη της πυρασφάλειας και της πολιτικής προστασίας, όσο και με τα έργα βελτίωσης της χλωρίδας και της συστηματικής εκμετάλλευσης των δασών μέσω διαχειριστικών μελετών. Επίσης κάναμε σύγχρονο σύστημα αποκομιδής των απορριμμάτων με ταυτόχρονη μεταφορά του εκτός περιοχής του δήμου και της λίμνης. Αποκαταστήσαμε τις παλιές χωματερές και σε συνεργασία με την νομαρχιακή αυτοδιοίκηση κατασκευάζουμε υπερσύγχρονο σταθμό μεταφόρτωσης και αποκομιδής των απορριμμάτων.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Ποια θεωρείτε τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τουριστικός κλάδος στο δήμο;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Το μεγαλύτερο πρόβλημα για τον τουριστικό κλάδο είναι η μικρή τουριστική περίοδος που συνήθως είναι τα σαββατοκύριακα και τις αργίες. Εκεί πρέπει να εστιάσουμε και να δούμε τις επόμενες δράσεις μας. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα είναι και ισχύ της ΖΟΕ, η οποία θέτει ακραίους περιορισμούς στις εκτός ορίου δομικές περιοχές.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Σχετικά με την προβολή του δήμου και του τουρισμού (ιντερνέτ- τουριστικές εκθέσεις) με ποιο τρόπο ο δήμος συνεισφέρει;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Στο Δήμο μας πραγματοποιούνται αρκετές προσπάθειες σε διαφημιστικό επίπεδο, πάντα σε συνεργασία με τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, συλλογικά και ενιαία για την ευρύτερη περιοχή της λίμνης Πλαστήρα. Ακόμα υπάρχει και πλήρης ενημέρωση και μέσω του διαδικτύου, το οποίο αποτελεί σημαντικό πλέον εργαλείο για τον Έλληνα καταναλωτή και επενδυτή.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Υπάρχει συνεργασία με τους άλλους γειτονικούς δήμους στα θέματα τουρισμού;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Είναι γεγονός ότι σε μία μεγάλη γκάμα ανταγωνιστικών ζητημάτων υπάρχει στενή συνεργασία με τους όμορους δήμους σε θέματα κυρίως όπως το περιβάλλον, το οδικό δίκτυο, οι βιολογικοί καθαρισμοί, χωροταξικά θέματα, συγκοινωνιακά ζητήματα και ασφαλώς θέματα που αφορούν την τουριστική προβολή και ανάπτυξη.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Είστε αισιόδοξος για την γενικότερη ανάπτυξη του δήμου, θα βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων;

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Η ευρύτερη περιοχή της λίμνης Πλαστήρα έχει άριστες προοπτικές, αποτελεί άλλωστε την αναπτυξιακή όαση του νομού Καρδίτσας με τα τόσα προβλήματα στον αγροτικό τομέα και στην απασχόληση. Στο χέρι μας είναι, ιδιαίτερα της τοπικής Αυτοδιοίκησης, της κεντρικής εξουσίας και του κόσμου, να προχωρήσουμε μπροστά, προοδευτικά, χαράσσοντας στρατηγικές με μακρόπνοο και δημιουργικό χαρακτήρα.*

**Ποδηματάς Δημήτρης:** Κύριε Τσιαντή, σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που μου διαθέσατε.

**Τσιαντής Δημήτριος:** *Και εγώ ευχαριστώ και σου εύχομαι καλή επιτυχία.*

# Β) ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

**Ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε κατοίκους του δήμου Πλαστήρα:**

❖ *Παρακαλώ να συμπληρώσετε όλες τις ερωτήσεις, για να μπορεί να γίνει επεξεργασία του ερωτηματολογίου. Τα στοιχεία σας παραμένουν ανώνυμα, ενώ οι απαντήσεις σας, θα χρησιμοποιηθούν μόνο για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας. Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που μου διαθέτετε και για την πολύτιμη βοήθεια σας.*

**Νο Ερωτηματολογίου**

Ημερομηνία____/____/2008

1. **Ποιο είναι το φύλο σας;**

Α) Άνδρας Β) Γυναίκα

2. **Ποια είναι η ηλικία σας;**

Α) 16-28 Γ) 40-60

Β) 28-40 Δ) 60 και άνω

3. **Σε ποιο δημοτικό διαμέρισμα είστε δημότης;**

Α) Μορφοβούνι Γ) Κερασιά Ε) Μοσχάτο

Β) Μεσενικόλας Δ) Λαμπερό

4. **Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;**

Α) Απόφοιτος ΑΕΙ-ΤΕΙ Γ) Απόφοιτος Γυμνασίου

Β) Απόφοιτος Λυκείου Δ) Απόφοιτος Δημοτικού

5. **Σε ποιο τομέα απασχολείστε;**

Α) Πρωτογενή Τομέα (πχ αγροτικές ασχολίες, κτηνοτροφία, αλιεία)

Β) Δευτερογενή Τομέα (πχ εργοστάσια, βιοτεχνία)

Γ) Τριτογενή Τομέα (πχ υπηρεσίες μεταφορές τουρισμός, εμπορικά καταστήματα)

Δ) Άνεργος /η

6. **Που κυμαίνεται το ετήσιο εισόδημά σας;**

Α) έως 7.500 ευρώ Γ) από 12.000 έως 18.000

Β) από 7.500 έως 12.000 Δ) από 18.000 και πάνω

7. **Ποιο θεωρείτε τον πιο σημαντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα;**

Α) ο τουρισμός Γ) οινοποιία

Β) η γεωργία-κτηνοτροφία

Δ)βιοτεχνίες παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων

Ε) Άλλο

**8. Που οφείλεται κατά την άποψή σας η τουριστική ζήτηση στο Δήμο;**

Α) στο πλούσιο φυσικό περιβάλλον

Β) στα πολιτιστικά δρώμενα

Γ) στην ξενοδοχειακή υποδομή

Δ) στα παραδοσιακά προϊόντα

Ε) στην αρχιτεκτονική κληρονομιά

ΣΤ) Άλλο ……..

**9. Ποια πιστεύετε ότι έχουν τη μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση από τα παρακάτω:**

Α) Ιερά Μονή Κορώνης

Β)Ναός του Απόλλωνα στην θέση «Λιανικόκκαλα» στο Μοσχάτο

Γ)Μουσείο Οίνου & Αμπέλου

Δ)Λίμνη Πλαστήρα

Ε)Νερόμυλος Μπουραλά στη Κερασιά

ΣΤ)Κέντρο Ιστορικών Μελετών «Ν. Πλαστήρας»

Ζ) Άλλο……..

**10. Ποια είναι κατά την άποψή σας η πιο ευρέως γνωστή πολιτιστική εκδήλωση του Δήμου σας;**

Α) Γιορτή Κρασιού Μεσενικόλα

Β) Πλαστήρια Μορφοβουνίου

Γ) Τα Ρογκατσια

Δ) Διάπλους της Λίμνης Πλαστήρα

Ε) Κάψιμο του Φανού

ΣΤ) Άλλο…….

**11. Πιστεύεται ότι υπάρχουν προϋποθέσεις τουριστικής ανάπτυξης στο Δήμο Πλαστήρα**

Α) Ναι

Β) Όχι

**12. Πιστεύετε ότι για να υπάρξει τουριστική ανάπτυξη στο Δήμο θα έπρεπε να υπάρχει**

Α)Ασφαλές και αναπτυγμένο οδικό δίκτυο

Β)Δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης , βιολογικός καθαρισμός

Γ)Αθλητικές εγκαταστάσεις

Δ)Πολιτιστικοί χώροι

Ε)Επαρκείς ξενοδοχειακές υποδομές-υπηρεσίες

ΣΤ)Εμπορικές επιχειρήσεις

Ζ)Επαρκής προβολή-διαφήμιση

Η)Άλλο……

**13. Πόσο κατά τη γνώμη σας η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής θα απέτρεπε τη φυγή των νέων προς τα αστικά κέντρα**

Α) Πολύ
Β) Λίγο
Γ) Μέτρια
Δ) Καθόλου

**14. Πόσο κατά τη γνώμη σας η τουριστική ανάπτυξη θα βελτίωνε την ποιότητα ζωής σας;**

Α) Πολύ
Β) Λίγο
Γ) Μέτρια
Δ) Καθόλου

**15. Κατά πόσο πιστεύετε ότι ο τουρισμός θα συμβάλλει στην πρόοδο και ανάπτυξη του Δήμου σας**

Α) Πολύ
Β) Λίγο
Γ) Μέτρια
Δ) Καθόλου

**16. Ποιο θεωρείτε το πιο θετικό χαρακτηριστικό του δήμου σας;**

Α) Πλούσια βλάστηση, όμορφο φυσικό τοπίο
Δ) Λίμνη Πλαστήρα
Β)Κλιμα
Ε) Εγγύτητα με την Καρδίτσα
Γ) Αμπελο-οινικός κλάδος - κτηνοτροφία
ΣΤ) Ανάπτυξη του τουρισμού

**17. Ποιο θεωρείτε το πιο αρνητικό χαρακτηριστικό του δήμου σας;**

Α) Γήρανση του πληθυσμού & έλλειψη νέων
Δ) Δυσκολίες μετακίνησης το χειμώνα
Β) Έλλειψη υποδομών
Ε) Επικίνδυνο οδικό δίκτυο
Γ) Ανεργία
ΣΤ) Έλλειψη γυναικών για τους νέους που παραμένουν στα χωριά

**Ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε επιχειρηματίες του δήμου Πλαστήρα:**

❖ *Παρακαλώ να συμπληρώσετε όλες τις ερωτήσεις, για να μπορεί να γίνει επεξεργασία του ερωτηματολογίου. Τα στοιχεία σας παραμένουν ανώνυμα, ενώ οι απαντήσεις σας, θα χρησιμοποιηθούν μόνο για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας. Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που μου διαθέτετε και για την πολύτιμη βοήθεια σας.*

**Νο Ερωτηματολογίου**

Ημερομηνία____/____/2008

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε: Πλήρως_____, Μερικώς_____

## Α΄ μέρος Ερωτηματολογίου: Ο Εναλλακτικός Τουρισμός και η Βιώσιμη Ανάπτυξη του Τόπου (Συμπληρώνεται από τις επιχειρήσεις)

**Ερώτηση 1: Σε πιο βαθμό επηρεάζει, κατά την γνώμη σας, την οικονομική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα κάθε ένας από τους παρακάτω παράγοντες**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Ο Τουρισμός | | | | |
| 2 | Η γεωργία - κτηνοτροφία | | | | |
| 3 | Οι βιομηχανίες παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων | | | | |
| 4 | Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής | | | | |

**Ερώτηση 2: Που οφείλεται κατά την γνώμη σας η Τουριστική ζήτηση στο Δήμο Πλαστήρα;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Στο φυσικό περιβάλλον | | | | |
| 2 | Στην αρχιτεκτονική κληρονομιά | | | | |
| 3 | Στα παραδοσιακά προϊόντα | | | | |
| 4 | Στα πολιτιστικά δρώμενα | | | | |
| 5 | Στη ξενοδοχειακή υποδομή | | | | |
| 6 | Στην εγγύτητα με το αστικό κέντρο της Καρδίτσας | | | | |

**Ερώτηση 3: Πως έχει επιδράσει ο Τουρισμός στους παρακάτω τομείς, κατά την άποψη σας;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων | | | | |
| 2 | Στην αύξηση της εμπορίας των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων | | | | |
| 3 | Στη τόνωση του αγροτο-κτηνοτροφικού τομέα | | | | |
| 4 | Στην ενθάρρυνση του εμπορίου | | | | |
| 5 | Στην αξία της γης και των ακινήτων | | | | |
| 6 | Στην συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή | | | | |
| 7 | Στην προβολή της περιοχής | | | | |

**Ερώτηση 4: Πως έχει επιδράσει ο τουρισμός στην τοπική οικονομία;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (αύξηση απασχόλησης) | | | | |
| 2 | Στην προσέλκυση νέων επενδυτών | | | | |
| 3 | Στην ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος | | | | |
| 4 | Στην προβολή και κατανάλωση εγχώριων-τοπικών προϊόντων | | | | |
| 5 | Στην αναβίωση παραδοσιακών επαγγελμάτων | | | | |

**Ερώτηση 5: Πως έχει επηρεάσει ο τουρισμός τα κοινωνικά θέματα;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Συγκράτηση του πληθυσμού | | | | |
| 2 | Προσέλκυση νέων κατοίκων | | | | |
| 3 | Αναβάθμιση της θέσης και του ρόλου της γυναίκας στην τοπική κοινωνία | | | | |
| 4 | Αύξηση των πολιτιστικών, ψυχαγωγικών, και αθλητικών ευκαιριών-δραστηριοτήτων | | | | |
| 5 | Βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων | | | | |
| 6 | Δυσανασχέτηση και δυσαρέσκεια των ντόπιων | | | | |

**Ερώτηση 6: Πως έχει επιδράσει ο τουρισμός στη βελτίωση των υποδομών;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Στη βελτίωση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης (π..χ. Αγροτικό Ιατρείο) | | | | |
| 2 | Στην αναβάθμιση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών | | | | |
| 3 | Στην επέκταση του οδικού δικτύου | | | | |
| 4 | Στη βελτίωση του συστήματος ύδρευσης και αποχέτευσης και διαχείρισης στερεών αποβλήτων | | | | |

**Ερώτηση 7: Πως έχει επιδράσει ο τουρισμός στα πολιτιστικά θέματα;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Στην αναπαλαίωση και συντήρηση κτιρίων | | | | |
| 2 | Στην αποκατάσταση παραδοσιακών μονοπατιών, ανεμόμυλων και νερόμυλων | | | | |
| 3 | Στην διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων – αναβίωση εθίμων και ανάδειξη πολιτιστικής παράδοσης | | | | |
| 4 | Στη δημιουργία μουσείων | | | | |
| 5 | Στην προστασία αρχαιολογικών χώρων | | | | |

**Ερώτηση 8: Πως έχει επιδράσει ο τουρισμός σε θέματα περιβάλλοντος;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Προστασία του περιβάλλοντος | | | | |
| 2 | Πρόγραμμα καθαριότητας δρόμων-κοινόχρηστων χώρων | | | | |
| 3 | Πρόγραμμα αποκομιδής απορριμμάτων | | | | |
| 4 | Υποστήριξη ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων | | | | |
| 5 | Στη διοργάνωση εκδηλώσεων σχετικών με το περιβάλλον | | | | |
| 6 | Άναρχη δόμηση | | | | |
| 7 | Ανεπάρκεια χώρων στάθμευσης | | | | |
| 8 | Αυξημένη ζήτηση νερού | | | | |

**Ερώτηση 9: Ποια είναι συμβολή της Τοπικής αυτοδιοίκησης/ Τοπικών φορέων, για την ανάπτυξη του τουρισμού;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Με επενδύσεις/ χρηματοδοτήσεις | | | | |
| 2 | Επαγγελματική επιμόρφωση των επιχειρήσεων | | | | |
| 3 | Διοργάνωση πολιτιστικών δρώμενων | | | | |
| 4 | Παροχή κινήτρων, για την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας | | | | |
| 5 | Τουριστική διαφήμιση της περιοχής στην Ελλάδα και το Εξωτερικό | | | | |
| 6 | Ενθάρρυνση/ Ενημέρωση για τις εναλλακτικές μορφές Τουρισμού | | | | |

**Ερώτηση 10: Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής στηρίζεται στον εναλλακτικό τουρισμό. Ποιες από τις παρακάτω μορφές εναλλακτικού τουρισμού πιστεύετε ότι μπορούν να αναπτυχθούν με επιτυχία στο Δήμο Πλαστήρα;**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | Καθόλου | Λίγο | Μέτρια | Πολύ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Αγροτουρισμός | | | | |
| 2 | Περιηγητικός τουρισμός | | | | |
| 3 | Συνεδριακός τουρισμός | | | | |
| 4 | Οικοτουρισμός | | | | |
| 5 | Θρησκευτικός | | | | |
| 6 | Χειμερινός | | | | |

**Ερώτηση 11: Πιστεύετε ότι στην περιοχή είναι προτιμότερο να δημιουργηθούν**

| Α/Α | Παράγοντες Επιρροής | |
|---|---|---|
| 1 | Μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα | |
| 2 | Μικρές παραδοσιακά ξενοδοχειακά συγκροτήματα | |

**Ερώτηση 12: Πιστεύετε ότι η παροχή τουριστικών υπηρεσιών από ξένους επενδυτές (μη ντόπιους) σε ποιες από τις δύο παρακάτω επιλογές θα οδηγούσε**

| **Α/Α** | **Παράγοντες Επιρροής** | |
|---|---|---|
| 1 | Θα ωφελούσε την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής | |
| 2 | Θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα | |

**Ερώτηση 13: Ποιο πιστεύετε ότι είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Πλαστήρα.**

| **Α/Α** | **Παράγοντες Επιρροής** | |
|---|---|---|
| 1 | Μόλυνση του περιβάλλοντος | |
| 2 | Αυξημένη ζήτηση νερού | |
| 3 | Άναρχη δόμηση | |
| 4 | Αστικοποίηση της κοινωνίας | |
| 5 | Η μη συνεργασία των τοπικών φορέων με τους επιχειρηματίες | |
| 6 | Η μη υιοθέτηση ενός οργανωμένου σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης | |
| 7 | Το οδικό δίκτυο | |
| 8 | Όλα τα παραπάνω | |

## **Β΄ μέρος Ερωτηματολογίου: Στοιχεία της Επιχείρησης (Συμπληρώνεται μόνο από τις επιχειρήσεις )**

**Ερώτηση 14: Σε ποιο δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Πλαστήρα είναι εγκατεστημένη η επιχείρησή σας;**

Α) Μορφοβούνι Γ) Κερασιά Ε) Μοσχάτο

Β) Μεσενικόλας Δ) Λαμπερό

**Ερώτηση 15: Ποιο είναι το έτος ιδρύσεως της επιχείρησης σας;**_____

**Ερώτηση 16:Ποιο είναι η νομική μορφή της επιχείρησης σας;**

Α) Ατομική Επιχείρηση Γ) Α.Ε. Ε) Συνεταιρισμός

Β) ΕΠΕ Δ) Ο.Ε.

**Ερώτηση 17: Σε ποια από τις παρακάτω επιλογές κατατάσσεται την επιχείρησή σας;**

Α) Ξενοδοχείο-ενοικιαζόμενα δωμάτια Γ) Τουριστικές δραστηριότητες (κωπηλασία, ιππασία, ποδήλατο στην φύση, πεζοπορία κλπ)

Β) Εστιατόρια – καφετέριες Δ) Άλλη…….

**Ερώτηση 18: Η έδρα της Επιχείρησή σας ταυτίζεται με τον τόπο κατοικίας σας;**

Α) Ναι Β) Όχι

**Ερώτηση 19: Η επιχείρησή σας λειτουργεί:**

Α) Όλο το χρόνο Β) Εποχικά

**Ερώτηση 20: Εκτιμήστε πόσους περίπου επισκέπτες δέχεται κάθε τουριστική σεζόν στην επιχείρηση σας; _____ (αριθμός)**

**Ερώτηση 21: Πόσα άτομα απασχολεί η επιχείρηση σας _____(σε αριθμό),**

**Ερώτηση 22: Τα άτομα που απασχολεί η επιχείρησή σας προέρχονται:**

Α) από το οικογενειακό περιβάλλον Β) από μέλη εκτός οικογενείας

**Ερώτηση 23: Τα άτομα που απασχολεί η επιχείρησή σας προέρχονται:**

Α) από τον τόπο λειτουργίας της επιχείρησης (ντόπιοι) Γ) από άλλες χώρες (οικονομικοί μετανάστες)

Β) από άλλες περιοχές της Ελλάδας

**Ερώτηση 24: Στο παρελθόν είχατε επαγγελματική η επιχειρηματική εμπειρία σχετική με τον τουριστικό κλάδο**

Α) Ναι Β) Όχι

**Ερώτηση 25: Πόση είναι η δυναμικότητα σε κλίνες για την εξυπηρέτηση των τουριστών;_____ (αφορά τουριστικά καταλύματα)**

**Ερώτηση 26:Ποια είναι η μέση διάρκεια των τουριστών στην περιοχή (αφορά τουριστικά καταλύματα)**

Α) Μία διανυκτέρευση Γ) Πάνω από τρεις μέρες διανυκτέρευση

Β) δύο έως τρείς διανυκτερεύσεις

**Ερώτηση 27: Οι τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή σε ποια ηλικία κατατάσσονται κατά πλειοψηφία:**

Α) Νεαρής ηλικίας (16 -35) Γ) Τρίτης ηλικίας (60 και άνω)

Β) Μέσης ηλικίας (35-60)

**Ερώτηση 28: Ποιοι θεωρείτε είναι οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους οι τουρίστες επισκέπτονται την περιοχή του Δήμου Πλαστήρα**

| | | |
|---|---|---|
| 1 | Για την επαφή με το πλούσιο φυσικό περιβάλλον | |
| 2 | Για ξεκούραση και απομάκρυνση από την καθημερινότητα | |
| 3 | Για την συμμετοχή σε παραλίμνιες δραστηριότητες (κωπηλασία, ποδήλατο βουνού, πεζοπορία, κλπ) | |
| 4 | Λόγω της προβολής –διαφήμισης της περιοχής | |
| 5 | Για την ιστορία της περιοχής | |
| 6 | Για τα ήθη-έθιμα και της παραδόσεις της περιοχής | |
| 7 | Για τα παραδοσιακά εδέσματα της περιοχής | |
| 8 | Όλα τα παραπάνω | |

**Ερώτηση 29: Ποιοι είναι οι προμηθευτές της επιχείρησης σας, για την κάλυψη των αναγκών των τουριστών;**

| | | |
|---|---|---|
| 1 | Συνεταιρισμοί | |
| 2 | Ντόπιες επιχειρήσεις ή Αγρότες ή Κτηνοτρόφους κλπ | |
| 3 | Επιχειρήσεις από άλλες περιοχές του νομού Καρδίτσας | |
| 4 | Από την Αθήνα | |
| 5 | Από άλλες περιοχές της Ελλάδας | |
| 6 | Δικά σας προϊόντα | |

**Ερώτηση 30: Υπάρχει συνεργασία με:**

| | | |
|---|---|---|
| 1 | Αγροτικούς Συνεταιρισμούς | |
| 2 | Συνδέσμους (Αγροτουρισμού) | |
| 3 | Ενώσεις (Εναλλακτικού Τουρισμού, Αγροτουρισμού) | |
| 4 | Τοπικούς άρχοντες | |
| 5 | Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον ίδιο τομέα | |
| 6 | Άλλους φορείς | |

**Ερώτηση 31: Για την ανάπτυξη της επιχείρησής σας ποιες από τις παρακάτω πηγές χρηματοδότησης χρησιμοποιήσατε:**

| | | |
|---|---|---|
| 1 | Από ίδιους πόρους (προσωπικές οικογενειακές οικονομίες) | |
| 2 | Από δανεισμό | |
| 3 | Από συνδυασμό ιδίων πόρων και δανείων | |

**Ερώτηση 32 Συμμετείχατε ή συμμετέχετε σε κάποιο πρόγραμμα χρηματοδότησης της επιχείρησης σας (από Εθνικό φορέα ή από την Ευρωπαϊκή Ένωση);**

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ναι | | Όχι | |

**Αν ναι από ποιο φορέα;**_____

**Ερώτηση 33 Είστε γενικά ευχαριστημένος από την πορεία της επιχείρησής σας μέχρι σήμερα;**

| | | |
|---|---|---|
| 1 | Ναι | |
| 2 | Όχι | |
| 3 | Δεν απαντώ | |

**Ερώτηση 34 Σκοπεύετε να επεκτείνετε την επιχείρηση σας στα επόμενα:**

| | | |
|---|---|---|
| 1 | 2-5 έτη | |
| 2 | 5-10 έτη | |
| 3 | 10-15 έτη | |
| 4 | Δεν σκοπεύω, να την επεκτείνω | |
| 5 | Δεν είναι βιώσιμη η επιχείρηση | |
| 6 | Δεν γνωρίζω | |

❖*Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που μου διαθέσατε και για την πολύτιμη βοήθεια σας.*

Πίνακας Συχνοτήτων των μεταβλητών ηλικίας& επίπεδο μόρφωσης για τους κατοίκους:

Frequency Table for ΗΛΙΚΙΑ by εκπαιδευση

| | 1 | 2 | 3 | 4 | Row Total |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | 9 | 9 | 0 | 0 | 18 |
| | 7,50% | 7,50% | 0,00% | 0,00% | 15,00% |
| 2 | 12 | 36 | 3 | 0 | 51 |
| | 10,00% | 30,00% | 2,50% | 0,00% | 42,50% |
| 3 | 9 | 0 | 6 | 15 | 30 |
| | 7,50% | 0,00% | 5,00% | 12,50% | 25,00% |
| 4 | 0 | 0 | 3 | 18 | 21 |
| | 0,00% | 0,00% | 2,50% | 15,00% | 17,50% |
| Column | 30 | 45 | 12 | 33 | 120 |
| Total | 25,00% | 37,50% | 10,00% | 27,50% | 100,00% |

Πίνακας Γραμμικής Παλινδρόμησης των μεταβλητών εκπαίδευση & ηλικία.

Regression Analysis - Linear model: Y = a + b*X

Dependent variable: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
Independent variable: ΗΛΙΚΙΑ

| Parameter | Estimate | Standard Error | T Statistic | P-Value |
|---|---|---|---|---|
| Intercept | 0,29805 | 0,2025 | 1,47185 | 0,1437 |
| Slope | 0,857939 | 0,0770905 | 11,129 | 0,0000 |

Analysis of Variance

| Source | Sum of Squares | Df | Mean Square | F-Ratio | P-Value |
|---|---|---|---|---|---|
| Model | 79,2735 | 1 | 79,2735 | 123,85 | 0,0000 |
| Residual | 75,5265 | 118 | 0,640055 | | |
| Total (Corr.) | 154,8 | 119 | | | |

Correlation Coefficient = 0,715614
R-squared = 51,2103 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 50,7968 percent
Standard Error of Est. = 0,800034
Mean absolute error = 0,551811
Durbin-Watson statistic = 0,729784 (P=0,0000)
Lag 1 residual autocorrelation = 0,628301

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a linear model to describe the relationship between ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ and ΗΛΙΚΙΑ. The equation of the fitted model is

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ = 0,29805 + 0,857939*ΗΛΙΚΙΑ

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.01, there is a statistically significant relationship between ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ and ΗΛΙΚΙΑ at the 99% confidence level.

Πίνακας Συχνοτήτων των μεταβλητών τομέας απασχόλησης & επίπεδο εισοδήματος για τους κατοίκους:

Frequency Table for ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ by ΕΙΣΟΔΗΜΑ

| | 1 | 2 | 3 | 4 | Row Total |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | 21 | 12 | 9 | 0 | 42 |
| | 17,21% | 9,84% | 7,38% | 0,00% | 34,43% |
| 2 | 0 | 3 | 3 | 12 | 18 |
| | 0,00% | 2,46% | 2,46% | 9,84% | 14,75% |
| 3 | 0 | 6 | 21 | 21 | 48 |
| | 0,00% | 4,92% | 17,21% | 17,21% | 39,34% |
| 4 | 12 | 0 | 0 | 2 | 14 |
| | 9,84% | 0,00% | 0,00% | 1,64% | 11,48% |
| Column Total | 33 | 21 | 33 | 35 | 122 |
| | 27,05% | 17,21% | 27,05% | 28,69% | 100,00% |

Πίνακας Συχνοτήτων των μεταβλητών εκπαίδευση & επίπεδο εισοδήματος για τους κατοίκους:

Frequency Table for εκπαιδευση by ΕΙΣΟΔΗΜΑ

| | 1 | 2 | 3 | 4 | Row Total |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | 3 | 3 | 12 | 12 | 30 |
| | 2,50% | 2,50% | 10,00% | 10,00% | 25,00% |
| 2 | 9 | 3 | 12 | 21 | 45 |
| | 7,50% | 2,50% | 10,00% | 17,50% | 37,50% |
| 3 | 0 | 9 | 3 | 0 | 12 |
| | 0,00% | 7,50% | 2,50% | 0,00% | 10,00% |
| 4 | 21 | 6 | 6 | 0 | 33 |
| | 17,50% | 5,00% | 5,00% | 0,00% | 27,50% |
| Column Total | 33 | 21 | 33 | 33 | 120 |
| | 27,50% | 17,50% | 27,50% | 27,50% | 100,00% |

Πίνακας: Μελέτη της συμπεριφοράς των τιμών της μεταβλητής « Συμβολή του Τουρισμού στην ποιότητα ζωής» σε σχέση με τις 4 μεταβλητές: ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, τομέας απασχόλησης και ετήσιο εισόδημα στο Statgraphics

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

| Parameter | Estimate | Standard Error | T Statistic | P-Value |
|---|---|---|---|---|
| CONSTANT | 2,21247 | 0,675625 | 3,2747 | 0,0014 |
| ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ | 0,22836 | 0,120214 | 1,89961 | 0,0600 |
| ΗΛΙΚΙΑ | 0,00583044 | 0,112166 | 0,0519805 | 0,9586 |
| ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ | -0,112068 | 0,07198 | -1,55693 | 0,1222 |
| ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ | -0,0928677 | 0,122585 | -0,757577 | 0,4503 |

Analysis of Variance

| Source | Sum of Squares | DF | Mean Square | F-Ratio | P-Value |
|---|---|---|---|---|---|
| Model | 11,441 | 4 | 2,86025 | 5,57 | 0,0004 |
| Residual | 59,059 | 115 | 0,513556 | | |
| Total (Corr.) | 70,5 | 119 | | | |

R-squared = 16,2284 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 13,3146 percent
Standard Error of Est. = 0,716628
Mean absolute error = 0,588557
Durbin-Watson statistic = 2,32418 (P=0,0378)
Lag 1 residual autocorrelation = -0,162569

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ and 4 independent variables. The equation of the fitted model is

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ = 2,21247 + 0,22836*ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ + 0,00583044*ΗΛΙΚΙΑ - 0,112068*ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ - 0,0928677*ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.01, there is a statistically significant relationship between the variables at the 99% confidence level.

The R-Squared statistic indicates that the model as fitted explains 16,2284% of the variability in ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 13,3146%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 0,716628. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 0,588557 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the P-value is less than 0.05, there is an indication of possible serial correlation. Plot the residuals versus row order to see if there is any pattern which can be seen.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0,9586, belonging to ΗΛΙΚΙΑ. Since the P-value is greater or equal to 0.10, that term is not statistically significant at the 90% or higher confidence level. Consequently, you should consider removing ΗΛΙΚΙΑ from the model.

Πίνακας: Μελέτη της συμπεριφοράς των τιμών της μεταβλητής « Συμβολή του Τουρισμού στην ποιότητα ζωής» σε σχέση με τις 2μεταβλητές: τομέας απασχόλησης και ετήσιο εισόδημα στο Statgraphics

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

| Parameter | Estimate | Standard Error | T Statistic | P-Value |
|---|---|---|---|---|
| CONSTANT | 1,76741 | 0,201785 | 8,75886 | 0,0000 |
| ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ | 0,298944 | 0,0642444 | 4,65323 | 0,0000 |
| ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ | -0,0803833 | 0,0592199 | -1,35737 | 0,1773 |

Analysis of Variance

| Source | Sum of Squares | Df | Mean Square | F-Ratio | P-Value |
|---|---|---|---|---|---|
| Model | 11,1237 | 2 | 5,56185 | 10,96 | 0,0000 |
| Residual | 59,3763 | 117 | 0,50749 | | |
| Total (Corr.) | 70,5 | 119 | | | |

R-squared = 15,7783 percent
R-squared (adjusted for d.f.) = 14,3386 percent
Standard Error of Est. = 0,712383
Mean absolute error = 0,586109
Durbin-Watson statistic = 2,29318 (P=0,0543)
Lag 1 residual autocorrelation = -0,147202

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ and 2 independent variables. The equation of the fitted model is

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ = 1,76741 + 0,298944*ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ - 0,0803833*ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.01, there is a statistically significant relationship between the variables at the 99% confidence level.

The R-Squared statistic indicates that the model as fitted explains 15,7783% of the variability in ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 14,3386%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 0,712383. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 0,586109 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the P-value is greater than 0.05, there is no indication of serial autocorrelation in the residuals.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0,1773, belonging to ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ. Since the P-value is greater or equal to 0.10, that term is not statistically significant at the 90% or higher confidence level. Consequently, you should consider removing ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ from the model.

Ευρωπαϊκό Μονοπάτι Μεγάλων Διαδρομών Ε4




Ευρωπαϊκό Μονοπάτι Μεγάλων Διαδρομών Ε6



Επιχειρήσεις που έχουν σχέση με τον τουρισμό
και δραστηριοποιούνται στο Δ. Πλαστήρα (2001)

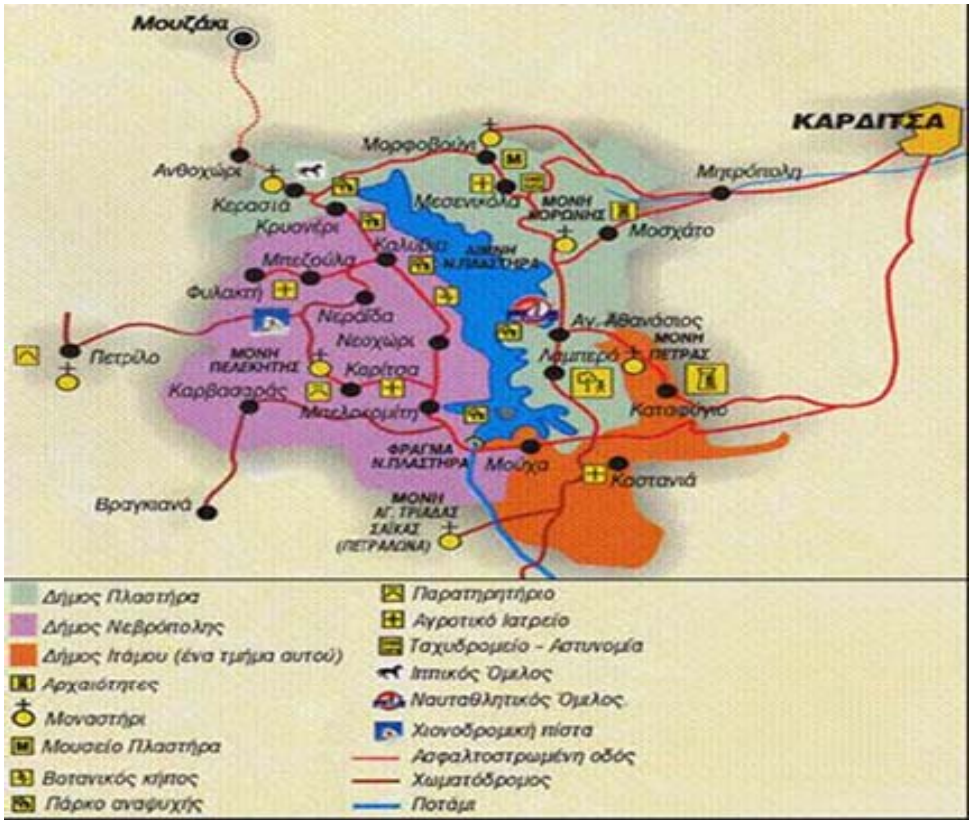
| α/α | Επωνυμία | Διεύθυνση | Τηλέφωνο | Δραστηριότητα | Κατηγορία | Δυναμικότητα |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 1 | "Αγραφιώτηκη Λαική Τέχνη" | Κερασιά | 92458 | Είδη Λαϊκής Τέχνης | Άλλα | |
| 2 | Ζαμπέτας | Κερασιά | 92855 | Φάρμα Αλόγων | Άλλα | |
| 3 | Ζαρκάδα - Παπαστεργίου Αικατερίνη | Κερασιά | 92139 | Παντοπωλείο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 4 | Ζαρκάδας Βάιος | Κερασιά | 92945, 41526 | Ξενοδοχείο "ΑΓΡΑΦΑ" | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 16 δωμ 50 κλ. |
| 5 | Κούτρα Μαρία | Κερασιά | 92001 | Ενοικιαζόμενα Δωμάτια | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 7 δωμ.14κλ. |
| 6 | Κούτρας Οδυσσέας | Κερασιά | 92922 | Παντοπωλείο-Αλλαντικά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 7 | Κόφφας Ηλίας | Κερασιά | 92045 | Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 8 | Μιαρίτης Θωμάς | Κερασιά | 92058 | Ξενοδοχείο | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 7 δωμ 14 κλ. |
| 9 | Μιαρίτης Χρήστος του Χρυσοστόμου | Κερασιά | 92016 | Αναψυκτήριο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 10 | Παγώνης Αργύριος | Κερασιά | 92320 | Καφέ-Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 11 | Παπακονσταντίνου Αντιγόνη | Κερασιά | 92310 | Ενοικιαζόμενα Δωμάτια | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 5 κλ. |
| 12 | Σήψας Στάφανος | Κερασιά | 92724 | Ουζερί-Μεζεδοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 13 | Στεργιοπούλου Ειρήνη | Κερασιά | 23272, 92376 | Ενοικιαζόμενα Δωμάτια | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 12 δωμ. |
| 14 | Φλώρος Στέφανος | Κερασιά | 92141 | Καφέ-Παντοπωλείο "Η Χρυση Καρδιά" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 15 | Γουρνάμπαση Σταματία Συζ. Βασιλείου | Λαμπερό | 94273 | Καφέ-παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 16 | Ζέρβας Χαράλαμπος του Αποστόλου | Λαμπερό | 94114, 94278 | Αναψυκτήριο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 17 | Κολοβός Ηλίας του Κωνσταντίνου | Λαμπερό | 94263 | Καφενείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 18 | Μακρυγιάννη Ευσταθία | Λαμπερό | 94250 | Καφέ-Παντοπωλείο "Ο Γεροπλάτανος" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 19 | Μήνου Αναστασία | Λαμπερό | 94274 | Καφέ-Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 20 | Μήνου Κωνσταντία Συζ. Θωμά | Λαμπερό | 94249 | Καφεπαντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 21 | Μητσιόπουλος Θωμάς | Λαμπερό | 23257, 0944412055 | Κέντρου ναυταθλητικών δραστηριοτήτων | Άλλα | |
| 22 | Μούστος Κων/νος | Λαμπερό | 94400 | Εστιατόριο " Το Πέτρνο" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 23 | Μούστου Όλγα | Λαμπερό | 94190 | Καφέ-Σνακ Μπαρ-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 24 | Σκουφή Βαία | Λαμπερό | 977151904 | Πώληση Παραδοσιακών προϊόντων | Άλλα | |
| 25 | Τουριστικό Περίπτερο' | Λαμπερό | 974433951 | Τουριστικό Περίπτερο | Άλλα | |
| 26 | Χρήστου Στυλιανή | Λαμπερό | 94277 | Καφέ-Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 27 | Αντωνούλας Γεώργιος | Μεσενικόλας | 95246 | Καφενείο "Η Δροσιά" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 28 | Βασαρδάνης Δημήτριος του Γεωργίου | Μεσενικόλας | 95260 | Παντοπωλείο-Οπωροπωλείο-Ουζοκαφενείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 29 | Ζούκας Θωμάς του Ελευθερίου | Μεσενικόλας | 95126 | Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 30 | Καζάσης Θωμάς του Χρήστου | Μεσενικόλας | 95344 | Καφενείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 31 | Καρακατσάνης Δημήτριος του Αποστόλου | Μεσενικόλας | 95298 | Κρεοπωλείο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 32 | Καραμήτρος Δημήτριος & Ιωάννα | Μεσενικόλας | 95250 | Ενοικιαζόμενα Δωμάτια | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 4 δωμ. 10 κλ. |
| 33 | Καραμήτρος Γεώργιος | Μεσενικόλας | 95250 | Οινοποιείο | Άλλα | |
| 34 | Καραπάνος Χρήστος | Μεσενικόλας | 95628 | Καφενείο "Η Ομόνοια" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 35 | Κορώνης Κωνσταντίνος του Σπυρίδωνα | Μεσενικόλας | 95169 | Καφέ-Ουζερί-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 36 | Κρανιά Ευτυχία | Μεσενικόλας | 95287 | Ενοικιαζόμενα Δωμάτια | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 37 | Μανώλης Λάνπρος του ωτηρίου | Μεσενικόλας | 95260 | Καφενείο-Παντοπωλείο-Οπωροπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 38 | Μηλίτση Πολυτίμη Συζ. Δημητρίου | Μεσενικόλας | 70355, 95417 | Ενοικιαζόμενα Δωμάτια "Η Πολίχνη" | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 4 δωμ. 8 κλ. |
| 39 | Μηλιώνης Αναστάσιος | Μεσενικόλας | 95419 | ΚοινοτικόςΞενώνας | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 7 δωμ. 22 κλ. |
| 40 | Μηλιώνης Αναστάσιος | Μεσενικόλας | 95419 | Καφέ-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 41 | Ψημμένος Ερωτόκριτος του Γεωργίου | Μεσενικόλας | | Κρεοπωλείο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 42 | Γαλανούλης Δημήτριος του Ιωάννη | Μορφοβούνι | 95543 | Εστιατόριο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 43 | Γκανούρης Νικόλαος | Μορφοβούνι | 95273 | Καφέ-Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 44 | Γρηγορίου Ηλίας | Μορφοβούνι | 95351 | Καφέ-Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 45 | Καλαντζής Ευάγγελος | Μορφοβούνι | 95283 | Καφενείο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 46 | Καραθάνος Θωμάς | Μορφοβούνι | 95091 | Κοινοτικό Αναψυκτήριο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 47 | Κατσακιώρης Γεώργιος | Μορφοβούνι | 95420 | Καφέ-Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 48 | ΚΕΤΠΑ Μορφοβουνίου | Μορφοβούνι | | Κοινοτικός Ξενώνας | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 10δωμ. 22κλ. |
| 49 | Κωσταρέλος Γ. | Μορφοβούνι | | Καφέ-Μπάρ | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 50 | Κωσταρέλος Νικόλαος | Μορφοβούνι | | Εργαστήριο Σιδηρουργίας | Άλλα | |
| 51 | Νάνος Χρήστος του Σεραφείμ | Μορφοβούνι | 95044 | Αναψυκτήριο-καφέ | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 52 | Παπακώστα Ελένη | Μορφοβούνι | 95582, 95448 | Ενοικιαζόμενα Δωμάτια "Σπιτικό" | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 18 κλ. |
| 53 | Ρεφενές Θωμάς του Λεωνίδα | Μορφοβούνι | 95263, 95497 | Κρεοπωλείο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 54 | Σακελλαρίου Τρύφων του Θωμά | Μορφοβούνι | 95614 | Κρεοπωλείο-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 55 | Σκουφή Βαία | Μορφοβούνι | 977151904 | Εργαστήρι Παραδοσιακών Προϊόντων | Άλλα | |
| 56 | Τουλιάς Δημήτριος | Μορφοβούνι | 95288 | Καφενείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 57 | Τούλιας Σωκράτης του Δημητρίου | Μορφοβούνι | 95294 | Καφεπαντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 58 | Τσιαντή Μαρία-Πατσιαούρα Ελένη-Σταμογιώργου Αγορή | Μορφοβούνι | 95405, 95052 | Εργαστήριο- Πώληση Παραδοσιακών προϊόντων | Άλλα | |
| 59 | Αλεξίου Ιωάννης τιυ Σεραφείμ | Μοσχάτο | 95389 | Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |

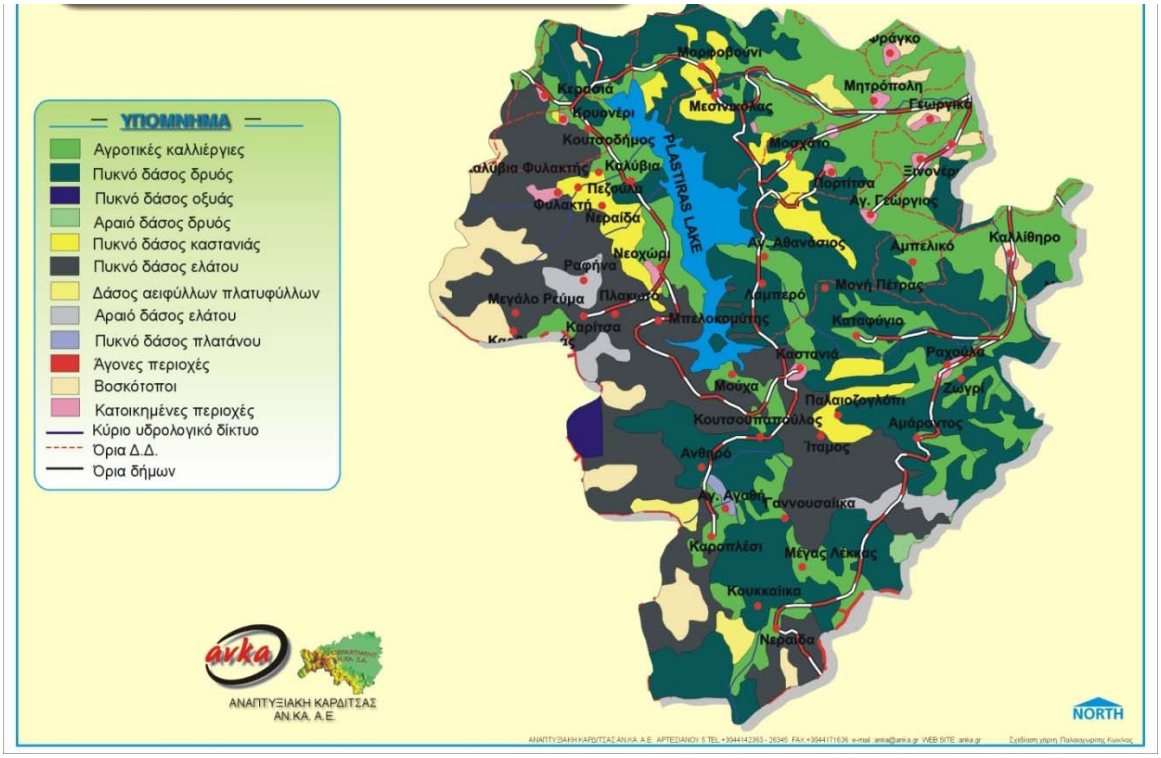
| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 60 | Αφοί Κουτσώνα | Μοσχάτο | 55287 | Ταβέρνα | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 61 | Κανδήλας Ηλίας | Μοσχάτο | | Δημιουργία ηλεκτρονικού οικοτουριστικού οδηγού | Άλλα | |
| 62 | Καραμπέρης Θεοδόσιος του Ιωάννη | Μοσχάτο | 55346, 55745 | Καφέ-Ψησταριά "Το Κελάρι" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 63 | Καρατέλιος Δημήτριος | Μοσχάτο | 95440, 74441 | Ξενώνας "Το Χαγιάτι" | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 12 δωμ. 23 κλ. |
| 64 | Κορομπίλια Ελένη Συζ. Βασιλείου | Μοσχάτο | 95381, 20413 | Ψησταριά-καφέ-Μπάρ | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 65 | Κούσης Ιωάννης | Μοσχάτο | 55628 | Καφέ-Ουζερί-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 66 | Μανώλης Σεραφείμ | Μοσχάτο | | Ξενώνας | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 7 διαμ. 14 κλ. |
| 67 | Μανώλης Παναγιώτης | Μοσχάτο | 55435 | Ξενώνας "Βάκχος" | Ξεν. - Εν. Δωμάτια | 6 δωμ. 12 κλ. |
| 68 | Μανώλης Παναγιώτης & Σεραφείμ | Μοσχάτο | 55435 | Εστιατόριο-Ψησταριά "Βάκχος" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 69 | Μηλιώνης Άγγελος του Χρήστου | Μοσχάτο | 55611 | Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 70 | Νικολάου Αλκιβιάδης | Μοσχάτο | 55324 | Καφέ-Παντοπωλείο | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 71 | Νικολάου Ηλίας του Σωτηρίου | Μοσχάτο | 55324 | Καφέ-Ψησταριά "Συνάντηση" | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |
| 72 | Τσάβαλος Χρίστος | Μοσχάτο | 55855 | Ταβέρνα-Ψησταριά | Εστ.-Αναψ. - Ψηστ. | |

# Γ) ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

**Χάρτης Περιοχής Λίμνης Πλαστήρας**




**Χάρτης Περιοχής Λίμνης Πλαστήρας (χρήση γής).**



**Λίμνη Πλαστηρα**



**Φράγμα Λίμνης Πλαστήρα**



**Νικόλαος Πλαστήρας**



**Ψάρεμα στη λίμνη Πλαστήρα**



**Κωπηλασία στην λίμνη Πλαστήρα**



**Mountain bike στο Δήμο Πλαστήρα**



**Ιππασία στο δήμο Πλαστήρα**



**Μουσείο  Νικολάου Πλαστήρα στο Μορφοβούνι**



**Μονή Κορώνης**




**Λοκατζάρια στην πλατεία Μεσενικόλα (έθιμο της περιοχής)**



**Αμπελώνες Δήμου Πλαστρήρα**



**Εμφιαλωτήριο Καραμήτρου στο Μεσενικόλα**



**Κάβα Οινοποιείου Καραμήτρου στο Μεσενικόλα**

